

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**До 25-річчя
Маріупольського державного
університету та
20-річчя від дня заснування
Історичного факультету**

**«ІНФОРМАЦІЯ ТА КУЛЬТУРА
В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА»**

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
09 листопада 2016 року

Маріуполь 2016

УДК 316.7:004(063)
ББК 73я431

Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., Маріуполь, 09 листопада 2016 р. / Маріупольський державний університет; за заг. ред. Г. І. Батичко. – Маріуполь: МДУ, 2016. – 248 с.

Редакційна колегія:

Г. І. Батичко, к. н. з мист., доцент; *Ю. М. Нікольченко*, доцент; *Ю. В. Рябуха*, к. і. н..

Затверджено на засіданні кафедри культурології та інформаційної діяльності (протокол №6 від 15.11.2016)

Рекомендовано до друку увченою радою історичного факультету Маріупольського державного університету протокол № 4 від 21.12.2016

Збірник містить матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з проблеми забезпечення сталого розвитку людства, яка відбулася 09 листопада 2016 року. Ключовою темою конференції стало виявлення ролі інформації та культури як ключових чинників, що здатні забезпечити стабільне функціонування суспільної моделі в умовах підвищених ризиків. До збірника увійшли тези доповідей, присвячених дослідженню інформаційно-культурних процесів в різних дискурсах суспільного буття.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та студентам, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль праць,
опублікованих у збірнику

ПЕРЕДМОВА

Усвідомлюючи підсилення загроз в умовах глобалізації, науковці всього світу шукають можливості подолання катастрофічних наслідків індустріального розвитку цивілізації для людства в цілому. Однією з найбільш продуктивних концепцій останніх десятиріч, спрямованих на пошук шляхів подолання загроз довкіллю та здоров'ю людини, є нова парадигма розвитку суспільства, що отримала назву «сталий розвиток» (sustainable development).

Сталий розвиток визначається як форма взаємодії суспільства і природи, при якій забезпечується виживання людства та збереження навколишнього середовища, нинішні покоління забезпечують свої життєві потреби, не позбавляючи майбутні покоління можливості також задовольняти власні потреби. Основні цілі стратегії були визначені ще 30 років тому в 1987 році, неодноразово обговорювалися на Саммітах ООН. Втім, і до сьогодні реалізація означених цілей здійснюється вкрай повільно, хоча усвідомлення необхідності її впровадження не викликає заперечень. Цілком слушною в цьому сенсі є думка Президента Бразилії Ділми Ресейф: «Ціна бездіяльності сьогодні вища за ціну кроків в ім'я майбутнього», висловлена на Самміті ООН в 2012 році.

Підсумковий документ цього форуму - «Майбутнє, якого ми прагнемо» - окреслив нагальні завдання для урядів всіх країн світу задля досягнення збалансованого функціонування світової економіки. Країни домовилися протягом наступних трьох років (до 2015 року) виробити цілі сталого розвитку. Імплементация означених домовленостей на національному рівні призвела до появи історичного документа - Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020»; (2015 р.) Окреслені в стратегії завдання потребують належного осмислення та обґрунтування. Саме тому обговорення проблем реалізації цілей сталого розвитку є вкрай важливим та актуальним завданням.

Не випадковим є обговорення цих важливих проблем в Маріупольському державному університеті, який за 25 років існування здобув авторитет потужного наукового та освітнього центру. Проведення міжнародних наукових форумів – важлива частина діяльності університету, яка дозволяє залучати провідних науковців світу і формувати власну модель міжнародної співпраці.

Міжнародна конференція «Інформація і культура у забезпеченні цілей сталого розвитку» відбувається з ініціативи кафедри культурології та інформаційної діяльності, колектив якої протягом семи останніх років успішно досліджує проблему ролі інформації та культури як ключових чинників, що здатні забезпечити стабільне функціонування суспільної моделі в умовах підвищених ризиків.

Для обговорення в 2016 році була запропонована проблема сталого розвитку суспільства в інформаційно-культурному дискурсі. Як свідчить кількість доповідей заявлених на конференцію (більше 100) та географія учасників (7 країн), означений ракурс висвітлення проблеми сталого розвитку є актуальним, оскільки віддзеркалює нагальні потреби сьогодення.

Пропонована читачам збірка створена на основі доповідей, що прозвучали на конференції. Структура її відповідає секціям конференції і дозволяє висвітлити цілий комплекс проблем, що супроводжують розробку і впровадження стандартів сталого розвитку.

Сподіваємося, що обговорення заявлених проблем продовжиться і наступного року, а міжнародна конференція «Інформація і культура в забезпеченні сталого розвитку людства» стане традиційним комунікативним заходом, що сприятиме впровадженню цілей сталого розвитку на регіональному та національному рівнях.

Оргкомітет конференції

- Балабанов К. В.** доктор політичних наук, професор, ректор МДУ, голова оргкомітету
- Булатова О. В.** доктор економічних наук, професор, перший проректор МДУ
- Лисак В. Ф.** доктор історичних наук, професор, декан історичного факультету МДУ
- Курбатов С.В.** доктор філософських наук, професор, завідувач відділом лідерства та інституціонального розвитку Інституту вищої освіти НАПН України, афілійований науковий співробітник Центру російських та євразійських досліджень Університету Уппсала
- Батичко Г. І.** кандидат наук з мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ
- Рябуха Ю. В.** кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ
- Янковський С. В.** кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ

ВІТАННЯ
учасникам Міжнародної науково-практичної конференції
«Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства»

Шановні пані та панове!

Від імені ректорату, викладачів і студентів Маріупольського державного університету і від себе особисто щиро вітаю учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства» – докторів і кандидатів наук, професорів і доцентів, викладачів і студентів вузів, співробітників науково-дослідних центрів, керівників і працівників державних структур з України, Білорусі, Великобританії, Греції, Італії, Парагваю, Польщі, Російської Федерації, Філіппін.

Нас надихає професійна гордість, що цей авторитетний науковий форум є традиційним у Маріупольському державному університеті – ровеснику незалежної України, символу її цілісності, відданості ідеалам демократії, політичної стабільності і міжнародній співдружності.

Я переконаний, що в цей складний для нашої країни час науково-практична конференція «Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства» зробить вагомий внесок у розвиток творчих і дружніх зв'язків вітчизняних науковців з колегами з інших країн Європи, а результати її роботи позитивно вплинуть на пошук нових прогресивних напрямів інформаційно-аналітичної та культурницької діяльності в українському суспільстві.

Щиро бажаю учасникам конференції плідної роботи, творчих дискусій і дружнього спілкування!

З глибокою повагою,

ректор МДУ, доктор політичних наук,
професор, член-кореспондент
Національної академії педагогічних наук України,
Почесний Генеральний
консул Республіки Кіпр у Маріуполі

 К. В. Балабанов

Шановні пані та панове!

За дорученням викладачів і студентів історичного факультету Маріупольського державного університету щиро вітаю учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства», яка засвідчує великі можливості нашого вищого навчального закладу щодо об'єднання зусиль

вчених та студентства різних європейських країн у наукових пошуках задля забезпечення прогресу у розвитку суспільних відносин та духовної культури людства.

Виключна актуальність і важливість проблеми розвитку інформації і культури у сучасному світі обумовили необхідність постійного розширення напрямків конференції, а відповідно до наукових інтересів розширюється коло її учасників. Сьогодні це – доктори та кандидати наук, професори і доценти, викладачі і студенти ВНЗ, співробітники науково-дослідних центрів, керівники і працівники державних структур, установ і підприємств з України та ряду європейських країн.

Висловлюю впевненість, що результати роботи конференції позитивно вплинуть на пошук нових прогресивних шляхів інформаційної і культурницької діяльності в Україні з метою прискорення її інтеграції до Європейського Союзу.

Щиро бажаю учасникам конференції плідної роботи, творчих дискусій та дружнього спілкування.

Декан історичного факультету МДУ,
доктор історичних наук, професор

Вікторія Лисак

Cari partecipanti della conferenza!

Vorrei porgere i miei più vivi ringraziamenti al Magnifico Rettore dell'Università Statale di Mariupol, professor Kostyantyn Balabanov e a tutti gli organizzatori di questo importante convegno.

Per me è un piacere e un onore partecipare e poter portare come contributo un aspetto della cultura di Siena, una città che vive quotidianamente valori umani e passioni universali, espressi nella sua più grande Festa: il Palio.

Dalla città dove il Buongoverno di Ambrogio Lorenzetti parla di pace e prosperità, ammonendo sui rischi della tirannia, sono lieta di far giungere il mio saluto, consapevole di quanto siano fondamentali e attuali i temi proposti dal Convegno.

Collaboratore Esperto Linguistico
Università per Stranieri di Siena
dott. Simonetta Losi

Шановні учасники конференції!

Хотіла б висловити щирі подяки ректору Маріупольського державного університету, професору Костянтину Балабанову і всім організаторам цієї важливої конференції. Для мене честь та велике задоволення взяти участь і зробити власний внесок до роботи конференції доповіддю про один із аспектів культурного життя Сієни, міста, яке кожного дня шанує людські цінності і наповнює життя універсальними захопленнями, які знаходять вираження у її найважливішому святі: Паліо.

Зі Сієни, міста, у якому «Алегорія доброго уряду» Амброджо Лоренцетті говорить про мир та процвітання та попереджає про небезпеку, яку несе з собою тиранія, я рада передати мої щирі вітання та побажати плідної роботи учасникам, усвідомлюючи фундаментальність та актуальність тем, які будуть обговорюватись під час конференції.

Сімонетта Лозі, доктор наук з філософії, експерт з лінгвістики, професор
Університету для іноземців м. Сієна, Італія

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Αγαπητές και αγαπητοί Σύεδροι,

αξιότιμες καθηγήτριες και αξιότιμοι καθηγητές, φοιτήτριες και φοιτητές

Αποτελεί μεγάλη χαρά και τιμή για εμένα να συμμετέχω – έστω και εξ αποστάσεως – στο παρόν Συνέδριο και να μου δοθεί έτσι η δυνατότητα να συγχαρώ όλους τους διοργανωτές, την Επιστημονική και Οργανωτική Επιτροπή του Συνεδρίου, το οποίο είναι αφιερωμένο σε ένα εξαιρετικά σημαντικό και επίκαιρο θέμα, που αφορά όλους, την «Αειφόρο Ανάπτυξη».

Η ανάγκη ανταπόκρισης στις ολοένα αυξανόμενες συνθήκες της οικονομικής κρίσης, με τις όποιες ανθρώπινες και κοινωνικές προεκτάσεις σηματοδοτεί, είχε ως αποτέλεσμα την εισαγωγή του μαθήματος της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στα εκπαιδευτικά συστήματα πολλών κρατών, τα οποία εκπονούν ποικίλες δράσεις, προγράμματα και ανταλλαγές φοιτητών/τριών και μαθητών/τριών. Στόχος είναι η ενημέρωση και κυρίως η ευαισθητοποίησή τους πάνω στο συγκεκριμένο θέμα.

Ο όρος «Αειφορία» αποτελεί μία διευρυμένη έννοια, η οποία σχετίζεται, πέρα από το φυσικό περιβάλλον και τις βασικές βιοτικές ανάγκες, με θεμελιώδεις αρχές και αξίες, όπως τη δημοκρατία, την ειρήνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Τελειώνοντας, εύχομαι Καλή Επιτυχία στις Εργασίες του Συνεδρίου, έχοντας την πεποίθηση ότι μέσα από αυτό, θα επαληθευτούν τα λόγια του Αριστοτέλη

«Ουδέν άτακτον των φύσει»

δηλαδή: «τίποτα απ' όσα είναι δοσμένα από τη φύση δεν είναι χωρίς τάξη».

Σας ευχαριστώ πολύ,
Φιλολόγος, Διδάκτωρ Επιστημών Αγωγής
Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης
Αλεξανδρούπολη, Ελλάδα
Σοφία Ζερδελή

Шановні учасники конференції! Шановні професори та студенти!

Це велике задоволення і честь для мене взяти участь - хоча б на відстані - в цій конференції і таким чином привітати всіх організаторів, науковий комітет конференції, яка присвячена надзвичайно важливій і актуальній проблемі, що стосується всіх - «сталий розвиток».

Необхідність задоволення людських і соціальних потреб у зростаючих умовах економічної кризи призвела до впровадження в освітніх системах багатьох країн курсу «Екологічна освіта», в межах якого здійснюється багато досліджень, програм, запроваджується академічна мобільність студентів та школярів. Головна мета – поінформованість та обізнаність сучасної молоді з цього питання.

Термін «сталий розвиток» є широким поняттям, яке окрім основних життєвих потреб та навколишнього середовища пов'язаний з такими принципами і цінностями як демократія, мир, права людини.

Бажаю усім успіху! Я переконана, що конференція ще раз підтвердить слова Аристотеля: «У природі немає нічого випадкового», що означає: «Все, що даровано природою, не може бути без порядку».

Велике дякую!

доктор педагогічних наук
Університету Фракії імені Демокрита
(Александрополі, Грецька Республіка)
Софія Зерделі

НАУКОВІ ДОПОВІДІ ТА ВИСТУПИ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

УДК 378.4(043)

С. Курбатов
/Україна/

УНІВЕРСИТЕТСЬКІ РЕЙТИНГИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СИСТЕМ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В виступі ми плануємо зосередити увагу на процесі становлення систем оцінки якості університетської освіти. Комерціалізація освіти, орієнтація сучасного університету на активну участь у національному та глобальному економічному житті, перетворення знання на товар, а освіти – на систему послуг, які вільно продаються на покупаються на ринку, робить вкрай актуальним розробку сучасних систем оцінки якості університетської освіти. Якість – це філософська категорія, яка втілює сукупність ознак, особливостей та властивостей, що відрізняють певний предмет чи явище від інших, надають їм певну завершеність. Отже, якість вищої освіти є маніфестацією її суті, причому у найкращому, позитивному вимірі.

Історичні зміни, які відбуваються в останні десятиліття, певним чином трансформували цю сутність. Особливо це стосується елітного сегменту вищої освіти, тих інституцій, які претендують на право бути університетами світового класу. Акцент на проведенні наукових досліджень, ефективна інтернаціоналізація, можливості залучення кращих викладачів та студентів, професійний менеджмент та достатні фінансові ресурси – це основні складові університету, який є конкурентоздатним в глобальному освітньому просторі. Але одночасно це – своєрідні референтні якості, на які повинен орієнтуватися кожен університет. Деякі з цих складових присутні вже в класичній моделі, інші (наприклад, потреба в інтернаціоналізації) з'явилися впродовж останніх 30-40 років.

Базуючись на аналізі відповідного матеріалу, ми ідентифікуємо два механізми оцінки якості університетської освіти, які існують та активно розвиваються у наш час. *По-перше*, це національні та міжнародні університетські рейтинги, які за трохи більше ніж тридцять років власного існування перетворилися із суто медійного проекту на впливовий інструмент національної та глобальної освітньої політики. Ми пропонуємо розглядати рейтинги в якості інноваційної технології, яка сприяє активному реформуванню сучасної університетської освіти в умовах темпоральних, просторових та інших викликів.

Розглядаючи процес історичного становлення міжнародних університетських рейтингів, пропонується виокремити два хронологічні етапи. Рейтинги першої хвилі, класичним прикладом яких є Шанхайський рейтинг, зосереджені на оцінці переважно науково-дослідницької діяльності університетів та рівня їх інтернаціоналізації. Ігнорування або слабкий інтерес з боку рейтингів першої хвилі до оцінки процесу навчання та національних вимірів університетської діяльності призводить до темпоральної та просторової асиметрії у розумінні університетської місії. Подолати цю асиметрію намагаються рейтинги другою хвилі, прикладом яких є рейтинг Таймс-Томсон Рейтерс та рейтинг U-Multirank. Проаналізовано також процес становлення університетських рейтингів в Україні, який відбувається досить динамічно та, в цілому, відповідає світовим теоретико-методологічним тенденціям та стандартам.

По-друге, це незалежні агенції, які оцінюють якість університетської освіти. У цьому зв'язку нами проаналізовано правове поле, в якому передбачається існування Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти України, а також діяльність аналогічних європейських та американських структур, зокрема Британського агентства з оцінки якості вищої освіти (Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA)), Фінського центру оцінювання освіти та американської Асоціації шкіл та коледжів Нової Англії NEASC.

В якості висновків пропонується розглядати університетські рейтинги як інноваційний та динамічний механізм оцінки якості вищої освіти, який стрімко розвивається в наш та демонструє тенденцію до все більш та більш об'єктивної оцінки основних напрямків університетської діяльності у форму, яка є доступною та зрозумілою для широкого загалу споживачів освітніх послуг.

S. Kurbatov

UNIVERSITY RANKINGS IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF QUALITY ASSURANCE SYSTEMS IN HIGHER EDUCATION

In this presentation the author analyzed the process of development of quality assurance systems in higher education. He argued that the appearance of university rankings is connected with commercialization of the life in our time and attempts to find clear and transparent mechanism of quality assurance, which could be useful and understandable for the main target audiences in higher education. Although the rankings of the first way mainly evaluate such components of university mission as research and internationalization, the rankings of the second way try also to evaluate teaching and learning outcomes as far as regional impact of higher education. The author also tries to compare rankings as an informal mechanism of quality assurance with older and more formal mechanisms, first of all, accreditation.

УДК 372.81(043)

*С. Янковський
/Україна/*

РОЗМАЙТТЯ КУЛЬТУРНОГО КАПІТАЛУ В ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА

Впровадження поняття «культурний капітал» пов'язано з працями П. Бурдьє, Д. Тросбі. Якщо поняття «капітал» належить до економічних категорій, позначаючи обрахунок та розподіл матеріальних цінностей та соціальних благ, то поняття «культура» виражає якісну характеристику соціуму. Культурний капітал позначає координацію індивідуальних уподобань із ієрархією соціальних переваг, які індивід отримує в суспільстві внаслідок набутої освіти, стилю життя, способів комунікації. Теоретична сторона проблеми культурного капіталу зумовлюється проблемами взаємозв'язку здатності до взаємодії, яка пов'язана з процесом виробництва, поширення, розподілу, споживання благ та послуг (це те, що ми звичайно називаємо «економіка»), та здатності взаємодіяти із іншим та іншими відповідно до наявних можливостей спілкування, засобів передачі повідомлень, правил спільності (власне, всього того, що ми звикли називати «комунікація»). Цей взаємозв'язок без сумніву ми можемо ігнорувати, сакралізувати, але і, не слід забувати, що людина спроможна зрозуміти певне явище, подію, процес в такий спосіб, щоби отримати переваги заради власного майбутнього.

Досвід розуміння не буває чимось «небувалим», він завжди зумовлений інституційними, інтелектуальними, релігійними, психологічними факторами. Проте, якщо ми вдумаємось у їхнє значення, то вони кожного разу наблизатимуться до вмотивованого погляду на проблему.

На нашу думку розуміння культурного капіталу зорієнтовано на досягнення таких цілей суспільного розвитку як передбачуваність змін, рівність, щастя. Обстоювана у даних тезах позиція засновується на наступній інтерпретації культурного капіталу:

Культурний капітал є інвестицією в майбутнє, в дітей.

Культурний капітал є гарантією гідної праці для всіх.

Культурний капітал приносить максимальну користь кожному, і теперішнім і майбутнім поколінням.

Це потребує переоцінки розуміння часу, традицій, звичок, не тільки повсякденних, а й інтелектуальних.

Якщо задатися питанням чим саме вмотивованими, то на нього не так і складно буде відповісти? Це системні особливості, які важко змінити, до них відносяться способи вирішення певних проблем та задоволення певних потреб, які дане суспільство вважає пристойними, вірними, правильними. Розгляду проблеми культурного капіталу має врахувати принаймні інституційну та інтелектуальну вмотивованість нинішнього розуміння, яка складатиме конкретно-історичні та методологічні обставини, що впливають на сприйняття проблематики культурного капіталу із позиції можливої та очікуваної переваги.

Із численних конкретно-історичних обставин слід виділити два моменти: вплив радянської риторики на розуміння капіталу загалом та успадковану від радянських інтелектуальних важелів неспроможність диференціювати культурний капітал у сукупному масиві капіталу. Щоби проілюструвати небезпечність такої ситуації, ми можемо провести порівняння, уявивши геолога, який обмежить використанням терміну «самородний вуглець (якщо хтось перекладає російською, то слову «вуглець» відповідає слово «углерод»)), тоді втраяться такі слова як графіт, алмаз та інші, тобто саме по собі точне знання не є достатньою умовою розуміння існуючого стану справ та реальності.

Недолік радянського розуміння капіталу не тільки у тім, що капітал означає вартість, яку отримує капіталіст завдяки експлуатації робочої сили або визиску робочої сили найманих робітників, не тільки «значну» суму грошей, багатство, а також щось цінне, а недолік радянського розуміння капіталу в тому, що воно дозволяючи увести поняття «людського капіталу» («людський капітал» використовувалося у радянській риторичній протиставленні буржуазного та соціалістичного суспільств). Сьогодні зрозуміло, що подібний підхід призводить до утворення недиференційованого погляду на культурний та людський капітал, що зручно при побудові риторичної моделі для досягнення пропагандистських цілей, але не для вирішення проблем суспільного розвитку.

Іншою конкретно-історичною обставиною є незрозумілість того, чим же є капітал у нашому суспільстві. Слід пояснити, що незрозумілі речі не знаходяться десь у «шухляді», тобто вони не є прихованими або утаємниченими, вони знаходяться на поверхні. Якщо звернутися до дискурсів експертів у проблемі капіталу та коментарів, то ми можемо вивести формулу капіталу, яка відображає конвенцію, якою визначається застосування цього слова, тобто сенс який є сприйнятим незалежно від того, хто його застосував науковець, журналіст, політик, підприємець тощо, це та типова конотація, яку кожний громадянин вважатиме доречною, відтак, і це конвенціональне визначення можна розглядати як суспільну угоду, що укладено щодо капіталу: капітал – це виражені у грошах матеріальні та нематеріальні цінності, якими володіє індивід. У цьому випадку культурний капітал розчиняється у фінансовому капіталі.

У радянських республіках, що після завершення «холодної війни» перетворилися на самостійні держави, ми можемо спостерігати у різному ступені виражений але універсальний феномен «сакралізації» грошей. У життєвому світі це відображено в аксіомах: «якщо ти розумний, то покажи де твої гроші», «не існує проблем, які не вирішуються, а існує лише ціна яку можна чи не можна сплатити за їх вирішення». Сакральний статус грошей у соціумі підкреслюється і вірою, що відображається переконанням у тому, що здоров'я та щастя не можна купити за гроші. Це сподівання, яке відображає наслідок гнітючого стану бідності та соціальної нерівності, в яких знаходяться суспільства. Звісно, що бідність та соціальна нерівність у цих державах має різні ступені враженості, у кожній з цих країн влада намагається у свій спосіб боротися із бідністю, але наслідки радянського володарювання виявились значнішими, тим більш їх ніхто не враховував на етапі завершення «холодної війни». Проте сьогодні можна їх позначити як організаційні, екологічні, економічні.

Радянська влада породила мегалітичну структуру соціальної організації, її найближчі аналоги це цивілізації палаців, які існували в легендарні часи фараонів та Тезея. Для цієї системи управління культура може мислитися у термінах духовного життя та виховання героїзму. У цій системі поглядів культуру можна зустріти як окремий функціональний елемент адміністрування, контролю, мобілізації. Проте для суспільства, що виникає в таких цивілізаційних межах, культура не являє собою самодостатньої сфери соціальної реальності, якщо скористатись сучасною аналогією, то культура потребує матеріального носія. Таким матеріальним носієм культури виступав не індивід, а колектив, проте культурний капітал – це не уміння та навички, що засвоєні індивідом, а стиль його життя.

Врахування природи конкретно-історичних факторів, що впливають на розуміння культурного капіталу дозволяють позначити на «мапі» нашого розуміння «пастки», яких ми можемо запобігти, виявивши, принаймні, виокремивши поняття культурного капіталу із інших форм соціального блага та послуг: у некатегоріальному визначенні культурний капітал це окремий вид сукупного капіталу разом із екологічним, фінансовим, організаційним, економічним, соціальним, людським.

Категоріальне визначення культурного капіталу становить завдання, що виходить за межі даної теми, однак варто зазначити, що культурний капітал – це сукупність матеріальних благ та послуг, які визначають індивідуальний стиль та спосіб життя, а також валоризація форм довіри та взаємо-порозуміння, які використовуються спільною заради майбутніх поколінь на основі існуючого соціального розмаїття.

Екологічна культура являє собою якісно інше ставлення до довкілля, вона відкриває індивіду уміння поважати та цінувати природне розмаїття. Відтак, культурний капітал здатен виконувати подвійну функцію, а саме – обслуговувати ідеологію символічного примусу або сприяти якісним перетворенням спільноти. Довкілля відображає потенціал соціальної системи, тобто бідність та забрудненість є взаємно зв'язаними речами. В таких умовах значущість культурного капіталу зумовлюється його здатністю, перетворивши «відходи» на «скарби», відтворити цінність довкілля у символічному полі спільноти.

Антропологічний аспект культурного капіталу має враховувати його відмінність від людського капіталу. Соціокультурне середовище індустріального міста в сучасній Україні, яке поступово перетворюється на промислову зону, належить до наслідків нерозумної, нерациональної політики, цинізму та нігілізму, недооцінки символічних ресурсів, що становлять основу культурного капіталу, у процесі формування системи соціальних зв'язків та інститутів.

В сучасному українському суспільстві символічні ресурси сконцентровані релігійними організаціями, що відображається у зростанні ваги дискурсів «духовності». У свою чергу функція культурного капіталу полягає у розкритті потенціалу розмаїття соціальної реальності, творчої ініціативи та креативності, що неможливо без додержання фундаментальних принципів свободи совісті, тоді як зростання ваги дискурсів «духовності» означає перетворення культурних потреб індивіда на своєрідне «родовище» символічних ресурсів.

Визначаючи бюджетне фінансування культури, влада перетворює символічні ресурси на організаційний капітал. В контексті державного управління та самоврядування стратегія розвитку сфери культури наслідує ціннісні настанови радянської політики, передбачаючи концентрацію фінансових та організаційних ресурсів на виробництві духовних благ, а також акцентується на регуляції їхнього розподілу та споживання.

A VARIETY OF CULTURAL CAPITAL IN ACHIEVING SUSTAINABLE HUMAN DEVELOPMENT

Recent current socio-humanitarian knowledge reflecting the changing social and spatial organization of society. Default approaches to the analysis of cultural capital can detect important areas of quality strategy of social transformation. The aim of this study is to determine the ratio of political and economic production of cultural capital to ensure the emergence of social and cultural environment.

УДК 130.2(043)

Г. І. Батичко
/Україна/

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Активна розробка концепту «сталий розвиток», що тривала протягом 70-90-х років за участю міжнародних організацій, і до сьогодні залишається актуальною темою, зважаючи на складності щодо реалізації її цілей в реальному житті. Усвідомлення, що «ціна бездіяльності сьогодні вища за ціну кроків в ім'я майбутнього» (Ділма Ресеф, 2012 р.), стало новою точкою відліку для реалізації даної концепції. На сьогодні не викликає сумніву, що окрім трьох заявлених базових векторів розвитку концепції (економічний, соціальний та екологічний), першочергового значення набуває культурний, що спричинило появу нового дискурсу висвітлення заявленої проблеми.

Початком такого осмислення можна вважати 2001 рік, коли австралійський вчений Дж.Гокс своїй праці «Четверта опора сталого розвитку» наголосив, що саме культура кожної особистості та активність громад здатні стати тією «четвертою опорою», що перетворить умовний «трикутник» концепції сталого розвитку на «квадрат» і нарешті надасть імпульс для її реалізації [5]. Думка австралійського вченого була врахована під час оформлення Порядку денного для культури, що став програмним документом для світового культурного розвитку ХХІ століття. Головним завданням сьогодення є взаємозв'язок між культурним управлінням та розбудовою громадянського суспільства оскільки вся діяльність державної влади оцінюється з культурної перспективи [4].

Цілком очевидно, що дотримання принципів концепції сталого розвитку передбачає системне впровадження її основних ідей починаючи з найбільш проблемного рівня – індивідуального. Допоки кожна людина не усвідомить необхідність зміни «споживацького» ставлення на соціально відповідальне, просування до цілей сталого розвитку не відбудеться. Саме тому головним завданням сьогодення стає формування нового типу свідомості, принципово нового ставлення до життя, що позначиться не тільки на трансформації особистих сценаріїв, алей врешті призведе до системних змін.

Активізація культурологічного дискурсу розгляду проблеми сталого розвитку є закономірним наслідком формування культурологічної парадигми мислення, прояви якої спостерігаємо ще на межі ХХ-ХХІ століть. Показовими в цьому плані є своєрідні ідейні заповіді Д. Лихачова («Письма о добром») та У. Еко («Лист до онука») – публікації спрямовані на підростаюче покоління: Незалежно один від одного обидва науковці наголошували, що залучення до знань, накопичених поколіннями, прагнення формувати критичну позицію щодо здобуття та оцінки інформації є невід'ємними рисами сучасної людини, позаяк інформаційна домінанта й бурхливий технологічний розвиток здатні як покращити існування людини, так і внести істотні загрози в існування людства взагалі.

На жаль, осмислення інформаційно-культурної складової концепції сталого розвитку, як наукова проблема, знаходиться лише на початковій стадії. В цьому сенсі симптоматичним є окреслення проблем, пов'язаних із становленням інформаційного суспільства в публікаціях

сучасних українських культурологів. Так, Ю.Л.Афанасьєва слушно зазначає, що «взаємодія і взаємоперехід культури, інформації та практики як процесу творення, оформлення розпредмечування та опредмечування культури є той соціокультурний процес, який забезпечує існування соціуму» [1, с.8]. Можна цілком погодитися і з Ю. Богуцьким, на думку якого «що більше людей залучено до культурної діяльності на практичному рівні, на противагу простому споживанню мистецтва, як глядачі чи слухачі, то певніше вони візьмуть участь у демократичному процесі» [2, с.9]. Аналіз європейського досвіду (Швеція, Загреб), наведений автором, цілком переконує у слушності означених міркувань.

Закономірним є і використання європейського досвіду для стратегічного розвитку України. Так, сприяння розвитку культурного потенціалу місцевих громад проголошено Стратегії розвитку «Україна 2020» [3]. Перші паростки реалізації цієї стратегії ми спостерігаємо вже сьогодні: серед них і проект створення культурної мапи Львову, і культурно-мистецький проект «З країни – в Україну», і розробка концепції розвитку м.Маріуполя.

Безперечно, практичні проекти потребують осмислення та наукового супроводу. В цьому сенсі на вістрі часу знаходиться кафедра культурології та інформаційної діяльності Маріупольського державного університету, колектив якої, починаючи з 2015 року і до сьогодні, успішно розробляє комплексну наукову тему «Інформація та культура як онтологічна основа сталого розвитку людства». Вже другий рік поспіль ми маємо можливість обговорити проблеми реалізації цілей сталого розвитку в культурологічному дискурсі під час наукового форуму «Інформація і культура в забезпеченні сталого розвитку людства», що сприяє пошуку нових підходів до вирішення означеної проблеми та доступних форм презентації наукових концепцій для громадськості.

Вважаю, що лише означений шлях є результативним, оскільки синергія наукового осмислення з активністю громадян надасть той необхідний імпульс, що дозволить втілити амбітні завдання концепції сталого розвитку в життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьєв Ю.Л. Філософія та ентропія у сучасному культурному промторі/ Ю.Л.Афанасьєв.- Вісник Маріупольського державного університету. - 2013. - Вип. 5. - С. 7-10
2. Богуцький Ю. Самоорганізація культури і культурна політика/ Ю.Богуцький.- Культурологічна думка: щорічник наукових праць.-К., 2010.-№1.- С. 8-14
3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»:Указ Президента України від 12.01.2015.-[Електронний ресурс].-Режим доступу <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
4. Cultural governance and citizenship <http://www.agenda21culture.net/sites/default/files/files/documents/en/gobernanza-eng.pdf>
5. Hawkes J. the fourth pillar of sustainability. Culture's and Local development / John Hawkes. – Melbourn: Cultural development Network, 2001. – 183 p.

G.Batycho

CULTURAL DISCOURSE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Implementing the concept of sustainable development is traditionally seen as promoting at three main vectors: economic, social and environmental. The complexity of introducing the concept today is a sign of formation lack of worldview factors. Implementation of sustainable development through cultural dimension could be the factor that will contribute to the integrity of the implementation of urgent challenges in achieving sustainable development.

СЕКЦІЯ 1: ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА

УДК 339.9(043)

D. Batycko

/Польща/

SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE BUSINESS PERFORMANCE OF GLOBAL CORPORATIONS ON THE EXAMPLE OF THE COCA-COLA COMPANY

Transnational (global) corporations can play a critical role in a sustainably managed world or serve as major impediments in this transition.

Corporations clearly have a global environmental impact. Some corporations have become leaders in the field of global environmental management. They recognize a growing global ‘green’ market in goods and services. Their international trade associations have made major recommendations for corporate environmental performance improvements. On balance, however, changes have occurred among a very small minority of corporations. Most firms are unconcerned about the environmental impacts of their business processes. Those that are actively improving environmental performance tend to pick away at aspects of the problem—recycling, emissions, and the like—rather than take a systemic approach [1].

The main challenge for a multinational corporation operating abroad is to responsibly exercise its rights but also to fulfill its duties as a good citizen in a particular environment. In other words, to achieve and maintain a competitive and profitable business performance, while contributing effectively towards the social, economic and ecological advancement of the society where it operates [2].

Let’s see how modern global corporations see the sustainable development in their business performance and how it works in practice on the example of the Cola-Cola Company.

Currently according to the letter of TCCC CEO Muhtar Kent published in the latest Sustainability Report of 2014 the company made significant progress in 2014 in advancing their top three sustainability priorities in support of Women, Water and Well-Being.

In terms of Women, TCCC increased the total number of women entrepreneurs to nearly 865,000 since 2010.

Through the Water programs, TCCC balanced the equivalent of an estimated 94 percent of the water used in our finished beverages in 2014, putting the company on track to potentially meet its 100 percent water replenishment target ahead of 2020.

In Well-Being, TCCC continues their commitment to inspire happier, healthier lives. The company introduced more than 100 reduced-, low- and no-calorie beverages, continued to increase the availability of small packages, and supported more than 330 active, healthy living programs across 112 markets.

The company’s success in these priorities is directly linked to its system’s sustainable business growth [3].

According to the official company’s website The Coca-Cola Company (TCCC) sees the value meeting the Sustainable Development Goals will bring to the world, business, and the most importantly, to those afflicted by poverty. TCCC is committed to supporting meaningful programs and partnership that help communities achieve these necessary goals, building a better world for 2030 and beyond.

The Sustainable Development Goals of TCCC are:

Goal 1: No poverty. Together with the bottling partners, TCCC is providing jobs to over 700,000 people globally;

Goal 2: Zero Hunger. Developing a fortified juice product to give schoolchildren needed vitamins and minerals;

Goal 3: Good Health & Wellbeing. Improving health systems across Africa with our logistics expertise through Project Last Mile;

Goal 4: Quality Education. Supporting learning inside and outside the classroom through The Coca-Cola Foundation;

Goal 5: Gender Equality. Enabling the empowerment of 5 million women entrepreneurs by 2020;

Goal 6: Clean Water & Sanitation. Returning to communities and nature the amount of water which the company uses annually through local and regional water projects;

Goal 7: Affordable & Clean Energy. Using more fuel-efficient distribution fleets to reduce our global carbon footprint;

Goal 8: Affordable & Clean Energy. Managing our business and supply chain around the world with respect for human rights;

Goal 9: Industry, Innovation & Infrastructure. Providing goods and services to underserved communities via social enterprise initiatives, such as EKOCENTER™;

Goal 10: Reduced Inequalities. Investing in local programs to help address youth unemployment, such as Coca-Cola Coletivo in Brazil;

Goal 11: Sustainable Cities & Communities. Giving back at least 1 percent of our prior year's operating income annually to support sustainable communities;

Goal 12: Responsible Consumption & Production. Preventing waste through resource minimization, recycling and package innovation, such as PlantBottle™;

Goal 13: Climate Action. Reducing the carbon footprint of the “drink in your hand”;

Goal 14: Life Below Water. Working with World Wildlife Fund to conserve and protect freshwater resources;

Goal 15: Life on Land. Sustainably sourcing our top ingredients by 2020 and working to increase crop yields for farmers;

Goal 16: Peace, Justice and Strong Institutions. Working with stakeholders to foster transparency and greater respect for human rights;

Goal 17: Partnerships for the Goals. Using the power of Golden Triangle partnerships to make a difference in the communities where TCCC operates [4].

So for The Coca-Cola Company sustainable development is the important and countable component in the company strategy. TCCC continues to support and measure its sustainability progress against the principles outlined in the United Nations Global Compact. The company is demonstrating the good example of doing business globally meeting the principles of sustainable development.

SOURCES:

1. Harris Gleckman (1995), ‘Transnational Corporations’ Strategic Responses to “Sustainable Development” , in Helge Ole Bergesen, Georg Parmann, and Øystein B. Thommessen (eds.), Green Globe Yearbook of International Co -operation on Environment and Development 1995 (Oxford: Oxford University Press), 93–106.
2. Henrique Brandão Cavalcanti. Being a good citizen and an active participant in society. http://www.henkel-adhesives.com/com/content_data/Detailed_Statement_Brazil_Cavalcanti.pdf
3. Sustainability Report <http://www.coca-colacompany.com/content/dam/journey/us/en/private/fileassets/pdf/2015/09/2014-2015-sustainability-report.pdf>

4. Sustainable Development Goals <http://www.coca-colacompany.com/stories/sustainable-development-goals2014/2015>

Д. Батичко

СТАЛИЙ РОЗВИТОК В ДІЯЛЬНОСТІ ГЛОБАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ (НА ПРИКЛАДІ КОМПАНІЇ СОСА-COLA)

Транснаціональні корпорації відіграють критичну роль в реалізації концепції сталого розвитку на світовому рівні, оскільки здійснюють глобальний вплив на навколишнє середовище. Діяльність корпорацій повинна бути соціально відповідальною задля досягнення цілей сталого розвитку. Компанія Coca-Cola в своїх стратегічних завданнях щодо реалізації цілей сталого розвитку наголошує три основні пріоритети: підтримку зваженої гендерної політики задля реалізації прав жінок, збереження природних (зокрема водних) ресурсів планети та сприяння суспільній злагоді.

УДК 371.134(043)

Н. Ю. Воєвутко

/Україна/

С. Зерделі

/Греція/

ОСВІТА, НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ПРОФІЛЬ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

Термін «сталий розвиток» є офіційним українським відповідником англійського терміну «sustainable development», дослівний переклад якого з урахуванням контексту може бути «життєздатний розвиток» а за сенсом – «самопідтримуваний розвиток», інколи цей термін тлумачать як «всебічно збалансований розвиток». За визначенням Комісії ООН зі сталого розвитку, його мета – задовольняти потреби сучасного суспільства, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Теорія сталого розвитку є альтернативою парадигми економічного зростання, яка ігнорує екологічну небезпеку від розвитку за екстенсивною моделлю [1, с. 268].

В останні роки в багатьох європейських країнах у навчальні плани університетів уведено програми, за якими здійснюють підготовку фахівців зі сталого розвитку. Як правило, ці програми впроваджуються на постдипломному, а саме магістерському рівні.

Мета даного дослідження – висвітлити особливості магістерської програми «Освіта, навколишнє середовище та сталий розвиток», що впроваджується в Університеті Фредеріка Республіки Кіпр на факультеті Педагогічних наук.

Програма спрямована на підготовку фахівців, здатних очолювати навчальні заклади і партнерські організації державного та приватного секторів, впроваджуючи нові навчальні моделі, які сприяють поглибленню знань, навичок, стратегій раціоналізації та охорони навколишнього середовища, поширенню сталого розвитку [2].

Магістерська програма схвалена Комітетом з оцінювання приватних університетів (Επιτροπή Αξιολόγησης Ιδιωτικών Πανεπιστημίων) і Кіпрською радою з визнання кваліфікацій вищої освіти (Κυπριακό Συμβούλιο Αναγνώρισης Τίτλων Σπουδών).

Підтримка програми здійснюється на основі партнерства та співпраці з організаціями державного та приватного секторів. Зокрема, програма використовує інфраструктуру університету та його наукові лабораторії, функціонує за підтримки таких установ та організацій: Міністерство освіти і культури (Педагогічний інститут Кіпру та мережа центрів з екологічної освіти), Міністерство сільського господарства, природних ресурсів і лісового господарства, Департамент охорони навколишнього середовища, сільського господарства

(Науково-дослідний інститут навколишнього середовища), Музей води, Музей моря, громадські організації.

Дана магістерська програма є міждисциплінарною. Вона сформована на стику наук про навколишнє середовище, гуманітарних і соціальних наук, інформаційних і комунікаційних технологій, передбачає здійснення досліджень в галузі освіти.

Програма сконцентрована на тренуванні в студентів навичок здійснювати наукові дослідження, спрямована на розвиток в них дослідницької культури, надаючи базові знання шляхом запровадження дисциплін «Методологія дослідження» (Μέθοδοι έρευνας), «Описова та індуктивна статистика» (Περιγραφική και Ελαστωτική Στατιστική).

Курс «Дослідження в галузі освіти з питань навколишнього середовища і сталого розвитку» (Έρευνα στο χώρο της Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη) ознайомить студентів з науково-дослідницькою діяльністю університету та інших установ у цьому напрямку, забезпечить можливість розробляти і здійснювати власні дослідження з цих питань, набуваючи цінний практичний досвід.

В рамках вимог програми студенти повинні підготувати кваліфікаційне магістерське дослідження. Кілька таких праць вже включені до переліку науково-дослідних програм університету, що дозволяє студентам долучитися до процесу розробки науково-дослідних програм.

Після опанування програми студенти набудуть знання про зміст та філософію учіння про навколишнє середовище та сталий розвиток; сучасні проблеми навколишнього середовища на міжнародному, регіональному та національному рівнях; спектр освітніх методів, навчальних технік та методологічних підходів до інтеграції питань про навколишнє середовище та сталий розвиток в освітянську діяльність; ознайомляться з ефективними педагогічними техніками та підходами до розвитку етичного відношення до навколишнього середовища та його цінностей; набудуть навички використання інформаційних та комунікаційних технологій, які сприяють виробленню та поширенню знань про сталий розвиток, будуть здатні використовувати і застосовувати результати досліджень в галузі освіти, на робочому місці, у суспільстві в цілому.

Сфера діяльності та зайнятості випускників програми обумовлена її спрямованістю та передбачає працевлаштування в рамках формальної освіти та безперервної освіти. Таким чином, випускники програми можуть працювати:

- на всіх рівнях формальної освіти;
- в державному секторі і напів-урядових організаціях, що регулюють питання екологічної політики, екологічної освіти та просвіти, а також загальне просування концепції і практики сталого розвитку;
- в екологічних центрах і організаціях приватного сектора, неурядових організаціях та ЗМІ, що займаються вирішенням екологічних питань та сталого розвитку і місцевого самоврядування.

Крім того, випускники програми можуть продовжити навчання у цьому напрямку як в докторантурі Університета Фредеріка, так і в університетах поза межами Кіпру.

Зазначимо, що навчання за програмою відбувається новогрецькою мовою впродовж 18 місяців. Оплата за навчання дорівнюється 100 євро за 1 кредит ECTS.

Протягом навчання студенти мають опанувати зміст програми обсягом у 90 кредитів ECTS, яке може відбуватися за однією з двох схем.

Схема I: 54 ECTS обов'язкових дисциплін, 18 ECTS – дисципліни за вибором, 18 ECTS – магістерське дослідження.

Схема II: 54 ECTS обов'язкових дисциплін, 36 ECTS – дисципліни за вибором.

Обов'язковими дисциплінами є: Довкілля та сталий розвиток: концепції та проблеми (Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη: Έννοιες και Ζητήματα), Теоретичні основи освіти з питань навколишнього середовища і сталого розвитку (Το Θεωρητικό Πλαίσιο της

Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη), Μεθοδολογία навчання – техніки і методολογичні підходи освіти з питань навколишнього середовища і сталого розвитку (Διδακτικές Μέθοδοι – Τεχνικές και Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις στην ΕΠΑΑ), Дослідження в області освіти з питань навколишнього середовища і сталого розвитку (Ερευνα στο χώρο της ΕΠΑΑ), Укладання освітніх програм з питань навколишнього середовища і сталого розвитку в школі (Σχεδιασμός Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη στο Σχολείο), Освіта з питань навколишнього середовища і сталого розвитку у неформальній освіті (Η ΕΠΑΑ στη μη Τυπική Εκπαίδευση).

До *дисциплін за вибором* віднесено: Біологічне різноманіття та освіта (Βιοποικιλότητα και Εκπαίδευση), Μεθοδολογία дослідження (Μέθοδοι έρευνας), Описова та індуктивна статистика (Περιγραφική και Επαγωγική Στατιστική), Екологічна етика (Περιβαλλοντική Ηθική), Використання новітніх технології в освіті з питань навколишнього середовища і сталого розвитку (Η Χρήση των Νέων Τεχνολογιών στην ΕΠΑΑ), Школа сталого розвитку: принципи і процедури організації (То Αειφόρο Σχολείο: Αρχές και Διαδικασίες Οργάνωσής του), Екологічна політика (Περιβαλλοντική Πολιτική), Екологічні комунікації та ЗМІ (Περιβαλλοντική Επικοινωνία και ΜΜΕ), Навчання та освіта з питань навколишнього середовища і сталого розвитку в установах і організаціях (Κατάρτιση και Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη σε Φορείς και Οργανισμούς), магістерське дослідження.

Зазначимо, що кожна дисципліна вимірюється у 9 кредитів, магістерське дослідження – у 18 кредитів ECTS.

Вважаємо, що дана магістерська програма може бути рекомендована до вивчення та запровадження у вітчизняну систему вищої освіти.

ΛΙΤΕΡΑΤУΡΑ

1. Воевутко Н. Ю. Професійна підготовка вчителів у Республіці Кіпр у ХХ столітті: дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – Теорія та методика професійної освіти / Воевутко Наталя Юріївна. – К., 2013. – 280 с.
2. Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στην Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη / Πανεπιστήμιο Frederick. – Режим доступу: <http://www.frederick.ac.cy/internationalstudents/el/school-of-education-μεταπτυχιακά-προγράμματα/μεταπτυχιακό-εκπαίδευση-για-το-περιβάλλον-και-την-αιφόρο-ανάπτυξη>

N. Voyevutko

S. Zerdeli

MSC IN EDUCATION FOR THE ENVIRONMENT AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT: PROGRAM PROFILE

The theses analyzed the peculiarities of the Master program "Education for the Environment and Sustainable Development" at Frederick University of Cyprus. The content of the Program and the conditions of its capture are analyzed.

УДК 328.184 (477)

Д. О. Головня

/Україна/

ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР ІНСТИТУТУ ЛОБІЗМУ (ДОСВІД США ДЛЯ УКРАЇНИ)

У більшості країн, де допускається участь громадян у політичному житті, визнається право людини впливати на роботу державних органів та представляти власні інтереси, тобто має місце так зване явище лобізму. У 1808 р. термін "lobby" було зафіксовано у стенограмі дебатів Конгресу США, ним було позначено групу осіб, які намагалися будь-якими способами вплинути на законодавців за межами палат американського парламенту. Слід зазначити, що існують різні підходи до тлумачення поняття "лобізм". Лобізм – одна з

найпоширеніших форм впливу добровільних об'єднань людей (груп інтересів) на органи влади в сучасних демократичних суспільствах; розгалужена система контор і агентств монополій або організованих груп при законодавчих і урядових органах, що чинять тиск (від переконання до підкупу) на представників останніх із метою ухвалення рішень (прийняття або блокування розгляду парламентом певних законів, отримання урядових замовлень, субсидій тощо) в інтересах організацій, які вони представляють. Політичне призначення лобізму – здійснювати функцію соціального посередництва між громадянським суспільством та державою. У проекті Закону України "Про лобіювання" від 05.10.2016 зазначено: "Лобіювання - вплив суб'єкта лобіювання на діяльність Верховної Ради України, її посадових осіб, народних депутатів України під час процесу розробки, прийняття, скасування або зміни ними нормативно-правових актів; об'єкт лобіювання – правотворчість у Верховній Раді України та її органах; предмет лобіювання – закони та інші правові акти Верховної Ради України; суб'єкт лобіювання (лобіст) – будь-яка фізична або юридична особа, а також особа, що здійснює лобіювання від імені суб'єкта лобіювання, зареєстрована у встановленому законодавством порядку та внесена до Електронного реєстру суб'єктів лобіювання".

Методи лобіювання класифікуються на два види: 1. Безпосередні (прямі) методи лобіювання – здійснення безпосереднього впливу шляхом встановлення прямих контактів та проведення зустрічей з посадовими особами органів державної влади й органів місцевого самоврядування; підготовки різноманітних досліджень, інших інформаційно-аналітичних матеріалів; участь у роботі засідань парламентських і урядових комітетів, комісій, робочих груп; консультування посадових осіб щодо положень проектів нормативно-правових актів. 2. Опосередковані (непрямі) методи лобіювання – публічні заходи, які спрямовані на підтримку певного нормативно-правового акта або для протистояння йому; проведення публічних зібрань громадян – мітингів, походів, демонстрацій чи пікетів; розміщення у ЗМІ різноманітних аналітичних матеріалів. Як ми бачимо, центральним поняттям лобізму є вплив суспільства на органи державної влади із метою досягнення своїх цілей, отже, лобізм наділений демократичним потенціалом. Лобісти вносять позитивний вклад у демократичність обговорення і прийняття рішень, відображаючи різноманіття соціальних і політичних інтересів. Основне завдання лобізму – забезпечити взаємопристосування й взаємодію влади й суспільства. Це завдання досягається постійним коригуванням діяльності органів влади відповідно до динаміки змін інтересів громадського суспільства. Можна виділити три передумови й пов'язаних з ними етапи інституціоналізації лобізму: Перша передумова - формування певних суспільних потреб в ході історичного розвитку в нових типах соціальної діяльності. Цей етап пов'язаний із зародженням громадянського суспільства та оформленням в його структурі самостійних інтересів; Друга передумова – формування і розвиток необхідних організаційних структур, а також пов'язаних з ними ціннісних стандартів і соціальних норм. Цей етап пов'язаний з виникненням політичних і громадських асоціацій, політичних партій, парламентаризму, а також органів державної влади, які взаємодіють з подібними громадськими організаціями на підставі певних правових актів; Третя передумова – комплексна інтеграція нового виду соціальної діяльності в структуру суспільних відносин. Цей етап пов'язаний з сучасним періодом розвитку громадянського суспільства на Заході, правовою регламентацією лобізму в США та інших країнах. Виникнення й інституціональне оформлення лобіювання пов'язується зі становленням конституційно-правових засад безпосередньої й представницької демократії саме в США. В американській політико-правовій доктрині до числа перших лобістів відносяться такі відомі американські державотворці та "батьки-засновники" США як Дж. Медісон, О. Гамільтон, котрі провели одну з блискавичних лобістських кампаній, досягнувши успіху на Філадельфійському конвенті 1787 року – ратифікації Федеральної Конституції штатами. Загалом історія американського лобіювання – фактично історія американського законодавства і як така, вона почалась у Конгресі першого

скликання та з першого законопроекту – про встановлення митних тарифів. Саме з цієї події прийнято відраховувати розвиток сучасного лобіювання. В США якісний законодавчий контроль за діяльністю лобістів. Відповідно до закону "Про регулювання лобістської діяльності" у країні існує процедура реєстрації професійних лобістів, згідно з якою кожна особа, яка за винагороду займається діяльністю, що має на меті впливати на прийняття або відхилення Конгресом США будь-якого законодавчого акту, повинна перед початком таких дій зареєструватися у клерка Палати представників та секретаря Сенату і надати під присягою у письмовому вигляді заяву із зазначенням свого імені та адреси, а також роботодавця; терміну найму; суми винагороди; коштів, виділених на лобіювання та цілей, на які вони будуть витрачені. Лобісти зобов'язані повідомляти, на які законодавчі акти вони планують впливати, які нові законопроекти завдяки їх зусиллям були внесені. Згідно з законом "Про розкриття лобістської діяльності", лобістом вважається особа, яка витрачає не менш ніж 20% свого робочого часу на лобістську діяльність, має чисельні контакти з членами законодавчих та виконавчих органів влади та отримує за свої послуги від клієнтів понад 5 тис. дол. протягом 6 місяців. Кожен півроку лобісти та лобістські компанії повинні надавати детальний звіт до відповідних державних органів, в якому мають зазначитися їхні клієнти, питання, котрі лобіювалися, та кошти, що були отримані від цих клієнтів. Закон "Про чесне керівництво та відкритий уряд" ввів щоквартальне обов'язкове надання до секретаріату Сенату відомостей про клієнтів та суми гонорарів лобістів, а також заборонив представникам законодавчої та виконавчої гілок влади США отримувати будь-які подарунки, послуги та оплату від лобістів або іноземних представників. Законодавцям, винним у порушеннях закону, відмовляється у виплаті пенсій після виходу у відставку. Сума максимального штрафу за порушення закону сягає 200 тис. дол., а строк тюремного ув'язнення — до 10 років. Як бачимо, контроль за лобістською діяльністю в США жорсткий і передбачає кримінальну відповідальність. Такий контроль зобов'язує дотримуватись законного порядку ведення лобістської діяльності й робить її відкритою та зрозумілою для суспільства. Отже, ключове, що ми бачимо на прикладі США – інституціональний підхід до лобізму. Такий підхід дає змогу контролювати й використовувати лобізм, як ефективний спосіб взаємодії суспільства та влади. Контроль здійснюється на основі відповідних нормативно-правових актів. Саме тому приклад США є корисним для політико-правового оформлення інституту лобізму в Україні та перетворення його на ефективний спосіб вираження суспільної волі. В разі існування інституту лобізму – представники лобі змушені підпорядковуватись чітко встановленим процедурам, що дає можливість краще контролювати їх. Лобізм в США виступає інструментом самоорганізації громадянського суспільства, за допомогою якого мобілізується суспільна підтримка чи опозиція певному законопроекту, здійснюється вплив на політику. Лобізм у цій ситуації є свого роду суперником бюрократії. Процес формування політико-правових засад інституту лобізму в Україні – елемент розбудови громадянського суспільства, а врегулювання системи лобіювання – підґрунтя для політичної стабільності та рівноваги інтересів між владою й опозицією та іншими суб'єктами політичних процесів.

D. Golovnya

POLITICAL-LEGAL DIMENSION OF THE LOBBYING INSTITUTION (THE U.S.A. EXPERIENCE FOR UKRAINE)

Author has examined a term "lobbying"; has given a definition of term "lobbying" according to the draft Law of Ukraine "On lobbying" from 05.10.2016. Author has described methods of lobbying – direct and grassroots. Author has analyzed basic premises of institutionalization of lobbying and phases connected with them. Highlighted the legislative process of lobbying in the US through acts such as "Regulation of Lobbying Act ", " Lobbying Disclosure Act ", " Honest Leadership and Open Government Act ". Author has given the conclusion about the necessity of

formation of political-legal bases of institution of lobbying in Ukraine, which needs to be based on the experience of the United States.

УДК 340.141

О. І. Грабовецький
/Україна/

ЗВИЧАЄВЕ ПРАВО ЯК ФУНДАМЕНТ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ

Функціонування звичаєвого права в Україні має свою специфіку, обумовлену тим, що через низку історичних причин українська нація втратила свою державність. [1] При цьому правові приписи, що діяли на територіях України, не можна вважати українським правом, бо вони являли собою тільки норми права на українській території. Чинним, практично протягом всього історичного розвитку українського суспільства (принаймні до радянських часів), українським правом було право звичаєве, і то такою мірою, наскільки воно зберігалось та регулювало відносини членів окремих груп українського населення, передусім в таких галузях права як спадкове і родинне. Специфіка функціонування українського звичаєвого права пояснюється тим, що воно виступало не тільки регулятором людської поведінки, а й формою духовності українського суспільства, як втілення його корінних інтересів, ідеалів, характерних рис ментальності.

Звичаєве право, за влучним висловом Є.Ю.Більчука [1], – це “око” моралі, яке спостерігало Україну у всій неперервності її внутрішнього досвіду, всьому розмаїтті її життєвих ситуацій, акумулювало життєвий досвід і мудрість українців багатьох поколінь.

У звичаєвому праві, як формі самоорганізації життя нації, саме нація виявляє своє обличчя, яке проявляється у найрізноманітніших формах її життя. У свою чергу й психологічні особливості нації знаходять своє вираження у звичаєвому праві. Саме воно, за твердженням М.М.Жовтобрюха [3], служить охоронцем фольклору, способу життя, традицій і історії українців. Духовним забезпеченням звичаєвого права виступає пам'ять — як індивідуальна психічна здатність та колективно здійснюваний духовний спосіб утримання і закріплення людського досвіду. [1]

Ось уже майже три роки палахкотить сучасна фаза національно-визвольної війни українського народу, війни за свободу і незалежність Вітчизни. У її нещадному полум'ї щоденно загартовується особлива верства нашого суспільства – воїни, лицарі, оборонці України.

Професія ця – захищати свою Батьківщину – є в ментальному потенціалі українців не новою. Ще донедавна знищена і розпорошена армія наша відродилася, неначе Фенікс, не на пустому місці, а на багатовікових славних духовно-моральних традиціях. Адже недарма менталітет називають історичною пам'яттю народу. Це ті цінності, що передаються з молоком матері, від діда-прадіда, від покоління до покоління.

І у цій когорті наших правічних героїв перші лави займають, безперечно, козаки. За всієї поваги до давніх русичів, до протослов'ян і навіть до трипільців – до усіх, хто так чи інакше формував нашу землю, – все ж таки саме козакам треба віддати пальму першості, бо вони першими захищали саме Україну і першими самоідентифікували себе як українське військо.

Козацтво, як характеризує його А.Грива, – це своєрідний світогляд, який властивий лише українцям, це козацька громада вільних людей, які ніколи не мирилися у покорі до влади над собою людей, які мають життєві цінності, відмінні від козацьких. [2]

Військовий характер рицарського ремесла зумовлював створення специфічних норм взаємовідносин у середовищі січового товариства.

Гене́за козацького права припадає на ті давні часи, коли перебування у небезпечних умовах степу, попри відмінності походження та характеру, змушувало козаків об'єднуватися у згуртоване товариство з притаманними йому певними звичаями і традиціями. Дії, що потребували спільних зусиль, породжували аналогічні явища: зібрання громади, обрання ватажка, поділ здобичі тощо. Через їх повторюваність формувався звичай діяти відповідним чином за схожих обставин. Найзручніші правила поведінки визнавалися серед козаків загальноприйнятними за принципом звичаєвого права.

Порядок і форма кошового управління, зокрема, правосуддя, визначалися військовими традиціями, які передавалися з покоління в покоління. Аналізуючи уклад життя українських лицарів, В.О.Щербак [7] підкреслює, що саме Січ давала козакам свободу, розкривала широкий простір для здійснення подвигів і здобуття слави. З іншого боку, вступ до січового товариства передбачав взяття козаком на себе певного кола обов'язків.

В умовах запорозької вольниці козацькі товариства мали широке привілля для правотворчості з метою регулювання усіх сторін суспільного життя козацької громади та її зовнішніх зносин. Загалом, козацьке звичаєве право представляло собою систему звичаєвих норм, переважна більшість яких сформувалась на Запорізькій Січі, на основі якої базувалась структура і діяльність військово-адміністративних і судових органів, регулювались питання земельних, майнових, особистих відносин. [6]

Неухильно дотримувались такі давні постулати, як усна присяга, що була гарантом будь-якої домовленості, недоторканність послів при переговорах, вірність договору, можливість викупу полонених, гостинність стосовно чужинців, персональна відповідальність господаря за безпеку гостя тощо. Продовженням давньоруської традиції народних віче у січовому козацькому самоврядуванні було Коло – Козацька рада. Демократичність козацького права проявилась у відсутності привілеїв для окремих соціальних груп. [5]

Поступово в Запорізькій Січі викристалізувався тип людини, яка насамперед цінувала свободу і незалежність на протигагу кріпацьким порядкам, що утверджувалися на волостях. Зростання запорозької громади, її успіхи у боротьбі проти татарської агресії зумовили визнання українського козацтва самостійним фактором міжнародних відносин. Усе це впливало на становлення українського козацтва як окремого соціального стану тогочасного суспільства, зростання його самосвідомості та правових уявлень. [7]

О.В.Макаренко наголошує, що козацьке право визначається не лише як звичаєве, а й національне. Воно майже не зазнало впливу права польського, російського, татарського. Козацькому праву притаманна обрядовість. Це спостерігається в організації військових походів, обранні на посаду, у побуті козаків тощо. [4]

Процес правотворення дістав новий імпульс з наростанням масштабів визвольного руху в Україні. Встановлення козацьких порядків у захоплених повстанцями районах стало звичним явищем, відповідно там само під час судочинства реалізувалося і козацьке право. [7]

Зберігаючись у народній пам'яті у формі певних психологічних переживань, звичаєве право виступає специфічною формою народної правосвідомості або національної правосвідомості як складової частини національної самосвідомості, формою вираження й підтвердження самодостатності нації. [3]

Три роки тому, на початку збройної відсічі агресорові в українському правовому полі, як і колись у звичаєвому праві, не було писаних нормативних актів, що регламентували б діяльність добровольчих батальйонів, Національної гвардії, статус переселенців тощо. Але, як виявилось, правила ці вже були викарбувані – в серцях. Норми чесності, добропорядності, товариськості, відваги і самопожертви, започатковані Революцією Гідності, сьогодні трансформувались в оновлені закони суверенної української держави: про оборону України, про військовий обов'язок і військову службу, про мобілізаційну підготовку та мобілізацію,

про волонтерську діяльність, про Національну поліцію, про військово-цивільні адміністрації та багато інших.

Національна самосвідомість народу знаходить, як відомо, своє концентроване вираження у вигляді національного ідеалу, що є основою національної ідеї народу. [3]

На відміну від російської національної ідеї, основу якої становить принцип авторитету державної влади, українська національна ідея історично ґрунтується на принципах широкого демократизму і рівних прав для кожної одиниці суспільства, які об'єктивно відбилися в українському звичаєвому праві.

В цьому аспекті українське звичаєве право відображає українські національні інтереси, характерні для сьогодення, такі, як: створення умов вільного розвитку української спільноти взагалі і кожного її члена зокрема; побудова української держави як гаранта прав і свобод українців; організація суспільного життя на принципах духовності, моральності, гуманізму, справедливості; забезпечення територіальної цілісності і мирного співбуття з оточуючим соціальним і природним середовищем. [1]

На жаль, реалізація четвертого пункту даної програми поки що суттєво ускладнюється наявністю чужих ворожих інтересів. Але адміністративна реформа, яка відбувається в Україні, якраз і передбачає, що наріжним каменем у новій будівлі українського суспільства мають стати саме громади з їхніми органами самоврядування. А громада, як ми вже переконалися, є найродючішим ґрунтом для будь-якого нового правотворення, а також одночасно і дієвим інструментом для втілення цих нових норм у життя.

Прикладом такої універсальності може бути громада Маріуполя, міста, яке непохитною фортецею стало на зламі двох світів – України і неукраїни. Громада, яка щодня на вогняній межі доводить, що вона і є Україна. Доводить цілому світові, а насамперед – сама собі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Більчук Є.Ю. Звичаєве право і ВО "Майдан" // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://usw.com.ua/profiles/blogs/2031682:BlogPost:98275> Українські науковці у світі.
2. Грива А. Звичаєве козацьке право – запорука існування козацьких громад // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://narodna.pravda.com.ua/rus/nation/4d62470895>
3. Жовтобрюх М.М. Звичаєве право: сутність, генеза, чинність. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 — філософія права. — Національна академія внутрішніх справ України, Київ, 2002.
4. Макаренко О.В. Звичаєве право Запорозької Січі // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://intkonf.org>
5. Толкачова Н. Звичаєве право України: особливості розвитку // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. - 2010. - Вип. 85. - С. 105-113. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2010_85_29
6. Ухач В.З. Особливості формування та характерні риси звичаєвого права запорізьких козаків // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=969
7. Щербак В.О., Історія українського козацтва: нариси у 2 т. Редкол: Смолій та інші. – Київ.: Вид-дім „Києво-Могилянська академія”, 2006р, Т.1. – 800 с.

O. Grabovetsky

CUSTOMARY LAW AS THE FOUNDATION FOR THE FORMATION OF NATIONAL IDENTITY

Ukrainian customary law reflects Ukrainian national interests, characteristic of our time, such as the creation of conditions for the free development of the Ukrainian community; construction of Ukrainian state as a guarantor of rights and freedoms of Ukrainian; Organization of social life on the principles of spirituality, morality, humanism and justice; ensuring territorial integrity.

МОДЕЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Актуальність. Концепція *сталого розвитку людства*, яка набула особливого розголосу в науковій спільноті після проведення міжнародної Конференції політиків в Ріо-де-Жанейро у 1992 році, потребує ретельного науково обґрунтування, яке не можливе без всебічного моделювання майбутнього [1]. Є різні підходи до моделювання: в залежності від складності досліджуваного об'єкту і мети дослідження вирізняють моделювання *концептуальне, логічне, вербальне, семантичне, графічне, імітаційне, комп'ютерне, математичне* тощо. На нашу думку, адекватною моделлю сталого розвитку суспільства є *відкриті еволюціонуючі системи*, дослідженням яких і були присвячені міжнародні науково-практичні інтернет-конференції, які в онлайн-режимі проводились в 2002-2016 роках українськими науковцями і викладачами вишів з залученням фахівців з Росії, Білорусії, Південної Кореї, Канади, США і інших країн [2-7]. Ці напрацювання конференцій, які містять тексти доповідей шанованих учасників, присвячені теоретичним, методологічним і практичним питанням керування за упередженням, дослідженню еволюції, стабілізації та самоорганізації відкритих систем довільної природи. Наукові збірки розраховані на викладачів, наукових працівників, аспірантів, а також на академічно обдаровану студентську молодь бакалаврату і магістратури, яка цікавиться вивченням відкритих еволюціонуючих систем і цілеспрямовано готується до вступу в аспірантуру.

Предмет досліджень. *Відкриті еволюціонуючі системи* – це найпоширеніша реальність оточуючого світу, в якому існує людина. По суті, людський організм, як і все живе, що оточує нас, складається з системи клітин, які шляхом поділу і диференціації утворили певну живу еволюціонуючу систему. Наведемо приклади *відкритих еволюціонуючих систем* наступного, в тому числі соціального, рівня складності:

- духовний та інтелектуальний світогляд кожної людини, який еволюціонує на протязі усього її життя;
- сім'я, в якій ми виховуємося або виховуємо дітей;
- колектив в якому нас виховують, навчають;
- коло родичів, друзів і знайомих, з якими ми спілкуємося, на яких впливаємо і під впливом яких знаходимося;
- підприємство або фірма, в якій ми працюємо;
- міжнародні виробничо-економічні союзи - картелі, синдикати тощо;
- селище або місто, в якому ми живемо;
- територіальні громади, як адміністративно-територіальні об'єднання громадян;
- держава, громадянами якої ми є;
- міждержавні утворення: військово-політичні та економічні союзи, організації;
- сучасна людська цивілізація;
- екологічні системи;
- планета Земля, на якій ми співіснуємо разом з іншими живими організмами;
- Сонячна система, в якій Земля є лише однією з планет, наряду з іншими численними небесними тілами – астероїдами, метеоритами тощо;
- космічні галактики;
- Всесвіт в цілому, в мікро- і макро- вимірах.

Суть методології. *Системний підхід* до дослідження, прогнозу і управління, який нині застосовується при аналізі *відкритих еволюціонуючих систем* в різноманітних сферах людської діяльності – в медицині, педагогіці, техніці, політології, соціології, природничих і

суспільних науках тощо, - є дуже продуктивним. За його допомогою вдається зрозуміти, а значить, використати на практиці, складні явища і процеси, які донині здавалися дослідникам принципово непізнаними, хаотичними і тому некерованими.

Висновок. Дослідження відкритих еволюційуючих систем нині знаходиться на вістрі сучасної науки. Тому запрошуємо до участі в рамках нашого міждисциплінарного науково-методологічного семінару, участі в конференціях [2-8] науковців, а також творчу талановиту молодь – *лідерів незалежного зовнішнього тестування знань, призерів шкільних предметних олімпіад і професійних конкурсів Малої академії наук України*, які незабаром стануть студентами престижних вишів і буквально з першого курсу зможуть залучитися до наукової роботи під керівництвом провідних науковців, які досліджують різноманітні проблеми *відкритих еволюційуючих систем та їх сталого розвитку*.

В нинішніх умовах швидкоплинного сьогодення, яке переживає Україна і світ, означені дослідження допоможуть фахівцям знайти відповіді на чисельні виклики, які характерні для сучасного буття.

Київський осередок дослідників - учасники конференцій [2-7], - для наукового спілкування, апробації ідей і результатів використовують можливості постійно діючого *міждисциплінарного науково-методологічного семінару «Відкриті еволюційуючі системи»* [9]. Вихідними для організаторів семінару, який було започатковано ще в 2006 році, стали ідеї, свого часу висловлені в філософських працях про ноосферу В.І.Вернадського, в науковій спадщині нобелівського лауреата І.Р.Пригожина, в статті Дж. Сороса «Мої філософські погляди» [10]. Вступом до опанування методологією і математичними методами означених досліджень є стаття наукового керівника семінару доктора фізико-математичних наук професора В.О.Дубко „Відкриті динамічні системи” [11].

Приклади проектів з практичної реалізації концепції сталого розвитку суспільства на місцевому і регіональному рівнях, над якими зараз працюють автори цієї доповіді, викладачі вишів, такі:

1. Практична реалізація **дуальної системи вищої освіти**, яка співзвучна модному нині у суспільстві слогану *«неперервна освіта протягом усього життя»*. Суть дуальної освіти полягає у тому, щоб семестрове навчання студентів у виші закріплювати семестровою реальною повноцінною оплачуваною практикою на базових підприємствах і в лабораторіях, з якими виш має угоди про співпрацю в освітній сфері [12]. Наприклад, оптимальним варіантом реалізації ідеї з залучення академічно обдарованих студентів до практичної наукової діяльності за *дуальною системою освіти* є створення робочих місць для студентів в розподіленій територіально міжгалузевій науково-дослідній лабораторії з *імітаційного моделювання відкритих еволюційуючих систем* в філіях при вишах і наукових установах НАН України (ініціатор проекту - професор Дубко В.О.).
2. Перспективним трендом розвитку умов для професійної освіти протягом усього життя є *створення національних зручних мобільних інтернет-платформ для дистанційної освіти* на шталт російськомовної ІНТУІТ (<http://www.intuit.ru/>) або англomовної COURSEERA (<https://www.coursera.org/>). Студенти-програмісти, які спеціалізуються з інформаційних технологій, можуть долучитися до цього «дистанційного» проекту, а студенти практично всіх інших спеціалізацій – до створення україномовного навчального контенту з дисциплін, які вони вивчають в виші (ініціатор проекту – доцент Распопов В.Б.) [13].
3. Нині на часі – *енергоаудит усього житлового фонду держави*. Студенти, які спеціалізуються з енергоменеджменту [14], можуть, як майбутні фахівці, прийняти участь у практичній реалізації енергоаудиту будівель, і заодно підзаробити кошти на продовження навчання. Той з київських студентів, хто цікавиться ідеями *самоврядування*, має шанс долучитися до створення територіальних громад або

адміністративно-територіальних об'єднань громадян (ініціатор проекту – професор Семяновський В.М.) [15-18].

ЛІТЕРАТУРА

1. Сталий розвиток. Вікіпедія - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA .
2. Перша Міжнародна науково-практична конференція "Відкриті еволюціонуючі системи". Том 1. - Київ: ВМУРоЛ, 2002. - 170 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nucpi.nas.gov.ua/images/staff/DoobkoO/OES/2002_IConfOESIt1.pdf .
3. Перша Міжнародна науково-практична конференція "Відкриті еволюціонуючі системи". Том 2. - Київ: ВМУРоЛ, 2002. - 40 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.calameo.com/read/003168372f5dd66523548> .
4. Друга Міжнародна науково-практична конференція "Відкриті еволюціонуючі системи", Том 1. - Київ: ВМУРоЛ, 2004. - 133 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.calameo.com/read/003168372c8718952e492> .
5. Друга Міжнародна науково-практична конференція "Відкриті еволюціонуючі системи", Том 2. - Київ: ВМУРоЛ, 2004. - 127 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.calameo.com/read/00316837206497ed5c4ea>
6. Третя Міжнародна науково-практична конференція "Відкриті еволюціонуючі системи". - Київ: ВМУРоЛ, 2007. - 325 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.calameo.com/read/00316837260b27ed33024> .
7. Четверта Міжнародна науково-практична конференція “Відкриті еволюціонуючі системи” (20 - 21 травня 2016 р.). Збірник праць: Частина 1. – Ніжин: ВНЗ ВП НУБіП України НАІ. - 2016. - 290 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.calameo.com/read/00316837267f8c19dcfe3> .
8. Сайт Міжнародних та всеукраїнських міждисциплінарних науково-практичних конференцій ГО «Нова освіта» - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://novaosvita.com.ua/>.
9. Міждисциплінарний науково-методологічний семінар «Відкриті еволюціонуючі системи» (м. Київ, Україна). Сайт постійно діючого семінару. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://openevolvingystems.narod.ru/indexUkr.htm>.
10. Сорос Дж. Мої філософські погляди. Соросовський освітній журнал, № 2, 1996. – С. 4–7. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://openevolvingystems.narod.ru/1996_SorosMoiFilosofskieVzgljadi.pdf
11. Дубко В.О. Відкриті динамічні системи. – Зб. "Интегральные характеристики территориальных систем". - Владивосток: Изд-во ДВО АН, 1994. - 108с. - С.36-42. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://openevolvingystems.narod.ru/1994_DoobkoOpenDynamicSystems.pdf .
12. Овчарик З.Д. Переваги дуальної системи освіти у вищих навчальних закладах. - Зб. праць «Четверта міжнародна науково-практична конференція Відкриті еволюціонуючі системи» (20-21 травня 2016 року)», ч.1. – Ніжин: ВП НУБіП НАІ, 2016. – 290 с. – С. 31-34. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.calameo.com/read/00316837267f8c19dcfe3> .
13. Мультимедійні навчально-демонстраційні комп'ютерні програми. Каталог навчально-демонстраційних слайд-фільмів до підручника "Медична і біологічна фізика" / НУЦ ПІ НАНУ: УМЛ НМУ ім. О.О. Богомольця: Київська МАН "Дослідник" // Відп. ред. В.Б. Распопов. – Київ, 2009. – 48 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.calameo.com/read/003168372e928b57394dc> .
14. Семяновський В.М. Основи енергоменеджменту: Навч. посіб. – Київ: Бізнес Медіа Консалтинг, 2012. – 400 с.

15. Семяновський В.М. Самоврядування по-польськи: Уроки для України.- К., 2014. - 32 с. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ru.calameo.com/read/003168372cf68105e60ca> .
16. Семяновський В.М. Законодавчі основи місцевого самоврядування. Серія: "Мешканцю територіальної громади Деснянського району". - Київ: СПД Мухін. - 2016. - 48 с. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ru.calameo.com/read/003168372472572582d09> .
17. Семяновський В.М. Створення територіальної громади Деснянського району м. Києва (Пілотний проект). – Серія: "Мешканцю територіальної громади Деснянського району". - Київ: СПД Мухін. - 2016. - 18 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.calameo.com/read/003168372e0b9e0ec9717> .
18. Семяновський В.М. Система територіальної статистики та адміністративно-територіальний устрій. Європейський досвід для України. – Серія: "Мешканцю територіальної громади Деснянського району". - Київ: СПД Мухін. - 2016. - 22 с. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ru.calameo.com/read/003168372f751f79cbf4b>

V. Dubko,
V. Raspopov,
V. Semyanovsky

DESIGN OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Adequate model of sustainable development is an evolving open systems, research which were devoted to international scientific and practical Internet conference, which conducted on-line in the years 2002-2016 Ukrainian scientists and university professors with specialists from Russia, Belarus, South Korea, Canada, the United states and other countries

УДК 371(043)

Σοφία Κ. Ζερδελή
/Γρεция/

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ: ΈΝΑ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (PROJECT) ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ο όρος «Αειφορία» αποτελεί μία διευρυμένη έννοια, η οποία σχετίζεται, πέρα από το φυσικό περιβάλλον και τις βασικές βιοτικές ανάγκες, με θεμελιώδεις αρχές και αξίες, όπως τη δημοκρατία, την ειρήνη, το σεβασμό και την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹.

1. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Σκοπός της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον του, να ευαισθητοποιηθούν πάνω στα σχετικά με αυτό προβλήματα και να δραστηριοποιηθούν με ειδικά προγράμματα, ώστε να συμβάλουν στη γενικότερη προσπάθεια αντιμετώπισής τους. Ως εκπαιδευτική διαδικασία/δραστηριότητα, οδηγεί στη διασαφήνιση εννοιών, την αναγνώριση αξιών, την ανάπτυξη/καλλιέργεια ψυχοκινητικών δεξιοτήτων και στάσεων, που είναι απαραίτητες στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και στη διαμόρφωση κώδικα συμπεριφοράς γύρω από τα προβλήματα που αφορούν στην ποιότητα του περιβάλλοντος αρχικά σε ατομικό και στη συνέχεια σε ομαδικό/κοινωνικό επίπεδο².

2. Αειφόρο Σχολείο

Το αειφόρο σχολείο είναι ένα σχολείο ευχάριστο, ήρεμο, ασφαλές, προοδευτικό, ένα σχολείο στο οποίο οι μαθητές και οι μαθήτριες χαίρονται να φοιτούν, καθώς τους δίνει τη δυνατότητα

¹ www.ec.gov.cy/environment/.../Αειφόρος%20Ανάπτυξη%20και%20Εκπαίδευση.pdf

² ΦΕΚ (εφημερίδα Κυβερνήσεως) 304 τ. Β/ 13-3- 2003.

να αναπτύξουν τα ταλέντα, τις ικανότητές τους και την κριτική σκέψη, ένα σχολείο που δίνει χρόνο για αναστοχασμό, που δείχνει κατανόηση και αγάπη σε όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από την επίδοσή τους στα μαθήματα, ένα σχολείο - εργαστήριο ζωής και χαράς.

Το «Αειφόρο Σχολείο» είναι ένα εφικτό όραμα, βασική ιδέα του οποίου είναι η ενσωμάτωση των αξιών της αειφορίας σε κάθε πλευρά της ζωής του ατόμου: Στη διοίκηση, στη μαθησιακή διαδικασία, στη διαχείριση των κτιρίων, στις μετακινήσεις από και προς το σχολείο, στις σχέσεις του σχολείου με τη σχολική και την ευρύτερη τοπική κοινότητα³ κ.α..

3. Η Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη

Το αειφόρο σχολείο, όμως, σημαίνει και καινοτόμα αναλυτικά προγράμματα, ποιοτικά βιβλία, σύγχρονα εποπτικά μέσα και αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και του διαδικτύου. Ταυτόχρονα σηματοδοτεί και επένδυση στον ανθρώπινο παράγοντα, αφενός στους εκπαιδευτικούς, με έμφαση στην επιμόρφωση, τη διά βίου μάθηση και την εξειδίκευση στις νέες τεχνολογίες, και αφετέρου στους γονείς, με τη συμβουλευτική γονέων και κατ' επέκταση στους μαθητές⁴.

Η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη αποσκοπεί στη δημιουργία ενεργών πολιτών, ευαισθητοποιημένων στα περιβαλλοντικά προβλήματα. Πολιτών ικανών να λαμβάνουν αποφάσεις σε θέματα δημοκρατίας, ειρήνης, διαφορετικότητας, ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στο παραπάνω πλαίσιο, και δεδομένου ότι η εκπαίδευση για την αειφορία έχει τη δυνατότητα να εμφανίζεται ως συνδεδετικός κρίκος για τη δημιουργία ισχυρότερων δεσμών μεταξύ σχολείου και κοινωνίας, παραθέτουμε στη συνέχεια ένα πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, που απευθύνεται σε μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Η μεθοδολογική προσέγγιση που προτείνεται είναι το Σχέδιο Εργασίας (Project), το οποίο παραπέμπει σε ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες, ενεργό συμμετοχή των μαθητών/τριών, δημιουργική δράση, αξιοποίηση βιωμάτων-εμπειριών, προβληματισμό, ελεύθερη δημιουργική έκφραση και γενικότερα τη διαδικασία « μαθαίνω πώς να μαθαίνω».

4. Θέμα project – Κριτήρια επιλογής θέματος

α. Θέμα: Το οικοσύστημα του Δάσους της Δαδιάς, η οικοτουριστική ανάπτυξη της περιοχής και οι κίνδυνοι εξαφάνισης των αρπακτικών πουλιών.

β. Κριτήρια επιλογής θέματος:

- Στη Θράκη και ειδικότερα στο Νομό Έβρου απαντώνται προστατευόμενες περιοχές, καθώς και κρίσιμοι πληθυσμοί σε παγκόσμιο, ευρωπαϊκό και πανελλαδικό επίπεδο απειλούμενων ειδών.
- Η εγγύτητα ενός οικοσυστήματος από τον τόπο διαμονής, που είναι από τους δημοφιλέστερους οικοτουριστικούς προορισμούς, είναι επόμενο να ευαισθητοποιήσει τους μαθητές.
- Η ποικιλία των οικοσυστημάτων και των μορφών της άγριας ζωής γοητεύει τα παιδιά και καλλιεργεί το θαυμασμό για το άγνωστο.
- Οι κίνδυνοι που απειλούν τη βιοποικιλότητα κυρίως σε παγκόσμιο και σε εθνικό, ακόμη και σε τοπικό επίπεδο, είναι μεγάλοι. Ένα από τα πιο ανησυχητικά φαινόμενα της σημερινής εποχής είναι η ταχύτατη εξαφάνιση των ειδών της άγριας ζωής και κυρίως των αρπακτικών πουλιών του δάσους της **Δαδιάς**.
- Οι κίνδυνοι συρρίκνωσης της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής με συνέπεια την εσωτερική αστυφιλία των κατοίκων είναι υπαρκτοί.
- Η οικοτουριστική ανάπτυξη της περιοχής, σε συνδυασμό με την Προστατευόμενη Περιοχή του δάσους της Δαδιάς και των αρπακτικών πουλιών που ζουν στην περιοχή αυτή αποτελεί ισχυρό κριτήριο.

³ <http://www.aeiforum.eu/index.php/el/aeiforo-sxoleio>.

⁴ Φέρμελη, Γ., Μ. Ρουσομουστακάκη-Θεοδωράκη, Κ. Χατζηκώστα & Μ. Γκαίτλιχ (2012). *Οδηγός Ανάπτυξης Διαθεματικών Δραστηριοτήτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα: ΙΤΥΕ-ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ, σ. 13.

- Η δυνατότητα που δίνεται στα παιδιά να γνωρίσουν τρόπους προστασίας τόπων μεγάλης περιβαλλοντικής αξίας.
- Η ανάγκη ευαισθητοποίησης της τοπικής κοινωνίας σε θέματα διαχείρισης του περιβάλλοντος προς όφελος της τοπικής ανάπτυξης.
- Η συνειδητοποίηση εκ μέρους της πολιτείας και των τοπικών παραγόντων για την αξία του δάσους της Δαδιάς και της πολλαπλής συνεισφοράς σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.

γ. Τρόπος εισήγησης του θέματος στους μαθητές

-Η εισήγηση του θέματος μπορεί να γίνει ως εξής:

Ένας μαθητής προσκομίζει στην τάξη ένα απόκομμα εφημερίδας με άρθρο που αναφέρεται στο δάσος της Δαδιάς (οικοσύστημα, βιοποικιλότητα, οικότουριστική ανάπτυξη) και στους κινδύνους που απειλούν με εξαφάνιση τα αρπακτικά πουλιά (τους γύπες) της περιοχής.

Μετά από διαλογική συζήτηση οι μαθητές αποφασίζουν να ασχοληθούν με το πρόβλημα του δάσους της Δαδιάς. Προτείνουν διάφορα θέματα, εκφράζοντας ελεύθερα τις απόψεις τους. Στο τέλος, καταλήγουν σε ένα συγκεκριμένο θέμα: « **Το οικοσύστημα του Δάσους της Δαδιάς, η οικότουριστική ανάπτυξη της περιοχής και ο κίνδυνος εξαφάνισης των αρπακτικών πουλιών (γύπες)**».

δ. Τίτλος του project

Μετά την επιλογή του θέματος οι μαθητές διατυπώνουν τον τίτλο του θέματος. Εκφέρουν διάφορες απόψεις και προσπαθούν να διατυπώσουν έναν πρωτότυπο τίτλο.

Τίτλος του project: «**Τα άγρια πουλιά εκπέμπουν SOS**». Πρόκειται για **Project Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης**.

5. Τα στάδια διεξαγωγής του project

5α. Συγκρότηση των ομάδων

Η ομάδα του project αποτελείται από τουλάχιστον 25 μαθητές. Η ομάδα χωρίζεται σε πέντε μικρότερες ομάδες, υποομάδες, των πέντε ατόμων. Οι ομάδες δημιουργούνται από τους ίδιους τους μαθητές, σύμφωνα με κάποια κριτήρια που θέτουμε, όπως π.χ. να μπουν όλοι οι μαθητές σε κάποια ομάδα, οι ομάδες να είναι πενταμελείς, να είναι μικτές ως προς το φύλο, οι «καλοί» μαθητές, όπως και οι αδύνατοι» να κατανεμηθούν σε διαφορετικές ομάδες κ.ά. Καλό είναι οι ομάδες να είναι ανομοιογενείς⁵.

5β. Επιλογή του θέματος – Πού απευθύνεται

Η επιλογή του θέματος αναφέρεται παραπάνω.

Το project απευθύνεται στους μαθητές και στις μαθήτριες Γυμνασίων ή Λυκείων των Νομών Έβρου και Ροδόπης, στους μαθητές άλλων σχολείων, στους κατοίκους της περιοχής του δάσους της Δαδιάς, στους γονείς των μαθητών των σχολείων, στους τοπικούς φορείς, στους υπεύθυνους της πολιτείας για την προστασία των δασών, στους οικολογικούς συλλόγους.

5γ. Σχεδιασμός, οργάνωση και προγραμματισμός των εργασιών

Συμβόλαιο συνεργασίας

Οι μαθητές, μετά από συζήτηση, θέτουν τους κανόνες για τον τρόπο λειτουργίας της ομάδας και των μικρότερων ομάδων. Διατυπώνουν ένα πλαίσιο όρων και δεσμεύσεων. Αυτές οι δεσμεύσεις αποτελούν το «συμβόλαιο» συνεργασίας⁶.

Ερωτήματα προς απάντηση

- Τι είναι αυτό που κάνει το Δάσος της Δαδιάς τόσο σημαντικό και διάσημο;
- Ποιοι είναι οι λόγοι για τους οποίους χαρακτηρίστηκε το Δάσος της Δαδιάς **Προστατευόμενη Περιοχή**;
- Τι γνωρίζετε για τη πανίδα και χλωρίδα του Δάσους της Δαδιάς;
- Πόσα είδη αρπακτικών ζουν στο Δάσος της Δαδιάς;
- Ποιος είναι ο μαυρόγυπας και με τι τρέφεται;

⁵ Ματσαγγούρας, Η. (2006). *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση*. Αθήνα: Γρηγόρη, σ.243.

⁶ Βασάλα, Π. (2011). *Η μέθοδος Project στην εκπαίδευση*. Αθήνα, σ. 53.

- Πώς διατηρείται η ισορροπία αυτού του οικοσυστήματος;
- Γιατί σήμερα το Δάσος της Δαδιάς αναγνωρίζεται σαν ένα από τα ελάχιστα φυσικά αποθέματα άγριας πανίδας στην Ευρώπη;
- Ποια είναι τα ανθρώπινα οφέλη από το δάσος της Δαδιάς; (Δασική υλοτομία, γεωργία, κτηνοτροφία, μελισσοκομία).
- Ποιες είναι οι επιπτώσεις των ανθρώπινων παρεμβάσεων στο Δάσος της Δαδιάς;
- Ποιες απειλές και ποια προβλήματα αντιμετωπίζει το Δάσος και τα αρπακτικά;
- Γιατί τα αρπακτικά κινδυνεύουν να εξαφανιστούν;
- Ποιες υπηρεσίες, οργανισμοί και εν γένει φορείς φέρουν ευθύνη και δραστηριοποιούνται σήμερα για την προστασία και διαχείριση της προστατευόμενης περιοχής του Δάσους της Δαδιάς;
- Ποιος είναι ο ρόλος της τοπικής κοινωνίας για την προστασία και τη διαχείριση της προστατευόμενης περιοχής και γενικά του δάσους;
- Ποια μέτρα πρέπει να ληφθούν σήμερα για την προστασία του βιότοπου του δάσους της Δαδιάς και των αρπακτικών;

Τα ερωτήματα αυτά μπορούν να αποτελέσουν τους βασικούς θεματολογικούς άξονες του σχεδίου εργασίας.

Στόχοι του project

Οι εκπαιδευτικοί στόχοι θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν ως ακολούθως:

•Γνωστικοί

- Να γνωρίσουν οι μαθητές και να μάθουν για το βιότοπο του δάσους της Δαδιάς.
- Να κατανοήσουν οι μαθητές το οικοσύστημα του βιότοπου.
- Να αναγνωρίσουν το ρόλο των ειδών υπό εξαφάνιση στην οικολογική ισορροπία.
- Να μάθουν τις σημαντικότερες προστατευόμενες περιοχές της πατρίδας μας.
- Να γνωρίσουν περιοχές, οι οποίες αποτελούν πρότυπο οικοτουριστικής ανάπτυξης, μέσα από βιβλιογραφία, διαδίκτυο, ντοκιμαντέρ κτλ.
- Να γνωρίσουν το φυσικό πλούτο που διαθέτει η χώρα μας και ο τόπος μας.
- Να γνωρίσουν την αξία του δάσους από οικονομικής πλευράς για τους κατοίκους, πράγμα που αποτελεί κίνητρο για την αποφυγή εσωτερικής αστυφιλίας.
- Να γνωρίσουν τους ανθρώπους της περιοχής και να έρθουν σε επαφή με τις δραστηριότητες όλων αυτών που ζουν κοντά στο δάσος.
- Να αναγνωρίσουν τους κινδύνους που απειλούν τα οικοσυστήματα και τους τρόπους προστασίας των βιότοπων.
- Να αντιληφθούν την επίδραση και τις συνέπειες των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και πράξεων στο φυσικό περιβάλλον.
- Να αποκτήσουν μια εικόνα της βιοποικιλότητας του φερωτού κόσμου και να αναγνωρίζουν ορισμένα από τα σπάνια είδη των αρπακτικών του δάσους της Δαδιάς, που απειλούνται με εξαφάνιση.
- Να κατανοήσουν απλές οικολογικές έννοιες.
- Να αξιοποιήσουν τα συμπεράσματα και να αποτυπώσουν τις γνώσεις τους από την εμπειρία αυτή.

•Συναισθηματικοί στόχοι

- Να εκτιμήσουν οι μαθητές την αξία και τη μοναδικότητα του οικοσυστήματος της περιοχής τους, ώστε να το φροντίζουν και να το προστατεύουν ως ενεργοί πολίτες.
- Να επιθυμούν να εμπλακούν ενεργητικά (ατομικά ή ομαδικά) σε δραστηριότητες που στοχεύουν στην προστασία του περιβάλλοντος.
- Να επιδεικνύουν διαρκή ερευνητική διάθεση.
- Να καλλιεργήσουν κριτική στάση πάνω στο δίπολο ανεξέλεγκτη παρέμβαση του ανθρώπου και ανάπτυξη – προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

-Να συνειδητοποιήσουν τη μεγάλη ανάγκη του ανθρώπου να επιστρέψει στη φύση, στην περιφέρεια, για να ανακαλύψει ξανά τη χαμένη ποιότητα της ζωής του.

-Να βιώσουν στιγμές ξεκούρασης, διασκέδασης και ψυχικής ανάτασης κοντά σε περιοχές φυσικού κάλους, ώστε να ξεφύγουν για λίγο από το άγχος των μαθημάτων.

-Να καλλιεργήσουν πνεύμα συνεργασίας, πρωτοβουλιών, άμιλλας μέσα από την έρευνα και την ομαδική εργασία.

Ψυχοκινητικοί στόχοι

-Να είναι ικανοί να συλλέγουν, να αναλύουν και να αξιολογούν πληροφορίες.

-Να αποκτήσουν δεξιότητες, όπως μεθοδική παρατήρηση, καταγραφή, ταξινόμηση κ.ά.

-Να εξασκηθούν σε τεχνικές, όπως παρατήρηση των πουλιών, φωτογράφιση, καταγραφή παρατηρήσεων πεδίου.

-Να βελτιώσουν τη συνεργατική τους ικανότητα μέσα από την ομαδική εργασία είτε για τη συλλογή, επεξεργασία και παρουσίαση πληροφοριών είτε για κατασκευή χειροτεχνιών.

-Να ασκηθούν σωματικά μέσα από την ενεργητική αναψυχή και τις δράσεις στα πλαίσια των εκπαιδευτικών επισκέψεων του προγράμματος.

-Να εμπλακούν στη διαδικασία οργάνωσης συνέντευξης με μέλη συνεταιρισμών και τοπικούς φορείς.

•Επίπεδο ικανοτήτων

-Να επιλέγουν κείμενα σχετικά με τα δάση, τα οικοσυστήματα, την οικότουριστική ανάπτυξη, τα αρπακτικά πουλιά, τη ζωή στη φύση.

-Να σχεδιάζουν αφίσες και άλλα διαφημιστικά έντυπα σχετικά με την προστασία των δασών και τα αρπακτικά πουλιά.

-Να αναπτύσσουν ικανότητες εργασίας σε ομάδες, διατύπωσης απόψεων, γραπτής και προφορικής έκφρασης, κριτικής σκέψης, δημιουργικής φαντασίας, λήψης αποφάσεων και επίλυσης προβλημάτων.

-Να συντάσσουν σύντομα κείμενα, όπου θα εξηγούν ποια είναι τα οφέλη από την εκμετάλλευση των δασών και ποιοι είναι οι κίνδυνοι που απειλούν την εξαφάνιση των αρπακτικών.

•Επίπεδο Στάσεων

-Να αποδεχτούν την αξία της προστασίας του δάσους και των αρπακτικών πουλιών, γενικά της γλωρίδας και πανίδας της περιοχής.

-Να υποστηρίζουν δραστηριότητες προστασίας του δάσους και των αρπακτικών.

-Να σκεφτούν και να προτείνουν λύσεις που θα βελτιώσουν τη σημερινή κατάσταση του οικοσυστήματος του δάσους της Δαδιάς.

-Να ενθαρρύνουν το άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινωνία.

-Να καλλιεργήσουν κριτική και δημιουργική σκέψη και να αναπτύξουν κώδικα αξιών και συμπεριφοράς απέναντι στους εαυτούς τους, στην ομάδα και στο περιβάλλον.

Πηγές πληροφόρησης

-Έντυπο και ψηφιακό υλικό: Βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά, εγκυκλοπαίδειες και διαδίκτυο.

- Πρόσωπα, οργανώσεις, υπηρεσίες, φορείς, διάφοροι επιστήμονες, κάτοικοι της περιοχής, γονείς μαθητών.

-Το περιβάλλον: Απαραίτητη πηγή πληροφόρησης, ιδιαίτερα το τοπικό Περιβάλλον.

Χρόνος διάρκειας project: 4 μήνες

5δ. Υλοποίηση των εργασιών

Η μεθοδολογία του προγράμματος στηρίζεται στη μέθοδο project, η οποία επιλέχτηκε, γιατί οδηγεί στη βιωματική προσέγγιση, στο άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία, στην ομαδική εργασία, δίνοντας τη δυνατότητα για οργανωμένη δράση, ενεργητική συμμετοχή των μαθητών στις δράσεις – στην αναζήτηση υλικού – στην εύρεση πληροφοριών – στη σύνταξη ερωτηματολογίου, αξιοποιώντας την προσωπική συμβολή στην εξεύρεση λύσεων που εξασφαλίζει ειλικρινείς κοινωνικές σχέσεις στο πλαίσιο της βιωματικής μάθησης και στην καλλιέργεια της υπευθυνότητας,

της φαντασίας και της δημιουργικότητας του/της μαθητή/τριας, δίνοντας έμφαση στην κοινωνική διάσταση της μάθησης και στη σύνδεση με την πραγματική ζωή⁷.

Σε πρώτο στάδιο προχωρούμε στην ευαισθητοποίηση των μαθητών στο ζήτημα της βιοποικιλότητας, των απειλούμενων αρπακτικών, της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής και στους κινδύνους που απειλούν την ανάπτυξη αυτή.

Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί και μαθητές αποφασίζουν από κοινού για το θέμα του προγράμματος.

Ανακοινώνεται στο σύλλογο διδασκόντων η επιθυμία των μαθητών για την εφαρμογή του προγράμματος.

Ενημερώνονται οι γονείς και οι κηδεμόνες.

Γίνεται η αποσαφήνιση χαρακτηριστικών εννοιών, χρήσιμων για την περαιτέρω διερεύνηση του θέματος.

Συγκροτούνται οι ομάδες των μαθητών με στόχο τη διερεύνηση του θέματος και τη συγκέντρωση πληροφοριών.

Αναζητούνται πρόσωπα, οργανώσεις και υπηρεσίες που έχουν σχέση με το θέμα.

Οι ομάδες εργάζονται παράλληλα ή με διαφορετική θεματική, έχοντας στη διάθεσή τους υλικό και φύλλα εργασίας που συγκεντρώνονται από την έρευνα.

Διάλειμμα ενημέρωσης μίας ώρας για να ενημερωθούν τα μέλη κάθε ομάδας για την πορεία των εργασιών.

Συνεχής επικοινωνία και αλληλοενημέρωση τόσο μεταξύ των ομάδων όσο και με το υπόλοιπο σχολείο και τους γονείς με ανακοινώσεις, αφίσες και τεύχη σχολικής εφημερίδας.

Σύνδεση του θέματος με άλλες γνωστικές περιοχές.

• Εκπαιδευτικές Δραστηριότητες.

- Ευαισθητοποίηση μαθητών με χρήση έντυπου και ηλεκτρονικού υλικού.

- Προβολή ταινίας National Geographic, με θέμα τη βιοποικιλότητα.

- Κατασκευή χαρτών με τις προστατευόμενες περιοχές της Ελλάδας. Εντοπισμός σε χάρτη του Νομού μας των δικών μας προστατευόμενων περιοχών.

- Ομαδικές εργασίες κατανόησης οικολογικών εννοιών.

- Ομαδική παρακολούθηση, στον ελεύθερο χρόνο, ταινιών με οικολογικό ενδιαφέρον.

- Πραγματοποίηση ομιλιών από ειδικούς για το περιβάλλον και τον οικοτουρισμό κλπ.

Οργάνωση συνέντευξης με το Δήμαρχο Σουφλίου και τον Πρόεδρο του δασικού συνεταιρισμού Δαδιάς, για να ενημερωθούν για την κατάσταση που επικρατεί στην Προστατευόμενη Περιοχή του δάσους της Δαδιάς.

• Εκπαιδευτικές εκδρομές – Επισκέψεις

α. Στον βιότοπο Δαδιάς. Σκοπός της εκδρομής αυτής είναι να δουν οι μαθητές/τριες από κοντά τις εγκαταστάσεις του οικοτουριστικού ξενονα και του Κέντρου Ενημέρωσης, να ενημερωθούν για τη βιωσιμότητα μιας τέτοιας επιχείρησης, τις υπηρεσίες που μπορεί να προσφέρει στους επισκέπτες. Επίσης να γνωρίσουν το Δάσος της Δαδιάς, καθώς και τις επιλογές αναψυχής και διασκέδασης στην ευρύτερη περιοχή της Δαδιάς.

β. Επίσκεψη στο Εθνολογικό Μουσείο Θράκης στην Αλεξανδρούπολη. Στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του μουσείου, καθεμιά από τις ομάδες των μαθητών μπορεί να ασχοληθεί με ένα προϊόν – πρώτη ύλη της θρακιώτικης γης.

γ. Στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Σουφλίου Θράκης. Θα παρακολουθήσουν πρόγραμμα με θέμα σχετικό με το Δάσος της Δαδιάς, της Προστατευόμενης Περιοχής και τα Αρπακτικά.

• Ανατροφοδότηση: Επεξεργασία των στοιχείων που προέκυψαν από τη μελέτη, τις εξορμήσεις, τις συνεντεύξεις για το βιότοπο του Δάσους της Δαδιάς και κυρίως για τα αρπακτικά.

7. [https://praktiki.upatras.gr/.../Οδηγίες%20για%20το%20Σχέδιο%20Εργασίας%20\(Proje](https://praktiki.upatras.gr/.../Οδηγίες%20για%20το%20Σχέδιο%20Εργασίας%20(Proje)

Παιχνίδι: Οι μαθητές μόνοι τους ή σε μικρές ομάδες, λύνουν κρυπτόλεξο. Πρέπει να βρουν τα αρπακτικά της περιοχής και άλλα είδη της περιοχής.

Παιχνίδι ρόλων: Οι μαθητές μπορούν να εργασθούν ανά ζεύγη. Ο ένας παίρνει το ρόλο του δημοσιογράφου και ο άλλος του Μαυρόγυπα. Ο δημοσιογράφος παίρνει συνέντευξη για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γύπες της περιοχής.

Δράσεις – Παρεμβάσεις

-Δημιουργία ενημερωτικού φυλλαδίου που θα αναφέρει συνοπτικά τα προβλήματα που υπάρχουν στην περιοχή και συμβουλές απλής συμπεριφοράς για επισκέπτες, καθώς και προβολή εναλλακτικών μορφών τουρισμού που προσφέρει η περιοχή. Το φυλλάδιο θα μοιραστεί στους μαθητές του σχολείου, στους γονείς, στις τοπικές αρχές.

-Παράδοση σε εκπρόσωπο του WWF του δάσους της Δαδιάς αφίσας του σχεδίου εργασίας και έργων ζωγραφικής των μαθητών.

-Τοποθέτηση στο Δάσος της Δαδιάς πινακίδων με το μήνυμα των μαθητών.

-Προβολή του προγράμματος σε ραδιοφωνικό και τηλεοπτικό σταθμό.

-Έκδοση σχολικής εφημερίδας με τα νέα του προγράμματος, όπου οι μαθητές θα γράψουν τις σκέψεις τους, τα κείμενα και τα τραγούδια τους.

5ε. Παρουσίαση των εργασιών

Οι μαθητές ανακοινώνουν τα αποτελέσματα των εργασιών τους σε άλλους. Προσκαλούν όλους τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς του σχολείου, άλλων σχολείων, όλους όσους συνεργάστηκαν μαζί τους και βοήθησαν στην υλοποίηση των εργασιών, τους γονείς και κηδεμόνες, εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης και άλλων φορέων, τους κατοίκους της περιοχής.

Παρουσίαση με ομιλίες και προβολή στο χώρο του σχολείου.

Με ανακοινώσεις στους πίνακες ανακοινώσεων του σχολείου.

Με εφημερίδα του Σχολείου.

Με οργάνωση εκθέσεων αφίσας, φωτογραφίας, κολάζ, κατασκευών, ζωγραφικής.

Με δραματοποιήσεις και θεατρικά.

5στ. Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση θα πραγματοποιηθεί σε τρία στάδια.

α. Αρχική αξιολόγηση. β. Διαμορφωτική αξιολόγηση

γ. Τελική αξιολόγηση: Εξετάζεται η πραγμάτωση των στόχων του project και των προσδοκιών των μαθητών, η λειτουργικότητα της οργάνωσης, η αποτελεσματικότητα του σχεδιασμού, η ποιότητα της εργασίας, συμμετοχή φορέων της τοπικής κοινωνίας, η συνεργασία των μαθητών με τους εκπαιδευτικούς, η δική τους συμμετοχή στο project και η γνώμη τους για την εργασία με το project. Η αξιολόγηση, επίσης, μπορεί να γίνει από τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές με τη συμπλήρωση ερωτηματολογίου.

6. Διεπιστημονική / διαθεματική προσέγγιση του project, τρόπος διαρρύθμισης τάξης, διδακτικές τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν

•**Διεπιστημονική προσέγγιση:** Μπορεί να επιτευχθεί με τη συμμετοχή καθηγητών διαφόρων ειδικοτήτων, όπως μαθηματικών, φυσικών, πληροφορικής, οικονομολόγων, αλλά και άλλων επιστημόνων, όπως δασικών, δασαρχών, περιβαλλοντολόγων κλπ.

•**Διαθεματική προσέγγιση:** Ειδικά σε Επαγγελματικά Λύκεια, μπορεί να επιτευχθεί με τα ειδικά μαθήματα, με σκοπό τη σύνταξη συλλογικών εργασιών, όπως είναι τα σχέδια, μαθηματικές και οικονομικές εκτιμήσεις, μουσικά θέματα, λογοτεχνικά θέματα (κείμενα και ποίηση).

•**Τρόπος διαρρύθμισης τάξης:** Τα θρανία πρέπει να είναι αντικριστά για να έχουν οι μαθητές εύκολη οπτική και ακουστική επαφή με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας τους. Η σχολική αίθουσα διαμορφώνεται με χαρούμενα και φωτεινά χρώματα, με φωτογραφίες, κολάζ και εικόνες, ώστε να δημιουργείται ένα άνετο και φιλικό περιβάλλον.

•**Διδακτικές τεχνικές:** Στο πρόγραμμα αξιοποιούνται σύγχρονες διδακτικές τεχνικές, όπως ο καταγισμός ιδεών, η εμπλοκή των μαθητών σε αυθεντικές καταστάσεις επίλυσης προβλήματος, η διερεύνηση πρότερων γνώσεων, η γνωστική σύγκρουση μέσα από την

ανίχνευση και τροποποίηση των εναλλακτικών ιδεών των μαθητών, η πνευματική διέγερση, η αντιπαράθεση απόψεων, το παιχνίδι ρόλων, η δραματοποίηση και η κατασκευή εννοιολογικού χάρτη⁸.

Αντί Επιλόγου

Μετά την ολοκλήρωση του σχεδίου εργασίας, οι συμμετέχοντες συζητούν και κάνουν μία τελική αποτίμηση των αποτελεσμάτων που είχαν, του υλικού που συγκεντρώθηκε και του βαθμού επίτευξης των επιδιωκόμενων στόχων. Μέσα από διαδικασίες διαλεκτικής αντιπαράθεσης, έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν τη δημιουργική κριτική και αναστοχαστική σκέψη, την αυτοαξιολόγηση, την επικοινωνία και να ανταλλάξουν απόψεις μέσα από τη συνεργατική δράση. Βασικός άξονας της συζήτησης θα πρέπει, κατά την άποψή μας, να είναι τόσο η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων όσο και η διαμόρφωση στάσεων, αξιών και συμπεριφορών, που θα τους επιτρέψουν να καταστούν ικανοί να διαχειριστούν το περιβαλλοντικό πρόβλημα και να συμβάλουν στην οικοδόμηση μιας αειφόρου κοινωνίας».

Βιβλιογραφία

- 1.Ματσαγγούρας, Η. (2006). *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση*. Αθήνα: Γρηγόρη.
2. Βασάλα, Π. (2011). Η μέθοδος Project στην εκπαίδευση. Αθήνα.
- 3.Φέρμελη, Γ., Μ. Ρουσομουστακάκη-Θεοδωράκη, Κ. Χατζηκώστα & Μ. Γκαίτλιχ (2012). *Οδηγός Ανάπτυξης Διαθεματικών Δραστηριοτήτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα: ΙΤΥΕ-ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ, σ. 13.
- 4.ΦΕΚ (εφημερίδα Κυβερνήσεως) 304 τ. Β/ 13-3- 2003.
- 5.www.ec.gov.cy/environment/./Αειφόρος%20Ανάπτυξη%20και%20Εκπαίδευση.pdf
- 6.<http://www.aeiforum.eu/index.php/el/aeiforo-sxoleio>.

EDUCATION FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT: A PROPOSED PROJECT ENVIRONMENTAL EDUCATION

S. Zerdeli

The need to respond to the growing conditions of the economic crisis, with any human and social implications it marks, resulted in the introduction of the course of Environmental Education in the education of many state systems, which draw various actions, programs and exchange of university and school students, with the aim of informing and especially their raising awareness on the subject.

The term "Sustainability" is a wider concept, which is related, beyond the physical environment and the basic life needs, with principles and values, such as democracy, peace, respect and protection of human rights

C. Зердели

ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ПРОЕКТ З ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Необхідність задоволення людських і соціальних потреб у зростаючих умовах економічної кризи призвела до впровадження в освітніх системах багатьох країн курсу Екологічна освіта, в межах якого здійснюється багато досліджень, програм, запроваджується академічна мобільність студентів та школярів. Головна мета – поінформованість та обізнаність сучасної молоді з цього питання. Термін «сталий розвиток» є широким поняттям, яке окрім основних життєвих потреб та навколишнього середовища пов'язано з такими принципами і цінностями як демократія, мир, права людини.

⁸ Βασάλα, Π. (2011). Η μέθοδος Project στην εκπαίδευση. Αθήνα, σ. 53. Φέρμελη, Γ., Μ. Ρουσομουστακάκη-Θεοδωράκη, Κ. Χατζηκώστα & Μ. Γκαίτλιχ (2012). *Οδηγός Ανάπτυξης Διαθεματικών Δραστηριοτήτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα: ΙΤΥΕ-ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ, 18-22.

ВЕРЯТНОСТНЫЙ ХАРАКТЕР МОДЕЛЕЙ ИНФОРМАЦИОННЫХ ПОТОКОВ

Многие модели документального информационного потока получены на основе статистических наблюдений и обработки их на основе статистических методов. Большинство из них представляет собой аналитические выражения, аппроксимирующие статистические закономерности роста числа публикаций, старения, концентрации и рассеяния информации. Однако, эти модели не отражают динамики многочисленных связей между элементами системы. О недостатках этих моделей говорил В.М. Глушков: «Зафиксированная в том или ином языке информационная модель сама по себе мертва. Будучи представлена сама по себе, она не способна дать большее число выводов о поведении смоделированного объекта, чем те выводы, которые были в ней зафиксированы с самого начала».

В настоящее время разработаны динамические модели развивающихся технико-экономических систем. Представим некоторые из них.

В модели Риденурапредставлен экспоненциальный закон роста, как общий закон технико-экономического развития. Считается, что степень признания какого-то нового продукта обществом пропорциональна числу потенциальных производителей, ознакомивших с ним:

$$\frac{dL}{dt} = \bar{A}L$$

где:

L - численность потребителей.

\bar{A} - коэффициент пропорциональности.

В модели Гартмана предполагается, что скорость изменения информации в процессе развития пропорциональна общему количеству уже накопленной информации.

$$\frac{dJ}{dt} = ALJ,$$

где:

A - вероятность того, что исследователь, встретивший «единицу» информации, будет взаимодействовать с ней, и генерировать новую «единицу» информации.

L - численность исследователей.

В модели Холтонасчитается величиной переменнойвероятность генерации новой информации в данной области.

$$A = a_1 \left(1 - \frac{J}{J_{\max}}\right).$$

Приведенные выше модели имеют как сильные, так и слабые стороны. Например, из модели Холтона следует, что «вероятность реакции», в результате которой получается качественно новая информация, в среднем пропорциональна числу столкновений между «молекулами»- учеными и информацией. Другими словами, чем лучше техническая библиотека и чем больше времени ученые проводят в ней, тем больше они должны создавать новой информации. А такжеиз всех моделей вытекает, что новая информация может генерироваться мгновенно.

Модель предложена Исенсенимом для описания процесса аккумуляции знаний при научно-техническом развитии имеет вид:

$$\frac{dJ}{dt} = A \left[L(t) + \lambda L^2(t) \right]$$

Недостаток этой модели состоит в том, что, если число ученых велико, то квадратичный член теряет практический смысл. Если число ученых мало, модель Исенсена хорошо представляет процесс рождения новой информации сотрудничающими между собой членами исследовательской группы.

В обобщенной модели А.Л. Флойда - модели научно-технического развития, предпринята попытка проанализировать причины научно-технического развития системы исходя из вероятностного характера взаимодействия различных ученых, занимающихся данной системой с учетом множества возможных альтернативных путей развития.

Основная идея метода состоит в расчете вероятности улучшения показателя эффективности системы в зависимости от затрачиваемых усилий специалистов.

Таким образом, уже из этого короткого обзора видно, что разработка исследования информационных потоков идет по нескольким направлениям. Это рассмотрение распределения информации в потоках, рассеяние информации, старение, цитирования и т.д.

Многие ученые пытались и пытаются построить модель эволюции информационного потока. Подходы к построению общей модели встречаются у ряда авторов.

В моделях Д. Ригена, общество рассматривается, как система, состоящую из создателей общественной информации («генераторов») и ее потребителей («рецепторов»), тесно взаимосвязанных между собой. Модель Ригена, далека от общей модели общества, поскольку учитывает лишь одну иерархию ценности его элементов - экономическую.

М. Циганик несколько в ином плане построил общую модель передачи информации в обществе. Ядром его модели, как и моделей Ригана, являются источники новой информации («информационные генераторы»). М. Циганик- рассмотрел различные схемы моделей систем управления информационными потоками.

Р. Вальтер попытался представить эскиз общей картины информационных потоков в обществе.

П. Герман и Д. Рудольф выделили десять основных типов информации. Ю.В. Иванова, В.М. Капустяна, Ю.А. Махотенко предложили математическую модель роста информационных потоков во времени. Я. Зонка, Э. Вонтерка собрали материал пригодный для построения модели.

Но при построении моделей информационных потоков надо учитывать их взаимодействия при наличии случайных факторов. Особенностью такого подхода является использования стохастических уравнений для случайных реализаций. На их основе, можно строить уравнения для средних характеристик. Несмотря на относительную простоту такой модели можно проанализировать, например, ограниченности величины информационного потока при сильных возмущениях.

ЛИТЕРАТУРА

1. Глушков В.М. Гносеологическая природа информационного моделирования. Вопросы философии, 1963, № 10, С.13-18.

2. Дубко В.А, Нестеренко Т.В. Исследование одного класса уравнений Ито билинейного типа и их решений//Препринт № 10-96,- Хабаровск: Ин-т прикладной математики ДВО РАН ,1996-9с.

3. Межуева Т.И. Модели эволюции, селекции и интеграции знаний//Сборник научных трудов.- Биробиджан, 2001.- С. 220-224.

T.Myezhujeva

PROBABILISTIC NATURE MODELS OF INFORMATION FLOWS

The various models of information flows and their interaction with random factors. A feature of this approach is the use of stochastic equations for random realizations.

**ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ:
ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΣΤΗΝ ΒΙΩΣΙΜΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ.
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

Αποτελεί δυστυχώς κοινή διαπίστωση ότι η σχέση ανθρώπινου πολιτισμού και φυσικού περιβάλλοντος διέπεται από βαθιά δομική κρίση που καθημερινά οξύνεται περισσότερο. Εκφράζεται δε σε προβλήματα όπως αυτά της μόλυνσης του εδάφους, των υδάτων, της ατμόσφαιρας, της λεηλάτησης της φύσης, του φαινομένου του θερμοκηπίου, της αλόγιστης χρήσης χημικών στις καλλιέργειες κ.λ.π. Η τεράστια τεχνολογική πρόοδος είχε ως συνέπεια την υπερβολική εκμετάλλευση της φύσης, αλλά και τον δηλητηριασμό της από τη μόλυνση της ατμόσφαιρας με τις αναθυμιάσεις από τις βιομηχανίες, τα εργοστάσια, τα καυσαέρια από τα τροχοφόρα, γεγονός που δυσκόλεψε εξαιρετικά τις συνθήκες ζωής όλων των έμβιων όντων. Στο ίδιο πλαίσιο η θάλασσα ρυπαίνεται από λύματα, απορρίμματα και απόβλητα, που συνέχεια δέχεται, με συνέπεια να εξαφανίζονται πολλά είδη ζώων, πτηνών και φυτών. Το έδαφος και το υπέδαφος καταστρέφονται από τις χημικές ουσίες που τα διαποτίζουν και τις πυρηνικές δοκιμές, ενώ οι συνεχείς πυρκαγιές καταστρέφουν δάση αλλοιώνοντας το φυσικό περιβάλλον.

Ειδικότερα στην Ελλάδα, βρισκόμαστε μπροστά σε μια πρωτοφανή κρίση που εκφράζεται με την αποψίλωση των δασών, τη δραματική συρρίκνωση του αστικού και περαστικού πρασίνου, το ενεργειακό πρότυπο που στηρίζεται σε ρυπογόνα καύσιμα, τη συνεχώς διογκούμενη αστικοποίηση, τη διαρκή επέκταση συγκοινωνιακών δικτύων, τη βιομηχανική ανάπτυξη χωρίς περιβαλλοντική προστασία, το παραγωγικό μοντέλο που καταστρέφει τη φύση, την αποδιάρθρωση των παραγωγικών μεθόδων, την εισαγωγή των μεταλλαγμένων και το πολύ μικρό ποσοστό βιολογικής γεωργίας.

Είναι προφανές, πως η ιστορική, κοινωνική και πολιτισμική αυτή σύγκρουση κοινωνίας και φύσης- βαθιά πολιτική ταυτόχρονα προκαλεί ανησυχία και κινητοποιεί συνειδήσεις πέρα από τοπικά και εθνικά όρια αλλά σε παγκόσμιο επίπεδο. Είναι πλέον κοινή η διαπίστωση της τεράστιας σημασίας που συνεπάγονται για την κοινωνία και τη φύση οι σχέσεις και οι αλληλεπιδράσεις που υφίστανται μεταξύ των ανθρώπινων υπάρξεων, των μη ανθρώπινων (χλωρίδα/πανίδα) και της γης. Δεν είναι λίγοι εκείνοι που θεωρούν υπεύθυνες για την συντελούμενη οικολογική καταστροφή τις κοινωνίες Δυτικού τύπου. Πιο συγκεκριμένα, εγκαλούν τη δυτικοκεντρική σκέψη και το δυτικοκεντρικό τρόπο ζωής για την υπερκατανάλωση τροφίμων που εκ των πραγμάτων απαιτούν μεγάλη οικολογική καταστροφή. Ταυτόχρονα δεν είναι λίγες/οι εκείνες/οι που θεωρούν τη σύγχρονη τεχνολογία παράγοντα καταστροφής του περιβάλλοντος και αιτία αποξένωσης των ανθρώπων από τη φύση. Από την άλλη, όμως, αρκετοί εστιάζουν στον τρόπο χρήσης της τεχνολογίας, την οποία μάλιστα θεωρούν ως προϋπόθεση επιτυχίας του πειράματος των αυτοδιοικούμενων κοινοτήτων που προβάλλονται από ριζοσπαστικά οικολογικά κινήματα ως υπόδειγμα κοινωνικής οργάνωσης. Οι συγκεκριμένες ανησυχίες και προβληματισμοί δημιούργησαν μια μεγάλη γκάμα οικολογικών κοινωνικών κινήματων που αποτελούν, ωστόσο, σημαντικότερο παράγοντα ενεργοποίησης της συλλογικής κοινωνικής συνείδησης, αλλά και ελέγχου ή και υποκίνησης εθνικών κυβερνήσεων και διεθνών οργανισμών προς την κατεύθυνση της προστασίας του περιβάλλοντος.

Είναι γεγονός ότι το οικολογικό πρόβλημα είναι κατεξοχήν ηθικό και συνδέεται άμεσα με την ανάγκη επαναπροσδιορισμού και του τρόπου σκέψης και του ανθρώπινου αξιακού συστήματος. Συνδέεται, κατά συνέπεια, με ουσιαστικές αλλαγές και στο πεδίο των νοοτροπιών και των αντιλήψεων και στο πεδίο των πρακτικών και συμπεριφορών. Το μέλλον των ανθρώπων στη γη είναι συνυφασμένο με την επανάκτηση της οικολογικής τους συνείδησης, της αρχέγονης αυτής

κληρονομιάς που αποποιήθηκαν στο βωμό του κέρδους, και προς την κατεύθυνση αυτήν είναι θεμελιώδης ο ρόλος της εκπαίδευσης .

Όλοι πλέον μιλούν για "Αειφόρο Ανάπτυξη"(Sustainable Development). Με τον όρο αυτό εννοούμε τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος δηλαδή την οικολογικά ευαίσθητη ανάπτυξη των παραγωγικών μηχανισμών της οικονομίας παράλληλα με τη δημιουργία υποδομών για μία βιώσιμη στάση απέναντι στο φυσικό περιβάλλον.

Τα θέματα που απασχολούν τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι πολλά. Ενδεικτικά μπορούν να αναφερθούν: η προώθηση χρήσης «καθαρών» μορφών μετακίνησης, η εκμετάλλευση ήπιων μορφών ενέργειας (αιολική, υδροηλεκτρική, θερμοϋδραυλική (θερμές πηγές) , η ηλιακή, παραγωγή βιοαερίου από τα σκουπίδια, η αναζήτηση νέων μορφών ενέργειας φιλικών προς το περιβάλλον όπως η κυματομηχανική, ο περιορισμός της υπερκατανάλωσης , η επιστροφή σε πιο φυσικούς τρόπους ζωής, η ανάπτυξη οικολογικής συνείδησης και σκέψης , η συνειδητοποίηση ότι δεν υπάρχει απειρότητα φυσικών πόρων κ.λ.π.

Πιο απλά, βιώσιμη ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που δεν υποσκάπτει τη βιωσιμότητα της φύσης, δεν υποσκάπτει δηλαδή την βιωσιμότητα και την αειφορία του περιβάλλοντος, των φυσικών πόρων και αγαθών αλλά είναι επίσης κοινωνικά βιώσιμη δηλαδή συμβατή με κοινωνικούς στόχους, με τον κοινωνικό χαρακτήρα της ευημερίας, με την ποιότητα της ζωής των ανθρώπων.

Στα πλαίσια αυτά η **Ελλάδα** ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμμετέχει ενεργά στο δύσκολο εγχείρημα της βιώσιμης ανάπτυξης υιοθετώντας όλα εκείνα τα μέτρα που συναποφασίζονται ως περιβαλλοντική πολιτική όπως για παράδειγμα : Η ποιότητα του αέρα και των υδάτων, η κατάσταση του εδάφους, της πανίδας και της χλωρίδας, η διαχείριση των φυσικών πόρων και των αποβλήτων, η ηχορύπανση και η προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος.

Υιοθετεί και επιχειρεί να εφαρμόζονται επίσης οι Αρχές Περιβαλλοντικής Πολιτικής που σε γενικές γραμμές προσδιορίζονται στον όρο "περιβαλλοντική ευθύνη". Πρόκειται για ένα μέτρο προστασίας του περιβάλλοντος το οποίο αποδίδει ευθύνες για τις περιβαλλοντικές καταστροφές στους φορείς που τις προξενούν. Βασίζεται στις αρχές περιβαλλοντικής πολιτικής και στην αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», δηλαδή υποχρεώνει τον ρυπαίνοντα να αποκαταστήσει την όποια ζημία προκάλεσε όπως περιβαλλοντικές ζημιές στη βιοποικιλότητα, ζημιές που επιφέρουν μόλυνση χώρων, παραδοσιακές ζημιές στην υγεία ή στην ιδιοκτησία που προέρχονται από επικίνδυνη δραστηριότητα. Απαραίτητες φυσικά προϋποθέσεις για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής ευθύνης είναι ο εντοπισμός των υπαιτίων η δυνατότητα αποτίμησης των ζημιών, η απόδειξη της σχέσης ρυπαίνοντα – ζημιών κ.λ.π.

Η Ελλάδα δραστηριοποιείται ενεργά και ως προς την επίτευξη ενός άλλου στόχου που είναι η διάδοση και ανάπτυξη νέων μεθόδων και τεχνικών προστασίας και εμπλουτισμού του περιβάλλοντος. Οι δράσεις αναφέρονται στην ανάπτυξη χωροταξικού σχεδιασμού, στη διαχείριση των υδάτινων αποθεμάτων, στη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τις οικονομικές δραστηριότητες, μέσω μιας ολοκληρωμένης πολιτικής για την παραγωγική διαδικασία, στη διαχείριση των αποβλήτων, στη διασφάλιση της αειφόρου διαχείρισης φυσικών πόρων και αποβλήτων.

Μέγα στόχο αποτελεί επίσης η αντιμετώπιση της αλλαγής του κλίματος και η αποκατάσταση της δομής και λειτουργίας των φυσικών συστημάτων ώστε να πάψει η απώλεια βιοποικιλότητας. Η Ελλάδα εφαρμόζει μέσω της περιβαλλοντικής αδειοδότησης τη αρχή της πρόληψης και προφύλαξης, το πρόγραμμα Natura 2000 το οποίο περιλαμβάνει όλα τα οικοσυστήματα που χρειάζονται προστασία και διαχείριση, το πρόγραμμα για τη συγκέντρωση δεδομένων και πληροφοριών με στόχο την προστασία των ανθρώπων, των φυτών και των ζώων από την ιονίζουσα ακτινοβολία κ.α. Απαγορεύει επίσης τα επικίνδυνα ζιζανιοκτόνα, τα γεωργικά φάρμακα και τα χημικά προϊόντα μεταξύ των οποίων εκείνα που καταστρέφουν το προστατευτικό στρώμα του όζοντος, εξασφαλίζοντας την εφαρμογή των βέλτιστων πρακτικών χρήσης τους.

Επιμέρους στόχοι είναι συνάμα και η δραστική μείωση της οξίνισης των λιμνών και των δασών (που οφείλεται στις βλαβερές εκπομπές διοξειδίου του θείου), η αύξηση της ανακύκλωσης

των βιομηχανικών και αστικών λυμάτων με τη βελτίωση της επεξεργασίας των λυμάτων ώστε οι ποταμοί και οι λίμνες να έχουν καθαρότερα νερά και τα ψάρια να πολλαπλασιαστούν και να επιστρέψουν σε παλαιούς τόπους αναπαραγωγής και διαβίωσης.

Καταβάλλει επίσης προσπάθειες ώστε να αναθεωρήσει επί τα βελτίω το νομοθετικό πλαίσιο ώστε να αντιμετωπίζονται οι σύγχρονες εξελίξεις με τη δέουσα προσοχή. Έτσι, προβλέπεται η εκμετάλλευση της πληροφορικής ώστε να υπάρξει ηλεκτρονική διαχείριση με δημιουργία ηλεκτρονικού περιβαλλοντικού μητρώου και Περιβαλλοντική Ταυτότητα, επιθεωρήσεις-έλεγχοι (προληπτικές, τακτικές, έκτακτες) σε έργα χερσαίων και εναέριων μεταφορών, σε έργα υδραυλικά, λιμενικά, σε εξορυκτικές δραστηριότητες, σε τουριστικές εγκαταστάσεις, σε έργα αστικής ανάπτυξης, κτιριακού τομέα, αθλητισμού, αναψυχής σε πτηνοκτηνοτροφικές και βιομηχανικές εγκαταστάσεις, σε υδατοκαλλιέργειες, σε εγκαταστάσεις μεταφοράς ενέργειας, καυσίμων, χημικών ουσιών κ.α.

Με τον όρο **“Περιβαλλοντική Εκπαίδευση”** εννοούμε τη διαδικασία μέσω της οποίας άτομα και κοινωνικές ομάδες συνειδητοποιούν αφενός τη μεγάλη σημασία της αλληλοσυσχέτισης ανθρώπου, πολιτισμού και βιοφυσικού περιβάλλοντος, της διατήρησης της δυναμικής ισορροπίας του και αφετέρου αποκτούν γνώσεις, στάσεις, ικανότητες, εμπειρία και βούληση ώστε διαμορφώνοντας ένα κώδικα συμπεριφοράς, να δράσουν ατομικά και συλλογικά με σκοπό την επίλυση των σημερινών και μελλοντικών προβλημάτων του επιδιώκοντας ποιότητα ζωής και ποιότητα περιβάλλοντος.

Η σύνδεση της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (sustainable development) τονίζει την ανάγκη της συμφιλώσης του Περιβάλλοντος με την ανάπτυξη και υπογραμμίζει το ρόλο της Εκπαίδευσης προς την κατεύθυνση αυτή. Η διαπίστωση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική αν αναλογιστεί κανείς ότι τα σύγχρονα περιβαλλοντικά προβλήματα προϋποθέτουν και συνεπάγονται σχέσεις αλληλοεπίδρασης κοινωνίας - φύσης, με αποτέλεσμα ο διαχωρισμός και η οριοθέτηση μεταξύ τους να μην είναι εφικτή. Δεν υπάρχει πια φυσικό περιβάλλον ανεξάρτητο από τις κοινωνικές παρεμβάσεις. Τα σύγχρονα περιβαλλοντικά προβλήματα δεν περιορίζονται γεωγραφικά και χρονικά, δηλαδή δεν απειλούν μόνο μια συγκεκριμένη περιοχή σε μια ορισμένη χρονική περίοδο, αλλά παγκοσμιοποιούνται και γίνονται διαχρονικά. Σήμερα, ο μέσος άνθρωπος αντιλαμβάνεται ότι η ευημερία που απολαμβάνει είναι πρόσκαιρη και απατηλή. Κανείς όμως, ούτε και ο πλέον αισιόδοξος, μπορεί να ισχυρισθεί ότι η έξοδος από την κατάσταση αυτή θα είναι εύκολη.

Στην Ελλάδα η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση εμφανίζεται δειλά δειλά στη δεκαετία του 1970 αλλά από την επόμενη σημειώνει κατακόρυφη ανάπτυξη στη δευτεροβάθμια και πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Από τότε κάθε χρόνο πραγματοποιούνται αρκετά προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στα σχολεία της χώρας, εντασσόμενα στα ευρωπαϊκά προγράμματα ΕΣΠΑ.

Στα πλαίσια αυτά έχουν γραφτεί πολλά και χρήσιμα βιβλία και έχουν δημοσιευθεί δεκάδες άρθρα, σε εκπαιδευτικά και οικολογικά περιοδικά, έχουν οργανωθεί πολλά Συνέδρια Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και άλλες σχετικές εκδηλώσεις, στοιχεία που καταμαρτυρούν τον ικανοποιητικό βαθμό δραστηριοποίησης στο χώρο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Στις μέρες μας και κάτω από την ομπρέλα της Εκπαίδευσης για τη Βιώσιμη (Αειφόρο) Ανάπτυξη, μαζί με άλλες εκπαιδευτικές καινοτομίες, όπως η πολυπολιτισμική εκπαίδευση, η εκπαίδευση για την ανάπτυξη, η εκπαίδευση για την ειρήνη, η εκπαίδευση για τα ανθρώπινα δικαιώματα, κλπ, η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση απαντά στις Περιβαλλοντικές, Εκπαιδευτικές και Παιδαγωγικές προοπτικές και προκλήσεις του μέλλοντος συμβάλλοντας στην ανθρώπινη, κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη.

Βασικός σκοπός της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι η διαμόρφωση του αειφόρου σχολείου, δηλαδή του σχολείου που επιδιώκει, να δημιουργήσει μακροχρόνια και σταδιακά μια περιβαλλοντική κουλτούρα και ένα ήθος προσανατολισμένο προς την αειφορία. Να το καταστήσει οργανισμό μάθησης μέσω του οποίου όλοι όσοι συμμετέχουν σε αυτό θα μπορούν να μαθαίνουν, να δημιουργούν, να ενεργούν, να επιλέγουν με γνώμονα την προώθηση του περιβάλλοντος και του

δικαιώματος όλων μας να ζούμε σε συνθήκες οικονομικής, πολιτιστικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής αειφορίας. Τέτοιοι στόχοι εξετάζονται συστηματικά, διεπιστημονικά και σφαιρικά από την πρώτη παιδική ηλικία με στόχο να εκτείνονται δια βίου μέσα από τη σύνδεση της τυπικής και της μη τυπικής εκπαίδευσης, ξεκινώντας από το μαθητή και το άμεσο του τοπικό περιβάλλον.

Πιο απλά, επιδιώκεται η διάπλαση αυτόνομων και ενεργών πολιτών οι οποίοι να είναι περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένοι, να κατέχουν τη σχετική γνώση όπως λόγου χάρι για το οικολογικό αποτύπωμα, την υπεύθυνη κατανάλωση, την κλιματική αλλαγή, τα οικοσυστήματα, τα απειλούμενα είδη και να συνειδητοποιούν τη σοβαρότητα των ζητημάτων αλλά κυρίως να διαθέτουν τις απαιτούμενες ικανότητες και τη θέληση προκειμένου να γίνουν παράγοντες αλλαγών στην κατεύθυνση της επίλυσης τους. Πολίτες που να μην ανταποκρίνονται παθητικά και να μην προσαρμόζονται σε επιλογές και επιταγές διαφόρων κέντρων εξουσίας, αλλά να διερευνούν και να σκέπτονται κριτικά, να αναλαμβάνουν ευθύνες συμμετέχοντας στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, παρεμβαίνοντας δυναμικά και δημοκρατικά στα κοινωνικά δρώμενα με στόχο τις αλλαγές που απαιτούνται και τη διαμόρφωση συνθηκών αειφόρου ανάπτυξης.

Τα στάδια υλοποίησης ενός σχολικού προγράμματος Π.Ε. είναι συνήθως τα ακόλουθα:

1. Ενημέρωση των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας για το περιεχόμενο και την αξία υλοποίησης περιβαλλοντικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων
2. Συγκρότηση της Περιβαλλοντικής ή των Περιβαλλοντικών Ομάδων.
3. Επιλογή του θέματος, ανάλυση του περιεχομένου και καθορισμός του τίτλου και των στόχων του.
4. Καθορισμός των ομάδων εργασίας, επιμερισμός αρμοδιοτήτων, χρονοδιάγραμμα εργασιών
5. Εργασία πεδίου, συγκέντρωση και επεξεργασία των πληροφοριών
6. Αλληλοενημέρωση των ομάδων
7. Σύνθεση και διαμόρφωση των τελικών συμπερασμάτων
8. Επιμορφωτικές επισκέψεις σε κέντρα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, σε ερευνητικά κέντρα, σε πανεπιστήμια σε μη κυβερνητικές οργανώσεις
9. Προβολή και δημοσιοποίηση των τελικών συμπερασμάτων τόσο στη σχολική κοινότητα όσο και στην τοπική κοινωνία
10. Αξιολόγηση του προγράμματος – Μελλοντική αξιοποίηση συμπερασμάτων.

Φυσικά, χωρίς την άμεση στήριξη όλων εκείνων των εκπαιδευτικών που άμεσα ή έμμεσα εμπλέκονται στην υλοποίηση των περιβαλλοντικών προγραμμάτων τίποτε δεν θα μπορούσε να υλοποιηθεί. Η ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών και η προθυμία τους στην ανάληψη υλοποίησης περιβαλλοντικών προγραμμάτων συνδέεται άμεσα με την ανάλογη ευαισθητοποίηση και υποκίνηση των μαθητών και μάλιστα λειτουργεί πολλαπλασιαστικά, καθώς είναι προφανές πως επιδρά στο οικογενειακό και μέσω αυτού στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

Γι αυτό, τίθεται το ζήτημα της ουσιαστικής οικονομικής και πολιτικής υποστήριξης του θεσμού από την πολιτεία και την εκπαιδευτική κοινότητα με την εξασφάλιση των απαραίτητων κονδυλίων ώστε το μέλλον της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη χώρα μας να συνεχίσει να επιτελεί το σπουδαίο και επιτελικό του ρόλο στο ζήτημα της οικολογικής ισορροπίας και βιώσιμης –αειφόρου ανάπτυξης.

Ενδεικτική δικογραφία

1. http://www.schools.ac.cy/klimakio/Themata/perivallontiki_ekpaidefsi/
2. http://www.kpe.gr/proceedings/2_Educational_Research/75_Gianniris.pdf
3. <http://www.env-edu.gr/Chapters.aspx?id=166>
4. http://www.ornithologiki.gr/page_cn.php?tID=2625
5. <http://www.wwf.gr/enviromental-education>
6. <http://attikis.gr/el/Pages/DictionaryFS.aspx?item=4>
7. http://users.sch.gr/organopoulos/genika/aeiforia_aeiforos_anaptyxi_organop_.pdf

A. Nikas
E. Makri

SUSTAINABLE DEVELOPMENT
From Technological Civilization to Viable Society.
Environmental policy and education in Greece

This text summarises the planet's ecological and environmental problem, its most basic causes and ramifications, and its tackling on a worldwide scale, but focused in Greece. It emphasizes the need of redefinition of the citizens' notion as well as the fundamental role of Education. Furthermore, it presents the Greek policy on sustainable development, the "Environmental Policy Principles", the revision of the legal framework, the "environmental education" and, lastly, the stages of implementation of a school programme regarding the topic.

A. Nikas
E. Makri

СТАЛИЙ РОЗВИТОК
Від технологічної цивілізації до життєздатного суспільства.
Екологічна політика та освіта в Греції

У тексті синоптично розкрито екологічну проблему планети, її основні причини і наслідки, приклади рішення у світовому масштабі. Сфокусовано на вирішенні цієї проблеми в Греції. Наголошено на необхідності переосмислення цього питання громадянами, визначено фундаментальну роль освіти. Проаналізовано політику Греції з питань сталого розвитку, принципів екологічної політики, оновлення нормативно-правової бази, екологічної освіти та реалізації шкільної програми у цьому напрямку.

УДК 519.2 + 504

Ю. М. Селін,
Т.В. Шулькевич
/Україна /

**ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДАНИХ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ НЕЛІНІЙНИХ
НЕСТАЦІОНАРНИХ ПРОЦЕСІВ**

У другій половині ХХ століття людство прийшло до розуміння про потужність економіки, яка перетворилася з творчої сили в руйнівну. Стало зрозуміло, що ресурси природи не безмежні, її здатність до самовідновлення найближчим часом може бути вичерпана, і людству загрожує глобальна криза – соціально-політична, економічна і екологічна.

Ще в 20 - 30-х роках ХХ століття видатний академік В.І. Вернадський прийшов до висновку, що люди повинні прийняти на себе відповідальність за майбутній розвиток природи. За його словами, під впливом наукової думки і людської праці біосфера переходить в новий стан - в ноосферу. Але тільки лише в 70-і роки ХХ століття, коли різко загострилися екологічні проблеми, постало завдання осмислення ситуації, що склалася і розробки

Існуючі екологічні проблеми певною мірою породжені відставанням економічної думки. Аж до середини ХХ століття вчені не надавали значення екологічним обмеженням в економічному розвитку. Природа розглядалася як якась нескінченна комора, багатства якої треба лише вчасно виявляти і експлуатувати. У світі панував техногенний тип розвитку, характерними рисами якого є швидке виснаження невідтворюваних видів природних ресурсів (корисних копалин) і експлуатація відтворюваних (грунт, ліси та ін.) зі швидкістю, яка перевищує можливості їх відновлення. У гонитві за кількісними показниками економіка не враховувала проблеми майбутнього, інтереси наступних поколінь людей.

Все це так чи інакше відбивається на якості життя суспільства.

Починаючи з 30-х років 20ст. економічна наука почала обраховувати конкретні макроекономічні показники, що відображали рівень розвитку держави. Так в 1937 році було введено термін «валовий внутрішній продукт»(ВВП). Пізніше – «ВВП перерахований на душу населення». Ще пізніше «з урахуванням паритету купівельної спроможності».

Але в 2009 році Нобелівські лауреати Джозеф Стиглиц та Амартия Сен оприлюднили доповідь, в якому обґрунтовано використання показника якості життя в якості основного критерію економічного розвитку суспільства замість ВВП.

Доповідь підкреслювала «У багатьох випадках статистика ВВП створює враження, що економічне становище поліпшується, в той час як більшість громадян на своєму повсякденному досвіді цього не відчують. Крім того, зосередженість на зростанні ВВП призводить до протиріччя. Політичні лідери бачать своє завдання в стимулюванні економічного зростання. Але одночасно з цим громадяни вимагають від них і боротьби із забрудненістю повітря, говорять про необхідність зниження рівня шуму і підвищення якості води. Тим часом заходи, спрямовані на ці цілі, можуть призвести до зниження зростання ВВП.»

Таким чином можна стверджувати, що рівень ВВП не завжди впливає на якість життя.

Поняття «якість життя» визначають як узагальнюючу соціально-економічну категорію, що представляє узагальнення поняття "рівень життя", включає в себе не тільки рівень споживання матеріальних благ і послуг, але і задоволення духовних потреб, здоров'я, тривалість життя, умови середовища, що оточує людину, морально-психологічний клімат, душевний комфорт.

Ключова думка доповіді –це необхідність впоратися відразу з двома кризами - економічною і екологічною, які суттєво впливають на якість життя, і, як наслідок, ставить перед нами питання: чи дає наявна статистика правильні сигнали, що дозволяють приймати потрібні сьогодні рішення?

Коротко оглянемо сучасні методи прогнозування відповідних процесів.

Економічна складова. Економікою людство займається останні кілька сот років, За цей час економічна наука пройшла великий шлях в розвитку як власне наука, так и в розвитку математичного апарату щодо аналізу та прогнозування економічних процесів.

Не буде перебільшенням сказати, що понад 90% публікацій з прогнозування базуються на часових рядах економічних показників. Такі показники прогнозують на основі використання часових рядів однієї змінної – авторегресії, авторегресії з ковзним середнім (АРКС), АРКС з трендом й т. ін. Також прогнозують на основі використання часових рядів декількох змінних (векторні регресори), коли прогнозована змінна залежить від декількох регресорів або екзогенних змінних у правій частині рівняння. Однак практика засвідчує, що одного, навіть досить універсального методу недостатньо для досягнення повного аналізу процесу. Так, коректний аналіз гетероскедастичних процесів (процеси із змінною в часі дисперсією) вимагає застосування моделей спеціальної структури для описання умовної дисперсії, що не забезпечує метод групового врахування аргументів (МГВА), який, наряду з нечіткими нейромережами, можна назвати відносно «універсальним» методом моделювання та прогнозування.

У спеціальній літературі є класифікації математичних моделей за різними критеріями, в яких виділено багато класів та підкласів моделей. Наприклад математичні моделі можна будувати на основі рівнянь різних типів: різницевих, алгебраїчних, диференціальних. Математичні моделі можна розділити на два широкі класи: аналітичні, що описують вибрані зміни процесу (зазвичай такі моделі відтворюють один з аспектів функціонування процесу чи об'єкта, наприклад динаміку ВВП); імітаційні, що докладно відтворюють поточне функціонування процесу у вибраному масштабі часу. Такі моделі нагадують активний фізичний експеримент з використанням фактичних даних, отриманих безпосередньо з процесу.

Самі по собі часові ряди економічних показників можуть бути стаціонарними та нестаціонарними, нелінійними.

Навіть з такого короткого, спрощеного аналізу часових рядів економічних показників стає зрозумілим різноманіття моделей для прогнозування процесів економічного виду.

Екологічна складова. З огляду літератури можна виділити три основних напрямки і, відповідно, три методологічних підходи до математичного моделювання динаміки екологічних процесів різнотипної природи — напрямок, що складається із динаміко-чисельних підходів, які базуються на чисельних методах розв'язання різних видів диференціальних рівнянь, що описують фундаментальні фізичні залежності, а також атмосферних і гідродинамічних процесів. Другий напрямок, що містить емпіричні динаміко-статистичні підходи, які базуються на використанні багаторічних статистичних даних натурних вимірів, має міжнародна система аналізу і прогнозу складників екологічної системи. Третій клас процесів неможливо моделювати за допомогою динаміко-чисельних методів, а через відсутність певної періодичності (добової, місячної, річної, або іншої сталої періодичності) їх важко описувати за допомогою емпірико-статистичних методів. Це, наприклад, так звані екологічно-небезпечні процеси. Процеси, що можуть швидко змінювати свій фазовий стан.

Відзначимо, що з точки зору математики, такі процеси також є нелінійними та нестаціонарними.

Сучасна наука визначає якість життя як сукупність показників, що відображають умови життя людини.

Вони можуть бути класифіковані в такий спосіб:

- Вартісні показники: національний дохід; ВВП на душу населення; реальні доходи населення; оплата праці, пенсії, заощадження; рівень роздрібних цін; тарифи на платні послуги і т. п.; - Натуральні показники: забезпеченість населення житлом, предметами тривалого користування; - Показники, що характеризують розвиток галузей невиробничої сфери; - Показники, що виражаються в тимчасовій формі: тривалість робочого дня, тижня; тривалість і використання позаробочого і вільного часу; - Соціально-демографічні показники: народжуваність, тривалість життя, природний приріст, міграція і т. ін.; - Показники, що характеризують стан і охорону навколишнього середовища; - Показники і нормативи соціального обслуговування і соціального забезпечення населення.

Таким чином, в широкому розумінні якість життя - це сукупність об'єктивних і суб'єктивних умов та факторів, що впливають на людську діяльність у процесі функціонування певних соціально-економічних відносин. Ці відносини змінюються і удосконалюються в ході розвитку матеріального виробництва, перетворення соціального середовища.

Можна констатувати, що якість життя - це складна система взаємодії зовнішніх по відношенню до людини умов життя і суб'єктивних факторів, що характеризують людину і що виражаються в її економічній, соціальній і демографічній поведінці.

І, якщо показники росту якості життя мають консервативний, квазістаціонарний характер, то показники, що ведуть до погіршення, мають, зазвичай, цілком швидкоплинний характер. Бо повільне падіння об'єктивних значень негативних показників може не привести до падіння самого рівня якості життя, а термінове, швидке спадання тих самих показників приводить до суттєвого погіршення рівня якості життя.

До таких швидкоплинних процесів, що можуть негативно вплинути на рівень якості життя можна віднести несподівані природні лиха, швидке погіршення економічних показників, раптова зміна епідеміологічної ситуації, спалах криміногенної активності, різке погіршення соціальної ситуації тощо.

З цього короткого огляду двох чинників, що можуть негативно вплинути на якість життя, стає зрозумілим необхідність розробки уніфікованого математичного апарату для

одночасного прогнозування цих процесів. І, якщо економічні та екологічні процеси мають об'єктивні часові числові показники, то квантифікування соціальних процесів, через їхню специфіку носить радше суб'єктивний характер.

Всі ці процеси мають різну природу, всі вони мають різні причини, всі вони мають різний механізм протікання. Всі вони можуть проявлятися як самостійно, окремо один від одного, так в ланцюзі з іншими процесами. У такому випадку, можна говорити, що вони тісно взаємопов'язані між собою. Але всі ці процеси мають однакові риси:

- різнорідність і різнотипність причин та факторів, а також дії, які призводять до їх виникнення;
- просторова розподіленість умов виникнення, невизначеність у часі та просторі динаміки розвитку та регіонів їх впливу;
- нестационарність властивостей і невизначеність їх характеристик.

Але всі ці процеси тісно пов'язані. Економічні процеси (особливо негативні) можуть впливати на екологічні і соціальні, так само соціальні процеси залежать від екологічних і навпаки, екологічні процеси можуть впливати як на економічні, так і на соціальні.

На жаль фахівці з прогнозування економічних показників не прогнозують екологічні і навпаки, фахівці з прогнозування екологічних процесів не прогнозують економічні. Не в останню чергу це залежить від несхожого математичного апарату прогнозування відповідних процесів.

Висновки. Таким чином можна стверджувати, що прогнозування економічних та екологічних процесів може дати в результаті прогнозування негативних процесів, пов'язаних з якістю життя. Зі всього вищевикладеного стає зрозумілим необхідність розробки математичного апарату для одночасного прогнозування нелінійних нестационарних процесів економічної та екологічної природи для запобігання погіршення рівня життя. Нагадаємо, що мова йдеться про оперативний прогноз на короткий строк.

*Y.Selin,
T. Shulkevych*

DATA MINING PREDICTION FOR NONLINEAR NON-STATIONARY PROCESSES

The problem of simultaneous output of two crises - economic and environmental, that significantly affect the quality of modern life.

УДК 31:352.07

*В. М. Семяновський
/Україна/*

ТЕРИТОРІАЛЬНА СТАТИСТИКА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

В зв'язку з процесами вступу до Європейського Союзу та пов'язаними з цим процесами децентралізації влади, впровадження системи місцевого самоврядування, сучасною актуальною проблемою статистичної галузі є впровадження системи статистики місцевого самоврядування європейського зразку.

Сучасна європейська система статистики дуже потужно займається просторовою статистикою, статистикою, пов'язаною з місцевими громадами та органами місцевого самоврядування [1]. Європейська комісія у 1988 році опрацювала власну класифікацію територіальних статистичних одиниць за стандартами системи NUTS (Nomenclature of Territorial Units for Statistical Purposes) [2]. Це зумовлено передусім практичними потребами в ефективному здійсненні спільної регіональної політики ЄС і надання фінансової допомоги для реалізації необхідних програм територіальними та регіональними громадами.

Номенклатура територіальних одиниць для статистики (NUTS) – єдина система класифікації NUTS, розроблена ЄС з метою надання фінансових ресурсів регіонам та територіальним громадам, особливо найвідсталішим. Вступаючи до ЄС, нові держави, намагалися адаптувати систему АТО до вимог NUTS [3], проводячи реформу адміністративно-територіального устрою та співпрацюючи зі статистичною службою ЄС (EUROSTAT).

NUTS поділяється на п'ять рівнів, NUTS 1–3 є регіональними, NUTS 4–5 – місцевими одиницями регіональної статистики ЄС.

NUTS 1 – це регіони першого рівня, суб'єкти федерації, автономні утворення, великі регіони.

NUTS 2 – це регіони другого рівня, провінції, департаменти, урядові округи (відповідають області в Україні).

NUTS 3 – це регіони третього рівня, графства, префектури тощо. (вони співвідносяться з групою українських адміністративних районів [4]).

NUTS 4 – це території, менші за NUTS 3 (територіальні громади).

NUTS 5 – первинні територіальні одиниці (солецтва, поселення, ОСН).

Європейські критерії визначення рівнів NUTS для кількості мешканців у територіальних одиницях – NUTS 1 (від 3 до 7 млн.), NUTS 2 (від 800 тис. до 3 млн.), NUTS 3 (від 150 до 800 тис.).

Використання системи NUTS при створенні спроможних територіальних громад дозволяє побудувати потужну інформаційну базу для організації ефективного управління як на державному, так і на місцевому рівні.

В Україні досі існує згубна, радянська система управління, яка досі не реформована та яка автоматично знищує всі інші спроби реформ у державі. Система управління як на державному так і на місцевих рівнях зазнала краху. З іншого боку, ми спостерігаємо високу ефективність державного управління у Європі [5]. Ефективність системи управління мають структурну і інформаційну складові.

Структурна складова пов'язана з існуванням головного ефективного суб'єкта місцевого самоврядування (МС) – територіальної громади (ТГ). Територіальна громада, зокрема у Європі, має значні, законодавчо визнані, повноваження, багато джерел фінансування, власність, комунальне майно, тощо. Тільки така громада може називатися спроможною територіальною громадою [6]. Розумна адміністративно-територіальна реформа (1999 р.) та впровадження після неї ефективного місцевого самоврядування європейського типу, дозволила Польщі потроїти свій ВВП за останні 15 років.

Інформаційна складова пов'язана з використанням сучасних інформаційних технологій для створення, зберігання та використання бази даних територіальної громади для своєчасного інформування мешканців громади щодо ситуації в громаді та прийняття ефективних рішень щодо керування громадою. Ідея «електронного врядування» повинна базуватися на системі «електронних громад», які забезпечують взаємодію не тільки управлінських структур, но і, обов'язково, мешканців громади з управлінськими та комунальними структурами громади.

Важливою основою обох складових є система статистичної інформації. Україна приймає участь у діяльності європейського та світового статистичного співтовариства. Тому Україна повинна впроваджувати та використовувати сучасні європейські та світові стандарти статистичної діяльності [3].

Закон України «Про державну статистику» [7] визначає, що державна статистика – централізована система збирання, опрацювання, аналізу, поширення, збереження, захисту та використання статистичної інформації. Також цей закон визначає що державна статистична діяльність – сукупність дій, пов'язаних з проведенням державних статистичних спостережень та наданням інформаційних послуг, спрямована на збирання, опрацювання,

аналіз, поширення, збереження, захист та використання статистичної інформації, забезпечення її достовірності, а також удосконалення статистичної методології.

Нажаль, з радянських часів, державна статистична діяльність була спрямована на забезпечення діяльності галузевих структур. При цьому, просторова, територіальна статистика, статистика, що спрямована на створення інформаційної бази для аналізу життя територіальних громад, місцевого населення, муніципальних структур, практично не використовувалась.

Сучасна система статистики в Україні не відповідає європейській та не дозволяє створювати інформаційну базу місцевого самоврядування [8]. Органи місцевого самоврядування до статистичних органів відсилають декілька форм:

1-ПВ Звіт з праці (місячна, квартальна);

3-ПВ Звіт з використання робочого часу (піврічна);

6-ПВ Звіт з кількості працівників, їхній якісний склад (річна);

4-МТП Звіт про залишки і використання енергетичних матеріалів (м,к,р);

1-ЕР Звіт про витрати палива, теплоенергії та електроенергії (піврічна, р);

1-житлофонд Житловий фонд (річна);

2-інвестиції Звіт про капітальні інвестиції (квартальна);

11-03 Звіт про наявність та рух основних засобів (річна);

9-ДС Звіт про кількісний склад державних службовців (річна);

4-сільрада Посівні площі сільськогосподарських культур (річна);

6-сільрада Окремі показники розвитку рад у галузі с/г (річна);

10-мех Наявність тракторів, с/г машин (річна);

1-село Соціально-економічна характеристика сільського населеного пункту (1 раз в 5 років).

Але органи статистики практично не володіють інформацією про фінансовий стан громади, зокрема формування доходів та видатків місцевого бюджету тощо. Впровадження справжньої територіальної статистики потребує ще багато роботи.

Створення сучасного інформаційного забезпечення роботи територіальних громад має велике значення але знаходиться ще на початковому етапі розвитку. Системи інформаційного забезпечення повинні бути відкритими та будуватися з низу, з громад. Вони потрібні, по-перше, для мешканців громади, по-друге, для забезпечення прийняття рішень та ефективного управління нею.

ЛІТЕРАТУРА

1. Семяновський В.М. Система територіальної статистики та адміністративно-територіальний устрій. Європейський досвід для України. - Науковий Вісник НАСОА.- 2014.- № 4, с 39-53 с.

2. Номенклатура територіальних одиниць для статистики (NUTS). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eu.org.ua/?page=1227>.

3. Семяновський В.М. Статистика місцевого самоврядування. Завдання для України. Прикладна статистика: проблеми теорії та практики. Зб. наук. пр. Вип. 15. – К.: ТОВ «Видавничо-поліграфічний дім «Формат». – 2014. – с.120-128.

4. Адміністративно-територіальна реформа в Україні: політико-правові проблеми: Монографія / [І. О. Кресіна, А. А. Коваленко, К. М. Вітман, О. В. Скрипнюк, Є. В. Перегуда, О. М. Стойко, О. Г. Кучабський, В. А. Явір]; За ред. І. О. Кресіної. – К.: Логос, 2009. – 480 с.

5. Семяновський В.М., Бабчук В.Г. Європейська система управління державою – стратегія для України. Матеріали першої науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті І.І.Пилипенка «Стратегія розвитку України: економічний та гуманітарний виміри». - К.: Бізнес Медіа Консалтинг,- 2014.- с. 68-70.

6. Семяновський В.М. Самоврядування по-польськи: уроки для України. -

Науковий Вісник НАСОНА.- 2014.- № 2, с 40-49 с.

7. Закон України "Про державну статистику", № 2614-ХІІ – Верховна Рада України від 17.09.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2614-12>.

8. Наказ Про затвердження Порядку погодження органами державної статистики методології та звітної документації, що пов'язана зі збиранням та використанням адміністративних даних, № 33 – Державний комітет статистики України від 30.01.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/norm_doc/2009/33_2009.

V. Semyanovsky

TERRITORIAL STATISTICS A NECESSARY CONDITION OF CREATING AN INFORMATION FRAMEWORK FOR TERRITORIAL COMMUNITIES

The problem of the introduction of local government statistics European standards in the modern Ukrainian territorial community.

УДК 316.7(043)

Н. Н. Чурсин
/Україна/

КОНЦЕПЦИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА: ПРОБЛЕМА ПРОСТРАНСТВА РАЗВИТИЯ

Концепция устойчивого развития общества постепенно перемещается в центр внимания исследователей самых разных областей науки - от биологии и экологии до кибернетики, информатики и экономики. В самом понятии устойчивого развития содержится очевидное противоречие, поэтому, оно выступает объектом обсуждения и философии. Понятию устойчивого развития оказываются присущими и системность, и комплексность - в соответствии со связанной с ним проблематикой.

В 1988 г. мир познакомился с докладом так называемой комиссии Брундтланд, которая ввела в широкий международный оборот понятие устойчивое развитие, которое и раньше встречалось в литературе, но только по частным и локальным поводам. В докладе было предложено называть устойчивым такое развитие, которое, удовлетворяя потребности нынешнего поколения, не ущемляет, оставляет возможности для развития будущим поколениям [1]. Новые тенденции эволюции человечества, в том числе связанные с информатизацией общества, выявляют новые аспекты обсуждения понятия устойчивого развития.

Действительно, еще так и нет каких-то решительных и эффективных шагов человечества в отношении охраны естественной окружающей среды, хотя необходимость таких шагов очевидна для всех. Речь идет "только" о согласовании усилий и средств, вкладываемых отдельными странами. Но уже стремительно формируется новая экологически окрашенная проблематика - проблематика информационной среды, выступающей естественной составляющей частью природной среды, но на которую, казалось, не распространяются экологические требования.

В отличие от очевидных ограничений физической среды существования человека в информационной среде с первого взгляда таких ограничений не существует. "Бумага все стерпит", - это старинное изречение сейчас распространяется на новые и новейшие носители информации. "Пропускная способность Интернета в принципе бесконечна, а главное, обратима, так что от чтения до писания, а от писания до публикации неограниченным тиражом - всего лишь нажатие нескольких клавиш. Если дефицит бумажно-издательских ресурсов ограничивал доступ автора к печати множеством редакционных фильтров и цензов (образовательных, профессиональных, стилевых и т. д.), то теперь всякий желающий может наполнять сеть бесконечными страницами своей "ассоциативной прозы" или

непринужденного разговора. Помноженный на ряды пользователей Интернета, информационный взрыв усиливается в миллионы раз, повсюду распространяя свои шумовые волны, которые уже не несут в себе никакой информации, - отмечает М.Эпштейн. - Но именно поэтому развитие информационных технологий безмерно умножает материю бессмыслицы. Рукописание создавало свои жесточайшие критерии отбора, книгопечатание - свои, более мягкие, но сквозная Сеть все впускает в себя и почти ничего не выпускает, вырастая в "вавилонскую библиотеку", во всемирное хранилище словесного мусора, в свалку информационных отходов. Благо в компьютерном пространстве не тесно, есть место для всех, а значит, и нет никакого стимула для экологической работы" [2].

Последнее утверждение М.Эпштейна звучит печальной констатацией, но может ли экологическая работа иметь отношение к пространству, где "есть место для всех?" И следует ли искать ограничения в этом пространстве, образно выражаясь, "еще более бесконечном", чем бесконечное физическое пространство космоса? И насколько теперешнее состояние информационного пространства "оставляет возможности для развития будущим поколениям", т.е. отвечает условиям устойчивого развития? Параллельно тут же возникают совсем уже дискуссионные вопросы о том, какой смысл вкладывается в понятие развитие и как должны оцениваться его возможности.

Сложность и неоднозначность вопросов отчасти объясняется путаницей с употреблением понятий информационного пространства и информационной среды. Информационное пространство можно понимать как совокупность всех доступных субъекту операций с информацией (в том числе, в документальной форме). В этом понимании информационное пространство является объективным понятием, измеримой величиной, и к нему неприменимы экологические требования. Иное дело - информационная среда, составляющая природной среды, от взаимодействия с которой человек не может отказаться. Ее основной характеристикой, по Ю.А.Шрейдеру, выступает комфортность, характеристика вполне субъективная. И наблюдаемое теперь огромное увеличение информационных потоков в совокупности с беспрецедентным объемом "информационного мусора", с которыми приходится иметь дело человеку в информационном пространстве, позволяют часто характеризовать информационную среду как чрезвычайно дискомфортную. Таким образом, на информационную среду оказываются распространяемыми экологические критерии и оценки. И - новая проблематика. В частности, представляет интерес выяснение того, как увеличение информационного *пространства* влияет на комфортность *информационной среды*. Как считает В.И. Данилов-Данильян, ключевым для анализа устойчивого развития должно стать понятие пределов разрушения. Конкретнее, речь идет о механизмах стабилизации жизни, которые разрушаются человеком [1]. Каковы пределы разрушения информационной среды? А ведь в ней кроме упомянутого количественного давления, присутствуют и качественные факторы: информационные угрозы, опасности и другие негативные для человека компоненты, приводящие к ее недопустимой дискомфортности и даже патогенности. Можно констатировать, что общество уже научилось в какой-то мере распознавать отдельные негативные информационные воздействия, но еще не осознает последствия нарастающего поражения информационной среды в целом, как целостного объекта с экологической сущностью.

Итак, между увеличением информационного пространства и комфортностью информационной среды существует нелинейная зависимость. И увеличение информационного пространства должно ограничиваться угрозой достижения пределов разрушения информационной среды, достижения ею пределов дискомфортности.

"Временами говорят, - замечает Т.Г.Эриксен, - что нашему поколению не хватает вещей, о которые наши деды никогда не чуяли. Чего нам, похоже, в самом деле не хватает сейчас - это недостатка информации. В этой ситуации крайнего переизбытка информации человек, который хочет понять свое общество, культуру или что-нибудь, не может

стремиться к получению по возможности большей информации. Главная цель просвещенных людей во многих странах мира должна теперь состоять в отфильтровывании наиболее необходимой информации. [3, с. 31-32]. Последнее утверждение фактически предложение индивидуальной стратегии выживания в дискомфортной среде. Но какова должна быть реакция общества? Ведь при очевидном процессе ускоренного роста информационного пространства возникают серьезные проблемы в информационной среде существования человечества. Возможно, именно информационная среда и должна выступать объектом, на который распространяется требование устойчивости. Иными словами, принимая как необходимое и осуществляя дальнейшее увеличение информационного пространства, человечество должно стремиться к сохранению определенных параметров комфортности информационной среды. Невозможно отказаться от идеи совершенствования телевизоров или планшетов - в этом пространстве развития трудно представить ограниченным. Но недопустимо подменять требование свободного роста информационного пространства требованием стихийного формирования под его влиянием качества информационной среды, прежде всего ее комфортности.

Отсюда логичными представляются следующие утверждения. Расширение информационного пространства, обеспечиваемое технологическим прогрессом, может быть ограничено только требованиями традиционно понимаемой экологии т.е. устранением всех негативных последствий производства технических средств, поддерживающих информационное взаимодействие в обществе. Это условие не выглядит хотя бы теоретически невыполнимым, хотя бы и посредством самого же технологического прогресса, поэтому можно предвидеть дальнейший прогресс информационной техники и технологии. Сохранение же приемлемого уровня комфортности информационной среды выступает некоторой требуемой константой, которую следует рассматривать как элемент устойчивости в концепции устойчивого развития. При этом очевидно, что эта устойчивость должна достигаться в условиях, когда и человек, и информационное пространство его существования не являются статичными объектами.

Достижение постоянства в показателях комфортности информационной среды должно стать, во-первых, функцией научного и социального мониторинга, а, во-вторых предметом сознательно формируемых управляющих воздействий со стороны общественных институтов и гражданского общества. Постоянство требуемых для этого интеллектуальных и волевых усилий общества позволяет считать задачу сохранения информационной среды обитания человечества в целом функцией культуры. "Доктрина управляемой эволюции вида, - отмечал П.Кууси, - должна быть обращена к нам и как к индивидам, и как к членам общества, и особенно как к людям, принимающим решения и, следовательно, ответственным за поведение нашего общества" [4, с.255].

Важная роль в формировании поведения общества принадлежит системе образования. Отсюда "Абсолютным требованием является превращение процесса образования в составную часть социального вспомогательного механизма, который не дал бы миру впасть в безумие, привел его в состояние устойчивого равновесия и смог сохранить его. Этот механизм должен способствовать развитию такого человеческого знания, такой системы взглядов и поведения, которые созвучны с состоянием глобального равновесия, и должен поэтому охватывать все аспекты процесса воспитания добровольного контроля поведения. Какова бы ни была природа будущего устойчивого состояния, его основные параметры во многом зависят от выбора альтернатив, который должны сделать наши сегодняшние студенты в течение своей жизни. Если мы как педагоги пройдем мимо этих задач, наши студенты не смогут полностью осознать и контролировать силы, которые положат конец росту" [5]. Эти мысли были высказаны почти 40 лет назад, но не утратили своей актуальности и сегодня.

ЛИТЕРАТУРА

1. Данилов-Данильян В.И. Устойчивое развитие – проблема выживания человека / В.И.Данилов-Данильян // Наука. Общество. Человек / Отв. ред. В.С.Степин; Ин-т человека. – М. : Наука, 2004. – С. 140-147.
2. Эпштейн М. Информационный взрыв и травма постмодерна // Звезда, 1999. - № 11. - С. 216-227.
3. Еріксен Т.Г. Тиранія моменту: Швидкий і повільний час в інформаційну добу / Т.Г.Еріксен / Переклад з англійської Віктора Дмитрика. – Львів : Кальварія, 2004. – 196 с.
4. Кууси П. Этот человеческий мир: Пер. с англ. / П.Кууси / Общ. ред. и вступ. ст. Э.А. Араб-Оглы. – М. : Прогресс, 1988. – 368 с.
5. Мидоуз Д. Пределы роста и задачи высшего образования / Д.Мидоуз, Л.Дж. Перельман // Высшее образование. Перспективы. – 1977. – №1. – С.104-110.

N.Chursin

THE CONCEPT OF SOCIETY SUSTAINABLE DEVELOPMENT: THE PROBLEM OF DEVELOPMENT SPACE

The concepts of information space and information environment are examined in conception of sustainable development of society. It is marked that at the increase of information space the comfort of information environment must be saved

СЕКЦІЯ 2: СПІВВІДНОШЕННЯ ТРАДИЦІЇ І СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ФІЛОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

УДК [372.881.131:371.333](599)(043)=131

N. I. C. *Bautista*
/Diuinniu/

LA CONTESTUALIZZAZIONE DELL'APPRENDIMENTO DELLA LINGUA ITALIANA NELLE FILIPPINE: DIDATTIZZAZIONE DELL'EPISODIO DI "RADICI – L'ALTRA FACCIA DELL'IMMIGRAZIONE" SULLE FILIPPINE

Descrizione sintetica

Il progetto si concentrerà sulla didattizzazione dell'episodio del programma "Radici – l'altra faccia dell'immigrazione" di Rai3 ("Filippine: Emelyn Baldos" del 10/07/2015). I destinatari sono gli studenti universitari di livello B1 che studiano nelle Filippine. Essendo una persona che ha studiato l'italiano all'estero, non ho mai visto manuali rivolti ai filippini. I manuali utilizzati dai miei insegnanti erano spesso rivolti agli studenti europei (esempio: i personaggi nei manuali vengono spesso da paesi europei). Vorrei creare un'unità di lavoro utilizzando questo episodio di "Radici" per aumentare la loro motivazione nello studio della lingua, dandogli un'altra immagine dell'Italia, diversa da quella stereotipata, vista dagli occhi dei loro connazionali, arricchendo la loro conoscenza sull'Italia contemporanea e anche sulla vita dei filippini in Italia.

Obiettivi del progetto e della sperimentazione:

Non c'è dubbio che ogni anno cresce il numero dei filippini (*Overseas Filipino Worker* o OFW) che lasciano il Paese per trovare lavoro all'estero. L'Italia è tra i primi dieci paesi di destinazione: nel 2013 ci sono 271.946 filippini⁹ che vivono lì (Commission on Overseas Filipinos, 2013). Questa è la ragione per cui vorrei lavorare con l'episodio di "Radici" che racconta la storia di Emelyn Baldos, una donna filippina emigrata in Italia nel 1989: quasi tutti noi filippini abbiamo almeno un parente che lavora all'estero. È un argomento che ci tocca da vicino.

Non come i miei studenti, i nostri connazionali che emigrano in Italia vengono dalle province più povere, perciò non hanno avuto l'opportunità di studiare l'italiano prima di partire. Comunque, alla fine riescono ad apprendere la lingua per poter sopravvivere ed integrarsi nella società.

All'università statale delle Filippine gli studenti studiano la lingua italiana per motivi diversi da quelli degli immigrati: sono interessati alla cultura italiana (la cucina, il cinema, la moda, l'architettura, la musica ecc.), il cosiddetto "mito italiano". Avevo diciotto anni quando ho iniziato a imparare la lingua italiana. Era l'estate del 2005 e nell'aula eravamo solo sei studenti. L'insegnante entrò, ci scambiammo degli sguardi e, a bruciapelo, mi chiese "signorina, perché vuole imparare l'italiano"? Non sapevo come rispondere all'inizio, perché non avevo una ragione specifica per cui avevo deciso di frequentare quel corso. Sapevo di già, però, che la mia cucina preferita era quella italiana ed ero inoltre consapevole che volevo allargare sia la mia conoscenza della cultura italiana sia quel poco di vocabolario che avevo già assimilato (come *spaghetti, pizza, gelato, ricotta*), anche se un po' per caso.

Per farla breve, da quel giorno d'aprile del 2005, non ho più smesso di studiare l'italiano; e adesso lo insegno. Pensando al mio percorso di apprendimento della lingua italiana, me ne accorgo che quasi tutti (se non tutti) i materiali e i manuali proposti dagli insegnanti sono più rivolti ai destinatari "occidentali". Sebbene non ci siano problemi con questo tipo di manuali, sarebbe molto interessante creare un'unità di lavoro precisamente per i destinatari da me scelti: gli studenti filippini.

Il progetto punta a trasformare l'episodio di "Radici" in un'unità di apprendimento. Attraverso un approccio comunicativo vorrei sviluppare le competenze sociolinguistiche (modello

⁹ Immigranti permanenti, temporanei e irregolari

della lingua, varietà di italiano standard e neostandard, varietà di italiano regionale) ed interculturali (un confronto dalle varie culture e anche fargli conoscere i sacrifici dei nostri connazionali di cui spesso non sono consapevoli) dei miei studenti. Visto che dopo la laurea alcuni studenti vanno in Italia per le vacanze oppure vincono una borsa di studio (dal Ministero degli Affari Esteri o da ERASMUS) per studiare in Italia, sarebbe utile per loro conoscere le diverse varietà della lingua che qualche volta non possono approfondire, poiché fuori d'Italia (dove si usa l'italiano solo dentro l'aula), si concentra di più sugli aspetti grammaticali della lingua.

Secondo l'articolo "Insegnare l'italiano a studenti universitari" di Semplici e Tronconi, "l'ammirazione o il mito è determinante per l'iscrizione al corso ma non contribuisce a sostenere a lungo termine la motivazione e pertanto lo studio dell'italiano in ambito universitario si ferma per la maggioranza dei casi a livelli di competenza linguistica non particolarmente alta" (Semplici e Tronconi, in Diadori 2011). Purtroppo trovo che sia vero: negli ultimi anni abbiamo visto una diminuzione degli studenti che specializzano in italiano. Un altro obiettivo potrebbe essere: se presentiamo un "elemento filippino" nei materiali utilizzati in classe, possiamo aumentare, o sostenere, la motivazione degli studenti?

H. I. K. Bautista

**КОНТЕКСТУАЛІЗАЦІЯ У ВИВЧЕННІ ІТАЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ФІЛІППІНАХ:
ДИДАКТИЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТЕЛЕПРОГРАМИ «КОРІННЯ: ІНША
СТОРОНА ІММІГРАЦІЇ»**

У доповіді увага акцентується на проблемі недостатньої кількості навчальних матеріалів з італійської мови, які були б орієнтовані на філіппінських студентів та дали їм змогу побачити Італію очима своїх співвітчизників. Автор пропонує власний підхід до вирішення цієї проблеми завдяки використанню інформаційної телепрограми "Коріння: інша сторона імміграції. Філіппіни" у дидактичних цілях.

N.I.K. Bautista

**CONTEXTUALISATION OF STUDYING ITALIAN LANGUAGE IN THE
PHILIPPINES: DIDACTISATION OF INFORMATION TV PROGRAM
"ROOTS: THE OTHER SIDE OF IMMIGRATION"**

The problem of the absence of didactic material in Italian, that is specifically thought-out for the Philippine students and that could enable them to see Italy through the eyes of their compatriots, is considered. The author suggests her own approach and ways of resolving this problem through the use of the TV programme "Radici – l'altra faccia dell'immigrazione" about the Philippines.

УДК 73(450):929Дюпре(043)=131

O. Gavenko
/Україна/

**GIOVANNI DUPRÈ. L'AMBASCIATORE DELLA CONTRADA CAPITANA
DELL'ONDA IN ITALIA E ALL'ESTERO**

Non ogni paese del mondo può vantarsi di avere fra i suoi abitanti un "simbolo", una personalità illustre, importante e famosa che grazie alle proprie opere o alle azioni straordinarie possa rendere glorioso tutto il suo popolo, regalandogli insieme all'orgoglio il senso della propria dignità e la consapevolezza del dovere di conservare e moltiplicare il successo raggiunto. E al contrario, ci sono rioni, la cui fama oltrepassa i loro confini grazie alle figure emblematiche che hanno reso noto il loro quartiere nativo in tutto il mondo.

Contrada. La parola che può dire qualcosa e può altrettanto non dire nulla ad una persona media, che non si interessa tanto di Italia, di Toscana e di Siena. Però, racchiude tutta la vita per i

senesi, fa parte della loro identità. A Siena dopo le prime presentazioni non si chiede in che strada si abiti e quale mestiere si faccia, si fa sempre la stessa domanda: “Di quale Contrada è/sei?”.

La Contrada Capitana dell’Onda fa parte delle 17 Contrade di Siena. Le sue origini risalgono al XV secolo. La Contrada apparse grazie all’aggregazione dei popoli delle due compagnie militari (del Casato di Sotti e di San Salvatore), che si misero a partecipare uniti alle Pubbliche Feste fin dal XV secolo e scelsero come emblema un delfino natante tra le onde del mare. Secondo alcune leggende, la scelta del delfino e del nome “Onda” è dovuta al fatto che questi soggetti erano già presenti nella bandiera della compagnia di San Salvatore.

Le tracce della Contrada dell’Onda si trovano fuori dai confini della Contrada e della città di Siena. E questo è merito di Giovanni Duprè, un ondaio molto particolare.

Giovanni Duprè nacque a Siena nel 1817 nella via che porta oggi il suo nome. Suo padre fu un tagliatore del legno e anche Giovanni si formò come intagliatore. Dopo un breve alunnato all’Istituto d’arte di Siena si trasferì a Firenze, dove frequentò l’Accademia di Belle Arti. Ben presto Giovanni si avvicinò al naturalismo di Lorenzo Bartolini e riuscì a conquistare la sua stima e protezione.

A venticinque anni modellò l’*Abele morente*, la sua opera più famosa, che fu esposta all’Accademia a Firenze. Il modello in gesso, apprezzato da Bartolini per la ricerca del naturalismo nelle forme e nei sentimenti, fece scandalo per il suo estremo realismo e Duprè fu accusato di aver fatto un calco da un vero corpo umano. Gli artisti, che assistarono alla modellazione del prototipo in creta, testimoniarono pubblicamente l’originalità della statua. Inoltre, furono confrontate le misure del modello, certo Antonio Petrai, con le misure della statua. La naturalezza delle membra e dell’espressione dell’Abele, che risultò veramente sconcertante per gli idealisti, suscitò accese polemiche tra il loro partito e Bartolini. Infatti, Bartolini, difendendo Duprè, dichiarò “*che la prova più convincente della bontà del suo metodo era appunto l’Abele, la quale statua era fatta da un giovane che non sapeva nulla né di Fidia, né di Alcamene, né di altri, che non aveva respirato l’aria afosa dell’Accademia, e che affidatosi alla bella natura l’aveva copiata con fedeltà e amore*”. Nonostante il coro delle critiche, la statua ebbe un grande successo e fu acquistata in marmo insieme alla sua opera successiva *Caino* dalla granduchessa di Russia Maria ed è attualmente tra le opere più importanti esposte all’Ermitage a San Pietroburgo. La replica in bronzo, a sua volta, viene conservata nella Galleria d’arte moderna a Firenze.

La statua di *Caino* che Duprè eseguì l’anno dopo, risultò più fredda e distante ed ebbe meno successo in confronto all’*Abele morente*. Nel suo libro “Pensieri sull’arte e ricordi autobiografici” Duprè ricorda che l’idea di questo tema, l’idea di Caino, il primo omicida, gli venne spontanea. Lo scultore volle creare una figura stante e in movimento, impossibile da replicare con mezzi meccanici. La statua di Caino trattava ancora una volta il tema del nudo, ma era forzato nella tensione eroica delle membra alla quale corrispondeva lo spasmo dell’espressione fisionomica. Anche la posa mette in risalto l’orrore di Caino davanti al delitto commesso. Va detto che il gesto e la passione del Caino furono apprezzati da Giuseppe Verdi, che nel 1845 visitò lo studio di Duprè.

Giovanni Duprè si impose come uno dei maestri più apprezzati del momento grazie anche a varie commissioni granducali. La granduchessa di Toscana Maria Antonietta di Borbone fu una delle prime committenti di Duprè. Nel 1842 la granduchessa commissionò allo scultore la statua di Giotto, che lei volle collocare nel Loggiato degli Uffizi.

Le sue opere sono apprezzate sia in Italia che all’estero, anzi, le sue opere più significative come il famosissimo *Abele morente*, fanno parte della collezione del Museo Ermitage di San Pietroburgo e si trovano in una delle sale più importanti del Museo. E insieme alle opere di Duprè tutti i posti che le ospitano hanno ottenuto con esse un pezzettino dello spirito della Contrada dell’Onda.

Ancor oggi il suo nome è caro a ogni ondaio, infatti, il nome di Giovanni Duprè è indivisibilmente legato alla Contrada dell'Onda e viene anche ricordato nel suo inno. La sua casa natale, che si trova nella via chiamata in suo onore, ha un lapide, su cui c'è scritto:

“Questa umile casa ove nacque Giovanni Duprè onore dell'arte e d'Italia rammenti ai figli del popolo a che riesca la potenza del genio e della volontà”.

O. Gavenko

ДЖОВАННІ ДЮПРЕ. ПОСОЛ КОНТРАДИ ОНДА У ІТАЛІЇ ТА ЗА КОРДОНОМ

У доповіді висвітлено головні шедеври та значна культурна та художня цінність робіт Джованні Дюпре, видатного сієнського скульптора, що народився у Контраді Онда, у світлі глибокого зв'язку митця з рідною Контрадою.

O. Gavenko

GIOVANNI DUPRE. THE AMBASSADOR OF THE CONTRADA CAPITANA DELL'ONDA IN ITALY AND ALL OVER THE WORLD

The major masterpieces and a great cultural and artistic value of the works of Giovanni Dupre, an outstanding sculpturer of Siena, born in the Contrada Capitana dell'Onda, are discussed in the light of a deep connection between the artist and his native Contrada.

УДК 398.1(450)(043)=131

S. Losi
/Італія/

TRE GIRI DI VITA

Che il Palio non sia spettacolo, ma vita vissuta, lo sanno bene i senesi e tutti quelli che amano Siena. Meno scontato è che attraverso il Palio, le Contrade e la Città si possano fare riflessioni filosofiche ed esistenziali. Non voglio far rivoltare Socrate nella tomba, per carità. Anche io so di non sapere. Le riflessioni filosofiche che propongo non riguardano la Filosofia con la "F" maiuscola, quella dei tomi ponderosi e dei pensatori barbuti (e anche un po' barbosi...). Riguardano la nostra esistenza quotidiana, così rutilante da impedirci, spesso, di fermarsi a osservare. La prima cosa da apprezzare è la Bellezza. La grande, sontuosa Bellezza di Siena, della sua arte, della sua architettura e, a seguire, la bellezza non meno grande dei tesori custoditi nei Musei delle Contrade. Siena, attraverso queste, insegna l'eleganza e la perfezione del gesto, insieme alla rilevanza del rito. L'insegnamento fondamentale è l'importanza della Memoria e dell'Appartenenza, che insieme alla condivisione dei valori umani fondamentali rendono una comunità viva, che rifiuta l'omologazione, i falsi miti, a favore di una dimensione del pensiero che guarda alle cose essenziali, all'umanità, alla profondità dei sentimenti e delle aspirazioni.

Scriveva Antoine de Saint Éxupery: "Non si vede bene che col cuore. L'essenziale è invisibile agli occhi". Ecco che l'essenza di Siena, delle Contrade, del Palio, molto hanno a che fare con il cuore, con una parte bambina di noi che si entusiasma, che si emoziona, che si infiamma, che è capace di cogliere la poesia delle piccole cose.

È invisibile agli occhi proprio la Poesia, che si esprime in molti momenti, nel Palio come nella vita quotidiana della Città, e che attraversa le stagioni. È invisibile agli occhi l'Ideale, che si tratti del concetto di Siena come di piccola patria, o che si tratti dell'ancor più piccola suddivisione in Rioni. Le Contrade stanno a cavallo tra la dimensione del reale e quella dell'ideale, fatte come sono di gente, ma anche di simboli, di storia e di storie. Un grande racconto, una narrazione collettiva che va ad arricchire il mito vivente e carnale della Città.

Una Città dove le persone spendono tempo e capacità spontaneamente e gratuitamente a favore della piccola comunità della Contrada, che compone una parte del tessuto senese. Dove si vive di soddisfazioni e si è onorati di essere scelti per adempiere a un incarico, con entusiasmo e spirito di servizio? Dove le persone spendono anche soldi, i loro soldi, per conseguire una vittoria

che di materiale ha solo un drappo di seta dipinta e di immateriale, spirituale, onirico e simbolico tutto il resto.

Siena e il Palio insegnano che nella vita i soldi sono uno strumento per conseguire un successo, ma che questo non è l'unico mezzo e forse nemmeno il più determinante. È necessario mettere in campo anche l'intelligenza, le abilità strategiche, la ragione e l'intuizione per primeggiare. Ma tutto questo non ha valore se la Sorte è avversa. Come nella vita.

Il Palio insegna anche molte altre cose. Per esempio che è necessario tracciare una pista e mettere dei limiti, degli steccati al nostro agire: ma in pista, nella pista dell'esistenza si deve correre forte, si deve dare tutto, con l'intelligenza della ragione e l'impeto del cuore, per rendere la nostra vita degna di essere vissuta. Ché poi questa è la vera vittoria, il senso profondo dell'essere umani e la nostra possibilità di lasciare un'impronta indelebile sul tufo, nel mondo.

Come nella vita, si deve essere artefici del nostro destino preparandoci alla giostra, curando i dettagli, cercando in tutti i modi - sempre interagendo con la Sorte, sempre sfruttando le possibilità che essa ci offre - di volgere gli eventi a nostro favore. Nel momento della corsa, poi, non bisogna mai mollare, finché il mortaretto non fa esplodere la parola "fine". Perché solo questo ci permetterà di cogliere l'occasione, di approfittare dell'imprevisto, dell'errore altrui, di essere nel posto giusto al momento giusto: quello che dura un battito di ciglia e che produce il sincronismo decisivo, in grado di ribaltare gli esiti del gioco.

Il Palio insegna la tensione verso l'eccellenza. Ecco perché arrivare secondi è peggio che arrivare ultimi. Il Palio insegna anche che dopo ogni caduta rovinosa, dopo ogni sconfitta, ci sarà sempre un'altra possibilità, un altro Palio, ancora la terra in Piazza. Finché il nostro personale Sunto non smetterà di suonare e finché non scoppierà per noi l'ultimo mortaretto, mentre la festa della vita e questa Festa, che è vita, continuerà.

Prima di morire Steve Jobs ha lasciato una frase memorabile: "Stay hungry, stay foolish". "Siate insaziabili, siate folli". Questo il Palio lo insegna da sempre. Di più: ne è la sua intima essenza.

CENNI BIBLIOGRAFICI

La bibliografia sul Palio di Siena è molto vasta e articolata.

Qui di seguito sono indicati alcuni testi fondamentali e materiali audiovisivi.

www.ilpalio.siena.it

Esiste, dal 1984, una rivista di arte, storia e cultura senese, "Il Carroccio", pubblicato da Carlo Cambi Editore, dove si possono trovare moltissimi articoli interessanti.

Mauro Civai - Enrico Toti, **Palio la corsa dell'anima** Edizioni AL.SA.BA. – 2002

Alessandro Falassi, **Palio: i colori di Siena**

Aldo Cairola, **Siena - Le Contrade** Storia, feste, territorio, aggregazioni. Ed. il Leccio – 1989

AA.VV., **Tesori & Memorie di Contrada (voll. 1-18)** Miscellanea di Palio, Siena Distribuzione - 2007

Alessandro Falassi - Giuliano Catoni, **Palio** - Storia di riti ed immagini della festa di Siena, Gruppo editoriale Electa – 1982

DVD

Paolo Frajese, **Per forza e per amore**, Rai, Radiotelevisione Italiana, 1984

Simonetta Losi, Silvia Folchi, Antonio Bartoli, **Siena in Piazza**, Fondazione Monte dei Paschi di Siena, 2007. Edito in occasione della Settimana della Cultura Italiana nel Mondo organizzata dal Ministero degli Affari Esteri.

Cosima Spender, **Palio**, 2014

S. Losi

ТРИ КОЛА ЖИТТЯ (КУЛЬТУРНІ ТРАДИЦІЇ СІЕНСЬКОГО ПАЛІО)

У доповіді висвітлено один із аспектів культурного життя Сієни, міста, яке кожного дня шанує людські цінності і наповнює життя універсальними захопленнями, які знаходять вираження у її найважливішому святі: Паліо.

S. Losi

THREE CIRCLES OF LIFE (CULTURAL TRADITIONS OF THE PALIO DI SIENA)

The report highlights one aspect of cultural life of Siena, a city that honors human values every day and fills life with universal enthusiasm that find expression in its most important holiday: Palio.

УДК 930(450)(043)=131

*J. Melchor
/Філіппіну/*

PRIMO CONTATTO: UN'ANALISI POST-COLONIALE DELLA "RELAZIONE DEL PRIMO VIAGGIO INTORNO AL MONDO" DI ANTONIO PIGAFETTA

Prima che ci fossero le attuali Filippine c'erano solo delle isole abitate da un popolo, una comunità di individui che condividevano, oltre a una propria lingua e una propria cultura, lo stesso modo di vivere, le stesse credenze e una forma di governo. Queste isole vennero raggiunte dall'Occidente il 17 marzo 1521, al culmine dell'era delle grandi scoperte. Ferdinando Magellano, navigatore portoghese, veleggiando sotto la bandiera del Regno di Spagna, guidò questa spedizione nota per il suo significato storico come «il primo viaggio intorno al mondo».

Sulla stessa nave, insieme al comandante Magellano, c'era il lombardo Antonio Pigafetta, che raccontò in dettaglio gli eventi accaduti durante la suddetta spedizione, la stessa che avrebbe portato all'inizio della storia delle Filippine sotto la conquista spagnola. Pigafetta dedicò quasi la metà del suo giornale di bordo alla descrizione scrupolosa di queste isole: le abitudini e la lingua dei loro abitanti, gli incontri tra i nativi e gli esploratori. Non si può sottovalutare il valore storico, soprattutto per la storiografia filippina, di questo testo che espose per primo alla consapevolezza occidentale una parte del mondo praticamente sconosciuta.

Pigafetta ha prodotto una vera e propria testimonianza sull'esistenza di una civiltà nelle isole filippine prima dell'avvento del colonialismo; un documento che ci dice come era il nostro popolo nei giorni andati.

Studiata e analizzata sin dalla pubblicazione dell'opera completa nel 1800, la "Relazione del primo viaggio intorno al mondo" rimane ad oggi una fonte essenziale nell'incessante processo di ricostruzione della storia delle Filippine. È un testo ricco sia per il contenuto che per il linguaggio, che tratta non solo dei fatti storici ma che include anche descrizioni paragonabili a quelle di un'opera narrativa, in grado cioè di suscitare nel lettore immagini particolari da studiare e analizzare in modo critico.

Intraprendendo la presente indagine, vorrei costruire un'analisi della Relazione supportata da una struttura ideologico-letteraria post-coloniale e da un solido quadro storico. Ritengo che la Relazione di Pigafetta abbia avuto un ruolo preponderante nella produzione della conoscenza sulle isole filippine e sulla cultura dei loro abitanti. Usando come principale quadro teorico l'Orientalismo di Edward Said e le ideologie che entrano in gioco quando «l'Oriente» viene rappresentato dall'Europa, intendo esaminare quali fattori esterni, come il quadro storico-sociale del sedicesimo secolo e il punto di vista europeo, abbiano influenzato Antonio Pigafetta nella stesura della sua Relazione. Vorrei inoltre dimostrare come operano le nozioni orientaliste secondo Edward Said, e analizzarne la presenza nell'immagine delle «Filippine» che emerge dal testo di Pigafetta.

La ricerca punta ad analizzare il tono che Pigafetta assume nella sua narrazione, la sintassi con cui costruisce le frasi, il lessico o la scelta di parole, e soprattutto le figure retoriche da lui impiegati. L'analisi non si limita al linguaggio del testo nel senso della scuola formalista di critica letteraria. Piuttosto viene esaminato quale scopo dovevano compiere tali figure del discorso e quali effetti esse avevano nell'immagine del «nativo filippino» che emerge dal testo, sempre intorno al contesto storico e sociale in cui venne stesa la Relazione.

L'analisi della Relazione mette a fuoco la parte della spedizione compiuta nelle isole filippine. Ma siccome il giornale tratta del primo viaggio intorno al mondo e non soltanto della «scoperta» delle Filippine, alcune parti della spedizione, che sono accadute fuori dalle isole filippine, saranno incluse e discusse concisamente nell'analisi, nella speranza di poter rilevare anche in stesse le strategie retoriche impiegate dall'autore, consapevolmente o meno, nella sua descrizione della vita nelle isole e dei modi di vivere dei nativi.

Дж. Мельчор

ПЕРШИЙ КОНТАКТ: ПОСТКОЛОНІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ «ЗВІТУ ПРО ПЕРШУ ПОДОРОЖ НАВКОЛО СВІТУ» АНТОНІО ПІГАФЕТТИ

Учасник навколосвітньої подорожі Ф. Магеллана Ломбардо Антоніо Пігафетта у скрупульозно описав філіппінські острови, звички і мову їх жителів, зустрічі між корінними жителями і дослідниками. У доповіді увага акцентується не тільки на історичній важливості «Звіту про першу подорож навколо світу» Антоніо Пігафетти, але також на лінгвістичній та культурній. Автор прагне показати наскільки важливу роль мав "Звіт" Антоніо Пігафетти у створенні уявлення про Філіппінські острови та культури їх мешканців.

J. Melchor

FIRST CONTACT: POSTCOLONIAL ANALYSIS OF THE "REPORT ON THE FIRST ROUND-THE-WORLD TRIP" BY ANTONIO PIHAFETTY

Opening The Philippine Islands by Ferdinand Magellan in 1521 opened to Western culture a new cultural space, previously developed in isolation. The round-the-world trip participant Antonio Lombardo Pihafetta in the "Report on the first round-the-world trip" detailed account of the events that occurred during this expedition, and meticulously described the Philippine Islands, habits and language of their residents, meetings between the aborigines and researchers. The author aims to show the importance of Pigafetta's journal in creating the knowledge of the Philippines and the culture of its people.

УДК792(477)''189/190''929Потапенко(043)

М. В. Нікольченко

/Україна/

В'ЯЧЕСЛАВ ПОТАПЕНКО ТА УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР НА ЗЛАМІ СТОЛІТЬ

Драматурги рубежу століть причетні до помітних зрушень у розвитку жанрів соціально-психологічної та психологічної драми і комедії, романтичної (неоромантичної) історичної драми, драматичної поеми. В. Потапенко, як і більшість тогочасних письменників, також доторкується до актуальних соціально-політичних, філософських, морально-етичних проблем; на цій основі він виформовує образний лад творів, сповнює свої п'єси національним змістом, послуговується новими засобами сюжето- й образотворення. Митець активно розширює тематичні обрії своєї драми, залучаючи до сфери художніх спостережень проблеми буття сільської інтелігенції, українську минувшину, буремні події 1917 року тощо. У драматичних творах письменника помічаємо збагачення поетикальних засобів і високий рівень образного мислення. Прикметною ознакою п'єс В. Потапенка є художня філософічність, що виявляється у трансформованні побутово окреслених сцен в

інтелектуальні двобої, дискусії персонажів. Це дає змогу простежити у творах митця органічне поєднання жанрових ознак інтелектуальної драми та мелодрами.

У драматургії В. Потапенка впадає у око тяжіння до натуралізму. Теоретики натуралістичного театру висували вимогу «переживання п'єси» акторами, їхнього прагнення до простоти, природності гри, слідування в руслі побутової, психологічної й історичної правди, віднайдення об'єктивної мотивації людських вчинків і характерів, найбільш точного відтворення середовища, що оточувало героїв.

Показовим є репертуар української трупи Т. Колісниченка і Д. Гайдамаки на гастролях у Києві (1916). Цей театральний колектив представив київському глядачеві вистави «Грішниця» В. Потапенка, «З-під вінця в труну» П. Прохоровича та «Живі покійники» (автор невідомий). Уже самі назви свідчать про «натуралістичну» зорієнтованість у формуванні репертуару. Газета «Киевская мысль» подавала розлогі анонси гастролей, списки дійових осіб та учасників вистави «Грішниця» [3]: Гнат Тихоня, підрядчик з поставки коней – Н. Кучеренко; Павло Недоля, його робітник – Т. Колісниченко; Харитина, його жінка – М. Іваненко; Хвершал – В. Володенко. Неважко помітити, що дійові особи п'єси В. Потапенка «Грішниця» нагадують персонажів із програмового натуралістичного твору Е. Золя «Тереза Ракен». Ще С.Єфремов згадував про цю п'єсу в біографії письменника, опублікованій в альманасі «Вік» [1]. Елементами натуралізму були позначені також драми М. Кропивницького, П. Барвінського («Каторжна»), О. Бабіної («Страшна розплата») тощо. Натуралістичні сцени божевілля, смерті, що їх було чимало у творах тогочасних драматургів, характерні й для п'єс В.Потапенка.

У творчому доробку В.Потапенка є понад двадцять п'єс. Згідно з авторським дефініціюванням, це історична трагедія, драми, комедії, драматичні етюди, сцена-монолог і три опери (лібрето). Прикметно, що свої опери «Гетьман Мазепа», «Ярослав (Осмомисл) – князь Галицький» письменник кваліфікує як історичні. Йдучи за класифікацією В. Потапенка, розподіляємо його драматургічний доробок на дві групи: трагедія та драма, комедія. Опери (лібрето) розглядаємо в групі драм – як синтетичний музично-драматичний твір, зміст якого втілюється у сценічних образах. Авторка усвідомлює певну вразливість цього моменту, тим часом вважає за потрібне не залишати поза увагою й цих текстів – літературно-драматичної основи одного з різновидів музичного мистецтва.

У ряді драматичних творів В. Потапенка спостерігаємо специфічну ознаку українського модернізму рубежу ХІХ–початку ХХ віків, що виявилася в активному культивуванні малих жанрових форм (одноактні драматичні етюди, сцени, діалоги, ескізи тощо). Зазвичай у таких творах знаходили віддзеркалення погляди авторів на актуальні проблеми доби, міжособистісні стосунки, порушувалися морально-етичні, філософські, психологічні проблеми. «Специфіка одноактних жанрових форм ще раз підкреслила неперехитість й оригінальність розвитку української модерної драматургії кінця ХІХ–початку ХХ століття, її неухильне простування вперед поряд із найрозвиненішими літературами світу», – завважує С. Хороб [4]. Із-поміж п'єс Лесі Українки, Олександра Олеся, В. Пачовського, С.Черкасенка звертають на себе увагу одноактівки менш відомих драматургів – «кошмар на 1 дію» І. Тогобочного «Совість» (1907), «фантастична п'єса» Г. Левченка «Смерть» (1914) та ін. У творчому доробку В. Потапенка – сцена-монолог «Король Лір» (1912), драматичний етюд на 1 дію «Микола Кларич» (1923), історико-драматичний етюд на 2 дії «Перед волею» (1929), історична трагедія на 1 дію «Іуда» (1933).

У драматургічному доробку В.Потапенка простежуються й елементи модерної драми, що постала на зламі ХІХ–ХХ століть. Слід зазначити, що в тогочасній європейській літературі з'являлися п'єси, які засвідчували нову концепцію особистості (твори Ш. Бодлера, П. Верлена, Г. Гауптмана, Х. Ібсена, М. Метерлінка, Е. По тощо). У них відчувається також посутнє ослаблення реалістичних художніх принципів. Представники нового покоління українських драматургів дедалі активніше приєднувалися до загальноєвропейського

мистецького процесу й відходили від усталених принципів народницького відображення життя.

Суттєвою ознакою драматургічної спадщини В. Потапенка є інтертекстуальність. У п'єсі «Падучі зорі» вона виявляється через використання Шекспірівського тексту трагедії «Король Лір»: зображуючи останній виступ Стронського на сцені, автор уводить розлогі монологи з твору свого англійського попередника в українському перекладі П. Куліша. Актор живе трагедією Шекспіра; він настільки вжився в образ Ліра, що вважає його своїм другим «Я».

У лібрето опери на дві дії «Ісус і Сатана» (1926) В. Потапенко також розробляє морально-етичну проблематику, пов'язану з існуванням митця в соціумі, проте акцентує увагу на одному з її аспектів – художньо моделює момент пошуку митцем власного ідеалу й сенсу буття.

У доробку В. Потапенка є п'єси, що їх сам письменник ідентифікує як історичні: «Мазепа» (1903), «Ярослав (Осмомисл) – князь Галицький» (1926), «Гетьман Мазепа» (1928), історико-драматичний етюд «Перед волею» (1929) й історична трагедія «Іуда» (1933). Завважимо, що звернення до історичних колізій було характерним для письменників порубіжжя. Образи та ідеї минулого сприяли глибшому усвідомленню сучасності, екстрапольованій в майбутнє.

Письменник моделює події різних історичних епох. При цьому герої минулих часів постають не лише як історичні діячі, а й як звичайні люди зі своїми проблемами – кохання, зрада, страждання через підступ заздрісників, прагнення до щастя (драма «Мазепа», лібрето опер «Гетьман Мазепа», «Ярослав (Осмомисл) – князь Галицький», історико-драматичний етюд «Перед волею»). У творах митця спостерігаємо своєрідне потлумачення біблійних образів – Ісуса Христа, Іуди, Сатани (лібрето опери «Ісус і Сатана», трагедія «Іуда»). Драми В. Потапенка ґрунтуються переважно на глибоких соціальних протиріччях («За друга», «Круча», «Так гомонів Дніпр», «Чад», «Микола Кларич»). Принципово новим явищем у драматургії митця є його звернення до проблеми, нової для української літератури – існування мешканців міського «дна» (сцена-монолог «Король Лір», драма «Падучі зорі»). Ці п'єси позначені відчутним впливом поезики імпресіонізму й символізму.

У п'єсах, жанр яких В. Потапенко визначав як комедії, простежується загальна тенденція до викриття соціальних суперечностей, суспільних вад зламу віків. У полі зору письменника опиняються людська зажерливість, підступність, зрадливість тощо. Упадає в око й те, що за сюжетними колізіями, напруженням дії, засобами характеротворення, соціальною проблематикою більшість комедій драматурга в жанровому вимірі можна кваліфікувати як мелодрами або ж трагікомедії.

Творчий набуток Потапенка-драматурга сприймається як одне зі свідчень якісного оновлення репертуару тогочасного театру. П'єси автора прикметні розширенням проблемно-тематичної сфери, тяжінням до екзистенційного осмислення людського буття, різножанровістю. Драматург дотримувався переважно реалістичної манери письма. Тим часом спостерігаємо в його творах ознаки натуралістичного, неоромантичного, імпресіоністичного світобачення.

Отже, українська драматургія в особі В'ячеслава Потапенка збагатилася ще одним оригінальним талантом. Його творчість органічно вписується в контекст розвитку вітчизняної драми кінця XIX–першої чверті XX століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вік (1798-1898). – Т.3 (Українська проза з 80-х років XIX ст. до останніх часів) / Передмова Сергія Єфремова. – К.: Друк Петра Барського, 1902. – 568 с.

4. Нікольченко М. В. Творчість В'ячеслава Потапенка (Еволюція проблематики і поезики): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук: спец. 10.01.01 «Українська література» / М. В. Нікольченко. – Київ, 2008. – 20 с.

3. Украинская труппа Т. П. Колесниченко, Д. А. Гайдамаки // Киевская мысль. – 1916. – 4 июля.

4. Хороб С. І. Українська модерна драма кінця ХІХ-початку ХХ століття (Неоромантизм, символізм, експресіонізм): Монографія / С. І. Хороб. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – 413 с.

M. Nikolchenko

VYACHESLAV POTAPENKO UKRAINIAN THEATRE AT THE TURN OF THE CENTURY

The report discusses the development of the Ukrainian theater and dramaturgy at the example of creativity of Vyacheslav Potapenko, which fits into the context of the development of national art and literature of the late XIX – first quarter of the twentieth century.

УДК 008.001(07)

Е. В. Педченко

/Україна/

АНТИЧНЫЕ ТРАДИЦИИ В КУЛЬТУРЕ СЕРЕБРЯНОГО ВЕКА (ИЗ ЖИЗНИ ЛИТЕРАТУРНОЙ БОГЕМЫ)

В культуре Серебряного века нашли отражения многие культурные традиции предшествующих эпох, но особое значения для развития философско-творческих концепций художественной практики имела античность. Г. С. Канабе выделил три формы освоения античного наследия в этот период: «обращения к «дионисийскому» началу в теоретических работах и творчестве Вяч. Иванова, Л. Бакста, К. Богаевского; сохранение антично-классического канона как силы, противостоящей декадансу (Н. Бердяев); восприятие античной классики в амальгаме с русской культурой пушкинской поры (неоклассицизм в архитектуре, «Мир искусства», некоторые мотивы в акмеистической поэзии)» [1, с. 13]

Широкое обращение к античности в начале XX века обусловлено близостью ее стилистики к поискам эпохи модерна. Так, Н. К. Жижина отмечает, что архитектура В.П. Апышкова: «в своей основе это практически всегда мотив, находящий прототип – композиционный ли, образный или иной – в искусстве античного мира» [2, с. 65]. Знакомство с Элладой определило появление картин Валентина Серова «Похищение Европы» (1910) и «Одиссей и Навзикая» (1910). Модернистский театр также развивался на интерпретации античного мифа и традициях театра демократических Афин. Свидетельство тому оперы «Орестея» С.И. Танеева и «Прометей» А.Н. Скрябина, пьесы Вяч. Иванова «Прометей» и «Тантал», И. Анненского «Меланиппа-философ» и др. Большое значение для развития русского театра и драматургии этого периода имели трагедии Еврепида, переведенные И. Анненским. Как и Ф. Ницше, русские символисты хотели видеть в современном театре пронизанную “дионисийской музыкой” трагедию.

“Дионисийская музыка” становится частью их жизни, основой творческого начала. Вяч. Иванов говорил, что «...Дионис живых научил надевать маски и терять свой облик. Тогда мир был понят *sub specie metamorphoseos* — как драма превращений» [3, с. 117]. Реализацией этой идеи стали с мая 1906 года вечера любителей Гафиза на «Башне» Ивановых в доме на углу Таврической и Тверской, которые проводились для узкого круга постоянных участников.

Выбрав имена-маски, они реконструировали «афинский пир», утопию малого социума, представленную Платоном в диалоге «Пир», где близкие друзья, любители мудрости, проводят время за философскими беседами. Возникает вопрос, почему Иванов, который был исследователем культа Диониса, создал “друзей Гафиза”? Павел Алексеев считает, что в этом заключалось стремление к антиповедению символистов. Гафиз, как герой сказок «1000 и 1 ночи» представал, «как маска, прикрывающая стремление к полному

дионисийскому раскрепощению и освобождению от всех условностей, выработанных человечеством за долгие века, следующие за временами Античности – эпохи непосредственности, свободной любви и чистого искусства» [4].

Вячеслав Иванов предполагал, что “Гафиз” станет искусством. Каждая “вечера” заранее им обдумывалась и протекала по выработанной совместно программе, включающая исполнение номеров (стихи, музыка, песня, танец, сказки, произнесение изречений, импровизации), которые прерывали дружеское общение. Особая ответственность лежала на организаторе вечера, обязанного следить за выполнением программы и придумывать импровизации. Декорированием вечеров на правах хозяйки дома занималась Л. Зиновьева-Анибал, которая предпочитала свечи и ковры. В своих воспоминаниях она рассказывает, что действие проходило в комнате мужа, где они, в специально сшитых костюмах, возлежали на коврах, вкушая вино, сласти и сыр, называя друг друга именами-масками, проводя время в беседе и поцелуях. Придуманные имена, костюмы, театральность постановки позволяли участникам снять ответственность за поступки своих персонажей. Символисты вообще воспринимали мир как театральные подмостки. Они не столько жили, сколько вершили театральное действие по законам ими же придуманными. Они стремились к «жизнетворческой» мифизации бытия, как заметил В. Ходосевич.

Стремление к театральным импровизациям было характерно не только для символистов, это было общим настроением эпохи Серебряного века. Так в салоне одной из самых ярких женских фигур богемного мира Петербурга начала XX века Паллады Богдановой-Бельской собирались писатели разных направлений (Тэффи, Ходосевич, Адамович, Алданов, Ивнев, Князев, Северянин, Ахматова, Гумилев, Иванов, Цветаева, Кузмин, Мандельштам, Есенин и др.). Её имя не было псевдонимом, отец Олимпий Старынкевич всех своих детей назвал древнегреческими и римскими именами. Так Паллада было не только именем собственным, но и ее богемным именем, под ним ее выводят в стихотворениях современники. В своем доме она устраивает “афинские вечера”, о которых актриса немого кино и писательница Л.Д. Рындина говорит, что в Петербурге о них очень много говорили, и такого, что явно могло смутить обывателя. Само название пошло от произведения Авла Гелия «Афинские ночи», из которого было известно, что “афинскими вечерами” в древности называли изящные, утонченные вечерние разговоры, как в «Пире» Платона. Однако, в русской культуре второй половины XIX века, с легкой руки М. Салтыкова-Щедрина, понятие “афинские вечера” приобрело иное, ироническое значение, которое предполагало разнузданную оргию. Возможно антураж салона Паллады (яркие декорации) и ее репутация (знаменитый список близких мужчин) породили двойственность в названии ее вечеров. Однако, вечера в доме Паллады больше соответствовали древнему представлению об “афинских вечерах”, где кипели творческая жизнь и любовь, которые Михаил Кузмин, одна из участников и литературных “икон” того времени, описал в своем романе «Плавающие путешественники».

Салонная жизнь Петербурга начала XX века – явление очень интересное, в ней переплелись игра и реальность, античность и восток, прошлое и современное. Причина же обращения к языческим традициям определяется интересом к природной стихийности и недоверием к цивилизации, а также культурной эйфорией перед надвигающейся катастрофой.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кнабе Г.С. Русская античность / Г.С. Кнабе - М.: РГГУ, 2000. - 238 с
2. Жижина Н.К. Образы античности в искусстве XX века. ... Вновь об актуальности прекрасного // Актуальные проблемы теории и истории искусства. – 2014. – №4. – С. 61-77.
3. Иванов Вяч. Собрание сочинений в 4 томах. Том 3. Статьи / Вячеслав Иванов: URL: http://rvb.ru/ivanov/1_critical/1_brussels/vol3/01text/02papers/3_078.htm

4. Алексеев П. В. «Петробагдад» на «башне» Вяч. Иванова: Эссе / Алексеев Павел Викторович // Самиздат – Размещен: 05/02/2009, изменен: 26/06/2013. URL: http://samlib.ru/a/alekseew_p_w/petrobagdad.shtml

О. Педченко

АНТИЧНІ ТРАДИЦІЇ В КУЛЬТУРІ СРІБНОГО ВІКУ (З ЖИТТЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ БОГЕМИ)

У статті представлені форми традиційних давньогрецьких свят в салоні культури Срібного віку. Проаналізовано вплив культу Діоніса на творче життя російських символістів.

Е. Pedchenko

ANCIENT TRADITIONS IN THE CULTURE OF THE SILVER AGE (LIFE LITERARY BOHEMIA)

The article presents the forms of traditional ancient Greek feasts in the salon culture of the Silver Age. Considers the impact of the cult of Dionysus on the creative life of Russian Symbolists.

УДК 130.2 – 055.2(477)

О. Б. Покуль

/Україна/

СТЕРЕОТИПИ ЖІНОЧНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ ІСТОРИЧНОМУ НАРАТИВІ

Поняття нарративу є визначальним для культурологічної думки епохи постмодерну, адже ця концепція, запозичена у історіографії, стала основою для постмодерністської критики ідеалів науковості у історичному знанні. Історичний нарратив – це розповідь, репрезентація, лінійний виклад фактів і подій, що характеризується часовим, просторовим та подієвим обмеженням. Як стверджує французький дослідник Р. Барт, нарратив є певним «розповіданням», яке дозволяє реінтегрувати функції і дії в межах «розповідної комунікації», зв'язуючи подавця і отримувача тексту [1]. Таке твердження засвідчує, що в ситуації постмодерну класичне розуміння тексту втрачається – розповідь ведеться заради розповіді, а не для прямого впливу на дійсність [1], унаслідок – нарратив залишається відкритим для інтерпретації. Це особливий тип розповідного тексту, який перш за все демонструє ставлення автора до описуваних подій.

Актуальність обраної проблематики обумовлюється тим, що звертаючись до українського історичного нарративу, ми відзначаємо домінування у ньому людиноцентричності та збереження традиційних гендерних ідентифікаторів, перш за все жіночих. Навіть формування нових жіночих образів в сучасній українській культурі – емансипованої, самодостатньої Пані, Леді-босс – та відмова постмодерну від традиції, не знівелювали цих стандартизованих образів та уявлень.

Мета статті полягає у дослідженні стереотипів жіночої ідентичності в історичних нарративах української постмодерної культури.

Представлена проблематика дослідження ґрунтується на дослідженнях, присвячених історичним нарративам у розробці зарубіжних науковців (П. Берка, Л. Фон Ранке, П. Рікера, Р. Барта), наукових доробках вітчизняних вчених (О. Гавришиної, М. Халимон, Г. Виноградова, В. Підгаєцького), джерелах та матеріалах з гендерної проблематики в умовах постмодерної культури (Г. Стасюк, О. Ландяк, О. Кісь, С. Філоненкота ін.).

Перш, ніж перейти до дослідження стереотипів жіночності в українському історичному нарративі, варто з'ясувати філософські аспекти його існування. Так, в рамках історичного нарративу кожна описувана подія є інтерпретацією історичного процесу, суть розповіді розкривається саме в процесі нарації.

Британський історик культури та медієвіст Пітер Берк наводить тезу про те, що твердження, ніби писана історія має бути розповіддю про події, зазнало критики ще за доби Просвітництва. Тому справжнім переворотом стала концепція німецького історика-провіденціаліста, засновника «німецької класичної історії» Леопольда Фон Ранке, який закликав повернути події до центру уваги, писати історію так, «як це було насправді», аби подати об'єктивний образ минулого.

Він розрізняє два різновиди зацікавленості наративом з боку істориків: по-перше, вони зацікавлені у написанні наративу; по-друге, історики почали дивитись на багато джерел як на історії, що їх розповіли окремі люди, а не як на об'єктивне відбиття минулого [3; с. 345]. Таким чином, історичний наратив виступає своєрідною «літературною формою» історії. На думку П. Берка сам по собі він не є історією, а лише її лінійною інтерпретацією. Історики-наративісти не персоніфікують історію, вони передають «атмосферу» події («історія знизу») [3; с. 347].

Французький філософ П. Рікер стверджував, що писана історія пов'язана з іменами М. Блока, Л. Февра, Ф. Броделя і набирає усіх ознак наративу, хоча самі представники «Школи Анналів» на перше місце ставили структуру, академічність історії, а події вважали істотними лише в тому випадку, якщо вони пояснювали більш глибокі причинні зв'язки [2; с. 344].

Чільне місце у процесі «написання історії» П. Рікер відводить історика та археологу П. Вейну та його роботі «Як пишуть історію» (*Commenton écrit l'histoire*, 1971). На думку П. Рікера, Вейн здійснює підвищення наративних властивостей за рахунок поєднання розповіді та інтриги, чого ніколи не намагались здійснити ні Блок, ні Февр, ні Бродель [7; с. 196]. Історія у П. Вейна – це «інтелектуальна діяльність, яка, використовуючи загальнопоширені літературні форми, слугує меті звичайної цікавості [7; с. 196].

Український дослідник В. Підгаєцький, аналізуючи модерну та постмодерну культуру, визначає в ситуації постмодернізму історію, «як літературу», прагнучи об'єднати ці два поняття під началом культури. На його думку, історія як література «підкоряється законам і нормам» літературного дослідження [6].

Щодо сюжетів, які повторюються в окремій культурі, історики використовують поняття «культурний наратив», який концентрує в собі енергію культурної традиції та є зрозумілим для аудиторії [5; с. 49]. Приміром, визначаючи стереотипи жіночності, описані у історичних наративах, привертають увагу підкорення чоловікові, м'якість характеру, надання переваги традиційним жіночим ремеслам, турбота про дітей, господарство тощо. Разом з тим, поширеним є стереотип Відьми, як антагоніста богобоязній Берегині, Матері.

У історичному наративі С. Белякова «Тінь Мазепи. Українська нація в епоху Гоголя», описується історія боротьби за незалежність, у якій автор на перше місце ставить події, що відбувались, пізнавані образи, фольклор на тлі епохи. Вагому роль у пізнанні ціннісних орієнтирів українства відіграють численні стереотипи жіночності, описані у творі. Типовими для української культури є негативні образи російських імператриць – Єлизавети Петрівни, Анни Іоанівни, Катерини Олексіївни – суворих, жорстоких великоросійських шовіністок, які чинили ідеологічний наступ на українську державність національну ідентичність. Вони втілюють «чужорідний» для українців стереотип Жінки-керівника, стерва, що керує чоловіками, адже у вітчизняній культурі архетип авторитетності притаманний стереотипам маскуліності. Жінкам, переважно, відводилась роль хранительки домашнього вогнища. Натомість, на адресу української жінки автор говорить, що вони є більш щедрими і порядними, ніж чоловіки. Не тільки мандрівники, але й самі українці ставились до жінок вище, ніж до чоловіків [2; с. 140]. Таким чином, відбувається процес ідентифікації жінки за її ціннісними характеристиками – на фоні бездушності та жорстокості росіянки («Чужої») зростає милосердя та турботливість українки («Свої»). Так реалізується функція орієнтації на національну ознаку.

Також автором досліджується стереотип Відьми та ставлення до такої жінки в суспільстві. За свідченням мандрівника Семюела Коллінза, яке приводить С. Беляєв, «українки дуже віддані чаклунству і вважають його важливою наукою. Ним займаються жінки вищого стану» [2; с. 147]. Концепт «відьма» детально описується автором: він наводить польських хроністів, що писали про чарівниць, які супроводжували козаків у походах, гадали, чаклували, намагаючись приворожити вдачу [2; с. 147], розповідає про види відьом («родимих» та «навчених»), про їх зображення у літературних творах епохи, про утоплення тих, кого підозрювали у чаклунстві тощо. Такий стереотип Відьма у історичному наративі виконує функцію соціального контролю, демонструючи караність за неприйнятну модель поведінки, адже зв'язок із нечистою силою неминуче несе загибель [2; с. 164]

Стереотип про підпорядковану роль жінки у суспільстві втілює народна пісня про Сагайдачного, що «проміняв жінку на тютюн та люльку», теж наведена С. Беляєвим, таким чином реалізується ціннісно-захисна функція стереотипу, пов'язана із створенням та закріпленням уявлення про гендерні цінності української культури.

Діаспорна україністика також володіє взірцями постмодерного історичного наративу. Таким є збірник статей відомого канадського історика Зенона Когута «Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України». Автор подає опосередковані відомості про положення жінок в модерному українському суспільстві, власне, ми його визначаємо самостійно, виходячи з наведених вченим даних – кількісне співвідношення української еліти до російської та польської він відзначає чоловіками, модерною елітою називає козацьку верхівку (зрозуміло, чоловіків). Це дозволяє говорити про підпорядковане положення жінок у модерному суспільстві. Разом із тим, російську імператрицю Катерину II називає «просвіченою», «раціональною» правителькою, що боролася із «феодальними пережитками» [4; с. 59]. Таким чином, вона виступає в образі емансипованої, самодостатньої Жінки-керівника, яка здатна приймати вольові, притаманні чоловічому стилю поведінки, рішення. Специфіка сучасних досліджень ранньомодерної доби з точки зору відображення у ній стереотипів жіночності полягає у виведенні останніх із протиставлення стереотипам маскуліності, які утверджувались в героїчну епоху.

Таким чином, український історичний наратив будується на національній парадигмі, ґрунтом для його конструювання є конкретно-історичні події та їх авторське відтворення. У такий спосіб відбувається трансляція стереотипних уявлень у середовище постмодерної культури. Разом з тим, простір українського історичного наративу не є однорідним, автори схиляються до тих чи інших образів, суб'єктивно пояснюють роль жінки в історичному процесі. Декларований постмодернізмом конструкт гендерної рівності не дотримується, тому у текстах можемо спостерігати найбільш поширені стереотипи про жінок – матір, дружина, берегиня, хранителька та їх антагоністів – керівник, стерво, відьма.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барт Р. Введение в структурный анализ повествовательных текстов [Електронний ресурс] / Ролан Барт. – 1987. – Режим доступу до ресурсу: http://papusha.at.ua/bart_strukt_analiz.pdf.
2. Беляков С. Тень Мазепы. Украинская нация в эпоху Гоголя / Сергей Беляков. – М.: АСТ, 2016. – 830 с.
3. Берк П. Історія подій і відродження наративу / Пітер Берк // Нові перспективи історіописання : историческая литература / Пітер Берк. – Київ: НІКА-Центр, 2004. – С. 344–363.
4. Когут З. Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України / Зенон Когут. – Київ: Критика, 2004. – 355 с.
5. Ландяк О. М. Практика конструювання гендерної ідентичності у телесеріалах / О. М. Ландяк. // Вісник Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут” : збірник наукових праць. Тематичний випуск : Філософія.. – 2009. – С. 44 – 52.

6. Підгаєцький В. Модернізм і постмодернізм: уявне минуле чи інваріантне майбутнє [Електронний ресурс] / Віталій Підгаєцький – Режим доступу до ресурсу: <http://old.lnu.edu.ua/Subdivisions/um/um4-5/Problemy%20Istoriografiji/1-PIDHAJETSKYI%20Vitaliy.htm>.

7. Рикер П. Время и рассказ. Т. 1 / Поль Рикер. – Москва: Университетская книга, 1998. – 313 с.

8. Халимон М. М. Реактуалізація пам'яті та досвіду в наративній філософії історії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 "соціальна філософія та філософія історії" / Халимон Марина Михайлівна – Харків, 2011. – 23 с.

O. Pokul

STEREOTYPES IN UKRAINIAN FEMININITY HISTORICAL NARRATIVE

Examines stereotypes of female identity in historical narratives Ukrainian postmodern culture. Ukrainian historical narrative space is not homogeneous, the authors tend to some images subjectively explain the role of women in the historical process.

УДК 811.161.1-11(043)

Е.В. Ситникова

/Україна/

ЭТНОКУЛЬТУРНАЯ СПЕЦИФИКА ЯЗЫКОВОГО СОЗНАНИЯ РУССКИХ

Смена парадигмы научного знания, возникновение новых лингвистических направлений, выявление среди средств познавательной деятельности вербальных овнешнений, делающих языковое сознание человека (внутренний лексикон) доступным для анализа, обусловили актуальность рассмотрения лексического компонента речевой способности человека на современном этапе развития науки о языке.

В данном исследовании представлен анализ изменений внутреннего лексикона представителей русской этнолингвокультуры, находящихся в условиях гетерогенного языкового окружения. Выявленные в ходе проведения свободного ассоциативного эксперимента результаты были последовательно сопоставлены с данными ассоциативного эксперимента, проведенного с носителями русского языка, находящимися в гомогенном культурно-языковом окружении.

В составе внутреннего лексикона человека выделяется пять слоев с ядром-центром и четырьмя периферийными слоями. Составляющие ядра-центра внутреннего лексикона носителей русского языкового сознания в количестве 75 слов лингвистами определены. Экспериментально доказано, что состав их усваивается на ранних этапах овладения речевой способностью, стабильно используется человеком в течение всей жизни, могут меняться лишь его ассоциативные доминанты. Поэтому в данном исследовании рассматривались изменения, происходящие на периферийных слоях внутреннего лексикона человека.

За основу свободного ассоциативного эксперимента были приняты три группы языковых маркеров национально-культурного сознания (далее ЯМНКС), выделенные И.В. Приваловой [1; 2]: ЯМНКС лингвоструктурного, лингвокультурного и лингвоэкологического типов.

В группу стимулов-ЯМНКС лингвоструктурного типа были отобраны слова, структурно-семантические характеристики которых отражают особенности восприятия окружающей действительности носителями русской этнолингвокультуры.

В качестве стимулов-ЯМНКС лингвокультурного типа были рассмотрены языковые единицы, специфика которых обусловлена различными экстралингвистическими факторами: традиционными формами коммуникации; сложившимися в ходе эволюции языка особенностями распределения и обозначения цвета, пространства, времени; бытовой и культурной сферами жизни; наличием уникального для каждой этнокультурной группы

корпуса прецедентных текстов.

Группу стимулов-ЯМНКС лингвоэкологического типа составили слова, появившиеся в русском языке в начале XXI века, находящиеся на разных стадиях освоения их носителями языка и зафиксированные словарями иностранных слов последних изданий.

Ассоциативный материал, полученный в ходе данного свободного ассоциативного эксперимента, позволил создать классификацию реакций, обладающую горизонтальной структурой, рассматривающую ассоциативную связку «стимул – реакция», характеризующуюся линейностью структуры, основанную на лингвокультурологическом принципе и направленную на изучение культурного содержания ЯМНКС как единиц внутреннего лексикона человека.

Полученные реакции в зависимости от степени проявления в них культурной информации распределяются на четыре группы:

- 1) формальные реакции;
- 2) индивидуальные реакции;
- 3) логоэпистемы;
- 4) реакции, фиксирующие изменения в знаниях и представлениях носителей русской этнолингвокультуры.

Результаты свободного ассоциативного эксперимента позволили не только продемонстрировать стабильность структуры внутреннего лексикона человека и, тем самым ее определенную соотнесенность со структурой этнических констант, но и выявить степень закрепленности в ней ЯМНКС, а также те изменения, которые произошли в знаниях и представлениях носителей русской культурной традиции под влиянием гетерогенного языкового окружения.

Относительная устойчивость внутреннего лексикона человека, находящегося в иноязычной культурной среде, обусловлена особой ролью того языка, с помощью которого человек прошел социализацию в обществе в детском возрасте и осуществил категоризацию и концептуализацию окружающего мира. Среди факторов, способствующих устойчивости внутреннего лексикона человека, необходимо также отметить возможность получать информацию и осуществлять коммуникацию в условиях современного мира глобальной интеграции.

Являясь культурно обусловленным феноменом, внутренний лексикон человека отражает специфику того национально-культурного пространства, в котором находятся его носители. Оказываясь в условиях иноязычной культурной среды, человек подвергается ее непосредственному влиянию, что находит отражение в ассоциативных связях единиц его внутреннего лексикона.

Среди реакций, фиксирующих изменения в знаниях и представлениях носителей русской культурной традиции под влиянием гетерогенного языкового окружения, выделяются:

- иноязычные реакции;
- обозначения реалий, не характерных для русского этнокультурного пространства;
- сопоставления реалий различных национально-культурных пространств;
- реакции, подчеркивающие принадлежность понятия или реалии, обозначенной стимулом, к русской этнолингвокультуре;
- реакции, свидетельствующие об утрате определенной части культурно значимого содержания стимулов;
- реакции-показатели изменения значения языковых единиц;
- реакции-нарушения языковой нормы.

Перечисленные виды реакций были в разной степени характерны для идентификации ЯМНКС лингвоструктурного, лингвокультурного и лингвоэкологического типов.

Анализ изменений внутреннего лексикона носителей русского национально-

культурного сознания под влиянием иноязычной среды определил векторы влияния гетерогенного лингвокультурного окружения на специфику единиц внутреннего лексикона человека и принципы их упорядоченности, представленные лингвальным, когнитивным и культурно-поведенческим пространствами.

Таким образом, вербальными репрезентантами внутреннего лексикона человека являются ЯМНКС, в которых отражены знания и представления определенного этноса об окружающем мире. Содержание данных маркеров меняется в зависимости от того национально-культурного пространства, в котором находятся представители этноязыкового сообщества. При этом ассоциативные поля ЯМНКС характеризуются устойчивостью ядра и разного рода изменениями в периферийных зонах. Следовательно, внутренний лексикон человека является динамичной, культурно обусловленной системой, характеризующейся гибкостью структуры, подверженностью влиянию внешних факторов и обусловленностью индивидуальными психофизиологическими особенностями каждого конкретного носителя определенной этнолингвокультуры.

ЛИТЕРАТУРА

1. Привалова И.В. Интеркультура и вербальный знак: лингвокогнитивные основы межкультурной коммуникации : [монография] / И.В. Привалова. – М. : Гнозис, 2005. – 469 с.
2. Привалова И.В. Языковое сознание этнокультурная маркированность (Теоретико-экспериментальное исследование) : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / И.В. Привалова. – Москва, 2006. – 50 с.

О Ситникова

ЕТНОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА МОВНОЇ СВІДОМОСТІ РУСЬКИХ

У дослідженні представлено аналіз змін внутрішнього лексикону представників російських етнолінгвокультур в умовах неоднорідної мовного середовища. Виявлені в ході вільних асоціативних результатів експерименту послідовно в порівнянні з даними асоціативного експерименту, проведеного з носіями російської мови в однорідному культурному та мовному середовищі

E. Sitnikova

ETHNOCULTURAL PECULIARITY OF LINGUISTIC CONSCIOUSNESS OF THE RUSSIANS.

The study presents the analysis of changes of the internal lexicon of the Russian ethnolinguoculture representatives under conditions of heterogeneous linguistic environment. Identified in the course of the free associative experiment results were consistently compared with the data of the associative experiment conducted with native speakers of Russian in a homogeneous cultural and linguistic environment.

СЕКЦІЯ 3: ТРАДИЦІЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

УДК 930.272(477)"10/12"(043)

Н. А. Андріянова
/Україна/

ДОКУМЕНТУВАННЯ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ ХІ-ХІІІ СТ. ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

Давньоруські літописи – це одне з найпомітніших історико-культурних явищ середньовіччя, які на відміну від хронік більшості країн Європи, складені на латині, а літописи написані слов'янською мовою, якщо й не цілком ідентичною розмовній народній, але близькою до неї. Саме цим зумовлена надзвичайна популярність літописного жанру на Русі.

Літопис – є історико-літературним твором Київської Русі, в якому оповідь велася за роками. Назва походить від структури літопису, де статті починались зі слів «в літо». Літописи – визначне явище духовного, суспільно-політичного і літературного життя руського народу. Давньоруські літописи зафіксували важливі відомості про широкі стосунки київських князів з країнами Європи та Азії, тексти договорів, князівських грамот та документів повсякденного життя. Поступово вони об'єднувались у літописні зводи – своєрідні історичні хрестоматії [3, с. 3-4].

Літописні зводи (Іпатієвський, Лаврентієвський, Радзівіловський та інші) є не тільки основним джерелом з історії і культури Київської Русі, вони містять також основну інформацію щодо її документної традиції. На їхніх сторінках знайшли своє місце у прямому викладі і у переказах всі основні види і типи документів, що характеризували аспекти політичного, економічного, соціального і культурного розвитку давньоруської держави в ХІ-ХІІІ ст. В них фіксувалися важливі відомості про міжнародні стосунки Київської Русі, внутрішні політичні, економічні і культурні процеси. Доказом цього можуть слугувати літописні посилання на тексти договорів, жалуваних, хресних та духовних грамот, які дають нам сьогодні можливість всебічно вивчати документну традицію Київської Русі. У контексті вище означеного, важливим є здійснення класифікації документів Київської Русі за фасетно-блочною системою та визначення їхньої інформаційної складової.

Класифікація є одним з методів пізнання. Без неї неможливо вивчити різноманіття існуючих видів документів, систематизувати їх, встановити відмінності між видами документів, що виділяються за різними ознаками. Правильно складена комплексна класифікація відображає закономірності розвитку документів, розкриває зв'язки між ними, допомагає зорієнтуватися в будь-якій їх множині, служить основою для їх впорядкування у документних системах.

Інформаційна складова давньоруських документів визначена за сферою виникнення інформації, за мірністю запису, за призначенням до сприйняття, за ступенем розповсюдження, за способом документування та за рівнем узагальнення інформації.

За видовими ознаками документи Київської Русі ХІ-ХІІІ ст. поділяються на [2, с. 215]:

- управлінські – до яких необхідно віднести князівські грамоти – жалувані і хресні.

Перші фіксували значущі події для давньоруської держави, такі як розподіл земель між князями, дарунок земель та грошей монастирям, заповіти князів та інше. Відома жалувана грамота Мстислава Володимировича Юрійському монастирю у Новгороді, написана у 1130 р. кирилицею, уставом, золотом на пергаменті.

Хресна грамота – це документ, при затвердженні якого цілували хрест на предмет особистої відповідальності за його виконання. Змістом такої грамоти, як правило, були умови мирного договору між удільними князями, або між державами.

До грамот на шнурі кріпили срібну або свинцеву печатку із зображенням князя або святого, що був його духовним патроном. Так звані вислі печатки – князівські, митрополичі і єпископські – це одна із звичайних і масових категорій археологічних знахідок при розкопках давньоруських міст. Саме це підтверджує глибоку давність і поширеність на Русі писемних актів та документної традиції.

- релігійні документи. Прикладом може слугувати «Паримейник» XI-XII ст. – вибірка важливих місць Біблії, які були потрібні для читання під час літургії;

- політичні. В основному – це угоди між удільними князями та офіційна переписка. Досить широко представлені на сторінках літописів у вигляді переказів з елементами літературних есе;

- міжнародні, до яких необхідно віднести міждержавні угоди, у яких фіксувались важливі напрямки взаємостосунків з іноземними партнерами або суперниками. Окремі міжнародні документи можна розглядати не тільки як політичні, а й – економічні, тому що в них йдеться про сплату данини, торговельні зносини та ін. Прикладом слугує договір Олега з Візантією 911 р., у якому поруч з політичними статтями знаходиться цілий блок економічних статей;

- господарчі документи. Ці документи також знайшли своє відображення не тільки на сторінках літописів, а й в окремих записах на інших носіях: пергаменті, папері і бересті. В основному – це перелік товарів, цінники, боргові зобов'язання, розписки.

За характером аудиторії, на яку були розраховані документи на Русі, їх визнають опублікованими (мали офіційну реєстрацію і призначалися широкому загалу) та неопублікованими (не мали офіційної реєстрації і призначалися конкретно визначеному адресату). За ступенем достовірності у літописах знайшли своє місце, або були переказані як автентичні, так і фальшиві документи. Проте розрізнити їх дуже важко. Літописці у жодному випадку не повідомили нам джерело надходження того чи іншого документа і не висловили своїх сумнівів у їхній юридичній оригінальності.

Літописи залишаються одним з основних джерел вивчення документної традиції Київської Русі, як початкового етапу розвитку українського документування. В цьому і полягає їхня особлива наукова та історико-культурна вага, конкретно визначити яку можливо лише за допомогою методів аналітично-синтетичної переробки інформації, у т. ч. бібліографічного огляду.

Для проведення роботи над оглядом були обрані два фахових видання: науковий вісник «Гілея» та «Український історичний журнал» [1, с. 25].

Вітчизняні дослідники історії Київської Русі у своїх публікаціях на шпальтах вище означених видань в багатьох випадках використовують повідомлення літописців щодо документів X-XIII ст. За нашим аналізом за період з 2010 по 2015 рр. їх в «Українському історичному журналі» дорівнювала 18. Відповідно у науковому віснику «Гілея» – 27. Більша кількість тематичних публікацій у «Гілеї» пояснюється тим, що він за періодичністю видань на рік (шість) відповідає кількості чисел «Українського історичного журналу», проте складається з трьох окремих розділів: історичні науки, філософські науки, політичні науки, на шпальтах яких опубліковані відповідні матеріали з проблеми, що складає документну традицію Київської Русі

В «Українському історичному журналі» і науковому віснику «Гілея» активно публікувався відомий український історик, доктор історичних наук М. Ф. Котляр. У циклі статей вчений аналізує документальні джерела щодо поняття «отчина». У значенні успадкованого від батька земельного володіння з'являється в літописі у другій половині XI ст. «Отчинний» порядок володіння волостями спочатку відстоювали князі-ізгої, протиставляючи його порядку родового старійшинства. Відстоювання «отчини» було інструментом у змаганнях княжих кланів за Київ і владу на Русі в XII–XIII ст. Поняття «Руська земля» (Русь) нерозривно пов'язане з терміном «отчина».

Наукові інтереси М. Ф. Котляра сягають проблеми пошуку документальних джерел щодо виникнення Русі: «Початки Русі. Довкола 862-го року», де розглядаються початкові етапи формування давньоруської державності. На думку автора, її корені сягають VI–VII ст. Із IX ст. про країну й державу Русь починають згадувати давньоруські та вітчизняні джерела. Відкидається думка, ніби початки Русі зводяться до 862 р. Державне об'єднання було створене навколо Києва у часи князювання Олега (882-912 рр.). Історики сходяться на думці, що походження Русі ховається у безодні століть, і це загалом відповідає дійсності.

У статті О. Ф. Варнашової, «Военно-філософські ідеї Київської Русі: герменевтичний аспект», використовуючи літописні повідомлення авторка розглядає джерела щодо початкового періоду філософської думки, яку вітчизняна наука пов'язує з часом існування Київської Русі, так як «саме в рамках киево-руської культури склався притаманний українській духовній традиції тип мислення». Особливий інтерес при цьому представляє історичний відрізок цього періоду, що починається з прийняття християнства, на базі якого надалі протікало розвиток української філософської думки. Відноситься до цього відрізка період, що охоплює XI-першу третину XII в., найбільш багатий джерелами, відбиває філософську думку того часу.

О. Б. Киричок свою статтю «Структура і смисли метафори тіла у політичній лексиці Київської Русі» присвятив джерелам щодо політично-філософських уявлень у «Слові о полку Ігоревім». Автор аналізує уявлення про владу та державу, які відобразились у тексті, що важливо для розуміння ідейного контексту, у межах якого зародилася філософсько-етична та політична думка періоду Київської Русі. Метою даної наукової розвідки є історико-філософське дослідження «Слова о полку Ігоревім» (далі «Слова...») з точки зору політично-філософських ідей, які, на наш погляд, досить чітко проступають із підґрунтя тексту через розмаїття його формальних ознак. Звісно, ці ідеї досить слабо рефлегувалися самим автором – вони були розчинені в тілі тодішньої культури, інтеріоризувалися людиною, витіснялися у сферу несвідомого, а далі, через літературну творчість, знову поверталися в культуру, інколи у збагаченому і модифікованому вигляді.

М. Ф. Ричка у статті «Чи «в руку» сон? Світ сновидінь та їх сприйняття у Давній Русі», спираючись на літописні джерела розглянув зміст «пророчих», віщих, снів у пам'ятках писемності Давньої Русі. Мотив сновидіння був вельми поширеним літературним прийомом, за допомогою якого маскувалися політичні вподобання автора чи маркувалася бажана для нього перспектива розвитку тих чи інших подій. Сновидіння були, як уявляється, об'єктом щоденної перцепції давньоруських спільнот. Нічні марення в часи Київської Русі ототожнювали із втечею в уявне.

На думку автора доповіді, завдяки бібліографічному огляду з'являється можливість зробити більш широкий науковий аналіз публікацій з історії документування у Київській Русі (XI-XIII ст.) фахових виданнях України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андріянова Н. А. Бібліографічний огляд публікацій з історії Київської Русі (IX-перша половина XIV ст.) / Н. А. Андріянова // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми формування інформаційної культури особистості». – Маріуполь, 05 листопада 2014. – С. 25-27.
2. Андріянова Н. А. Класифікаційні ознаки документів Київської Русі XI-XIII ст. / Н. А. Андріянова // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Проблеми формування інформаційної культури особистості». – Маріуполь, 01 листопада 2013. – С. 214-215.
3. Толочко П. П. Літописи Київської Русі / П. П. Толочко. – К.: Київська Академія Євробізнесу, 1994. – 89 с.

DOCUMENTATION OF KYEVAN RUS IN XI-XIII. AND ITS PECULIARITIES

Analyzed documents of Kyivan Rus. Information component ancient documents defined by the scope of the emergence of the information dimension for the record, intended to accept, the degree of distribution, by way of documentation and information on the level of generalization.

УДК 323.26 (477)

*Г.В.Анікіна,
Т.В.Ковальчук,
М. І. Ільчук
/Україна/*

**ВІДРОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СИМВОЛІКИ ЗА ЧАСІВ УКРАЇНСЬКОЇ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ (БЕРЕЗЕНЬ 1917 – КВІТЕНЬ 1918 РР).**

Державні символи – закріплені в законодавстві країни офіційні знаки або звукові вираження, що в короткій формі виражають одну чи кілька ідей політичного або історичного характеру і символізують суверенітет держави.

Відповідно до статті 20 Конституції України, прийнятої 28 червня 1996 р., державними символами України є Державний герб України, Державний прапор України і Державний гімн України. Але проблема державної символіки є досить актуальною. По-перше, Україна і досі не має великого герба, а по-друге, малий герб України є досить суперечливим у його трактуванні.

Слід зазначити, що сучасні державні символи України почали формуватися з давніх-давен, але на законодавчому рівні – за часів національної революції 1917 – 1921 рр.

Керівництво української Центральної Ради, гетьмана П. Скоропадського та Директорії в нелегкі і суперечливі часи становлення української державності та нації намагалися приділити увагу питанню державної символіки. Першими законодавчими спробами УНР встановити власну державну символіку став «Тимчасовий закон про флот УНР» від 14 січня 1918 р. Цим документом встановлено прапори військового та торговельного флотів УНР. Так, прапором військового флоту ставало «...полотнище в двох – блакитному та жовтому кольорах. В кряжі блакитного кольору – історичний золотий тризуб з білим внутрішнім полем в ньому» [5, с. 116]. Прапором торговельного флоту оголошувалося блакитно-жовте полотнище. Зазначені прапори стали першими офіційними українськими прапорами ХХ сторіччя.

Потрібно зазначити, що з листопада 1917 р. з ініціативи Генерального секретарства освіти та під головуванням М. Грушевського відбулася нарада, яка мала розглянути питання відродження державного гербу. В ній взяли участь М. Грушевський, М. Біляшівський, П. Зайцев, Ф. та В. Кричевські, Г. Павлуцький, К. Широцький, Г. Нарбут. В ході роботи комісії виникла дискусія навколо того, який з історичних символів (гербових знаків) слід взяти за основу герба незалежної України і розглянуто кілька варіантів:

1. Ідея зображення на гербі архангела Михаїла, але М. Грушевський рішуче відкинув її бо «ніякої української традиції за ним не має» [3, с.77];

2. Тризуб;

3. Зображення на синьому тлі або золотих зірок по числу земель нової Української республіки або золотої букви «У» (Україна) чи «УНР» – на взірць герба французької республіки. Однак, М. Грушевський при цьому зауважив, що це було б проти правил геральдики [3, с.78];

4. Зображення в центрі герба золотого плуга на синьому тлі, як символа творчої праці в новій Україні. Навколо нього М. Грушевський пропонував розмістити державні знаки старої

України: знак Київської держави Володимира Великого, герб Галицько-Волинського князівства та герб Гетьманщини. Внизу, на його думку, могли бути розміщені два символи – Києва та Львова – у вигляді лука (Київ вживав для свого герба в XVII ст. ще лук-самостріл) та лева. У верхній частині герба мала б бути емблема із зображенням голуба з гілкою оливи як символу національного замирення й спокою. В якості щитоносців М. Грушевський радив розмістити з одного боку фігуру жінки з серпом, з другого – фігуру робітника з молотом – символи трудящого народу [4, с. 117];

5. Зображення козака з мушкетом – герб Гетьманщини XVII – XVIII ст.

Однак більшість, у тому числі й М. Грушевський, відкинули цей варіант. Свою позицію М. Грушевський обґрунтував так: «Відновлюючи нашу стару українську державність, ми не відновлюємо нашої гетьманщини, ми хочемо творити новий лад, нові державні й громадські форми, і емблема того мусить бути нова, щоб не було підозріння в замислах відроджування старого» [4, с. 118].

Зрештою, комісія ухвалила проект, де за герб було обрано тризуб. На засіданні 12 лютого 1918 р. Мала Рада ухвалила: «Гербом УНР приймається знак Київської держави часів Володимира Святого», але без хреста бо гербом Володимира був тризуб з хрестом на верхівці.

На цьому рішенні наполягав, зокрема, М. Грушевський. Голова УЦР вважав, що саме цей знак, відомий ще з часів Київської Русі, найбільше відповідає історичній традиції українського народу. Свою думку М. Грушевський обґрунтував в черговій статті, написаній на початку 1918 р.: «Київська держава Володимира Великого була найбільшою українською державою, яку пам'ятає наша історія. Від неї веде свій початок наше право, наша письменність, мистецтво, державне й релігійне життя. І тому зовсім натурально, що Народня Українська Республіка, поставивши своїм завданням об'єднати в самостійній Українській Державі українські землі й відновити в ній повноту культурного й політично-національного життя, бере собі за герб старий знак Володимира Великого...» [2, с. 90].

Протягом лютого – березня 1918 р. розробка герба тривала. Ескізи М. Грушевський доручив розробити відомому художнику-графіку В. Кричевському.

22 березня 1918 р. Центральною Радою ухвалено «Закон про державний прапор УНР» та «Закон про велику державну Печатку УНР». У першому документі, прапором УНР проголошувалося жовто-блакитне полотнище, у другому – малим гербом УНР став тризуб на синьому тлі, великим – тризуб з орнаментом навколо. Є припущення, що В. Кричевський подав два різні варіанти герба, однак замість того, щоб вибрати один з них, вирішили прийняти обидва.

Отже, можемо зробити висновок про визначальну роль видатного українського історика, державного діяча М. Грушевського у процесі відродження української державної символіки.

Державні символи використовувалися протягом багатомісячної історії українського народу, зокрема під час процесів державної розбудови 1917 – 1921 рр. Національний герб – тризуб, національні кольори – синій та жовтий, що перейшли як символ на національний прапор, мають глибокі історичні традиції. Тризуб був символом єдності всіх українських земель. Очевидно, що нині українському народу не слід відмовлятися від традицій, зафіксованих в історії його культури, що перейшли у пам'ятки мистецтва і побуту, підкреслюють ідею соборності, досягнуту нині державою. Україна повернула собі свої святині, які невіддільні від становлення українського етносу й нації та подальшого їх розвитку в XXI столітті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гречило А. До питання про національний герб / А. Гречило // Пам'ятки України. – 1989. – № 4. – С. 44 – 48.

2. Грушевський М. Український герб / М. Грушевський // На порозі Нової України. Статті і джерельні матеріали. – Нью-Йорк – Львів – Київ – Торонто – Мюнхен. – 1992. – С. 89 – 93.
3. Копиленко О.Л. Держава і право України. 1917 – 1920. / О.Л. Копиленко, М.Л. Копиленко / Навч. посібник. – К.: Либідь, 1997. – 208с.
4. Ралдугіна Т. Відродження національної символіки в часи української революції 1917 – 1921 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6038-2/10.pdf>
5. Розовик Д.Ф. Про створення української національно-державної символіки уроки визвольної боротьби (1917 – 1920 рр.) / Д.Ф. Розовик // Український історичний журнал. – 1999. – № 4. – С. 114 – 120.
6. Сергійчук В. Національна символіка України / В. Сергійчук. – К., 1992. – 142с.

**G.Anikina,
T. Kovalchuk,
M. Pchuk**

RENAISSANCE NATIONAL SYMBOLS IN TIMES THE CENTRAL COUNCIL OF UKRAINE (MARCH 1917 - APRIL 1918).

Study the national symbols that have been used The Central Council of Ukraine. Specifies the main role in the creation of symbols Hrushevsky. Analyzes the Ukrainian tradition of state symbols.

УДК 398.83(477)

**Г.В.Анікіна,
Т.В.Ковальчук,
А.В.Косяк
/Україна/**

СИМВОЛІКА УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ

Українські народні пісні – це душа народу, фольклорні твори, які створювалися в усі епохи розвитку нації, зберігалися в народній пам'яті й передаються з вуст в уста.

Святкова-обрядова культура українців, як і багатьох інших народів світу, сформувалася в первісну епоху людства. Ритмічні рухи, мелодії, звуки, жестикуляція, які супроводжували найважливіші свята народного календаря і обряди життєвого циклу людини були своєрідним світобаченням, відображенням уявлень і почувань наших далеких пращурів. Вони належать також до універсальних виражальних засобів у численному розмаїтті культур людства.

Свята народного календаря завжди супроводжуються обрядовою пісенністю: колядки й щедрівки, веснянки й гаївки, петрівчано-купальські пісні, жнивні-обжинкові-косарські, а в регіонах (Полісся), де тривкіше збережені привласнюючі форми господарювання, зокрема збиральництво, збереглися і так звані «ягідні», що є, очевидно, найдавнішими формами усної пісенної творчості. Вони за змістом і часом наближені до такого фольклорного жанру, як замовляння.

У сімейних обрядах українців виконувалися пісні до родин, весілля та голосіння при мерці. Більшість із них, окрім голосінь, виконувалися хором, переважно дівочим і жіночим. В обрядових дійствах, де перепліталися спів і танець, важливе місце посідала і народна музика.

Музика існувала віддавна в усній традиції народу. Багатим джерелом народної музики є фольклор, оскільки нотна фіксація музичних творів – явище пізніше. Вчені вважають, що найдавнішими мелодіями є вільний речитативний стиль [1, с. 89].

Людина живе у світі символів, що своїм походженням сягають як давніх часів формування мови та мислення, так і нових, пов'язаних із науково-інформаційними технологіями. Символ – це категоріальна культурна одиниця духовного розвитку та повсякденного спілкування людства. У перекладі з грецької мови «слово» символ означає «з'єднувати», «зливати», «знак, пізнавальна одиниця». Вже у часи пізнього палеоліту людина почала надавати певного символічного значення доквіллю: небесним світилам, рослинам, тваринам тощо [2, с. 216 – 217].

Символіка у традиційній народній творчості приваблювала багатьох учених, проте і на сьогоднішній день актуальною залишається проблема цілісного дослідження символів, зокрема їх функціонування в українських народних піснях.

Народні символи в українських піснях є рослинними, тваринними та астральними. До рослинних символів відносять калину, вербу, тополь, барвінок та багато інших. До тваринних – лелеку, зозулю, ластівку та інших, а до астральних – Сонце, Місяць, Зоря, зірки, зірниця, зоряниця, метеорит.

З давніх-давен в Україні вербу вважають священною рослиною. Верба символізує Прадерево життя, так само, як Чумацький шлях. Верба – жіночий символ Світового Дерева, уособлення таємничої сили жінки, плодючості й материнства. Уявлення про вербу як символу небесного шатра, на якому перебувають Сонце, Місяць та Зоря, відображене в українській пісні:

Ой вербо, вербо, вербице.
Чого над морем нависла?
Під тую вербу стежечка.
Туди ішла дівочка
Да несла золото в приполі.
Да розсипала на морі... [3]

Барвінок, поряд з іншими ранніми квітками є провісником весни. А оскільки його глянцево-зелене тверде листя не гине ні влітку від спеки, ні зимою від холоду, морозу і снігу, рослина стала символом радісної життєвої сили, вічності і була перенесена з лісу в сади біля людських осель. У традиційній українській етнокulturі барвінок є символом радісної життєвої сили, незайманості, цнотливості. Про дівчину, що зганьбилася, казали: “Барвінчик свій потоптала”, а ще співали, переважно в Західній Україні:

Бо у того жовнірчика ще й не одна буде,
Він втре вуса, засмієси, а за ню забуде.
Усі її товарочки будуть мати вінчик,
А у неї коло хати висохне барвінчик[4].

Калина символ нашої України. Любить український народ калину і оспівує її здавна, як символ долі та дівочої вроди. І стала калина ліричним, пісенним образом:

Біля хати, біля тину
Зустрічаємо калину,
Часто просимо в господу
Посидіти біля роду:
На весіллі, на хрестинах,
А також на іменинах[5].

Сонце для українців завжди було «святим і праведним». Його називали: Око Боже, Дід-Всевід, Сонце Праведне, Сонце Красне, Сонце Трисвітле тощо [6, с. 497]. Відоме уявлення про сонце як небесний вогонь. Українці вважали себе світлопоклонниками, сонцепоклонниками, обожнюючи сонце, його променисту, життєдайну вогняну силу, називали себе ще вогнепоклонниками. Отже, вогнепоклонство близьке та споріднене сонцепоклонінню. Народ звертався до сонця як до живої істоти: «...ясне сонечко усміхається...». Стародавні українці у пісенних творах весняного обрядового циклу оспівували, величали і запрошували Сонце

(«сонячне золото», «золоте дитя» та ін.) щоб воно зіграло, відродило землю, дарувало плодючість для майбутнього багатого урожаю [7, с. 156].

Т.ч., символіка є невід'ємною частиною всесвіту та світосприйняття людини, водночас, символи залишаються важливим об'єктом наукових фольклористичних досліджень. Стародавні пісенспіви з божественних гімнів перетворилися на народні пісні, які зберігають момент переходу думки від міфологічного образу до символу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисенко В. Традиції і життєдіяльності етносу: на матеріалах святково-обрядової культури українців / В. Борисенко. – К.: Унісерв, 2000. – 191с.
2. Дмитренко М. Українська фольклористика: історія, теорія, практика / М. Дмитренко. – К., 2001. – 301с.
3. Вербя як символ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vevrou.blogspot.ru/2013/09/blog-post.html>
4. Барвінок: охоронець дівочої цноти та символ щасливого шлюбу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://aratta-ukraine.com/sacred_ua.php?id=90
5. Рослини та тварини в українській символіці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pres.in.ua/tvarinni-simvoli-ukrayini-tur-kine-ptahi-zozulya-leleka-jurave.html>
6. Войтович В. Українська міфологія / В.Войтович. – К.: Либідь, 2005. – 664с.
7. Леонтович М.Д. Хорові твори / М. Д. Леонтович – К., 2005. – 375с.

**G.Anikina,
T.Kovalchuk,
A.Kosyak**

SYMBOLS UKRAINIAN FOLK SONGS

Analyzes the symbolism of Ukrainian folk songs. Symbols are an integral part of the universe and human perception of the world, however, the characters remain an important object of folkloristic research studies. Ancient chants of divine hymns have become folk songs that store the time of transition from thought to mythological image of the character.

УДК 7: 929Павлуцький(043)

О. В. Богатікова
/Україна/

РОЛЬ ГРИГОРІЯ ПАВЛУЦЬКОГО У ФОРМУВАННІ КИЇВСЬКОЇ МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ ШКОЛИ

Критерієм розвитку будь-якого суспільства є розбудова мережі вищих освітніх закладів. В Україні у другій половині XIX – на початку XX ст. вищу освіту можна було здобути в університетах, яких на Наддніпрянщині працювало три – Харківський (1805 р.), Київський (1834 р.) та Новоросійський (1865 р.) [1, с. 78].

Сучасна українська дослідниця О. Сторчай зазначає, що мистецько-освітнім осередком України XIX – початку XX ст. був Київський університет. У ньому гуртувалися фахівці – відомі художники, архітектори, мистецтвознавці, які своїм організаційно-педагогічним і творчим досвідом, науковими дослідженнями, практичними заходами у галузі музейної справи визначали розвиток мистецько-освітніх процесів.

В Києві у другій половині XIX ст. наука про мистецтво розвивалася у двох вищих освітніх закладах – Університеті та Духовній академії. В університетах було закладено базу для розвитку науки про мистецтво, для систематичного навчання студентів з теорії та історії мистецтва, для формування мистецтвознавчих шкіл. 1875 р. в Університеті Св. Володимира було створено кафедру теорії та історії мистецтва. Аналізуючи розвиток тогочасної університетської й академічної науки, О. Сторчай доходить висновку, що вона була

замкнутою, кастовою, що вирішувала у своєму вузькому колі специфічні питання, цікаві для вельми невеликої кількості фахівців.

Загалом у 1870 – 1880-ті рр. розпочинається процес становлення київської школи мистецтвознавства. В Університеті Св. Володимира створена кафедра теорії та історії мистецтва, систематично читають історію мистецтва в заснованій 1875 р. Рисувальній школі М. Мурашка, в Київській духовній академії викладають церковну археологію – науку про твори церковного мистецтва і старожитностей. Давньоруське мистецтво вивчали і викладали в рамках церковної археології. В місті функціонують університетський музей красних мистецтв і церковно-археологічний музей при Київській духовній академії, заснований 1872 р. [2, с. 27; с. 273 – 275].

Формування мистецтвознавчої школи саме у Києві було обумовлено низкою об'єктивних факторів, а саме: наявністю у місті одного з найстаріших у Східній Європі вищих навчальних закладів – Академії, щоправда, реформованої з Києво-Могилянської в Духовну, університету, наукових та культурних установ, періодичних видань. З початку 1900-х рр. Київ стає осередком наукового мистецтвознавства. Найбільш солідною з огляду наукової вагомості доробку, як слушно відмічають сучасні вчені, була університетсько-академічна наука, представлена прізвищами М. Петрова, К. Широцького, Г. Павлуцького [3, с. 141 – 142; с. 147 – 149].

Г. Павлуцький народився 19 січня 1861 р. в родині київського лікаря Г. Павлуцького. Початкову освіту Г. Павлуцький здобув удома, далі навчався у Третій київській гімназії [4, с. 455], після закінчення якої вступив на історико-філологічне відділення університету Св. Володимира, який на той час був мистецько-освітнім осередком України [2, с. 270].

Слід відзначити, що на теренах колишньої Російської імперії академічна наука про мистецтво з'явилася у другій половині XIX ст. на базі вищих навчальних закладів – університетів та академій. У цей же час університетські програми поповнила нова навчальна дисципліна – «Історія мистецтв». Проте, як відзначають сучасні дослідники, фахівців-мистецтвознавців не вистачало, і лекції з новоствореної дисципліни читали викладачі інших спеціальностей. Так, у Київському університеті Св. Володимира з 1887 по 1889 рр. перший професійний курс з історії мистецтва читав А. Прахов. Після нього цю дисципліну у виші починає викладати Г. Павлуцький [5]. Він стояв біля витоків сучасної мистецтвознавчої науки, його по праву можна вважати одним з її родоначальників.

Дбаючи про метапредметне оволодіння студентами знаннями Г. Павлуцький доклав чимало зусиль для розширення академічного курсу. Слід наголосити, що він був першим, хто ввів до академічного курсу цикли лекцій з українського мистецтва. Він також читав досить повний курс історії західноєвропейського та російського мистецтва про що свідчать традиційні академічні курси лекцій з історії античного мистецтва, стародавнього і середньовічного мистецтва (як російського, так і європейського), мистецтва епохи Відродження, історії російського та французького мистецтва XIX ст., історії візантійського мистецтва, історії естетики тощо [6].

Г. Павлуцький переймався не лише досконалим викладанням учбового матеріалу, але й активно облаштовував спеціальні приміщення для своїх занять, нерідко власним коштом. Завдяки його ентузіазму, як зазначає Н. Красніцька, в університеті була налагоджена діяльність кабінету мистецтв [7, с. 63].

Окрім традиційних для курсу «Історія мистецтв» занять у Музеї красних мистецтв, Г. Павлуцький разом зі студентами влаштовував обстеження київських пам'яток, систематично організовував навчальні екскурсії Києвом та його околицями. Це, на думку сучасних дослідників, давало вченому змогу постійно модернізувати курси лекцій з давньоруського та українського мистецтва, та, найважливіше, вивчати історію мистецтва за оригіналами [6].

За свідченнями учнів, Г. Павлуцький проводив заняття не ординарно і цікаво, талановито застосовуючи порівняльний і стилістичний аналіз творів мистецтва [8, с. 275]. Лекції прогресивного професора слухали, навчаючись в університеті, майбутні відомі фахівці – брати В. та Д. Щербаківські, Д. Антонович, П. Попов, Ф. Ернст та ін. [5, с. 157].

Як мистецтвознавець, Г. Павлуцький насамперед узагальнив та об'єднав розрізнені відомості надрукованого матеріалу. Це дозволили оцінити досягнуте й бачити не поодинокі, роз'єднані пам'ятки, а створити чіткий визначений ряд в хронологічній послідовності, за характерними ознаками. Як науковець, Г. Павлуцький звертав основну увагу на художній аналіз, на еволюцію форм [9, с. 207 – 208]. Для нього мистецтво завжди розвивається під впливом тих самих ідей, котрі панують у суспільстві та літературі. Звичаї, світогляд та мистецтво зливаються, за влучним виразом дослідника, у щось настільки спільне, що знання історичної епохи включає вже і знайомство з її мистецтвом. Для Г. Павлуцького мистецтво є своєрідним дзеркалом, у якому відображене культурне життя народу. Він наголошує, що всі думки та прагнення, які хвилювали суспільства різних епох завжди знаходили собі вираження і у витворах мистецтва, тож характер різних епох завжди мав відображення на мистецтві тих же епох [10, с. 83 – 87].

Як відзначає О. Сторчай, в історії українського мистецтвознавства постать Г. Павлуцького посідає одне з головних місць. На основі ґрунтовних теоретичних і практичних досліджень мистецтвознавства України вченому вдалося закласти фундамент у становлення вітчизняної науки про мистецтво. Завдяки своїм педагогічним здібностям, подвижництву він залучив до цієї благородної справи цілу когорту молодих талановитих учених, своїх учнів. Це дає всі підстави сучасним дослідникам вважати Г. Павлуцького одним із перших фундаторів української, зокрема київської, школи мистецтвознавства.

З початку ХХ ст. завдяки науковим працям Г. Павлуцького та його колег і учнів українське мистецтвознавство перетворилося на самостійну дисципліну. Ученими були визначені періоди й стилі в українському мистецтві, розроблені термінологічна система, ціла низка загальнотеоретичних концепцій, розширені галузі українського мистецтва, введено до наукового обігу значну кількість мистецьких творів, проведено їх наукову експертизу та художній аналіз.

Свої погляди на мистецтво Г. Павлуцький намагався донести і до своїх учнів, проте в жодному разі не прагнув нав'язати їм своє бачення предмету.

Тож, починаючи з 1910 – 1920-х рр., можна сміливо говорити про створення київської школи мистецтвознавства, яка була представлена видатними вченими – Д. Антоновичем, М. Біляшівським, С. Гіляровим, Ф. Ернстом, П. Кульженко, М. Макаренком та ін. [9, с. 211].

Таким чином, Г. Павлуцький, як талановитий педагог зумів зацікавити студентів історією не лише українського, а й світового мистецтва. На його лекціях та екскурсіях виросла нова генерація українських учених-мистецтвознавців, які продовжували та розвивали справу свого вчителя. Це дає всі підстави вважати Г. Павлуцького фундатором київської мистецтвознавчої школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левицька Н. Відомі і маловідомі імена професорів університетів Наддніпрянської України (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) / Н. Левицька // Українознавство. – К., 2007. – №3. – С. 76 – 89.
2. Сторчай О. Панорамний огляд мистецько-освітніх процесів у Київському університеті 1834 – 1924 рр. [Електронний ресурс] / О. Сторчай. – Режим доступу: http://www.mari.kiev.ua/!_VAK/2_mystetski_obrij/2008_mystetski_obrij_10/PDF/MO10_2008_p-270-278_storchay.pdf.
3. Удріс І. Становлення Київської школи мистецтвознавства останньої чверті ХІХ – початку ХХ ст. / Удріс І. // Вісник харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Харків, 2005. – №3. – С. 141 – 149.

4. Пучков А. Вчений-мистецтвознавець Г. Г. Павлуцький і доля його спадщини (До 150-річчя від дня народження) [Електронний ресурс] / А. Пучков // Українська академія мистецтва: Наук. зб. – Вип. 18. – С. 454 – 461. – Доступний з: http://archive.nbuv.gov.ua/portal.soc_gum/Uam/2011_18/st_57.pdf.
5. Удріс І. Університетська наука про мистецтво на Лівобережній Україні кінця XIX - початку XX століття / І. Удріс // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка.– Луганськ, 2007. – № 7. – С. 155 – 163.
6. Сторчай О. Становлення й розвиток мистецької освіти у Київському університеті (1834 – 1924 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: спец. 17. 00. 05 “Образотворче мистецтво” / О. Сторчай. – К., 2010. – 35с.
7. Красніцька Н. Гргорій Павлуцький – дослідник українського та світового народного мистецтва [Електронний ресурс] / Н. Красніцька. – Доступний з: http://www.history.univ.Kiev.ua/ethnologi/journal/ethnic-_history-_35/35_10.pdf.
8. Сторчай О. Мистецька освіта в Київському університеті (1834 – 1924): Монографія / О. Сторчай. – К.: Щек0, 2009. – 335
9. Сторчай О. Г. Павлуцький – засновник української школи мистецтвознавства / О. Сторчай // VII Міжнародний конгрес українців. Збірник наукових статей. Мистецтвознавство. Культурологія / голов. ред. Г. Скрипник; НАНУ; ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – К., 2008. – С. 194 – 217.
10. Павлуцький Г. О связи искусства с культурой [Електронний ресурс] / Г. Павлуцький // ЧИОНЛ. – К., 1900. – Кн. 14. – Вып. 1. – С. 83 – 87. – Доступний з: <http://starieknigi.info>.

О. Bohatikova

G. PAVLUTSKY'S ROLE IN THE FORMATION OF KIEV OF ART SCHOOLS

G. Pavlutsky students interested in the history of world art. In his lectures and excursions grown a new generation of Ukrainian scientists and art historians who continued and developed the work of his teacher. This gives every reason to believe GM Pavlutsky art-founder of the Kiev school.

УДК 130.2

М. О. Богданова
/Україна/

КУЛЬТУРА ЯК НАЙВАЖЛИВІШИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Коріння української культури сягають у далеке минуле. З покоління до покоління вона передавалася нащадкам, уже мала свій характер, змінений часом. На сьогодні відчутні ноти культури століть, її розвитку та соціально-культурних змін суспільства, тому перед нами стоїть питання : «У чому ж полягає сталий розвиток культури України?».

Найважливішим аспектом формування сталого розвитку суспільства є участь людини в усіх сферах її життєдіяльності. Кожній сфері життя суспільства відповідає певний досягнутий ним рівень культури як якісної характеристики його існування. Культура відіграє важливу роль у житті людини й суспільства, тому, що виступає засобом акумуляції, збереження й передачі людського досвіду. Саме культура робить людину особистістю. Індивід стає членом суспільства, особистістю через соціалізацію, тобто засвоєння знань, мови, символів, цінностей, норм, звичаїв, традицій свого народу, своєї соціальної групи і всього людства. Рівень культури особистості визначається її соціалізованістю – залученням до культурної спадщини, а також ступенем розвитку індивідуальних здібностей. Культура особистості зазвичай асоціюється з розвиненими творчими здібностями, ерудицією, розумінням творів мистецтва, вільним володінням рідною та іноземними мовами,

акуратністю, ввічливістю, високою моральністю і т. п. Усе це досягається в процесі виховання та освіти.

Для досягнення сталості розвитку культури України сучасному суспільству доведеться створити більш ефективну систему ухвалення рішень, яка буде враховувати історичний досвід і заохочувати плюралізм. Усвідомлення першорядної важливості розв'язання соціокультурних проблем є поштовхом до виникнення самої концепції сталого розвитку. Без справедливого розподілу ресурсів і можливостей між усіма членами людського суспільства сталий розвиток неможливий. Досягнення гідного життя й добробуту для всіх громадян світу має стати головною метою світової спільноти. Для сталого розвитку культури, у першу чергу, необхідно створення більш рівноправного суспільства на всіх без винятку рівнях людської організації. Деякий гарантований мінімальний рівень життя повинен бути невід'ємним правом будь-якого громадянина. Разом з тим виникає питання про соціальний максимум, тобто про такі верхні межі, за якими споживання й марнотратство стають зайвими і навіть злочинними.

Розвитком соціокультурної складової концепції сталого розвитку стала фундаментальна ідея дотримання прав і культурних традицій майбутніх поколінь. Для сталого розвитку культура України повинна передаватися з покоління в покоління якомога менш «виснаженою» і «забрудненою». Таким чином вона дозволить людині швидше розвивати внутрішній світ, оперативно реагуючи на соціальні вимоги, усвідомлюючи їх моральний, політичний і естетичний зміст, а також приймати рішення й робити свій моральний вибір.

Отже, система культури не тільки складна й різноманітна, але й дуже рухлива. Вона є живим процесом, живою долею народів, постійно рухається, розвивається, видозмінюється. Культура – це непорушна складова життєдіяльності як суспільства в цілому, так і його тісно взаємопов'язаних суб'єктів : особистостей, соціальних спільнот, соціальних інститутів.

Таким чином, можна зробити висновок, що властива культурі статичність повністю не виключає змін. У рамках цілого суспільства культурні зміни, безумовно, мають місце, але їх перебіг найчастіше розтягнуто в часі менш динамічно, ніж життя окремих членів суспільства. Саме ця «повільність» прийняття змін і забезпечує сталість соціального розвитку, коли кожен новий культурний феномен, який претендує на включення до меж панівної культури, проходить тривалу перевірку. Культура виконує значущу роль стабілізатора суспільного життя, але не виключає її сталого розвитку, адже вона одночасно й постійно відтворюється (приймається і використовується) великою кількістю її носіїв.

M. Bogdanova

CULTURE AS AN IMPORTANT ASPECT OF THE FORMATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Culture - is immutable part of life as society as a whole, and its closely related subjects: individuals, social communities, social institutiv. Kultura stabilizer performs the important role of public life, but does not exclude its sustainable development, because it simultaneously and continuously play (taken and used) a large number of carriers.

УДК 179.6:725.94(477-2Map) (043)

Д. С. Воронік
/Україна/

ОБРАЗ ГЕРОЯ В МЕМОРИАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ МАРІУПОЛЯ (НА МАТЕРІАЛІ ПАМ'ЯТНИКІВ)

Одним з найвагоміших культурних феноменів є концепт «героя». Образи героїв впродовж багатьох століть були важливою частиною будь-якої культурної системи. Герой, як певний конструкт створений інструментально, завжди пов'язаний з національною

ідентичністю та національною традицією. В сучасній Україні досі відбуваються дискусії щодо сучасного «пантеону національних героїв». Дані дискусії існують, як на загальнодержавному рівні, так і на регіональному.

Особливого значення феномен героя набув в період конструювання модерних націй, який припав на період ХІХ ст. Нації, вдаючись до теорії Б. Андерсон, є «уявленими спільнотами» [1], а «уявлялись» вони за допомогою, зокрема, і відповідних символів, в тому числі героїчних. З конструюванням модерної нації виникла можливість і національної ідентичності. Вона виникає коли, як визначила польська дослідниця О. Гнатюк, в «...індивіда виникає чуття належності до спільноти (на засадах подібності). Водночас індивід виробляє в собі чуття окремішності щодо інших національних спільнот (інакшість)» [4, 51]. Тож національна ідентичність ґрунтується на загальнозживаних у культурі символах, і однією з найвагоміших тут є символіка героїчного

Культура завжди пов'язана з цінностями. Як зазначав П. Сорокін саме цінність є базовим та системоутворюючим елементом культури [7]. Цінності проявляють себе в якості загальнозживаних норм, які завдають зразки та стандарти поведінки. Вибір героїв свідчить і про вибір ціннісної системи. Адже саме через них відбувається трансляція відповідних цінностей, моделей поведінки та зразків.

Герої конструюються в різних медіумах: в кіно, літературі тощо. Одним з найважливіших медіумів є пам'ятник. Пам'ятники відіграють значне місце, оскільки вони є частиною публічного простору, біля них проводяться різноманітні заходи, їх постійно можуть бачити жителі міста тощо. Як зауважує сучасний німецький дослідник Г. Россолінскі-Ліебе роль пам'ятників стала особливо вагомою при конструюванні модерної ідентичності: «Після Французької революції пам'ятники перестали бути інструментом самозвеличення правителів, тож відтоді їх переважно використовують різноманітні групи як історико-політичний засіб виховання «народу». З часом...емансипаторське самовиховання має дедалі більше оберталось на конструювання власного «я» за допомогою свого героїчного минулого – явище, яке можна спостерегти зокрема за щораз ширшими плечами героїв європейських пам'ятників» [6].

Маріуполь в останні роки став ареною боротьби різних версій «історичних пам'ятей» та різних варіантів ідентичності. Аналіз пам'ятників сприятиме більш глибокому розумінню регіональних особливостей. Актуальність розгляду побутування героїчної символіки в регіональному контексті також полягає у необхідності пояснити численні суперечності, які дана героїка демонструє.

В статті висвітлена ситуація, яка склалася після Революції Гідності 2014 р. Проаналізовано всі пам'ятники, які є в публічному просторі міста. Проте акцентується увага на пам'ятниках які є найбільш репрезентабельними та вагомими.

Проаналізовані пам'ятники розділено за окремими групами які репрезентують відповідні образи героїв, що пов'язані з різними візіями ідентичностей та цінностей.

Ми вважаємо доцільним виділити три основні групи:

А) пам'ятники радянським героям, що репрезентують радянську ідентичність;

Б) пам'ятники українським діячам, що репрезентують українську національну ідентичність;

В) пам'ятники місцевим героям.

Пам'ятники радянським героям майже зникли з вулиць міста в 2014-2016 роках, в результаті процесу декомунізації, який відбувається в Україні після революції 2014 р.

Пам'ятники Леніну, Апатову, Орджонікідзе та іншим партійним діячам СРСР були демонтовані. Таким чином влада намагається позбутись героїв, які репрезентують радянську ідентичність. Проте частиною радянської візії ідентичності є також пам'ятники воїнам Червоної армії, які воювали в період Другої світової війни. Вони репрезентують колективний образ героя-воїна. Тут можна виділити монумент Воїнам 9-ї гвардійської Маріупольської

авіаційної дивізії, морякам-десантникам, визволителям Донбасу та інші. Вони, з одного боку пов'язані з СРСР, а з іншого з регіоном.

Основним пам'ятником який довгий час репрезентував український національний варіант ідентичності був пам'ятник Тарасу Шевченку, який було відкрито в 2001 році. Він став одним з центральних «місць пам'яті», оскільки переважна більшість офіційних урочистих церемоній, що відбуваються на державні свята, відбувались біля даного об'єкта. Іншим важливим пам'ятником, який пов'язаний з українською історією є монумент Святославу. Його було встановлено на площі Миру в 2015 р. замість демонтованого пам'ятника «вождю світового пролетаріату». Даний об'єкт було встановлено Громадською корпусом «Азова» [8]. Важливим є те, як організатори інтерпретували даний пам'ятник. «Зовнішня політика при ньому була агресивною - вороги боялися і одночасно поважали тодішню Україну», - так про пам'ятник написала прес-служба полку «Азов» [8]. Таким чином пам'ятник князю Київської Русі став символом воїна, проте не захисника, а завойовника.

Найбільшу кількість пам'ятників, що закономірно, встановлено регіональним героям. Тут найбільш вагомим є образи металургів, які активно пропагувались в радянський період. Образ Маріуполя, як міста металургів, залишається актуальним в політичному та суспільному дискурсах до сьогодні. Образи металургів можна розділити на узагальнені та конкретні, які присвячені конкретним особам. В першому випадку найбільш показним тут є пам'ятник сталевару, який встановлено в 1969 р. на в'їзді до міста. Цей монумент, з одного боку, репрезентує локальну ідентичність, проте в той же час є і частиною радянської системи символів. «Переорієнтувати» даний образ намагались в 2014 р., коли на пам'ятнику намалювали українську вишиванку [5].

До другої групи можна віднести пам'ятники Макару Мазаю – відомому радянському металургу металургійного заводу ім. Ілліча. У 1980-х роках в Орджонікідзевському районі Маріуполя було встановлено новий пам'ятник: бюст двічі герою соціалістичної праці азовстальського сталевара Григорія Горбаня. Пам'ятники даним історичним фігурам так само репрезентують, як регіональну ідентичність, так і радянську.

Окремої уваги заслуговує пам'ятник встановлений в 2016 році директору металургійного комбінату ім. Ілліча Володимиру Бойку. Це єдиний пам'ятник, який встановлено особі, чия активна діяльність припала на період незалежності України. Володимира Бойка називали «народним директором», а на відкритті мер міста Вадим Бойченко відмітив, що даний пам'ятник є символом характеру, стійкості духу, мудрості, честі та гідності [3]. Проте треба відмітити, що образ Бойка асоціюється скоріше з феноменом «червоних директорів», які в пострадянських умовах намагались керувати підприємствами за радянськими методами. В уяві більшості населення «народний директор» є героєм оскільки зумів зберегти, в умовах «дикого капіталізму» 1990-х рр, соціальні пакети для робітників, не скоротити штат тощо. Тож образ В. Бойка вписується до популярних у літературі і мистецтві радянських часів позитивних образів людей, яких умовно можна назвати «соціалістичними підприємцями». Своєрідні «люди справи», відсторонені від політики фахівці, викликали здебільшого симпатію в народі.

Також в Маріуполі існує кілька пам'ятників грецькому митрополиту Ігнатію, який вивів греків з Криму та привів їх до Приазов'я. Це єдина особа з національних меншин міста якій встановлено пам'ятники. Митрополит Ігнатій отримував різні трактовки в імперській радянській та сучасній українській історіографічній традиціях. Сьогодні він є національним символом греків Приазов'я та святим Української православної церкви Московського патріархату. Як відмічають сучасні українські дослідники С. Арабаджі та С. Пахоменко митрополит, як історичний діяч, міцно фіксується в якості важливого персоніфікованого маркера самобутності приазовських греків. Для греків він однозначно виступає «своїм» історичним персонажем, а його позиціонування, як засновника і покровителя Маріуполя, не

розвиває грецьку ідентифікацію образу, а, навпаки, акцентує роль і значення греків в історії міста [2, с. 272].

Таким чином можна зробити кілька висновків. В Маріуполі існує кілька категорій героїв, які репрезентують різні візії ідентичностей та цінностей. Так, довгий час в місті домінували радянські символи та пам'ятники радянським героям. Проте після початку декомунізації в 2014 р. вони були, в своїй більшості демонтовані. Герої, яких можна віднести до «українського національного пантеону» майже не представлені в місті. Проте існуючий пам'ятник Т. Шевченко постійно актуалізується завдяки тому, що біля нього постійно відбуваються різноманітні святкування державних свят. Таким чином, він є важливим «місцем пам'яті». Встановлений на місці В. Леніна пам'ятник князю Святославу демонструє те, що деякі групи населення хочуть пропагувати героїв-воїнів, завойовників. Найбільша кількість пам'ятників встановлено регіональним героям. Здебільшого це символи металургам та воїнам Червоної армії. Майже повністю відсутні пам'ятники культурним діячам та діячам науки і освіти. Єдиною національною меншиною, яка має пам'ятник «своєму» герою є греки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти [Електронний ресурс] / Б. Андерсон. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/anders/and.htm>
2. Арабаджи С., Пахоменко С. Образ митрополита Игнатия в конструировании идентичности и исторической памяти приазовских греков / С. Арабаджи, С. Пахоменко // Государство, религия, церковь в России и за рубежом. 2014. № 4. С. 261-274.
3. В Мариуполе открыли бюст герою Украины Владимиру Бойко [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.mariupol.tv/news/society/mariupol/11813/v_mariupole_otkryli_byust_geroyu_ukrainy_vladimiru_bojko_video.html
4. Гнатюк О. Прощання з імперією: Українські дискусії про ідентичність / О. Гнатюк. – К.: Критика, 2005. – 528 с.
5. Пам'ятник Сталевару в Мариуполе одели в вышиванку [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://24tv.ua/ru/pamyatnik_stalevaru_v_mariupole_odeli_v_vishivanku_foto_n452435
6. Россолинскі-Лієбе Г. Історія міста Львова в його політичних пам'ятниках [Електронний ресурс] / Г. Россолинскі-Лієбе. – Режим доступу: www.lvivcenter.org/download.php?newsid=1075
7. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество [Електронний ресурс] / П. Сорокин – Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Sorok2/index.php
8. У Маріуполі «Азовці» відкрили пам'ятник Святославу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/12/21/7093156/>

D. Voronik

THE IMAGE OF THE HERO IN THE MEMORIAL SPACE OF MARIUPOL (BASED ON MONUMENTS)

In the article the visual design features the image of the hero in the contemporary memorial space of Mariupol. Memorials play a significant place because they are part of the public space around them in different events, they are constantly visible to residents. Urgency consideration existence heroic symbols in a regional context as is necessary to explain the many contradictions that demonstrates this heroism.

ТРАДИЦІЇ АНТРОПОЦЕНТРИЗМУ У ФІЛОСОФСЬКІЙ
СПАДЩИНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ І ПАМФІЛА ЮРКЕВИЧА

Духовне відродження сучасної України – одна з важливих передумов розв'язання суспільно-політичних та економічних проблем. Сприятим цьому має належне вивчення й осмислення української філософії. Історично сталося так, що українська філософія не набула світового визнання, проте вона має цілу низку таких особливостей, що роблять її своєрідною, унікальною та неповторною. Протягом усіх віків свого існування головною проблемою української філософської думки була людина.

Григорій Сковорода (1722-1794) завершує філософську традицію козацько-гетьманської доби. За його життя відбулися такі визначальні події в історії нашого народу, як ліквідація автономії Гетьманщини, знищення Запорозької Січі, запровадження на українських землях Російською імперією кріпацтва.

Памфіл Юркевич (1826-1874) працював в умовах кризи і зламу традиційного суспільства, капіталізації суспільного та духовного життя українців. У 1861 р. його запросили читати лекції в Московському університеті, після десятилітньої царської заборони викладати філософію у вищій школі.

Життя Григорія Сковороди відповідало його поглядам як філософа. Він дійшов до такого образного визначення філософії: «Коли дух людини веселий, думки спокійні, серце мирне – то й усе світле, щасливе, блаженне. Оце і є філософія». В центрі його філософії – релігійна і моральна проблематика.

Навчання Григорія Сковороди в Києво-Могилянській академії припало на час, коли в навчальному закладі панували просвітницькі ідеї, які пов'язували поліпшення людського добробуту з підвищенням ролі розуму, освіти. Григорій Сковорода дійшов висновку, що досягнення його ідеалів залежить від морального й духовного рівня людини, яка здійснює вільний вибір і докладає належних зусиль. Своє покликання він бачив у філософії, про що писав: «Главою діл людських є дух людини, думки, серце. Усяк має ціль у житті, але не всяк головну ціль. Інший всі діла свої направляє, щоб дати життя череву; інший же – одежам та решті бездушних речей; філософія, чи любомудрість, скеровує усе коло діл своїх на той кінець, щоб дати життя духу нашому, благородство серцю, світлість думкам, як главі усього».

Усе життя та творчість Сковороди пронизує Богошукання, до якого веде особисте просвітлення, а не зовнішнє дотримання церковного церемоніалу чи богословська книжність. Богопізнання передбачає єдність людського розуму й серця з вічним Божественним єством, протилежністю якого є мінливий «зовнішній» світ.

Філософ прирівнює Бога до Істини і Розуму. Ще одна властивість Бога – це *єдність*. «Бог – єдиний у всіх, а всі – в Ньому», – стверджує Григорій Сковорода. Від єдності невід'ємна така риса, як *простота*, що означає неподільність і немножинність.

У трактуванні Сковороди Христос символізує ідеальну внутрішню людину – *образ Божий*. Самопізнання людини ґрунтується на Біблії, як книзі символів і алегорій, істинне значення яких не має історичних меж.

Вчення про три «світи» доповнюється положенням про два єства: **невидиме** (Боже) і **видиме** (речовинне). Найточнішим ототожненням Бога, як вважає філософ, є Розум та Істина, бо вони втілюють відповідно нематеріальність і вічність.

Філософське вчення Григорія Сковороди про дві натури асоціюється з платонівською концепцією «світу ідей» і «світу речей».

Трактуючи щастя як мету людського життя, Сковорода пропагує внутрішню *аскезу* як незворушність у складних життєвих ситуаціях. Як протилежність добра зло зумовлене не самим зовнішнім світом, а неправильним його внутрішнім сприйняттям.

Самопізнання скорочує шлях людини до Бога через власне «серце». Так можна «оживити» людську душу. У цьому мисленик вбачає мету філософії. Він – проти буквального тлумачення Святого Письма, бо його алегорії й символи ведуть до самопізнання й перетворення людського «серця», цебто внутрішнього перетворення людини в боротьбі зі злом на індивідуальному і загальному рівнях.

Самопізнання як складний процес дає змогу людині збагнути свою природу, оягнути її ідеал.

На таких засадах ґрунтується концепція «спорідненої праці», як праці за покликанням, без чого не може бути мови про самоствердження людини й досягнення щастя. «Споріднена праця» відповідає природі кожної людини, виховання й освіта не визначають її, а лише вдосконалюють природні здатності.

Концепція «спорідненої праці» ґрунтується на самопізнанні, яке не лише дає змогу збагнути духовну природу людини, вдосконалити не тільки її, а й світ, подолати суспільне зло.

Життя Григорія Сковороди збіглося в часі з європейським Просвітництвом, що характеризується як секулярна доба, для якої «внутрішній» Бог ототожнюється з природною доцільністю, внутрішньою творчою силою всесвітнього масштабу, яка намагалася поєднати внутрішню релігійність з визнанням наукових досягнень. Для України це була доба Бароко.

Григорій Сковорода – представник національної традиції, для якого вона, а також культура й мова, сприймаються як єдність. Водночас він подав приклад єдності життя і свого філософського вчення.

Лише філософ Володимир Соловйов, який, до речі, був нащадком Сковороди, високо оцінив нашого мисленика: «У розумовім його характері дивним чином сполучилися самостійність і широта поглядів із щирим визнанням історичної традиції, глибоке сердечне співчуття усім сущим інтересам життя – з тонкою проникливістю критичної думки». Звісно, російський філософ не зазначив, що йдеться про українську історичну інтелектуальну традицію, пов'язану з національною «філософією серця».

Центральною у філософії Памфіла Юркевича є проблема *людини*. Основні засади своєї філософії він виклав у праці «Серце і його значення в духовному житті людини за вченням Слова Божого». У філософії Юркевича «серце» -- це скарбник і носій усіх тілесних сил людини; центр її духовного життя; осередок морального життя. Світ відкривається насамперед для глибокого серця, а вже звідси – для раціонального мислення. Установлений Богом порядок морально-духовного життя людини й людства міститься в серці, як найглибшій скарбниці людського духу.

Ідея – це божественне й розумне в космосі. На його переконання, ідея – це форма пізнання як основа, закон, норма речі чи певного явища. На противагу йому розум визнається об'єктивною сутністю речей чи явищ. Водночас між розумом і дійсністю встановлюється взаємозв'язок, при якому одне характеризується через інше.

Ідея первісна і має дві сторони: пояснює явище під епістемологічним оглядом і водночас онтологічно. Памфіл Юркевич наголошує, що людина змушена орієнтуватися в матеріальному світі, від якого залежить духовність. Отож, намагання співвідносити людські потреби й бажання з дійсністю не суперечать вищим духовним прагненням, бо світ підпорядковується духовним засадам самосвідомості, а вже потім – абстрактному мисленню.

Як уважає Памфіл Юркевич, саме в ідеї втілюється істинна сутність предмета чи явища, що підтверджує істинність вчення про розум Платона. Як єдність божественного й

розумного ідея визначає ставлення людини до світу, з'ясування його основи й мети. Ідея дає змогу проникнути в сутність людини, зрозуміти сенс її життя.

Юркевич виступає проти намагань раціоналізувати не лише сутність душі, а й весь духовний світ звести до мислення, бо навіть досконале мислення не зумовлює досконалості людського духа і повноти духовного життя людини. Світ розкривається насамперед для глибокого серця і лише згодом – для мислення. Памфіл Юркевич звертає увагу на дві тези: *по-перше*, серце спроможне сприймати і проявляти такі душевні стани, які недоступні розуму; *по-друге*, поняття й виразне знання розуму відкривається через серце.

Пояснюючи відмінності між психологічними і біблійними поглядами на сутність людської душі, філософ доводить до розуміння явищ з підстав *фізичних*, з одного боку, і *моральних* – з іншого. Юркевич пише: «Безперечне наукове значення має прийняте у моральнісній філософії поняття моральнісного закону й вчення про обов'язок або зобов'язаність дотримуватися його. Як сумління, так і всі релігії розглядають моральнісні вчинки як заповідані вищим законодавством, і тому здійснення їх визнають за обов'язок і повинність». Відтак філософ наголошує на «позірній єдності вчинків розумних і моральнісно добрих».

По-перше, «з раціоналістичної точки зору назавжди залишиться не пояснюваним, звідки, з якого джерела випливають ті діла, які виявляються відповідними до моральнісного закону, як до припису розуму».

По-друге, докори сумління людини за несправедливість або жорстокість «є зрозумілими лише для серця, а не байдуже розмірковуючого розуму».

По-третьє, «християнин має визнавати у ближньому самого себе й стражданнями так само щиро, як він переживає ці нещастя й страждання у собі самому».

Філософ звертає увагу на практичне значення його теоретичних висновків. Він зазначає, що людина єдина в своєму роді, знає себе «у безпосередній самосвідомості». Отож, пояснювати душевне життя на підставі *загальних* законів недоречно. Виходячи з цього, мисленик наголошує, що «явища можуть бути помічені лише після того, як вони виникли, а з якої певної глибини, в якому напрямі й послідовності, та в яких особливих видозмінах виникають вони, цього не можна визначити за жодними загальними законами». Окрім того, релігійність людини утверджується на природному ґрунті, а основа релігійної свідомості закорінена в серці людини. Як пише Памфіл Юркевич, «одкровення звідомлює людині істини, неприступні для її розуму», а цих «зачатків і нахилів ми не можемо знайти у царині уявлень і понять», «тільки в самому серці – це можна припустити вже без будь-якого доведення». Цього не спроможні пояснити прихильники матеріалістичної філософії, марно застосовувати тут механічні закони.

Нарешті, мисленик протиставляє «безпосередні і вільні рухи серця» як джерело моральнісної вартості спробам приписати їх зовнішнім обставинам і відповідним міркуванням, бо вони «мають більшою чи меншою мірою характер фізичних дій». Серце людини спонукає її чинити справедливо навіть в умовах, у яких нема ні стороннього спостерігача, ні особистої користі. Людина створена за подобою Божою, тому відкриває для себе «*метафізичну* засаду любові серця до добра як головного моральнісного акту». Моральнісні вчинки зумовлені свободою людини: «вона чинить добро не з примусу, не з розрахунку, не за наказом, а вільно або залюбки, з любові до добра».

«Філософія серця» Памфіла Юркевича, як вже зазначалося, не вписувалася в тодішню інтелектуальну атмосферу. У Росії тоді панував матеріалізм, зведений до «базаровського» рівня, хоча з Європи почав проникати позитивізм. Антропологічний матеріалізм Чернишевського ґрунтувався на тотожності філософії та природознавства й моністичній інтерпретації людини. Його намагання перетворити етику на науку на кшталт природознавства зумовило утилітарний принцип моральності, що орієнтувався на

задоволення. Так само на раціональних засадах російський матеріаліст прагнув перебудувати суспільство.

Памфіл Юркевич аргументовано спростував претензії матеріалізму на незаперечність обґрунтування істини. До матеріалізму він підійшов з історичних позицій, порівняв матеріалізм в античну добу з матеріалізмом антропологічним. Водночас мисленик наголосив, що російський матеріаліст, «котрий так багато говорить у своїх статтях про природничі науки, не має ясного уявлення про їхній метод та про їхній предмет», бо «науки дослідні... займаються явищами й не торкаються питання про метафізичну сутність речей». Інакше кажучи, природничо-наукове пояснення людини не замінює філософського пояснення, що треба мати на увазі. Твердження про неспроможність метафізичного пояснення істини безпідставні.

Як зазначає мисленик, спроби новітнього матеріалізму узалежнити душевні явища від фізіологічних безпідставні, бо душа не піддається спостереженню – в ній проявляється індивідуальний первень. Ще жодному філософу не вдалося обґрунтувати загальні закони душевного життя. Саме тому наука про людський дух спиралася на метафізичні засади. Ідеалістична метафізика намагається досягнути людський дух у світовій системі. На противагу йому природознавство не претендує на подібну всеохопність. Отож, концепція Миколи Чернишевського хибна не лише теоретично, а й не спроможна з методологічного погляду. Її моністичне тлумачення людини засвідчує невігластво, бо не тільки спрочує, а й вульгаризує філософські проблеми людини. Юркевич зазначає, що «пояснювати духовне начало через матеріальне неможливо, тому що саме це матеріальне начало лише у взаємодії з духом є таким, яким ми знаємо його у наших досвідах».

Мисленик піддав критиці не лише теоретичне тлумачення людського духу російським матеріалістом, а й практичні висновки з нього. Намагання Чернишевського уподібнити духовну людську діяльність і поведінку тварин з теоретичного боку безпідставне, бо тварина виступає як представник певного роду з його нездоланими інстинктами, а людський дух вільний щодо вибору цілей і оцінки своєї діяльності. Памфіл Юркевич пояснює: «Тварина є не особистістю, а екземпляром породи, й про це вона *знає*. Знаменно, що найбільш хижі тварини, згідно з невідомим нам інстинктом, не нападають на тварин *своєї* породи з тією метою, щоб жититися їхнім м'ясом. Так само ми маємо очікувати, що розвиток їхній буде однаковий і одноманітний, як зумовлений лише загальними властивостями породи».

Зв'язок людини з людським родом визначається не лише фізичними, а й моральними чинниками. Якщо самосвідомість тварини перебуває на емпіричному рівні, то людська самосвідомість проявляється у двох формах:

- критичному осмисленні свого емпіричного стану;
- розвитку на основі розуміння істини, проникнення в метафізичну сутність речей.

Як зазначає Юркевич, «люди мають цілі, різноманітні до безконечності, вони знаходять задоволення у предметах і діяльностях, які різняться між собою, як вада та чеснота, зло та добро, земля та небо».

Порівнюючи людину й тварину під моральним оглядом, П. Юркевич не заперечує, що навіть допускаючи певну моральність інстинктів, дії тварини скеровує користь, цебто утилітарний підхід, а не ідеї істини чи добра. Тварина не спроможна поглянути на себе збоку, поглядом іншого, що властиве людині як самооцінювання. Якщо М. Чернишевський шукає спільності в діях тварин і людей, то наш мисленик акцентує на їхніх відмінностях.

Не погоджується Памфіл Юркевич з антропологічним матеріалізмом щодо детермінації духовного світу людини зовнішніми чинниками, обставинами, бо таке трактування фактично заперечує свободу вибору людини. Джерелом справді моральних вчинків мисленик вважає любов. Водночас він виступає проти зведення моральності вчинку до її розумності, що, до речі, проповідував Микола Чернишевський у своєму

романі «Что делать?», насамперед в образі Рахметова як «особливої людини», яка завше точно виконує обов'язки, не піддається жодним почуттям, ні проханням.

Антропологічний матеріалізм спрощено підходить до взаємозв'язку окремого й загального, підпорядковує все добру й користі, встановлює певну ієрархію. На її вершині стоїть інтерес усього людства, далі – загальний інтерес нації, а за ним – інтереси станів залежно від їхньої чисельності. Отож, виходить: у діяльності індивіда розумне (й моральне) лише те, що відповідає інтересам спільнот. На противагу такому погляду Памфіл Юркевич захищає моральне право особи, яке визнає весь цивілізований світ. Намагання підпорядкувати інтереси особи інтересам більшості фактично орієнтується на кількісні критерії, що не відповідає вимогам справедливості. У певних випадках поведінка більшості може бути аморальною порівняно з моральною поведінкою особи.

Раціоналістичний погляд не може пояснити джерел моральності, оскільки людина визначає свою діяльність власними міркуваннями. Моральність народжується глибинною сутністю духа. Заперечуючи принцип «розумного егоїзму» Миколи Чернишевського, яким визначає свою поведінку вже згаданий Рахметов, наш мисленик наголошує на непоєднаності понять «егоїзм» і «розумність», бо егоїзм і утилітаризм перебувають поза межами знання. Він зазначає, що пізнання має на меті досягнення істини, а у вчинках панує ідея добра. Егоїзм спрямовується на задоволення особистих потреб, що зрештою веде до нехтування інтересами людства. Такий підхід суперечить підходу власне антропологічного матеріалізму, який виводить поза межі моральної діяльності людські почуття, зокрема радість і страждання. Людина не може трактуватися як машина, що має виконувати абстрактний обов'язок.

Як мисленик Памфіл Юркевич виступив проти тенденцій в інтелектуальній сфері тодішньої Росії, коли, спираючись на досягнення природознавства, антропологічний матеріалізм намагався заперечити метафізичне трактування людини. Мета очевидна: це – спроба пояснити на основі механічних законів людську поведінку, щоб могли керувати нею і водночас суспільством задля досягнення певних політичних цілей. У таких умовах наш мисленик створив *завершену філософсько-антропологічну концепцію* під назвою «**філософія серця**», яка відтворює українські філософські традиції.

Існування української філософії реалізується як прояв філософії духу. Можемо стверджувати: українська філософія є особливим, оригінальним явищем. Ця особливість визначається домінантою етико-морального спрямування. У центрі української філософської думки людина з її внутрішнім світом, котра перебуває в органічній єдності з умовами її самореалізації. Це людина, яка критерієм істини має свою власну діяльність, розглядає своє буття через єдність чуттєвого і раціонального. Українська філософія – це оригінальна система, в основі якої постає дух українського народу як органічна єдність віри, надії і любові у вічному прагненні до втілення їх у свободі, яка й скеровує людське життя.

O. Golovko

TRADITION ANTHROPOCENTRISM IN PHILOSOPHICAL HERITAGE OF GRYGORIY SKOVORODA AND PAMPHILI JURKIEWICZ

The existence of Ukrainian philosophy is implemented as a manifestation of the philosophy of mind. In the center of Ukrainian philosophical thought man with his inner world, which is in the organic unity of the conditions of its fulfillment. This is a man who criterion of truth has its own activity, considering his being through unity of sense and rational. Ukrainian philosophy - the original system, based on the spirit of the Ukrainian people is presented as an organic unity of faith, hope and love in the eternal quest for freedom in their implementation, which also directs human life.

ТВОРЧО-ПОШУКОВИЙ ХАРАКТЕР ПУБЛІЦИСТИЧНОЇ ТА КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Д. ОВСЯНИКО-КУЛИКОВСЬКОГО

Сучасний науково-освітній простір охоплює напрацьований впродовж багатьох століть потенціал, який реалізується в насиченому й динамічному полі інформаційно-технологічної системи методико-педагогічних знань.

Варто зазначити, що можливість впровадження найбільш раціональних й ефективних методів вдосконалення освітньої галузі завжди фактично необмежені, проте якість і досягнення як результат навчального процесу залежить, передусім, від його програмної організації та матеріально-технічної бази.

Однак, навряд чи хтось може заперечити, що в усі часи з'являлись педагоги, які своїми талантами, винахідливістю, любов'ю до знань і до учнів відсували всі умови й передумови на другий план. Прикладів багато – від Платона й Аристотеля, від Сковороди й Огієнка, згадаємо Ушинського й Макаренка, Ващенка й Сухомлинського, щоб мати підстави сказати, що до таких педагогів, належав і видатний діяч гуманітарної ниви, дослідник і теоретик в царині багатьох антропологічних наук – Д. Овсянико-Куликовський.

Культурно-освітню діяльність Д.М.Овсянико-Куликовського можна вважати результатом суспільно-політичної і наукової творчості вченого, апробацією його наукових теорій, гуманності його світоглядних уявлень.

На початку ХХ ст., а саме у 1906 р. за ініціативою М. Грушевського, М. Славінського, О. Лотоцького та Д. Овсянико-Куликовського було створено суспільно-політичний та економічний орган, який «присвячується інтересам українського народу» [1;2]. Ця організаторська діяльність фактично виводить Д. Овсянико-Куликовського на вищий рівень тогочасної політичної еліти легального напрямку. Не менш активну діяльність він проводить у «Віснику Європи». Ставши редактором відділу белетристики, а потім у 1913р. і головним редактором, співпрацюючи з такими визначними постатями як М. Горький, М. Ковалевський, В. Короленко. В своїх статтях він гостро дискутує з різними політичними діячами свого часу, висвітлює та аналізує національно-культурні, соціальні, політичні питання.

Д.М.Овсянико-Куликовський в 1913р. стає головним редактором відділу белетристики журналу «Вісник Європи» і використовує кожний шанс для пропагування «культу національної автономії». Діяльність Овсянико-Куликовського спрямована на створення соціального журналу, який би обстоював українські інтереси на своїх сторінках і очолив національний патріотичний рух, завершилася виданням тижневика «Український вісник».

Його робота редактором, професійні статті «Психологія національності» мали вплив не тільки на громадсько-політичну ситуацію в Україні, але й на створення в українській журналістиці нового напрямку науково-публіцистичної критики по вивченню проблем національності.

Однією з останніх ідей, над якою працював Овсянико-Куликовський і яка вплинула на історію громадського руху в Україні, була спроба разом з прогресивними діячами України і Росії створити союз літераторів та вчених з метою подальшої організації творчої інтелігенції для боротьби за соціальні і національні права народу [4, 130].

Таким чином, науково-публіцистичної, журналістської діяльності Д. Овсянико-Куликовського були результатом, апробацією наукових, соціальних, політичних, культурно-національних ідей, які витримали критику його сучасників та випробування часом, залишаючись актуальними й до тепер.

Педагогічна й просвітницька діяльність вченого мала велике значення для народної освіти, та першочергова роль Д. Овсяннико-Куликовського була в розповсюдженні знань у зв'язку з створенням ним ряду підручників і монографій для середніх та вищих навчальних закладів. По цих книгах навчалось не одне покоління учнів, і в багатьох випадках вони не втратили своєї цінності й сьогодні.

Досвід викладацької роботи Д. Овсяннико-Куликовський отримав у Харківському і Казанському університетах будучи професором порівняльного мовознавства індоевропейських народів. Покращуючи методику викладання, використовуючи психологічні знання, переймаючи досвід у таких вчених педагогів як О. Потебня та ін., Д. Овсяннико-Куликовський заслуговує почесне місце серед педагогів-просвітителів.

У діяльності створених комітетів жіночої ремісничої школи, комісій народних читань, видавничих комітетах, комітетах першої безкоштовної бібліотеки – читальні, комітетах сільських бібліотек активну участь брав Д. Овсяннико-Куликовський. У 1892р. у Харківському університеті М. Сумцов запропонував відкрити Педагогічний відділ, з метою обговорення питань, дотичних до викладання історико-філологічних предметів в навчальних закладах. А вже у 1894 році було влаштовано загальнодоступні наукові читання для харківських вчительок або ж лекційний комітет. Для читання курсу лекцій з мовознавства, загальної літератури, загальної історії, російської літератури та історії було виділено групу членів Харківського історико-філологічного товариства, до якої входив Д. Овсяннико-Куликовський. Він проводив наукові читання, виступав з доповідями. Та вже за два роки своєї роботи комітет поширив свою діяльність на усі верстви населення на Сході України, Кубані та в Області Війська Донського. Народних учителів і університетських професорів, які брали участь у роботі Товариства та його відділах, усіх об'єднував один найбільш суттєвий бік їхньої діяльності – освіта, виховання підростаючого покоління [5,27].

Д. Овсяннико-Куликовський разом з прогресивними діячами науки і культури не тільки радіє відродженню національних мов і культури, але й надає допомогу в їх становленні. Напередодні 1905 року при Петербурзькій академії наук, наприклад, створюється комісія під керівництвом академіка Ф. Корша, в склад якої входить і академік Д. Овсяннико-Куликовський. Мета комісії - сприяти відновленню права українського народу говорити публічно і друкувати літературу рідною мовою. У підготовленій з цього приводу зверненні члени академічної комісії відмічали, що відміна утисків українського друкованого слова вплине не тільки на підвищення знань у народному середовищі шляхом розповсюдження серед малоросів науково-популярних видань, але й на загальне зростання культурного обрису народу.

Важливою подією в культурному житті країни стало створення в березні 1906 р. Ліги освіти. У її витоків стояв і вчений Д. Овсяннико-Куликовський. Ліга освіти створювалась як загальнонаціональний центр педагогічної думки, який мав за мету об'єднати всіх борців за нову демократичну школу. Ліга освіти створила систему науково-освітніх установ. Серед тих, хто створював Педагогічну академію, яка теж входила в Лігу, був Д. Овсяннико-Куликовський. Він проводив велику викладацьку роботу в ній, активно заохочував слухачів до дослідницької роботи, пропагував науково-педагогічні знання, допомагав оволодівати передовими методами педагогічної праці.

У цей час Д. Овсяннико-Куликовський робить подальші кроки у розвитку педагогічної психології і експериментальної педагогіки. Приймаючи участь у першому Всеросійському з'їзді до педагогічної психології, він підтримав запропоновану академіком В. Бехтеревим ідею створення Психоневрологічного інституту та необхідності викладання психології в середній загальноосвітній школі.

Однією з характерних рис педагогічної діяльності Д. Овсянико-Куликовського було прагнення до вдосконалення тогочасних підручників, створення нових сучасних посібників для школи та вузу.

Нові підручники, над якими працював і Дмитро Миколайович, синтезували наукові знання і педагогічну майстерність авторів, дійсно підіймали навчальну літературу на якісно новий рівень. Провідною рисою його педагогічної діяльності була співпраця в педагогічних журналах. Найбільш плідною можна вважати роботу Д. Овсянико-Куликовського в журналі «Вісник виховання». Педагогічні завдання вченого збігались із завданнями журналу, а саме: з'ясування питань освіти та виховання на основі наукової педагогіки, в дусі суспільності, демократизму, вільного розвитку особистості. Про «Вісник виховання» Д. Овсянико-Куликовський писав, що він багато докладав зусиль у справу розвитку російської педагогічної думки у її творчих основах і її практичному значенні.

Педагогічна діяльність вченого була багатогранна. Професіоналізм і виражений хист Д. Овсянико-Куликовського вивів його до вершини популярності як викладача. Діяльність його різностороння і, головне, плідна, він викладає у п'ятьох вузах і середніх навчальних закладах, працює в педагогічних журналах і газетах, стає ініціатором створення нових програм, психологічних дисциплін, книжок, підручників, проводить роботу з організації вищих навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Овсянико-Куликовский Д. Н. Что такое национальность? / Д.Н. Овсянико-Куликовский // Украинский вестник. – 1906. – № 1, 2, 5, 6, 8, 11.
2. Овсянико-Куликовский Д.Н. Национальность как предмет политики / Д.Н. Овсянико-Куликовский // Украинский вестник. – 1906. – № 12.
3. Овсянико-Куликовский Д.Н. Литературно-критические работы. В 2-х томах. / Д.Н. Овсянико-Куликовский. – М.: Худож.лит., 1989. – Т.2. – 524 с.
4. Аникин Н.К. К переписке М.Горького с Д.Н.Овсянико-Куликовским / Н.К. Аникин // М.Горький. Материалы и исследования. – Т.3. – М.-Л., 1941. – С.5-38.
5. Илюхин И.Г. Д.Н.Овсянико-Куликовский – историк и критик русской литературы 1853 – 1890 гг. / И.Г. Илюхин // Учені записки. – Харківський державний університет ім. О.М.Горького. – Т.LXX. – Труды філологічного факультету. – Т.3.– Харків, 1956. – С.12-30.

L.Dablo

CREATIVE-SEARCHING CHARACTER JOURNALISTIC AND CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES D. OVSYANYKO-KULIKOVSKY'S

We consider cultural and educational activities D. Ovsyanyko-Kulikovsky's considered, the editorial of the researchers in the journal "Bulletin of Europe" and showed his creativity in scientific, journalistic and journalism.

УДК 37.017.92(477)''1917/1920''(043)

В.В. Давва
/Україна/

ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Згідно Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року, концепція сталого розвитку являє собою загальну концепцію стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь.

Концепція сталого розвитку набуває значного поширення як одна з провідних глобальних проблем людства, що має міждисциплінарний характер і розглядається в багатьох аспектах і ракурсах.

Важливою ідеєю цієї концепції є дотримання рівноваги між різними факторами, що зумовлюють загальний рівень життя. Вагоме місце у цих процесах відводиться культурі, як важливому індикатору розвитку суспільства.

В неоднозначних умовах сучасності ефективне моделювання різних варіантів розвитку та прогнозування їх результатів є неможливим без звернення до історичного досвіду минулого. У культурі це виражається у факторі спадкоємності, тобто передачі наявної культури новим поколінням. Таким чином, спадкоємність є неодмінною умовою функціонування і динамічного розвитку культури. Яскравим прикладом спадкоємності в історії української культури є діяльність товариств «Просвіта» як повноцінних культурно-просвітних центрів.

Розширенню уявлення про культурно-духовні процеси в українському суспільстві за часів Української революції сприяли дослідження діяльності «Просвіт» в окремих регіонах України. Активно працюють у цьому напрямку такі вітчизняні дослідники, як В. Бурмака та Н. Сорочан, О. Журба та О. Білик, Л. Бадєєва, В. Зелений, та інші автори.

Також, окремі аспекти діяльності товариства «Просвіта» в Україні в період національного становлення у 1917–1920 роках розкрито у публікаціях Л. Євселевського та С. Фарини, О. Завальнюка, Г. Кучерова та ін.

«Просвіта» – громадська організація, діяльність якої з часу виникнення у другій половині XIX ст. була пов'язана з поширенням освіти серед українського народу, і, відповідно, з участю у пробудженні національної свідомості українців, їх духовної та ідейної консолідації. Ідеологічне протистояння різних правлячих режимів, яке торкнулося майже усіх сфер суспільного життя українського народу у 1917–1920 роках, відобразалося також і у діяльності цих культурних осередків.

Слід зазначити, що товариства «Просвіта» протягом усього періоду національно-визвольної боротьби 1917–1920 рр., незважаючи на часту зміну правлячих режимів, залишалися центрами культурно-освітнього розвитку українського суспільства. Вони сприяли піднесенню національної свідомості українців, забезпечували безперервність культурного руху.

На момент лютневої революції 1917 р. товариства «Просвіта» активно впливали на державотворчі процеси культурного розвитку українського суспільства. Вони брали участь у розвитку видавничої справи, розповсюдженні українських книг та періодики, організації діяльності бібліотек та драматичних гуртків, хорових колективів тощо. До участі у роботі «Просвіт» залучалися відомі українські письменники, поети, композитори, актори. «Просвітяни» регулярно виступали перед масовою аудиторією, на мітингах, святкуваннях ювілеїв, пам'ятних дат, клопоталися про організацію українських шкіл та гімназій.

З огляду на документальні історичні джерела, вагому роль товариств «Просвіта» у формуванні суспільної думки та духовного виховання населення під час буремних подій 1917-120 років відзначали всі українські національні уряди.

Так, Центральна Рада та її уряд у своїй діяльності поклалися на цілковиту підтримку осередків «Просвіти» та їх членів, а тому дбали про «Просвіту» як одну з основних ланок української національної освіти та культури. Підтвердження цьому знаходимо в архівних джерелах Міністерства освіти УНР та Генерального секретаріату. Згідно них, відділ позашкільної освіти Міністерства освіти разом з Генеральним секретаріатом ініціювали проведення Всеукраїнського з'їзду «Просвіти», що проходив з 20 по 23 вересня 1917 р.

Результатом роботи з'їзду було створення Центрального Бюро Всеукраїнської спілки просвітницьких товариств, визнання необхідності українізації всіх шкіл, заснування при всіх «Просвітах» «Рідної хати» (Народного дому), затвердження зразкового примірного статуту.

У цілому у період правління Центральної Ради «Просвіта» функціонувала в доволі сприятливих умовах. Поясненням цьому вважаємо тотожність ідейного спрямування українського уряду та товариств, яке передбачало духовне та культурне відродження українського народу, його національне становлення та консолідацію.

Порівнюючи часи правління Центральної Ради та Гетьманату П.Скоропадського, зазначимо, що вплив товариств «Просвіта» на процеси культурного розвитку в добу Української Держави був неоднозначним. З одного боку, частина з них досягла певних успіхів в поширенні національних культурних ідей, користувалася підтримкою населення, а з іншого – суттєво обмежувалися демократичні свободи. Діяльність просвітян ускладнювалася через наявність на території краю австро-угорської та німецької окупаційної адміністрацій, які не були зацікавлені в тому, щоб просвітництво розвивалося. У відповідь на такі дії відбувалися народні заворушення.

Все ж відомо, що у період правління П.Скоропадського низка сільських товариств досягла певних успіхів у просвіті селян, передусім на Поділлі. Створення «Просвіт» у цей час відбувалось і на Волині. Всього ж у жовтні 1918 р. в Україні діяло 925 зареєстрованих «Просвіт», з них 202 – у Подільській, понад 360 – у Київській, понад 100 – у Волинській губерніях та ін.

Отже маємо, що перешкоди, які влаштовувала державна влада на місцях, що подекуди була ще старого імперського гатунку, та австро-німецькі війська, не змінили загальнодержавної політики культурного розвитку, яка спрямовувалася на підтримку національного українського руху, зміцнення державності, і, водночас, на сприяння товариствам «Просвіти».

Наприкінці 1918 р. із приходом до влади Директорії УНР ситуація в Правобережній Україні в аспекті державного управління гуманітарним розвитком покращується. Керівництво держави взяло курс на розвиток української освіти та культури. Відтоді діяльність просвітян всіяко підтримувалася й заохочувалася на державному рівні.

Якщо при гетьманаті П.Скоропадського характерною була централізація державного управління освітою, то в 1919 р. посилюються відцентрові тенденції.

Для піднесення національної свідомості селян просвітяни переважно у святкові та вихідні дні організовували лекції, проводили бесіди, читали реферати. Тематика таких заходів була різною: на них розглядалися сучасне становище України; роз'яснювалася суть внутрішньої і зовнішньої політики Директорії, необхідність для України національно-територіальної автономії; йшлося про боротьбу України за свої автономні права в минулому і сучасному тощо.

З приходом Радянської влади на початку лютого 1919 р. ситуація змінилася. Спочатку, намагаючись посилити свої позиції в Україні, більшовицькі власті взяли курс на співпрацю з уже існуючими культурно-просвітніми інституціями, в тому числі й «Просвітами». Це можна пояснити тим, що на 1919 р. освітні організації в Україні стали настільки масові й авторитетні серед населення, що більшовицька влада вимушена була рахуватися з ними.

Згідно історичних джерел, позашкільним відділом Наркомосу була написана інструкція для місцевих органів, де наголошувалося на необхідності співпраці з «Просвітами», широкого запозичення досвіду у них. Разом з тим інструкція закликала «не залишати на чолі жодної з таких організацій елементів, ворожих до робітничо-селянської революції». На практиці така «діалектика» співпраці означала арешти серед «просвітян», як це було, зокрема, в Чернігові та Києві.

Чітка позиція українських «Просвіт» щодо відродження та розвитку української освіти та культури вбачається в історичному факті: 21 лютого 1919 р. до комісара народної

освіти УСРР звернулася Рада об'єднаних українських культурно-просвітніх організацій Слобожанщини (м. Харків). У ній наголошувалося зокрема на те, що «широкі верстви українського громадянства зовсім не чули від Українського соціалістичного уряду рідного слова і не бачили ніяких наслідків діяльності його в культурно-просвітньому напрямку з національного боку». Комісаріат освіти розглянув заяву Ради, але в житті організацій змін ніяких не сталося.

У 1920 р. товариства «Просвіта» в Україні активно співпрацювали з радянською владою, не відмовляючись при цьому від мети – допомоги українському народу в його освітньому і духовному зростанні, разом з тим не втрачаючи при цьому своєї національної духовності.

Проте, наступ з боку радянських властей на діяльність «Просвіт» в Україні дедалі більше посилювався. 12 липня 1920 р. політбюро ЦК КП(б)У прийняло постанову «Про «Просвіти», в якій ставилося завдання їх «одержавлення» або «советізації», а в разі неможливості досягти цього – ліквідації.

Подальше існування «Просвіт» в Україні було пов'язане з перереєстрацією їхніх статутів. Зрозуміло, що основні положення статутів товариств «Просвіти» мали відповідати статутіві «Просвіти» Наркомосвіти України. Причому, головна увага зверталася на те, щоб «Просвіти» будували свою роботу не на національному, а на класовому принципі.

В результаті такої політики просвітній рух було розколото. Так, одні товариства, які залишилися без матеріальних засобів існування, приймали повністю нові статuti, інші на знак протесту саморозпускалися, треті – залишили свої статuti без змін. Унаслідок цього наприкінці 1920 р. із загальної кількості «Просвіт» близько 300 прийняли нові статuti. Інші «Просвіти» радянськими органами влади перетворювалися в фабрично-заводські клуби, сільбуду, курси лікнепу, вечірні школи, хати-читальні. Однак повністю перебудувати діяльність «Просвіт» виявилось неможливим, і тоді більшовики в 1921 р. пішли на знищення цих національних культурно-освітніх організацій.

Саме той факт, що вони являлися найбільш активною ланкою національного культурного руху в Україні, змусив радянські органи влади докласти всіх зусиль для того, щоб припинити їх діяльність.

У висновку зазначимо, що сталий розвиток суспільства передбачає розвиток культури, а культура не може існувати без традиції. Більш того, культурна традиція як історична спадкоємність є неодмінною умовою не тільки існування, але і розвитку навіть у разі творення якісно нової культури: створення нового передбачає засвоєння позитивних результатів попередньої діяльності, – цей загальний закон розвитку діє і в сфері культури.

Виходячи з цих ідей, основою сталого розвитку є системний підхід, який за допомогою звернення до історичного досвіду минулого дозволить моделювати різні варіанти напрямків розвитку, з високою точністю прогнозувати їх результати та вибрати найбільш оптимальний.

Як бачимо, яскравим прикладом цих законів розвитку є діяльність товариства «Просвіта». Загальне революційне піднесення, національно-визвольна боротьба українського народу у 1917-1920 роках стали живильним ґрунтом для розвитку товариства «Просвіта». Воно постійно вдосконалювало свою структуру та розширювало можливості діяльності, стало виразником національно-культурних потреб українського народу, звернення до досвіду діяльності якого є актуальним і сьогодні.

V. Davva

EXPERIENCE OF THE COMPANY "PROSVITA" IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

In theses analyzes the activities of society "Prosvita" during the years 1917-1920

РОЗВИТОК ТЕАТРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАРІУПОЛЯ В ПЕРІОД ТВОРЧОГО ПІДНЕСЕННЯ (1970-ті роки)

Серед різних секторів культури театральне мистецтво є феноменом, своєрідним барометром, який чутливо реагує на зміни в духовно-психологічному кліматі епохи, і тому виступає як унікальна сфера, що виражає свій особливий колорит. Сьогодні, коли питання вивчення історії культури в нашому суспільстві відносяться до найбільш актуальних, дослідження творчої історії театру окремого регіону сприяє відтворенню цілісної картини становлення і розвитку художнього мистецтва всієї країни. Своєрідну історичну долю має театральне мистецтво Маріуполя, яке потребує осмислення з позицій розуміння його як культурної цілісності, висвітлення як самобутнього мистецького феномену. Особливе місце в житті маріупольського театру посідають 1970-ті роки, які стали «золотим» десятиліттям та однією з найбільш яскравих епох в історії театрального мистецтва Приазов'я.

Після смерті заслуженого артиста УРСР С. Шейка, який виконував обов'язки головного режисера маріупольського театру, трупа майже півтора року існувала методом «самоврядування», спектаклі розвалювалися, актори гарячково вели переписку з іншими театрами. Це була яскрава ілюстрація до відомого в театрі правила: створювати хороший театр доводиться десятиліттями, а зруйнувати можна і за один рік. У грудні 1968 р. головним режисером Маріупольського театру було призначено О. Утеганова, перед яким постало складне завдання відтворити театр заново. За короткий термін переорієнтувати існуючу трупу у стабільну творчу одиницю із високими вимогами професійної культури було надзвичайно складно. Однак поступово, наполегливо і послідовно О. Утеганов привів колектив у працездатний стан. Вже перші його спектаклі («Джордано Бруно», «Піднята цілина») дали можливість акторам відчувати перспективу роботи з цікавим режисером, і через кілька років маріупольський театр став одним з провідних колективів у республіці [1, с. 2].

Протягом 1970-х років маріупольський театр розгорнув широку гастрольну діяльність. Колектив маріупольців став приємним відкриттям для киян. Глядачі відчували і відзначили міцну режисуру, злагоджений акторський ансамбль, який твердо стоїть на реалістичних позиціях, виділили кілька яскравих і самобутніх акторських обдаровань. Київський рецензент зазначив, що вистави свідчать про досить високу театральну культуру митців, гарний смак, відчувається прагнення колективу бути на рівні сучасних мистецьких вимог. Кияни з великим інтересом дивилися «Підняту цілину» маріупольців, яка була відзначена Почесною нагородою на всесоюзному та республіканському оглядах кращих вистав [2].

Аплодували майстерності талановитого маріупольського колективу і глядачі Донеччини. У Донецьку гастролі почалися спектаклем «Хижачка» за твором О. Бальзака. Заслужена артистка УРСР С. Отченашенко створила образ жінки, яка поставила за мету свого життя збагачення. Постановник заслужений артист УРСР О. Утеганов, актори, відтворили затхлу атмосферу провінційного містечка, що задихається під гнітом вульгарності, міщанства, користолюбства.

З великим хвилюванням колектив маріупольського театру чекав зустрічі з москвичами. У червні 1974 р. маріупольці, вперше виступаючи на сцені прославленого Московського Художнього академічного театру ім. М. Горького, підготували «Підняту цілину» М. Шолохова, «Макара Діброву» О. Корнійчука, «Врата безсмертя» К. Крапиви, «Забути Герострата!» Г. Горіна, «А зорі тут тихі...» Б. Васильєва, «Казки старого Арбату» О. Арбузова, «Сільську любов» чеського драматурга М. Стеглика, «Амністію» Н. Матуковського і «Борги наші» Е. Володарського.

Маріупольська трупа познайомила москвичів з цілою групою найцікавіших акторських індивідуальностей, серед яких глядачі помітили, а потім і полюбили не тільки виконавців провідних ролей, але і багатьох талановитих виконавців ролей епізодичних. У журналі «Театральная жизнь» професор В. Монюков стверджував, що «...театр ризикує, пробує, не боїться зустрічей зі складними і різноманітними жанрами. Як правило, режисер, художник, актори працюють в єдиному розумінні творчого завдання, у всьому допомагаючи і підтримуючи один одного» [3].

Чудовим доповненням до репертуару театру стала вистава «Казки старого Арбату» за п'єсою О. Арбузова, представленої у грудні 1972 р. Особливо запам'яталася маріупольським глядачам С. Отченашенко в ролі Віктоші – юної істоти, яка змогла перевернути розмірене життя двох літніх чоловіків, ролі яких виконували Б. Сабуров і М. Земцов. На сцені панували такі чисті стосунки, випромінювалося таке тепло, що відтавали і очищалися серця глядачів. Віктошу С. Отченашенко вітав автор п'єси Олексій Арбузов, її органічністю захоплювався Зіновій Гердт. Комедія О. Арбузова виявилася для театру не тільки близькою, але й необхідною: саме тут знайшлися люди, незаражені тими вадами, з якими театр так послідовно намагається воювати в інших виставах. Для постановника О. Утеганова і акторів було найважливішим те, що герої цієї п'єси люди творчі, талановиті не тільки в своїй справі, а й у своєму «невмінні» жити як всі.

Від часу, коли колектив очолив Олександр Утеганов, творча репутація його піднеслася і стабілізувалася. Немає такого республіканського огляду, на якому вистави маріупольського театру не були б відзначені чи то в цілому, чи по окремих компонентах. В архіві театру зберігається Почесна грамота Президії Верховної Ради Азербайджану за підсумками гастролей в Баку в 1973 р. Колектив нагороджений Почесними грамотами міністерства культури Латвії і Білорусії після гастролей в столицях республік – Ризі і Мінську.

У різний час на всесоюзних і республіканських оглядах були відзначені дипломами, грамотами та преміями спектаклі театру, серед яких «Піднята цілина» М. Шолохова, «Сільська любов» М. Стеглика, «Амністія» Н. Матуковського, «Кремлівські куранти» М. Погодіна, «Дев'яносто сім» М. Куліша.

На думку головного режисера О. Утеганова авторитет театру визначає, перш за все, спрямованість репертуару. Дуже важливо, щоб театр давав глядачеві повноцінну духовну поживу. Основу його репертуару повинна складати серйозна драматургія. Для О. Утеганова не було акторів бездарних, були тільки ті, що не до кінця розкрилися. Володіючи великим педагогічним чуттям і тактом, він умів знайти індивідуальний підхід до кожного.

У штаті театру в ці роки плідно працювали два талановитих режисери-постановники. О. Утеганов надав наступну характеристику своїм режисерам: «Володимир Бугайов – романтик, дуже емоційна натура. Володимир Таршис – тяжіє до інтелектуалізму. Спільне у них – любов до пошуку. Ця їхня риса свідчить про розуміння того, що спокою бути не може, що треба завжди прагнути до досконалості. Усі ми вважаємо, що душа театру – актор» [4].

Зрілістю і майстерністю, оригінальністю і самобутністю художніх рішень відзначена сценографія Михайла Сидоровича Ковальчука. Однаково успішно працював головний художник театру у виставах трьох режисерів маріупольського колективу, бо хоч творчі манери їх цілком різні, це режисери-одномумці, їх єднали неспокій пошуку, творча спрямованість, ідейна переконаність.

У маріупольському театрі працювали актори, чия творчість надихала весь колектив. Серед тих, хто над усе сприяв розвитку театру не можна оминати мовчанням світлого імені Бориса Сабурова – одного з визначних і славетних артистів театру тих часів. Блискуче комедійне обдаровання, невичерпна фантазія, уміння не повторюватися – усе це привабляло серця глядачів до Б. Сабурова. Коли актор грав на сцені, важко, просто навіть неможливо було залишатися похмурим. Запас його знахідок невичерпний, діапазон величезний – від

легкого гумору до гротеску, буфонади. Поряд з цим зростання професіоналізму та гуртуванню театральної трупи сприяла майстерність і талант Н. Юргенс, Н. Білецької, С. Отченашенко, В. Ахрамєєва, М. Земцова, М. Алютової та інших.

Звертає на себе увагу ще одна особливість мариупольців – прагнення незапозиченого репертуару. Тут не чекали поки щойно написана п'єса буде представлена в інших театрах. То ж у приазовському місті прем'єри відбуваються майже одночасно зі столичними театрами. Саме так було з «Таблеткою під язик» А. Макайонка, «Забути Герострата» Г. Горіна «Воротами безсмертя» К. Крапиви, «Ситуацією» В. Розова. Вперше в країні поставлена сатирична комедія чехословацького драматурга М. Стеглика «Сільська любов», відзначена на «Всесоюзному фестивалі чеської драматургії в драматичних театрах країни. Трьом п'єсам київського драматурга Л. Синельникова («Це трапилось сьогодні», «Хвилі над нами», та «Тривожний світанок») путівку в життя дала саме мариупольська сцена.

У виставах, що визначали обличчя театру 1970-х рр., на першому плані – увага до духовного світу сучасника, прагнення відобразити проблеми тогочасної реальності. Драматургія О. Гельмана, М. Ворфоломєєва, Ю. Бондарєва, В. Шукшина, Б. Васильєва, М. Шатрова, В. Кондратьєва, В. Ліпатова, В. Распутіна посідали центральне місце в репертуарі мариупольського театру.

У 1978 р. – мариупольський театр відзначив своє 100-річчя, у зв'язку з чим колектив був нагороджений орденом Пошани за значні заслуги у розвитку театрального мистецтва.

1 липня 1979 р. п'єсою В. Распутіна «Живи і пам'ятай» розпочалися гастролі у м. Вільнюсі. Як зазначав литовський рецензент, глядачі з великим інтересом подивилися п'єсу, в якій піднята незвичайна проблема часів Другої світової війни, глибоко розкриті людські характери. На шпальтах місцевої преси можна було прочитати про те, як вільнюські глядачі «полюють біля входу за зайвим білетиком», а потрапивши в театр, гаряче аплодують мариупольському колективу, причому не тільки по закінченні вистав, а й під час огляду спектаклю.

Мариупольський театр протягом 1970-х років знаходить негласний статус одного з кращих драмтеатрів України, чому сприяли гастрольні маршрути колективу. Це був період підкорення елітних столичних вершин: Київ, Москва, Ленінград, Баку, Рига, Таллінн, Вільнюс, Мінськ. І майже – всіх обласних центрів Ураїни. Успіх театру був переконливим і вражаючим – повні зали і захоплені відгуки театральної критики.

Таким чином, протягом 1970-х років, переборюючи організаційні та фінансові труднощі, театр намагався діяти наполегливо й творчо. У цей період колектив театру вже досягнув значних творчих здобутків, став досить цікавим, злагодженим акторським ансамблем, який був у змозі вирішувати складні творчі плани, ставити на сцені великі полотна радянської драматургії. Гастрольні подорожі мариупольського театру слугували творчим екзаменом на зрілість колективу, демонстрацією успіхів в оволодінні театральним мистецтвом. Від вистави до вистави все яскравіше виявлялися особливості театру, що навчився правдиво відтворювати образи людей, для яких і в житті, і на сцені побутове середовище та сучасні проблеми стали найбільш актуальними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Отченашенко С. Александр Кадырович Утеганов. Творческий путь / С. Отченашенко // Театральная площадь. – 2000. – № 30. – декабрь. – С. 1–2.
2. Федотів О. Добра слава театру / О. Федотів // Молода гвардія. – 1972. – 29 липня.
3. Монюков В. Убежденность / В. Монюков // Театральная жизнь. – 1974. – № 22. – ноябрь. – С. 24–25.
4. Іванченко Р. Авторитет театру / Р. Іванченко // Український театр. – 1974. – № 4. – липень-серпень. – С. 10–11.

DEVELOPMENT OF MARIUPOL THEATRE CULTURE'S DURING THE CREATIVE RISE (1970-s)

There were the main tendencies and changes studied, which happened in the development of Mariupol theatre culture in 1970-s. There were also the specifics of repertoire and the peculiarities of touring activity analyzed deeply, various artistic attainments of theatre group highlighted in the second half of XX c. It was identified that due to artistic activity of the chief Director, Uteganov A., there was created the professional team of high theatre culture in Mariupol and the interest of spectators for theatre increased much.

УДК 316.334.56 (043)

О. М. Золотарьова

/Україна/

КУЛЬТУРА СУЧАСНОГО МІСТА ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Численні катаклізми на рубежі ХХ - ХХІ століть, які довелося пережити людству і, в першу чергу, загроза майбутніх катастроф, загострили потребу в безпеці не тільки окремої людини, але й світової цивілізації. У сучасному суспільстві стає все більш усвідомленою необхідність організованого протистояння незліченній кількості небезпек, ризиків, викликів, породжених розгортанням процесів глобалізації. Поява глобальних небезпек, негативних проявів соціально-економічного та соціально-політичного характеру, що підсилюють серйозність розвитку екологічної катастрофи, підвели до розуміння того, що пошук способів виходу з кризової ситуації необхідно розглядати у взаємозв'язку з розвитком суспільства.

В якості стратегічного вирішення даної проблеми було запропоновано концепцію сталого розвитку цивілізації, яка може забезпечити збалансоване вирішення проблем соціально-еколого-економічного розвитку та збереження навколишнього середовища, задоволення потреб сьогодення і майбутнього поколінь. Під сталим розвитком, з моменту публікації доповіді «Наше спільне майбутнє» розуміється розвиток, який «задовольняє потреби теперішнього часу, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [1].

За майже 30 років існування концепції постановка питання трансформувалася з ресурсних обмежень зростання (70-ті роки ХХ сторіччя), подолання забруднення навколишнього середовища (80-ті роки) до усвідомлення глобальної екологічної загрози (90-ті роки). На Всесвітньому саміті зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі (2002 г.) увага була вже зосереджена не тільки на питаннях безпеки навколишнього середовища, а й на соціальній складовій. Таким чином до 2000 р. підходи до формування регіональної політики базувалися на трьох основоположних чинниках розвитку: соціальний сектор, екологія, економіка («трикутник сталого розвитку»). Але австралійський дослідник Дж. Гокс визначив важливу роль культури у забезпеченні сталого регіонального розвитку, трансформувавши «трикутник» сталого розвитку регіонів у «квадрат», який сьогодні приймають як основу для формування політики сталого розвитку регіонів у всіх розвинених країнах [2].

Нині є всі передумови, щоб стверджувати, що культура є четвертою «опорою» регіонального розвитку. З цією метою Всесвітня асоціація міст та Об'єднані міста і органи місцевого самоврядування 08.05.2004 року уклали керівний документ щодо формування місцевої культурної політики у розрізі соціально-економічного розвитку регіонів та окремих міст «Завдання на ХХІ століття для культури» [3], який рекомендовано взяти за основу при розробці відповідних стратегій, програм та проектів у сфері культури, і у якому окреслено стратегічну роль культури у соціально-економічному розвитку як окремих держав, регіонів так і локальних громад. З економічної точки зору цей документ має вагомим значення,

оскільки офіційно визнає, що рівень розвитку культури тісно корелює з соціально-економічним розвитком територій, а культурний потенціал може стати одним із ключових чинників економічного розвитку. Важлива роль відведена розвитку культурної політики, оцінці, формуванню та реалізації культурного потенціалу на місцевому рівні.

Тенденцією сучасної культурної політики у Європі є підвищення конкурентноздатності регіонів за рахунок створення креативних міст, які пропонують, у першу чергу, як жителям, так і відвідувачам максимально повне задоволення культурних потреб. У таких містах промисловій інфраструктурі, енергоємним та небезпечним виробництвам приділяють дедалі менше уваги та зменшують обсяг інвестицій. Натомість основний акцент робиться на виявленні, розвитку, створенні та реалізації культурного потенціалу через розвиток культурних індустрій, що забезпечує стійке становище таких міст у майбутньому та значно підвищує їх конкурентоспроможність. Такий напрямок розвитку є неймовірно актуальним для нашої країни, в цілому, і для нашого міста, зокрема.

Світовий досвід засвідчує, що активізація суспільних зусиль щодо оцінки і використання культурних ресурсів часто зумовлюється кризовими явищами: тенденції міста чи регіону до репресивності, негативних міграційних процесів або соціально-економічного розвитку, а також наявністю особи чи групи осіб, здатних впроваджувати інноваційні підходи та підтримки органів місцевого самоуправління.

Найбільш уразливими в своєму русі до сталого розвитку є країни, що розвиваються, і країни, що знаходяться в стані конфлікту або постконфлікту, що повною мірою стосується й України. На наш погляд, саме культура може стати об'єднуючим фактором для нашої країни у складний період спроб зіграти на міжрегіональних відмінностях.

Маріуполь, будучи найбільшим містом Донецької області, що знаходиться на підконтрольній українській владі території, останнім часом відчуває зростання інтересу до себе, як з боку зарубіжних партнерів, так і з боку співвітчизників. Така зацікавленість стала однією з причин сплеску культурної активності, яку можна пояснити як бажанням українців підтримати мешканців міста-форпосту, так і зростанням громадянської активності самих городян.

Ця культурна динаміка відрізняється двома протилежними тенденціями: бажанням зберегти етнічну різноманітність нашого полікультурного регіону та, в той же час, впровадити щось нове. Маріуполь достатньо складне місто: урбаністичне, індустріальне, але біля моря, що тягне за собою дуже складну екологічну ситуацію, полікультурне та різноманітне за соціальним складом, що зумовлено припливом переселенців та військових, - тому дуже важливо знайти баланс, який допоможе місту у його русі до сталого розвитку.

До конфлікту доброю традицією для Маріуполя стали кулінарні виставки. Даний захід був невід'ємною частиною святкування Дня Міста, де демонструвалися кухні таких національних меншин як греки, вірмени, євреї. Автор доповіді досліджувала цю тему раніше, вивчаючи при цьому трапезу як форму презентації етнічних громад в умовах полікультурності [4]. В 2016 році він отримав свій розвиток в якості успішного івенту в масштабному фестивалі «З країни в Україну» і самостійному Фестивалі Вуличного Їжі.

Після початку конфлікту на території Донецької області чітко окреслилася необхідність знайти об'єднуючу складову, яку теж, на наш погляд, треба шукати в культурній площині.

Якщо раніше імідж міста був статичний, то зараз спостерігається тенденція до змін, що, на наш погляд, є результатом акумуляції сил активістів, міської влади, представників національних меншин, які прагнуть підвищити привабливість міста, зберігаючи старе і втілюючи нове. В цьому році міська влада заявила про своє бажання зайнятися ребрендингом міста. Напевно, не випадковістю став той факт, що переможцем конкурсу став Сергій Радіонов, який в якості експерименту, ще будучи студентом, вже розробляв брендинг-проект для Маріуполя в 2009 р. Але тоді далі схвальних кивків чинного мера справа не пішла. На новий проект Сергія надихнули істотні зміни в рідному місті. «Зараз Маріуполь

відомий Україні і світу як місто, в якому війна дала поштовх до розвитку... Жителі за останні два роки стали активніше - стали охочіше допомагати одне одному, збиратися разом, щоб робити корисні для суспільства справи і замислюватися над розвитком міста» [5]. Стрижнем проекту став шрифт. Заглибившись в історію і праці геніального Юхима Харабета, команда Радіонова стала шукати варіанти з грецькими літерами. Так в запропонованому логотипі і з'явилися стилізовані літери «Р», «П» і «Л», що стало прямим відсиланням до коріння городян.

Помітна тенденція зміни вектору розвитку міста: якщо раніше ініціативи «спускалися» зверху, то зараз спостерігається значна активізація громади, що є ознакою нового типу структурування культурного простору міста відповідно до концепції сталого розвитку суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наше общее будущее: Доклад МКОСР. М.: Прогресс, 1989. – 376 с.
2. Hawkes J. the fourth pillar of sustainability. Culture's and Local development / John Hawkes. – Melbourn: Cultural development Network, 2001. – 183 p.
3. «Завдання на XXI століття для культури» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу – www.agenda21culture.net
4. Золотарьова О.М. Публічна трапеза как форма презентації етнічних громад в умовах полікультурності / О.М. Золотарьова // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (Маріуполь, 4 листопада 2015 р.) «Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства», 2015. – Маріуполь: МДУ. – С.
5. Родионов С. Бренд Мариуполя – это не картинки, а перемены в сознании горожан / С. Родионов // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://link.mariupol.news/links/open/19002>

О. Zolotareva

CULTURE AS A PART OF MODERN CITY SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The article is devoted to the question of stable development and culture of modern town as its part. It describes culture as an integral part of regional development and unifying factor for Ukraine. The author gives examples of cultural dynamics in Mariupol characterized by two contradictory trends: the desire to preserve the ethnic diversity of multicultural region and at the same time to introduce something new.

УДК 025.3/6:930.2(043)

Д. М. Іванова
/Україна/

АНАЛІТИКО-СИНТЕТИЧНА ПЕРЕРОБКА ДОКУМЕНТАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ СТАТИСТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА (ДРУГА ПОЛ. XVI–XVIII СТ.)

З другої пол. XVI до останньої чверті XVIII ст. в історії України козацтво стає визначною військовою і політичною силою, що підтримує національні, соціальні та духовні інтереси українського народу. На межі XVI–XVIII ст. козацтво стає впливовим чинником міжнародного життя. Запорозька Січ підтримувала дипломатичні стосунки з багатьма країнами світу. Козаки захищали українські землі від ворогів, освоювали нові території степу, підтримували українську культуру та православну церкву й захищали її, брали участь в антифеодальних виступах. Вони відіграли визначну роль у визволенні України з-під влади Речі Посполитої [4, с. 12].

За тривалий період свого існування українське козацтво, об'єднане у державницькі структури Запорозької Січі та Гетьманщини, виробило специфічну діловодну систему, яка спиралась не тільки на європейський досвід, а й на свої власні традиції документування.

Серед видового складу документації, яку створювали їхні Генеральні Військові канцелярії (ГВК), важливе місце займали документи статистичного характеру, всебічне дослідження яких відкриває нові сторінки в історії козацтва.

З огляду на методику аналітико-синтетичної переробки інформації (АСПІ), у доповіді, аналізуються наукові публікації, на сторінках яких аналізуються документальні джерела статистичного характеру присвячені історії українського козацтва (друга пол. XVI–XVIII ст.), опубліковані у вітчизняних фахових виданнях: «Українському історичному журналі» (УІЖ) та Науковому віснику «Гілея» за період з 2005 по 2016 рр.

Серед статистичної документації українського козацтва поширюються люстрації, інвентарі, реєстри, переписні книги, описи господарств, тощо. Починається постійне розширення практики діловодства, це був етап формування системи майбутнього вітчизняного діловодства, накопичення досвіду у створенні, обробці й зберіганні документів з життєдіяльності населення. Функцію діловодства, у Запорозькій Січі та Гетьманщині, виконували ГВК. Документи канцелярій завжди були і будуть предметом наукових пошуків у різних галузях вітчизняної науки, що складають інформаційні потоки, які, перевищують можливості споживачів щодо їхнього ефективного використання. У зв'язку з цим, впровадження інформаційних систем, ефективних засобів і методів переробки та пошуку даних дають можливість користувачам з інформаційного масиву вибрати потрібну релевантну інформацію.

АСПІ – це процеси перетворення інформації, що міститься в первинному документі, з метою створення вторинних документів. Основою АСПІ є згортання інформації – зменшення фізичного обсягу інформаційного повідомлення, що поширене в багатьох галузях знань. АСПІ будується на використанні методів інформаційного аналізу й синтезу.

У залежності від змістовності аналізу, розрізняють макроаналітичне та мікроаналітичне згортання інформації. До макроаналітичного згортання відносяться такі процеси як складання бібліографічного огляду, анування, а до мікроаналітичного згортання інформації відносяться: реферування; реферативні та аналітичні огляди; індексування.

У доповіді використаний спосіб згортання інформації у вигляді бібліографічного опису. Бібліографічний опис як інформація про документи, що характеризує їхні найважливіші ознаки, є одним із основних видів АСПІ. Бібліографічний опис визначають як сукупність бібліографічних відомостей про документ, наведених за певними правилами в установленому порядку фіксування областей і елементів, що призначені характеристики документа.

Бібліографічний пошук статей за визначеною темою відбувався в електронному архіві фахового журналу історичного спрямування, яким є УІЖ [6]. Бібліографічний опис здійснено за наступною хронологією: 2005–2016 рр.

Другим фаховим виданням, на сторінках якого здійснювався бібліографічний опис видань документальних джерел статистичного характеру з історії українського козацтва XVI–XVIII ст., є науковий вісник «Гілея» [2]: випуски з 2005 р. по 2016 р.

У процесі дослідження було визначено наступне: в УІЖ надруковано п'ять тематичних статей (автори: І. І. Кривошея, К. О. Кочегаров, В. В. Страшко, П. М. Сас, О. Г. Сокирко); у науковому віснику «Гілея» – шістнадцять (В. В. Кривошея, Ю. М. Горбаченко, Ір. І. Кривошея, С. М. Горобець, Д. В. Казимиров, В. Ю. Іржицький).

Проаналізувавши історіографічну кон'юнктуру, можна зробити висновок щодо регулярності звертання авторів «Українського історичного журналу» [Рис. 1] та наукового віснику «Гілея» [Рис. 2] до проблеми документальних джерел статистичного характеру з історії українського козацтва XVI–XVIII ст.

Рис.1

Частота звернення авторів «Українського історичного журналу» до висвітлення питань документальних джерел статистичного характеру з історії українського козацтва XVI–XVIII ст. на сторінках видання за 2005-2016 рр.

Максимальна кількість статей з даної тематики на сторінках УІЖ зафіксована у 2011 р. З 2005-2008 рр. та 2013-2016 рр., констатуємо повну відсутність тематичних публікацій, а в 2009-2010 рр. та 2012 відзначаємо присутність лише однієї статті.

Рис. 2

Частота звертання авторів наукового вісника «Гілея» до висвітлення питань документальних джерел статистичного характеру з історії українського козацтва XVI–XVIII ст. на сторінках видання за 2005-2016 рр.

Відповідно у науковому віснику «Гілея» констатуємо наступні результати дослідження: у 2005 р., з 2012-2013 рр. та з 2015-2016 рр. – відсутні тематичні публікації; у числах 2007 р., 2010 р. та 2011 р. кількісний показник стабільно тримається у наступних межах – 3-4 статті на рік, у 2009 р. – дві статті, 2006 р., 2008р., та 2014 р. – по одній статті.

У доповіді визначено, що автори у своїх публікаціях з певною періодичністю і частіше за інші, аналізували наступні документи статистичного характеру з історії українського козацтва XVI–XVIII ст.:

- реєстри – це сукупність даних, зафіксованих на паперовому носії, тобто це форма систематизації, обліку; список, перелік, опис, система;
- присяжні книги – містили ім'я та прізвища козаків, ці ім'я були перенесені з реєстру, а також було додано списки міщан. Ці документи мали бути «доказом» їхньої присяги цареві;
- переписи – єдиний процес збору, узагальнення, аналізу і публікації демографічних, економічних і соціальних даних населення, що належать за станом на певний час до всіх осіб в країні або обмеженої її частини;

- генеральні слідства про маєтності – це робота з вивчення і ревізії реальної власності на землю та її законну передачу в спадщину;
- інвентарі – господарські описи міст, замків, королівських, старостинських і поміщицьких маєтностей.

Бібліографічний опис, як складова АСПІ, дозволив автору доповіді з'ясувати коло наукових інтересів у вітчизняних дослідників за вище означеною проблемою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власова Г. В. Аналітико-синтетична переробка інформації: навч. посіб. / Г. В. Власова, В. І. Лутовинова, Л. І. Титова – К.: ДАКККіМ, 2006. – 290 с.
2. «Гілея». Науковий вісник: архів номерів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://gileya.org/index.php?ng=library>.
3. Іванова Д. М. Документальні джерела статистичного характеру Запорозької Січі та Гетьманщини / Д. М. Іванова // «Україна на шляху державотворення: історія та сучасність (до 25-ї річниці незалежності України)»: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених і студентів (м. Харків, 26 травня 2016 року). – Харків: ХДУХТ, 2016. – С. 63-64
4. Іванова Д. М. Документальні джерела статистичного характеру в історії українського козацтва (друга пол. XVI–XVIII ст.) / Д. М. Іванова // «Актуальні питання суспільних наук: наукові дискусії»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19-20 серпня 2016 року). – Київ: ГО «Київська наукова суспільнознавча організація», 2016. – С. 12-15
5. Карпенко О. О. Аналітико-синтетична переробка документної інформації: бібліографічний опис: навч. посіб. / О. О. Карпенко. – 2 ге вид., доповн. і переробл. – Х.: Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2010. – 138 с.
6. Український історичний журнал: архів номерів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?litera&askAbout=journal>.

D. Ivanova

STATISTICAL NATURE DOCUMENTARY SOURCES ON THE HISTORY OF UKRAINIAN COSSACKS (SECOND HALF OF XVI-XVII CENTURIES)

In theses reviewed scientific publication, the pages are analyzed documentary sources of statistical nature on the history of Ukrainian Cossacks (the second half. XVI-XVIII century.), Published in national professional journals "Ukrainian historical journal" (UIZH) and the Scientific Journal "Gilea" for the period from 2005 to 2016.

УДК 781(043)

**А.П.Калинюк,
О.В.Кулігіна**

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА СВОЄРІДНІСТЬ РОК-МУЗИКИ МІСТА МАРІУПОЛЯ XXI СТОЛІТТЯ

Останнім часом з'явилася ціла низка досліджень, присвячених рок-музиці та музикантам, завдяки яким було створено панорамну картину явища. Проблема змісту та ціннісної динаміки рок-музики стосується кризових явищ культури, переоцінки цінностей. Так, А. А. Васильєва у своїй роботі розглядає рок-музику з позиції її впливу на суспільство, як соціокультурне явище, як одну з провідних сфер культурної діяльності різних вікових та соціальних груп молоді [3], так само і В. М. Откидач [13], а Л. Л. Васильєва розглядає рок-музику як фактор розвитку культури другої половини ХХ ст на російському та українському матеріалі [4].

Актуальність вивчення рок-музики на теренах міста Маріуполя зумовлена декількома причинами: по-перше, потребами соціокультурної практики, що підвищує попит на

рефлексію феномену рок-виконавства; по-друге, особливою значимістю в сучасних умовах переосмислення комплексу проблем, пов'язаних із розумінням специфіки рок-музики як цілісного феномену культури, її структури, виявлення на рівні соціальних утворень; по-третє, необхідністю комплексного підходу до аспектів рок-виконавства; по-четверте, необхідністю з'ясування специфіки регіональних форм рок-музикування на прикладі розвитку маріупольської рок-культури.

Дослідження рок-культури м. Маріуполя проводиться автором протягом 2 років. За вказаний період здійснено комплексну узагальнену характеристику становлення та розвитку маріупольської рок-культури в теоретичному і в практичному аспектах, з'ясовано та описано жанрове розмаїття маріупольської рок-музики та популярні напрями року серед молоді рідного міста [7]. Однак попереднє дослідження мало швидше описовий характер і не включало музикознавчий аспект.

Мета даної статті – визначити жанрово-стильову своєрідність музичної рок-культури м. Маріуполя ХХІ століття. Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі завдання: проаналізувати методи музикознавчого аналізу; обґрунтувати обрану методикою аналізу рок-музики; проаналізувати рок-композиції Маріуполя ХХІ століття за обраною методикою; визначити фактори впливу на формування самобутньої музичної рок-культури міста.

Один з аспектів музикознавства – це аналіз, наукове дослідження музичних творів: їх стилю, форми, музичної мови, а також ролі кожного з компонентів та їх взаємодії у втіленні змісту. У 30-ті роки ХХ ст. В. А. Цуккерман ввів поняття «цілісний аналіз», тобто максимальний опис всіх сторін музичного твору [1], вища мета якого – дослідження музичного твору як суспільно-ідеологічного явища у всій повноті його історичних зв'язків. Цей вид аналізу знаходиться на межі власне-теоретичного і історичного музикознавства. На нашу думку, з усіх розглянутих видів аналізу музичних творів для всебічного дослідження композицій невеликого обсягу найбільш прийнятний «цілісний» аналіз.

Комплексне мультидисциплінарне рокознавство знаходиться на ранніх стадіях розвитку. Інґвар Штайнхольт (норвезький дослідник російського року, доцент університету в місті Тромсе) запропонував такий підхід до вивчення цієї проблеми: по-перше, мати на увазі соціологічний контекст (де це відбувається, яка музика грається, і в який соціальний контекст вона увійде); по-друге, виконувати музичний аналіз [9]. Окрему увагу приділяють тексту. У радянській рок-музиці текст, як правило, був дуже важливим елементом. Але найголовніше – зрозуміти текст на основі музики, а музику помістити в соціальний контекст [9].

Спираючись на засади цілісного аналізу і об'єднавши запропоновані Інґваром Штайнхольтом та Артемієм Троїцьким варіанти дослідження рок-музики, ми аналізуємо маріупольську рок-музику в таких напрямках: музичний аналіз; текстовий аналіз; соціологічний аналіз.

Розвиток рок-музики м. Маріуполя ХХ-ХХІ століття зумовлений історією і культурою України радянської, пострадянської епох та епохи незалежності. Слід відзначити активний розвиток, широку популярність і ідейно-тематичну актуальність сучасної маріупольської рок-музики.

Найбільш популярним жанром рок-музики в Маріуполі є альтернативний метал, який є даниною моді, проте має свої відмінності. У творчості групи «...так сходять с ума» він збагачений рисами інді-року: мелодійністю, темпом виконання з плавними переходами від швидкого до повільного. В іншому жанрі альтернативного металу – грув-металі – присутні середньо-темпові гітарні рифи, при цьому зосереджені на важкості та ритмічному синкопуванні, бас інколи йде у розріз із гітарою. Пост-гранж має елементи панк-року: агресивний гітарний звук, невігадливі пауер-акорди. Альтернативний рок у м. Маріуполі представлений такими жанрами: грув-фанк із рисами фолк-року та реггі; комбінацією брит-року, поп-року та альтернативи з елементами гранжу; альтернативним роком з елементами

психоделії в текстах. Маріупольський софт-рок за версією Дмитра Плаксина [8] розділяється на два піджанри, які умовно можемо назвати «активним» і «ліричним». Вітчизняний хеві-метал у виконанні маріупольської «Легенди» є більш ліричним за рахунок вокалу, змісту пісень і елементам аранжування соло-гітарою та синтезатором. Репкор і ню-метал представлені в Маріуполі творчістю груп «N.E.O.» та «Freezers», стилістиці яких властиве поєднання різною мірою ознак обох жанрів. Однак спостерігається загальна тенденція: агресивний спотворений вокал, жорсткий репкор з жіночим гроулом замінюються на репначитування в куплеті із ліричним жіночим співом у приспіві. Готик-метал у виконанні групи «Freezers» та нового її проекту «FREeON» відрізняється ліричністю, інтимністю, таємничістю, використанням сольних партій скрипки. Панк-рок у Маріуполі представлений такими піджанрами, як ска-панк і хардкор-панк.

Тематичний аналіз творчості маріупольських рок-груп [7] показав, що рок-виконавці осмислюють загальнолюдські філософські питання, їх творчість є відображенням багатьох соціальних, політичних, економічних та навіть екологічних проблем нашого міста, але в той же час рок-музика дає змогу відволіктися від складнощів та недосконалості буття, змушує звернути увагу на інші грані сучасності, тому в музичних композиціях є струмінь ліричності, тема кохання і людських взаємин. На тематику пісень великий вплив має вік авторів, творчість молодих, скоріше юних, виконавців відрізняється агресивністю, депресивністю, яка згодом змінюється на ліричні і романтичні настрої. Дуже популярною в рок-культурі м. Маріуполя є тема кохання, насичена світлими тонами (Дмитро Плаксін), романтичними настроями, часто поєднуваними з темою смерті («Легенда», «Freezers»). Певна психоделічність, на думку рок-виконавців, додає ефектності, змушує замислюватися слухачів. Так, у текстах пісень групи «Синдром безумства» ліричний герой часто засуджує сучасність та поринає у свій власний, не зрозумілий нікому світ. Агресивна і похмура тематика текстів, завуальованість змісту пісень притаманна групам, які працюють у «важких» стилях. Творчість музикантів присвячена рідному місту, у піснях звучить любов до Перлини Приазов'я, піднімаються його соціальні, екологічні проблеми. Не відсторонюються музиканти й від загальноукраїнських та світових впливів, таких груп, наприклад, як «Арія», «Король і Шут», «Аліса», «Агата Крісті», «Sepultura» тощо.

Рок-гурти міста прагнуть популяризувати маріупольську рок-культуру в Україні і за кордоном. Найбільш успішним на цьому терені був Михайло Бублик: пісні його групи «Booblik's band» звучали по радіо, на концертах у Маріуполі, Донецьку, Харкові, Києві [8].

Таким чином, у маріупольській рок-культурі представлений широкий спектр світових рок-жанрів (альтернативний метал, альтернативний рок, софт-рок, хеві-метал, репкор, ню-метал, готик-метал, ска-панк, хардкор-панк); сформовані світовою рок-культурою жанри збагачені авторськими творчими знахідками (експерименти із голосом, інструментами, ритмом, поєднання різних жанрів), які формують індивідуальний стиль маріупольських груп і регіональні відмінності жанру; тематика і проблематика пісень стосується як загальнолюдських, філософських проблем, так і проблем рідного міста. На формування самобутньої рок-культури міста впливають такі фактори: вік виконавців, світогляд, ставлення до рідного міста, наслідування світових зразків, популярність.

Перспективні напрями дослідження вбачаємо у подальшому вивченні творчої діяльності нових маріупольських рок-колективів та рок-виконавців, аналізі психологічної та соціокультурної мотивації рок-руху в м. Маріуполі, вивчення рок-музики різних регіонів України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аннинская В. В. Лекции по курсу «Анализ музыкальных произведений»: учеб. пособие / В.В.Аннинская. – Ульяновск : УлГУ, 2012. – 94 с.

2. Васильева А.А. Российская рок-музыка 1970-х-1980-х гг. как социокультурное явление: опыт культурологического анализа. Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения: 24.00.01. – Челябинск, 1999. – 234 с.

3. Васильева Л.Л. Рок - музыка як фактор розвитку культури другої половини ХХ століття: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства, спеціальність 17.00.01 – Теорія і історія культури.- К.:КНУКіМ, 2004. – 23 с.

4. Калинюк А.П. Рок-Маріуполь: ХХІ століття: Науково-дослідницька робота [Електроний ресурс]. – Маріуполь, 2014. – 67 с. – Режим доступу: <http://xn--e1afbedf6bfh4b7c.xn--80aswg>

5. Калинюк А.П., Кулігіна О.В. Рок-Маріуполь: ХХІ століття: довідник [Електроний ресурс]. – Маріуполь, 2013. – 31 с. – Режим доступу: <http://xn--e1afbedf6bfh4b7c.xn--80aswg>

6. Кан Александр. Роковедение? Есть такая наука! [Электронный ресурс]. – Русская служба Би-би-си, 21 мая 2011. – Режим доступа: http://www.bbc.co.uk/russian/society/2011/05/110519_rock_music_science.shtml

7. Откидач В. М. Рок музыка, як соціокультурне явище: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства, спеціальність 26.00.01 – теорія та історія культури – Харків, 2008. – 34 с.

*A. Kalynyuk,
O. Kuligina*

GENRE AND STYLE PECULIARITIES OF ROCK MUSIC IN THE CITY OF MARIUPOL IN 21ST CENTURY

The subject considered in the article is genre and style peculiarities characteristic for works of Rock performers and Rock bands of Mariupol in the 21st century as well as stylistic peculiarities and the factors that have influenced their arise and development . The authors have used method of academic musicology combined with their personal experience of research of the Rock culture.

УДК 75.04(477.8)''12/13''(043)

*Ю. М. Нікольченко
/Україна/*

ВОЛИНСЬКИЙ ІКОНОПИС У МАЛЯРСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ ПІВДЕННО- ЗАХІДНОЇ РУСІ XIII-ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIV СТОЛІТЬ.

Малярство Київської Русі найкраще відоме за мозаїками та фресками храмів XI-XIII ст. Проте серед оригінальних зразків малярського мистецтва найбільшу рідкість тут складають пам'ятки іконопису. Тому відкриття кожного нового шедевру – це визначна подія для мистецької спадщини України, особливо у тому випадку, коли вони репрезентують культуру Південно-Західних земель, де завдячуючи тривалому опору Галицько-Волинського князівства іноземній експансії, княжа Русь зберігала свій суверенітет аж до 1347 р. [5].

Мистецтво Галицько-Волинської князівства належало до кола візантійських традицій, коли вирішальну роль у її становленні й утвердженні відіграло прийняття християнства. Оскільки нова релігія ширилася зверху, розбудоване на її основі мистецьке життя виступало найперше у середовищі церковної еліти й саме ця обставина насамперед запрограмувала високий рівень поодиноких її місцевих зразків.

Особливо вагому роль у виробленні сучасного наукового погляду на мистецтво Галицько-Волинського князівства відіграло відкриття упродовж останніх п'ятдесяти років цілого ряду нових зразків іконопису XIII-першої половини XIV ст., які разом з відомими пам'ятками визначили християнські корені малярського мистецтва культури Південно-Західної Русі та його характер і дозволили встановити їхню хронологію.

Серед них є шедеври найвищого елітарного рівня, до яких, без сумніву, належать Богородиця Одигітрія з Успенської церкви у Дорогобужі Гоцанського району Рівненської області, яка зберігається у Рівненському обласному краєзнавчому музеї (інвентарний номер: VIII ж-116) [6, с. 1-10] та ікона Богородиці Одигітрії з церкви Покрови Богородиці у Луцьку. З 1962 р. вона зберігається у Київському національному художньому музеї [4, с. 258-262.]. Разом з тим вони виразно демонструють риси оригінального волинського характеру на тлі мистецької спадщини Галицько-Волинського князівства.

Звернемося до Богородиці Одигітрії з Дорогобужа. Успенська церква розташована поблизу городища літописного міста Дорогобуж – важливого політичного, економічного і культурного центру Погоринських земель Київської Русі X-XIII ст. [7]. О. А. Фотинський, Ю. А. Асєєв, І. Р. Могитич, П. А. Раппопорт, Г. А. Пескова ствердили, що церква була у відновлена у XVI ст. на фундаментах культової споруди, зведеної у 70-х рр. XII ст. [8, 193-198].

В Успенській церкві і зберігалася ікона Богородиці Одигітрії, про яку вперше повідомив О. А. Фотинський. Дослідник вказав на два польськомовних записи на її шаті про відновлення ікони у 1577 р. та на інший – під 1769 р., коли ікона отримала срібну шату, яка збереглася до нашого часу [10, с. 85]. У своїх коротких нотатках про ікону О. А. Фотинський обійшов питання щодо її абсолютного датування, але зробив припущення: вона могла мати зв'язок з часом існування княжого Дорогобужа.

У 1984 р. ікону було передано до Рівненського обласного краєзнавчого музею і згодом відреставровано у Львівському філіалі Державних науково-дослідних реставраційних майстерень Міністерства культури України. Реставрацію пам'ятки проводила Надія Скрентович. У результаті проведених консерваційних та реставраційних робіт поверхня авторського живопису була звільнена від нашарувань пізніших записів та забруднень і повністю розкрита, внаслідок чого ікона вперше стала доступною для наукового дослідження і всебічного аналізу. Після завершення повного обсягу реставраційних робіт реліквію було показано на виставці у Львові у грудні 1990 р. У науковий обіг дорогобужьку Богородицю Одигітрію впровадив відомий український мистецтвознавець В. С. Александрович [2].

Дошка, на якій збереглася ікона, має пізніше походження, проте також належить до давньої ікони. Паволока з давнім ґрунтом та малярським шаром була приклеєна до нової основи і вздовж контуру та всередині фігур прибита до неї численними гвіздками. Характерною особливістю дошки, з якою ікона дійшла до нашого часу, є наявність лише однієї верхньої шпуги й новіша поверхня усіх торців. У нижній частині дошки посередині видовбано навхрест гніздо, яке могло призначатися лише для зберігання мощів [2, с. 17].

На іконі збереглася лише вирізана вздовж контуру фігур паволока із зображенням Марії та Христа (122 x 86 см). А у первісному вигляді – це була майже півтораметрової висоти ікона, найвірогідніше призначена для намісного ряду іконостасу.

Визначальною рисою дорогобужької Одигітрії є монументальний характер величних фігур Богородиці та Христа, які виділялися чітко окресленими силуетами на червоному золоті тла. Авторська малярська поверхня в їхньому одязі значно пошкоджена, її первісний характер може бути реконструйований лише в найзагальніших рисах.

В. С. Александрович вважає, що дорогобужька пам'ятка є повторенням знаменитої константинопольської ікони Богородиці Одигітрії другої половині XIII ст. Таким чином, збережений у Дорогобужі образ посідає особливе місце не лише у давньому українському малярстві, але й у релігійному мистецтві усього східнохристиянського світу.

Дорогобужька ікона Богородиці Одигітрії належить до пам'яток елітарної культури, які уже через свій характер не могли мати значного поширення у мистецькій

практиці. Тим більшою рідкістю виступає вона нині на тлі збереженої скромної кількісно, проте надзвичайно важливої за рівнем і характером спадщини волинської групи іконопису Галицько-Волинського князівства.

Друга відома пам'ятка з волинської групи іконопису Галицько-Волинського князівства – ікона Богородиці Одигітрії з церкви Покрови Богородиці у Луцьку впроваджена до наукового обігу у 1963 р.

Мистецтвознавці вважають ікону унікальною пам'яткою волинської іконописної школи. Відносно часу і обставинам її створення існує дві гіпотези. За першою, появу ікони пов'язують з подіями 1289 р., коли князь Мстислав Данилович переніс свою резиденцію з Володимира-Волинського до Луцька. Разом з князем до Луцька переїхала і Волинська єпископська кафедра. Цю подію відзначили освяченням нової ікони Богородиці Одигітрії для Луцького кафедрального собору. За другою, час написання ікони відносять до початку XIV ст., коли майбутній митрополит Русі, уродженець Волині, Петро Ратенський, був ігуменом Новодворського Спаського монастиря, у якому ще в 1308 р. діяла іконописна майстерня, майстри якої були спроможні виготовити цей шедевр малярського мистецтва Волині для свого патрона, або його найближчого оточення. Проте вище означені гіпотези не дають нам підстав щодо остаточного визначення конкретного часу, місця і авторства його написання.

У зіставленні з дорогобузькою реліквією Волинська ікона демонструє окремі риси зв'язку з традицією XIII ст., які стосуються насамперед зображенню Богородиці і Христа, проте більшість фахівців схиляються до думки датувати луцьку ікону першою половиною XIV ст. [9, с. 48-49].

Дорогобузька та волинська ікони Богородиці Одигітрії – одинокі пам'ятки зі спадщини волинської групи іконопису Галицько-Волинського князівства. При всіх відмінностях між ними, їх об'єднує визначальна належність до єдиної мистецької традиції на різних етапах її розвитку. Збережені ікони Волині кінця XIII-першої половини XIV ст. демонструють процес послідовної зміни стилю, засвідчуючи як найвище його піднесення перед кінцем століття, так і наростання у ньому нових тенденцій, пов'язаних з наступним етапом розвитку мистецької культури Волині. Обидві вони виступають свідченнями високого рівня розвитку мистецької культури Галицько-Волинського князівства – важливими реальними свідками відповідної традиції, що дійшли до нашого часу.

Оскільки дорогобузька і волинська ікони Богородиці Одигітрії належать до кола пам'яток ранньопалеологічної мистецької традиції у Візантії й демонструють стиль, який уже від середини XIV ст. зійшов з історичної арени, є підстави датувати їх відповідно – останньою третинною XIII ст. і першою половиною XIV ст.

Якщо на території Волині збереглися лише дві ікони з XIII-першої половини XIV ст., то спадщина галицької групи іконопису Галицько-Волинського князівства репрезентована нині цілою групою оригінальних пам'яток, які належать, правда, тільки до XIV ст. Проведені дослідження показали, що серед них є як зразки традицій дорогобузької і волинської ікон, що демонструють продовження їхнього стилю у мистецькій культурі Південно-Західних земель Русі другої половини XIV ст., так і поодинокі взірці інших напрямів розвитку тогочасного релігійного малярства [1, с. 25].

У Галицько-Волинському князівстві цей час збігся з заключним періодом блискучого князювання Данила Романовича (1201-1264) та його молодшого брата – Василька Романовича й початками правління їхніх наступників відповідно Лева Даниловича та Володимира Васильковича. Пам'ятками мистецької культури тієї знаменитої епохи, яскраво відображеної на сторінках Галицько-Волинського літопису у заслужених похвалах Данилу Романовичу і Володимирі Васильковичу [3, с. 113], і є ікони дорогобузької і волинської Богородиці Одигітрії. Вони становлять унікальне

автентичне свідчення найвищого рівня мистецької культури не лише Волині, але й українських земель взагалі.

В історичній перспективі період найвищого розквіту мистецтва Галицько-Волинського князівства виступає як свого роду «золотий» вік мистецької культури в українських землях XIII-першої XIV ст. Упродовж двох з половиною наступних століть після того, як княжа Русь відійшла в історію, її мистецька традиція функціонувала спираючись на спадщину вище означеного періоду, демонструючи органічне продовження і розвиток головних її тенденцій, особливо у малярстві [1, с. 72].

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрович В. С. Мистецтво Галицько-Волинської держави / В. С. Александрович. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. – 132 с.
2. Александрович В. С. Українське малярство XIII-XV ст. / В. С. Александрович. – Львів, 1995. – 198 с.
3. Галицько-Волинський літопис / відп. за випуск Р. М. Федорів. – Львів: «Червона калина», 1994. – 254 с.
4. Ламонова О. 100 найвідоміших шедеврів України / О. Ламонова, Т. Романовська, М. Русяєва та ін. – К.: Афтограф, 2004. – 496 с.
5. Котляр М. Ф. Галицько-Волинське князівство / М. Ф. Котляр // Енциклопедія історії України у 10 т. – К.: Наукова думка, 2004. – Т. 2. – С. 34-36.
6. Луць В. Д. Ікони Волині XIII-XIV століть в збірці Рівненського краєзнавчого музею. Частина 2. / В. Д. Луць. / Рівне: «Волинь Теком», 1996. – 259 с.
7. Нікольченко Ю. М. Культура населення Погориння X-XIII століть за матеріалами літописного Дорогобужа / Ю. М. Нікольченко. – БГТ «Евен», 1998. – 225 с.
8. Прищепа Б.А. Дорогобуж на Горині у X-XIII ст. / Б. А. Прищепа. – Рівне: ПП ДМ, 2011. – 250 с.
9. Уманцев Ф. С. Мистецтво давньої України. Історичний нарис / Ф. С. Уманцев. – К.: Либідь, 2002. – 328 с.
10. Фотинский О. А. Дорогобуж Волынский (Историко-археологический очерк) / О. А. Фотинский // Труды общества исследователей Волыни. – Житомир, 1902. – Т. 1. – С. 3-91.

Y. Nikolchenko

VOLYN ICONOGRAPHY IN PAINTING ART SOUTH-WEST OF RUS XIII-XIV CENTURIES

In theses analyzed ikonohraphy in painting art South-West of Rus. The author believes that prospect inhistorical during the zenith of art Galicia-Volyn principality acts as a kind of "golden" age of artistic culture in the Ukrainian lands first XIII-XIV centuries.

УДК 130.2(043)

Ю. С. Сабадаш
/Україна/

ТРАДИЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРИ

Осмилення процесу появи культурного досвіду досить складна теоретична проблема. Безумовно, поява цивілізації та культури була необхідна для становлення людства, у зв'язку з виживанням в природних умовах, однак необхідність ця зовсім не означала, що культурні форми діяльності й стосунки виникали автоматично. Те, що ми називаємо культурою створювали люди, причому, люди з нестандартним мисленням, люди творчі. Так, С. Н. Булгаков писав, що «господарство є творча діяльність людини над природою; володіючи силами природи, вона творить... Вона створює свій новий світ, нові блага, нові знання, нові почуття, нову красу, - вона творить культуру» [1, С. 155].

З первісної культури і по сьогодні триває процес творчості. Прийнято говорити, що культуру творить народ, але насправді акти творчості творить не будь-хто, а окремі особистості, творча меншість. Міфи, казки, пісні, твори мистецтва створювали люди з неординарним мисленням, наділені творчою уявою, прагненням до нового. Саме вони створювали нові форми відносин, ідеали й цінності. У всіх народних піснях, переказів, обрядів були автори, але імен їх ніхто не пам'ятає. Згодом створене ними піддавалося переробці та змінам.

Усе нове або швидко підхоплюється суспільством, або, що буває частіше, викликає неприйняття, опір. Новаторів, як правило, не люблять за всіх часів. Людське співтовариство із труднощами сприймає нове, бо воно видається небезпечним, руйнує упорядковане життя, а те, що створене раніше й добре себе зарекомендувало, треба зберігати, а не змінювати.

Стародавні цивілізаційні й культурні досягнення завжди тяжіли до самозбереження, а не до новаторських дій, тому й був вироблений механізм збереження цивілізації й культури його назвали традицією. Відповідно до культури традиція – це «культурна спадщина, що передається від покоління до покоління, й відтворюється в певних суспільствах і соціальних групах впродовж тривалого часу» [2, 480]. У суспільствах, які називаються традиційними, люди схильні жити так, як жили їхні предки, як заповідано богами, відповідно до стійких вірувань, за звичаями батьків. Звичай за визначенням того ж словника «... найбільш простий тип соціальної регуляції діяльності людей на основі звичних зразків поведінки, які відбуваються з відомої причини в певний час і в певному місці» [2, 328]. Століттями життя регулювалося саме звичаями. Походження звичаїв тісно пов'язане з господарською діяльністю людини. Досвід формувався у попередніх поколіннях, тому характер їх діяльності, форми й норми стосунків ставали орієнтирами для нових поколінь. Звичаями пронизане усе життя й тримаються вони досить довго, хоча без деяких люди можуть легко обходитися, але вони їх дотримуються, причому досить ретельно, у вигляді обрядів. У давнину в племенах обряди відігравали визначну роль, багато з них збереглося й до сьогоднішнього дня (весільні, похоронні, релігійні й ін.). Під час їх виконання люди відчують єднання в співпереживанні подій які відзначають.

Обряди й традиції не залишаються раз і назавжди незмінними. Найбільші зміни відбуваються в моменти соціальних катаклізмів етносу, нації чи країни. Так, в історії людства потужні зміни ціннісного поля й традицій відбувалися в пору зміни домінуючих ідеологічних установок у суспільстві (нові релігії, ідеології, світові війни та революції). В Україні такі зміни, виразно простежуються з 1917 р.: становлення соціалістичної ідеології та комуністичного режиму намагалися створити т.зв. радянську людину (відокремлювалися репресіями старше покоління від молодшого, якому не було на що спиратися, позаяк нищилась національно-історична пам'ять батьків, духовний та національно-культурний досвід). Усе це не могло не порушувати культурну спадкоємність поколінь.

Отже, певна частина традицій зберігається, а інші в нових умовах трансформуються. Стабільність же культури, її цінностей, або їх мінливість серйозно позначаються на культурній спадковості, без якої саме існування й розвиток культури неможливий.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булгаков С.Н. Соч. в 2-х т. – М., 1993. – Т.1.
2. Культурология. XX век. Словарь. – СПб., 1997.

J.Sabadash

TRADITION AS A MECHANISM OF PRESERVATION OF THE CULTURE

The abstract presents the tradition as a mechanism of preservation of culture. They say that culture is created by the people but the pieces of are created by the person indeed, creative minority. Namely they created new forms of relations, ideals and values. Innovators aren't appreciated in all time as a rule. Ancient civilization and cultural achievements were always

inclined towards self-preservation but not for innovative ideas, that's why there was worked out the mechanism of preservation of the civilization and the culture and it got the name tradition.

There fixed that traditions are not left unchangeable forever. The greatest changes happen at the moment of social cataclysms of the ethnos, nation or state. Thus certain part of traditions is being preserved but others are being transformed in new conditions. The stability of the culture, its values or its changeability seriously influence onto the heredity of the culture without the existence of which the development of the culture is impossible.

УДК 929Перетц:792.01(043)

Н. Стахієва
/Україна/

ПЕРСОНАЛІЙНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ В. М. ПЕРЕТЦА: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Провідне значення для наукового дослідження має окреслення і аналіз джерельної бази, під якою розуміють комплекс джерел на які спирається наукове пізнання. У цьому контексті провідне значення має джерельна інформація, що дозволяє здобути відомості щодо відповідних подій та фактів, відчутти атмосферу епохи та на основі цього реконструювати конкретно-історичний процес.

На основі комплексного (комбінованого) підходу зроблена спроба системно класифікувати джерела для проведення персоналісного дослідження творчої спадщини В. М. Перетца в контексті культуротворчих процесів позаминулого й минулого століть.

Джерельна база включає як історичні так й історіографічні джерела. За способом відображення інформації було залучено декілька типів історичних джерел: словесні (писемні) та зображальні (фотодокументи).

В основу класифікаційної схеми розподілу писемних джерел покладено родово-видовий принцип побудови. Визначальним критерієм класифікації джерел стали їх характер, зміст і форма. Виходячи з цього, було виділено дві основні групи джерел: документальні (офіційні) й оповідні (наративні), а серед них такі різновиди: законодавчі акти, справочинні (діловодні), судово-слідчі матеріали, мемуаристика (спогади), листи, автобіографія, наукова, науково-інформаційна, науково-популярна та навчальна література. Варто зауважити, що література виступає в ролі джерела особливого призначення: історичного та історіографічного. Названі різновиди в рамках головних груп складають окремі підгрупи джерел. Періодична преса у даному випадку не виділена в окрему підгрупу, оскільки вона пронизує інші різновиди джерел, а отже її виокремлення є недоцільним.

Персоніфікований характер дослідження зумовив використання групи документальних (офіційних) джерел, завдяки яким розкриваються певні історико-культурні та біографічні факти життєдіяльності В. М. Перетца. Вона включає три підгрупи джерел: законодавчі акти, справочинні, у тому числі документи громадських об'єднань та політичних партій, судово-слідчі матеріали.

До цієї групи також належать особові документи, серед яких копія свідоцтва про смерть В. М. Перетца. Матеріали, що відклались в результаті службової діяльності В. М. Перетца та представлені документами наукових установ і організацій, у яких він працював, з якими підтримував зв'язки (НТШ, УІТ, ВУАН, РАН та ін.). З офіційної діловодної документації в роботі використані звіти, протоколи та витяги з протоколів засідань різних установ, серед яких АН СРСР, РАН, ВУАН та інші. Доповідні записки В. М. Перетца до різних установ, клопотання та звіти товариств. Документи судово-слідчої справи В. М. Перетца крім наукового, мають важливе практичне і соціально-правове значення, оскільки стосуються невинно репресованого, згодом реабілітованого науковця, що відображають механізм злочинної дії каральної системи, масштаби масового терору,

політичних репресій, засвідчують рух опору правлячому режимові. Серед таких документів: Прохання Секретарю Центрального Комітету ВКП (б) Й. В. Сталіну від В. М. Перетца, рапорти про звільнення та реабілітацію, у тому числі академіку В. П. Волгіну, постанови президії АН СРСР про відновлення в правах, копії довідок реабілітації.

До другої класифікаційної групи належать оповідні (наративні) джерела, що включають твори політичної, наукової, навчальної, художньої літератури, публіцистику. Провідне значення для дослідження мають джерела особового походження, зокрема твори мемуарного характеру, щоденники, листи, автобіографія та ін.

Для вивчення творчої спадщини В. М. Перетца важливе значення мають джерела, що репрезентовані рецензіями та відгуками науковців щодо його інтелектуальної діяльності. Зокрема таких вчених як: О. С. Архангельський, Л. Бедржицький, П. Г. Богатирьов, М. К. Гудзій, І. М. Жданов, П. І. Житецький, С. О. Золотарьов, Г. А. Ільїнський, Ю. Ф. Карський, Б. Л. Луговський, А. І. Лященко, О. В. Марков, М. М. Марковський, О. Л. Маслов, О. Л. Погодін, В. Ф. Ржига, С. П. Розанов, О. І. Соболевський, М. Н. Сперанський, М. Тартаковець, І. О. Шляпкін, П. Є. Щеголев, О. І. Яцимирський та інших сучасників та дослідників творчості В. М. Перетца. Цей матеріал складає основу історіографічного аналізу. Також до цієї групи належать наукові праці В. М. Перетца, чорнові нотатки, машинопис праць та підготовчі матеріали до них. Головним джерелом стали історико-культурні та літературознавчі праці В. М. Перетца (опубліковані і рукописні), підготовлені ним упродовж усього життя. Наукові праці В. М. Перетца у ряді випадків виступають носіями оригінальних відомостей. Це стосується як суто моментів його біографії так і вивчення того чи іншого культурного періоду, завдяки оприлюдненню дослідником раніше невідомих джерел, які виступають носіями первинної інформації. До цієї групи належать також монографії, дисертаційні дослідження, статті (наукового та науково-популярного характеру), довідково-енциклопедичні видання, що репрезентують біографію вченого та відображають певні періоди життя й діяльності В. М. Перетца. Значна кількість матеріалів цієї групи представлена періодичною пресою. Передусім особливу цінність складають видання, що відобразили результати інтелектуальної, наукової праці вченого. Певні публікації стали свідченням маловідомих біографічних даних про В. М. Перетца. Інші матеріали відобразили здобутки дослідників щодо вивчення життєдіяльності В. М. Перетца.

Серед джерел особового походження слід виокремити такі різновиди:

- спогади сучасників В. М. Перетца: колег, учнів, знайомих, крізь призму поглядів яких відбиваються й оцінюються всі факти, події, свідками або учасником яких вони були самі чи дізналися з інших джерел. Мемуари передають атмосферу епохи, її колорит, віддзеркалюють суспільні погляди, що були панівними на час їх написання, що дозволило відстежити відношення тих чи інших осіб до постаті В. М. Перетца, через неформальне відображення інформації зробити реконструкцію тих чи інших історичних подій;

- листи, що стали результатом особистого листування вченого та його колег, учнів, а також ділової кореспонденції, яка присвячена науковим та організаційним питанням. Значний комплекс ділового та дружнього листування дав змогу отримати відомості про події в університеті, наукові плани, підготовку статей та книжок, участь у наукових з'їздах та симпозіумах, особисте відношення до подій та особистостей, а також багато іншої інформації.

- автобіографія вченого, що висвітила певні біографічні відомості про життя та його наукові праці.

Інший тип історичних джерел представлений зображувальними документами, зокрема фотодокументами. Вони репрезентовані фотопортретами В. М. Перетца, його колег та учнів, фотоматеріалами стосовно його життєвого шляху.

Джерельна база дослідження складається з матеріалів, що містять як актуалізовану (здобуту, досліджену й оприлюднену) інформацію, так і потенційну (неактуалізовану), яка ще не введена до наукового обігу.

Знайдені, у сховищах різних установ, матеріали, серед яких історичні та історіографічні джерела, були покладені в основу створення бібліографічного покажчика про життя та діяльність В. М. Перетца. На основі аналізу джерельної бази, було вилучено відомості щодо творчої спадщини В. М. Перетца. Ця інформація була покладена в основу створення бібліографічного покажчика праць В. М. Перетца.

N. Stahiyeva

RESEARCH PERSONALITY CREATIVE HERITAGE V. PERETZ: ASPECT OF SOURCES

Based on an integrated (combined) approach attempted to systematically classify sources for research personality artistic heritage V.M. Peretz in the context of culture-processes before last and last century.

УДК 025.3/6:930

О. Є. Чумакова
/Україна/

ВИНИКНЕННЯ ПЕРШОЇ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ В КИЄВІ ТА ЇЇ ДІЯЛЬНІСТЬ

Діяльності бібліотек наприкінці XIX- початку XX ст., у т.ч. має неабияке значення для розуміння можливих шляхів розвитку бібліотечної справи в Україні. Це є актуально, оскільки в наш час відкриваються кафе-бібліотеки та інші приватні бібліотеки. А обговорення щодо платних послуг у бібліотечних закладах не вщухають.

Перші приватні публічні бібліотеки почали з'являтися ще наприкінці XVIII - початку XIX ст. «Бібліотеки для читання» або «кабінети для читання», як їх у той час називали, відкрилися у Санкт-Петербурзі, Москві, а в Україні – в Києві, Харкові, Одесі.

В Києві у 1843 р. відкрив першу публічну книгозбірню Павло Петрович Должиков. Піднесення освітнього рівня населення, збільшення читацької аудиторії, культурний розвиток міста Києва сприяв появі на початку XIX ст. цієї книгозбірні.

Щоб відкрити бібліотеку довелося довго листуватися з місцевим керівництвом. Спочатку П.П.Должиков надіслав доповідну записку генерал-губернатору Д.Г.Бібікову з проханням відкрити бібліотеку в місті Києві.

Згодом він надсилає другу доповідну записку, в якій намагається більш детально викласти завдання майбутньої установи з метою створення в Києві місця, де можна полегшити спілкування жителів та гостей міста, та отримати довідкову інформацію. Генерал-губернатор Д.Г.Бібіков надсилає відповідь П.П.Должикову, у якій просить скласти проект майбутніх установ та правил їх використання. П.П.Должиков надсилає разом з доповідною запискою положення майбутнього закладу.

У відповідь надійшов дозвіл відкрити суспільну бібліотеку для читання за правилами, викладеними в цьому проекті. Правила склалися з 7 розділів.

У першому розділі «Цель учреждения» йшлося про завдання установи та її засновників.

У другому розділі «Причины учреждения» автор викладав мотиви заснування книгозбірні - велике губернське місто повинно мати публічну бібліотеку, де населення могло б читати нові періодичні видання та книги.

У наступному розділі «Условия подписки» розглядалися умови передплати, була розроблена система застав. Оригінальною була пропозиція, яка передбачала, що читачі замість грошей можуть вносити книжки до бібліотеки.

Про фінансування закладу йшлося у четвертому розділі, в якому вказувалося, що бібліотека засновується на кошти купця М.Лохвицького та передплатників.

У п'ятому розділі "Помещение библиотеки" подано характеристику будинку М.Лохвицького, в якому розміщувалася книгозбірня: «Просторные комнаты с двумя входами со стороны улицы, большим садом, в коем со временем предлагается устроить залу для летнего чтения книг».

Цікавим є той факт, що засновники передбачали: «В дни высокаторжественные, все посторонние лица, не состоящие в числе читателей имеют право на бесплатное чтение книг и журналов в самой библиотеке». Подібна практика вперше зустрічається в історії вітчизняної бібліотечної справи. Привабливою була пропозиція, що при бібліотеці будуть свої книгоноші "для разноса читателям книг и прочего по делам, дабы тем облегчать сношение с библиотекою и ускорить взаимный обмен прочитанных книг на непрочитанные".

У наступному розділі «Открытие библиотеки» визначалась дата відкриття. В останньому розділі йшлося про просвітні функції бібліотеки.

Щоб відкрити книгозбірню, треба було ретельно вивчити досвід діяльності публічних бібліотек, зібрати кращі твори літератури, та періодичні видання, встановити зв'язок із світовими центрами книготоргівлі, зокрема Лейпцигом, Москвою, С.-Петербургом.

З часом був відкритий філіал бібліотеки у місті Чернігові. Як сучасники П.П.Должикова, так і дослідники наших часів, високо цінували роботу його бібліотеки. Її називали "центром книжкової торгівлі", "довідок з різних питань культури", "книжковою енциклопедією", "поемою про книгу"

Великим попитом користувалася художня література, яка складала майже половину фонду бібліотеки.

П.П.Должиков приділяв увагу придбанню українських видань, серед них: "Наталка Полтавка", "Москаль-чарівник", "Енеїда" І.П.Котляревського, багато повістей і оповідань Г.Ф.Квітки-Основ'яненка, твори Є.П.Гребінки, "Кобзар" та "Гайдамаки" Т.Г.Шевченка, українські альманахи "Ластівка", "Молодик", "Сніп" та ін.

П.П.Должиков встановлює зв'язки з Галичиною, надсилає львівським вченим списки фонду власної бібліотеки, а також твори російських та українських письменників. Натомість до бібліотеки надходять твори західноукраїнських авторів, незважаючи на усі перешкоди влади. Саме так зароджувався книгообмін між країнами.

У 60-ті роки, не витримавши конкуренції з іншими книгозбірнями, бібліотека П.П.Должикова припинила свою діяльність. Значну частину фонду було продано імператорській Публічній бібліотеці С.-Петербурга.

Велике значення мають погляди П.П.Должикова на практичні проблеми організації роботи бібліотек. У своїй статті «Кое-что о русских библиотеках и букинистической торговле в Киеве» він розглядає проблеми бібліотечної статистики і підкреслює, що звіти про діяльність публічних бібліотек потрібні, аби знати про те, чи досягають бібліотеки свого призначення, чи збільшується число читачів, де саме більше, де їх зовсім немає і яким кигам надають перевагу.

Погляди П.П.Должикова стосовно теоретичних і практичних проблем організації бібліотечної справи, роботи з читачами, комплектування фондів, звітності – яскравий приклад зацікавленого ставлення до розвитку культури, просвіти народу. Вони і сьогодні становлять неабиякий інтерес для працівників бібліотек.

O. Chumakova

OCCURRENCE OF PUBLIC LIBRARIES IN KIEV AND ACTIVITIES

The process of the emergence of the first public libraries in Kiev and the activities of its leader Paul Dolzhikov. Much attention is paid to the collection of book funds.

СЕКЦІЯ 4: ПРОБЛЕМА МОДЕРНІЗАЦІЇ ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ

УДК 351.86:316.776 (477) (043)

А. О. Алексєєва
/Україна/

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА З ПИТАНЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується підвищенням ролі інформаційної сфери, яка представляє собою сукупність інформації та інформаційної інфраструктури. Бурхливий розвиток інформаційної сфери супроводжується появою принципово нових загроз інтересам особистості, суспільства, держави та її національній безпеці. Захищаючи свої інформаційні інтереси, держава має дбати про свою інформаційну безпеку.

Система забезпечення інформаційної безпеки України створюється і розвивається відповідно до Конституції України та інших нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини в інформаційній сфері. Основу даної системи складають органи, сили та засоби забезпечення інформаційної безпеки, які вживають систему адміністративно-правових, інформаційно-аналітичних, організаційно-управлінських та інших заходів, спрямованих на забезпечення стійкого функціонування системи державного управління.

Питанню інформаційної безпеки України, її стану і перспективам розвитку, методологічним та теоретичним основам досліджуваної проблеми приділяли увагу вітчизняні та зарубіжні автори А. Гальчинський, П. Друкер, Є. Кравець, І. Колідушко, В. Ліпкан, Є. Макаренко, Ф. Медвідь, Г. Почепцов, Е. Тофлер.

Реалізацію державної політики з питань інформаційної безпеки в Україні розглянемо в двох аспектах: законодавчої бази та діяльності державних органів влади.

Основними законами, що регулюють питання інформаційної безпеки в Україні є Закон України: «Про інформацію», «Про основи національної безпеки України», «Про доступ до публічної інформації» та інші законодавчі акти, що регулюють суспільні відносини в інформаційній сфері.

У Законі України «Про інформацію» прийнятого у 1992 році, закріплено право громадян на інформацію, відповідальність за порушення законодавства про інформацію та її охорону, визначені правові основи інформаційної діяльності, напрями і способи державної інформаційної політики.

Основними напрямками державної інформаційної політики є: забезпечення доступу кожного до інформації; забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації; створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства; забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень; постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів, а також забезпечення інформаційної безпеки України [4].

Відповідно до законодавства України поняття «інформаційна безпека» має таке визначення: «стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване поширення, використання, порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації» [1].

Стосовно доступності в Україні існує документ, який забезпечує право громадянину отримати необхідну інформацію - це Закон України «Про доступ до публічної інформації», прийнятий у 2001 році [3].

У Законі визначено порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації та інформації, що становить суспільний інтерес.

Закон «Про основи національної безпеки України» затверджений у 2003 році, передбачає розроблення декількох програмних документів, які мають визначати конкретні напрями проведення державної політики щодо безпеки у різних сферах.

Стосовно інформаційної безпеки в Україні у Законі зазначено гарантії захищеності, щодо життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова, інформаційних технологій та інформаційної безпеки [6].

Формування та реалізація інформаційної політики, в тому числі питання інформаційної безпеки, є одним з основних завдань таких органів державної влади, як: Міністерства інформаційної політики; міжвідомчої комісії з питань інформаційної політики та інформаційної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України.

Міністерство інформаційної політики, яке було створено 2 грудня 2014 року – є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України, з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами, а також забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів. У своїй діяльності міністерство базується виключно на принципах захисту свободи слова та думки, захисту прав громадян на вираження своєї позиції.

Основні завдання затверджені в Програмі дій Уряду та викладені у Коаліційній угоді, підписаній п'ятьма парламентськими фракціями Верховної Ради України є: розробка стратегії інформаційної політики України та концепції інформаційної безпеки держави; координація органів влади в питаннях комунікації та поширення інформації; протидія інформаційній агресії з боку Росії; формування державної політики щодо діяльності засобів масової комунікації; реалізація державної політики у сферах поширення інформації, просвітницької діяльності і використання національних інформаційних ресурсів; створення умов для розвитку інформаційного суспільства, а також здійснення державного контролю за діяльністю засобів масової комунікації незалежно від їх підпорядкування і форми власності.

Також зазначається, що Міністерство інформаційної політики одержало повноваження на: розробку та затвердження державних стандартів телевізійного виробництва, реклами, стандартів з професій в сфері медіа та інформації; координацію заходів по запобіганню нанесення громадянам України шкоди через неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується та впливають на свідомість громадян; розробку програми позиціонування України в світі та стратегії захисту інформаційного простору України від зовнішнього інформаційного впливу, тощо [2].

Консультативно-дорадчим органом в Україні є Міжвідомча комісія з питань інформаційної політики та інформаційної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України.

Раду оборони України було утворено у 1991 року, цей орган було визначено як вищий державний орган колегіального керівництва питаннями оборони і безпеки України, який утворюється з метою захисту суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності та недоторканності республіки, вироблення стратегії і постійного вдосконалення політики у сфері оборони і державної безпеки, всебічної наукової оцінки характеру військової загрози, визначення ставлення до сучасних війн, ефективного контролю за виконанням завдань держави та її інститутів по підтриманню обороноздатності України на рівні оборонної достатності. Рада національної безпеки і оборони України координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони [7].

Міжвідомча комісія з питань інформаційної політики та інформаційної безпеки була утворена 22 січня 2002 року, до основних завдань якої належать: аналіз стану і можливих загроз національній безпеці України; аналіз здійснення галузевих програм і виконання заходів, пов'язаних із реалізацією міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади державної політики в інформаційній сфері; розроблення і внесення Президентові України та Раді національної безпеки і оборони України пропозицій щодо визначення національних інтересів України в інформаційній сфері; удосконалення системи оперативного інформаційно-аналітичного забезпечення Президента України, тощо. У своїй діяльності Комісія керується Конституцією України, Законами України, актами Президента і Кабінету Міністрів України [5].

В Україні існує доволі широка нормативна база щодо інформаційної безпеки держави, однак, вона не достатньо досконала та не відповідає сьогоденню. Тому назріла об'єктивна потреба у державно-правовому регулюванні науково-технологічної та інформаційної діяльності, що відповідала б реаліям сучасного світу та рівню розвитку інформаційних технологій, нормам міжнародного права, але водночас ефективно захищала б власні українські національні інтереси.

Основні акценти державної інформаційної політики повинні базуватись на забезпеченні права на достовірну, повну та своєчасну інформацію, свободи слова та інформаційної діяльності в національному інформаційному просторі, недопущення втручання в зміст та внутрішню організацію інформаційних процесів, крім випадків, визначених законодавством відповідно до Конституції України; збереженні та вдосконаленні вітчизняного національного інформаційного продукту та технологій, національно-духовних та культурних цінностей України; забезпеченні інформаційної та національно-культурної ідентифікації України у світовому інформаційному просторі; гарантування державної підтримки та розвитку ресурсів науково-технічної продукції та інформаційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лужецький В. А. Інформаційна безпека / В. А. Лужецький. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2009. – 239с.
2. Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України: Положення від 14.01.2015 №2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2-2015-%D0%BF#n11>
3. Про доступ до публічної інформації: закон України від 13.01.2011 №2939-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
4. Про інформацію: закон України від 02.10.1992 № 2657-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
5. Про Міжвідомчу комісію з питань інформаційної політики та інформаційної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України: Положення від 22.01.2002 №63 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/63/2002>
6. Про основи національної безпеки України: закон України від 19.06.2003 №964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
7. Про Раду національної безпеки і оборони України: закон України від 05.03.1998 №183/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80>

A. Alexeeva

STATE POLICY ON INFORMATION SECURITY IN UKRAINE

The author believes that Ukraine has a fairly broad regulatory framework for information security, but it is not quite perfect and does not meet the present. Therefore, there is an objective need for state-legal regulation of scientific and technological information and activities that correspond to the realities of the modern world and the level of development of information technology, international law.

**ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФУНКЦІОНУВАННЯ ДІЛОВОДНИХ СЛУЖБ**

Однією з визначальних складових функціонування діловодних служб є його нормативно-правове забезпечення. Не вдаючись до розлогих коментарів, зазначимо, ця тема завжди перебувала в колі підвищеного інтересу фахівців, а вивчення історичного досвіду регулювання організації служб діловодства підтверджує це. Незважаючи на чинні напрацювання, що на нормативно-правових засадах «прописують» зміст виробничих процесів і їх порядок реалізації, низка важливих питань потребує нагального розв'язання. Це викликано, по-перше, необхідністю упорядкування нормативно-правової бази згідно з потребами новітньої практики; по-друге, специфікою унормування електронного діловодства з урахуванням особливостей документації на нетрадиційних носіях інформації; по-третє, освоєнням та запозиченням зарубіжного досвіду із метою оптимізації керування документаційними процесами.

Діяльність діловодної служби узалежнюється значною мірою від практичних потреб установи, а тому основоположними нормативними документами, які визначають порядок її створення, організацію роботи, завдання, функції, права, обов'язки, взаємодію з іншими структурними підрозділами закладу, є *положення, посадові інструкції* для кожного працівника, котрий здійснює діловодне обслуговування, *інструкція з діловодства, табель, альбом уніфікованих форм документів*. Незважаючи на існування специфіки функціонування діловодних служб залежно від сфери людської діяльності та «системи координат» перебування самої установи, загальні засади реалізації ними свого призначення регламентуються на державному та відомчому рівнях. Наразі такими основними нормативно-правовими актами загальнодержавного значення є «Типова інструкція з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органів виконавчої влади» (2011), «Правила організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях» (2015). Закон України «Про діловодство» (2004) донині залишається в статусі проекту, хоча цей акт мав установити основоположні маркери засад організації й функціонування діловодних служб.

Актуальним залишаються питання, пов'язані з економічним аспектом документування інформації та організації роботи з нею. «Міжгалузевим нормам часу працівників, що виконують роботи з діловодства» (2007) бракує практичної апробації, обґрунтованих висновків щодо перспектив їх упровадження, засадничих принципів узгодженості зі спорідненими галузями людської діяльності. Ідеться про важливість експертизи змісту нормативного документа державними архівними установами, оскільки вони в межах законодавчо закріплених компетенцій керують організацією діловодства. Рациональний підхід до структурування робочого часу служб діловодства є запорукою ефективного менеджменту в установі, продуктивності праці, якості операцій, пов'язаних із документуванням управлінської інформації, організацією документообігу та виконанням документів, тощо.

Помітним явищем на шляху унормування діяльності діловодних служб стало впровадження модифікованої версії ISO 15489:2001 Національного стандарту України ДСТУ 4423:2005 «Інформація та документація. Керування документаційними процесами» (у 2-х ч.), що безпосередньо й опосередковано визначив умови, порядок підтримання, методики реалізації корпоративної цілісності середовища інформаційного керування установою, систему напрямів діяльності осіб, зайнятих у діловодстві. І хоча у зв'язку з набуттям чинності ISO 15489–1:2016 перед членами вітчизняного комітету ТК-144 «Інформація та

документація» постала необхідність розроблення національного аналогу нової редакції міжнародного стандарту, втім набуття чинності ДСТУ 4423:2005 стало важливим моментом в умовах глобалізації інтеграційних інформаційних процесів. Безперечно, зарубіжний досвід, напрацьований у галузі регулювання практики роботи з документами, принагідно може прислужитись у вітчизняному діловодстві за умов адаптації до традицій.

Вагоме значення для функціонування служб діловодства мають ті стандарти, які регламентують процедуру оформлювання управлінських документів. Запровадження уніфікованих, оптимальних технологічних процесів, операцій є гарантом визначення найвдалішого складу показників службового документа, уникнення дублювання інформації, упорядкування номенклатури класів, систем документації, їх складу, зменшення витрат часу на документування, підвищення діловодної культури тощо. Тому, наприклад, розроблення та впровадження в життя стандартів серії «Державна уніфікована система документації», попри їх рекомендаційний характер, є вимогою часу, тим паче в умовах поширення електронного діловодства. У зв'язку з цим так само для успішної реалізації діловодною службою своїх функцій актуальним є розроблення нової редакції Державного класифікатора управлінської документації ДК 010-98, орієнтованого на електронний документообіг та покликаного полегшувати інформаційний пошук. Інакше кажучи, йдеться про важливість комплексного нормативного забезпечення усіх діловодних процесів, із метою раціоналізації робочого часу осіб, задіяних у керуванні документаційними процесами, ефективності їх взаємодії та діяльності установи.

Неабияку роль у діловодстві відіграє мовна фахова культура. Давно назріла потреба переглянути зміст Національного стандарту ДСТУ 2732:2004 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять», що пов'язано з поширенням новітніх інформаційних технологій, ревізією традиційних уявлень про документ. Це викликано утвердженням сприйняття його як структурованої інформації. Інформологічний підхід до визначення документа вимагає уточнення фундаментальних понять сфери діловодства й архівної справи, а також розроблення тієї частини термінологічного стандарту, що була б присвячена суто електронним документації, документообігу. Тобто, важливе місце в ньому мають посісти терміни, поняття, що окреслюють зміст основних видів електронних документів, їх ідентифікаційних, техніко-технологічних характеристик та метаданих. Нині колектив розробників Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства, Центрального державного електронного архіву України задекларували в планах своєї роботи підготовку подібних нормативних документів, втім колективне обговорення проєктів стане в пригоді спільним, давно запитаним фахівцями, старанням.

Для успішного, якісного функціонування служб діловодства необхідними є й інші умови, засади організації праці, втім нормативно-правове забезпечення їх діяльності залишається наріжним каменем ефективності й злагодженості керування документаційними процесами.

V. Bezdrabko

KEY PROBLEMS REGULATORY FRAMEWORK OF SERVICES RECORD KEEPING

Analyzes the regulatory record keeping services functioning in Ukraine. Much attention is paid to issues related to the economic aspect of documenting information and work with it.

ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Сучасні перспективні напрями вдосконалення інформаційно-документаційного забезпечення управління невіддільні від процесу масового впровадження досягнень науково-технічного прогресу, зокрема в системі управління органів виконавчої влади [1]. Наразі популярності набирають різноманітні технологічні інновації, покликані оптимізувати процеси з обробки і збереження інформації [2]. Одним із таких перспективних варіантів є використання хмарних технологій, що передбачають віддалену обробку та зберігання даних [3].

Хмарні технології дозволяють споживачам використовувати програми без встановлення, забезпечують доступ до особистих файлів з будь-якого комп'ютера, що має вихід у мережу Інтернет. Вони дозволяють значно ефективніше здійснювати управління установою чи підприємством за рахунок централізації управлінської та облікової інформації, обробки, пропускової здатності та надійності [3].

Хмара – це деякий дата-центр, сервер, або їх мережа, де зберігаються дані та програми, що з'єднуються з користувачами через мережу Інтернет. Як результат, вся управлінська та облікова інформація використовується централізовано.

Впровадження хмарних технологій у державну систему управління не є новим. Різні країни, зокрема, Данія, Велика Британія, успішно користуються даною можливістю. Так, перша застосовує Google Apps (пакет хмарних сервісів і додатків для спільної роботи, які компанія Google надає за передплатою). А от Велика Британія всю інфраструктуру обробки зберігає в Government Cloud (з англ. «урядова хмара»), наслідком чого є скорочення практично на половину державних витрат в ІТ-секторі. «Хмарами» у державних цілях користуються також Сінгапур, Італія, Молдова, Бельгія, Австрія, Словенія та Португалія. Використання хмарних технологій набуває дедалі більшої популярності й в Україні, проте, на жаль, поки що у приватному секторі.

Для розуміння доцільності впровадження вказаних технологій, слід визначити основні їх переваги, а саме: певний рівень безпеки; висока швидкість обробки даних; забезпечення захисту даних від втрат, звільнення дискового простору комп'ютерів, адже вся інформація знаходиться у мережі Інтернет, корпоративна робота одночасно з одним файлом [4]. Також для зберігання великого обсягу інформації, яка міститься й обробляється у держструктурах, не буде потреби будувати власні data-центри чи турбуватися про забезпечення різноманітних сервісів з підтримки та охорони такого центру [2].

Окрім очевидних переваг, доцільно відмітити й деякі недоліки, основним з яких є їх незначне поширення. Проте варто зазначити, що дані технології лише починають впроваджуватись в Україні. Певні ризики виникають також у випадку надання хмарної послуги певною компанією, адже збереження даних користувача стає залежним від останньої, до того ж постає необхідність постійної присутності в мережі для роботи.

На додачу, завжди існує небезпека хакерських атак на сервер [4]. Тим не менш, хмарні технології мають значні перспективи. Саме вони були створені з метою надання можливостей швидше, якісніше і з меншими витратами досягати поставлених цілей [2].

Таким чином, використання інноваційних технологій в інформаційно-документаційному забезпеченні органів державної влади дасть можливість здійснити інтенсивний перехід від локальної автоматизації окремих операцій з інформацією до автоматизації всього комплексу операцій з опрацювання управлінських документів: реєстрації (обліку) документів, довідкової, контрольної та оперативної пошукової роботи, збереження відповідної інформації в процесі створення документів та ін., що призведе до

якісної зміни технології роботи працівників апарату управління. Загалом впровадження хмарних технологій дозволить у прискореному режимі перейти на електронний документообіг, зокрема і державному сектору, якому сьогодні потрібно впроваджувати дієві механізми управління та реформувати країну [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. Кунченко-Харченко В.І. Електронний документообіг як база сучасного інформаційного забезпечення: навч. посіб. / В.І. Кунченко-Харченко [Електронний ресурс] // Черкас. держ. техн. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2011. – С. 226-227. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/24932/1/106-226-227.pdf>. – Назва з екрану.
2. Юзич М. Хмарні технології в Україні: високий старт [Електронний ресурс] / Марія Юзич // День. – К. – № 82. – 2015. – Режим доступу: <http://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/hmarni-tehnologiyi-v-ukrayini-vysokyy-star>. – Назва з екрану.
3. Хмарні технології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://j.parus.ua/ua/358>. – Назва з екрану.
4. Хмарні технології. Переваги і недоліки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://valtek.com.ua/ua/system-integration/it-infrastructure/clouds/cloud-technologies>. – Назва з екрану.

О. Lebedynets

USE CLOUD TECHNOLOGY IN THE INFORMATION AND DOCUMENTATION PROVIDING OF PUBLIC AUTHORITIES

Cloud technology allows customers to use applications without installation, providing access to personal files from any computer that has access to the Internet. They allow you to more effectively manage the institution or enterprise by centralizing management and accounting information, processing, bandwidth and reliability

УДК 681.3

О. О. Петров

/ Україна /

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

На нинішньому етапі розвитку людства (збільшення темпів інформатизації усіх сфер виробництва, розповсюдження Інтернету та полегшення доступу до нього населення) постало питання про перехід до інформаційного суспільства, котре характеризується збільшенням різноманітних інформаційних потреб, а також превалюванням галузі інформаційної індустрії над іншими галузями суспільного виробництва. В рамках неминучої інформатизації людського існування постало і питання впровадження електронного документообігу. Закон України “Про електронні документи та електронний документообіг” від 22.05.2003 р. зазначає, що “електронний документообіг (обіг електронних документів) - це сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів” (ст.9).

Нині в Україні функціонують різні системи електронного документообігу: “АСКОД”, “ДЛЮ”, “Megapolis.DocNet”, “DIRECTUM”, “ІС:документообіг”, “SX-Government”, “Optima-WorkFlow” та інші.

В Україні електронний документообіг вивчають Д.В. Ланде, В.Н. Фурашев, С.М. Брайчевский, А.Н. Григорьев, Є.В. Громов, О.В. Баркова, О.В. Годич, Ю.С. Ковтанюк, С.Г.

Кулешов, В.В. Рудюк, А.В. Гречко, Г.Г. Асєєв, І.В. Клименко, К.О. Линьов, О.В. Матвієнко, І.В. Васюков, С.М. Головань, А.М. Давиденко, Т.Г. Белова, М.М. Дутов, Н.Т. Задорожна, Г.О.Перехрест, М.Н. Цивін та багато інших дослідників. Предметніше проблеми автоматизації діловодства розглядають дослідники В.М. Шейко та О.В. Лаба. Хоча деякі питання впровадження електронного документообігу вимагають більш детальнішого обговорення внаслідок своєї дискусійності та суспільної важливості.

На сучасному етапі на шляху швидкого та масштабного впровадження електронного документообігу постають різні проблеми:

Технологічно-фінансова. Впровадження систем електронного документообігу вимагає значної кількості додаткових витрат на придбання технічного оснащення (в першу чергу – потужних серверів), які в рамках сучасного економічного становища країни та суб'єктів господарювання не є доцільними.

Кадрова. З одного боку впровадження електронного документообігу вимагає від персоналу організації чи підприємства навичок роботи з системами електронного документообігу, що змушує керівництво витрачати час та кошти на перепідготовку персоналу. З іншого боку впровадження електронного документообігу в ідеалі повинно скоротити кількість задіяних в документообізі осіб (секретарів, архіваріусів, канцеляристів), що висуває соціальну проблему – збільшення кількості безробітних осіб цього професійного напрямку.

Суб'єктивно-психологічна. У більшості випадків “старше покоління” робітників сфери діловодства (вже згадані секретарі, архіваріуси, канцеляристи та ін.), котрі звикли працювати з паперами і мають досить низький рівень інформаційної культури не досить вдоволені запровадженням нової не досить зрозумілої для них системи електронного документообігу. Вирішення цієї проблеми повертає нас до попередньої проблеми – кадрової.

“Системний конфлікт”. Різні системи електронного документообігу, які проектуються різними компаніями конфліктують між собою при спробах взаємодії систем, навіть якщо системи побудовані на одній платформі (наприклад, Oracle) все ж виникають проблеми несумісності форматів даних та технологічних рішень, які були задіяні при проектуванні систем. Вирішення проблеми лежить в побудові єдиної загальної для усіх платформ для створення системи електронного документообігу (що навряд відбудеться) або вироблення єдиних стандартів та технологічних методик для функціонування систем.

“Гібридний документообіг”. Як було зазначено на інформаційному заході “DOCFLOW2016”, котрий відбувся 6.10.2016 р. у м.Києві і неодноразово підтверджувалося різними спеціалістами в даній області, електронний документообіг має приховані елементи традиційного документообігу (до електронних документів прикрпляються відскановані документи або вже надіслані документи роздруковуються), що дозволяє говорити про гібридний електронно-паперовий документообіг у більшості установ і підприємств, які намагаються запровадити системи електронного документообігу. Часом частка традиційного документообігу в таких гібридних системах електронного документообігу складає до 70%. Навіть Кабінет міністрів України, котрий офіційно з 15.08.2016 р. перейшов на електронний документообіг має низку нормативних актів, які існують лише в паперовому вигляді.

Вирішення цих та інших проблем допоможе пришвидшити процес або зменшити негативні ефекти від впровадження електронного документообігу в усіх сферах суспільного життя України.

O. Petrov

PROBLEMS OF ELECTRONIC DOCUMENT IN MODERN CONDITIONS

It illuminates the informatization of modern society and the need to move in a new environment to an electronic document. The problems that stand in the way of modern electronic document.

**ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО
ДІЛОВОДСТВА У НАУКОВИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАННЯХ**

На початку XXI сторіччя для українського діловодства актуальним стає питання модернізації за рахунок впровадження електронного документообігу, використання електронних документів у поточній діяльності органів влади, установ, підприємств, організацій. Обумовлено це було тим, що обсяги інформації як зовнішньої, так і внутрішньої стрімко збільшувалися. Проте, досягнення ефективності в електронному документуванні управлінської інформації та роботі зі службовими документами, на наш погляд, можливо за таких умов:

– дотримання вимог встановлених нормативно-правовими актами, які регламентують організацію електронного діловодства;

– застосування якісного програмного забезпечення, яке має обслуговуватись кваліфікованими спеціалістами;

– здійснення наукових досліджень з цієї проблематики, поєднання результатів розробок науковців з досвідом фахівців-практиків, спрямованих на вдосконалення правил організації електронного діловодства.

Для з'ясування стану висвітлення проблем модернізації сучасного українського діловодства за 2010-2015 роки автором були обрані фахові науково-періодичні видання «Студії з архівної справи та документознавства», яке вважається першим українським спеціалізованим науковим журналом у галузі документознавства, що почав публікуватись у перші роки незалежності України (перший випуск – 1996 рік), та «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», метою якого визначалось «комплексне відображення споріднених проблем розвитку бібліотекознавства, документознавства, інформології та висвітлення теоретичних засад цих наук і їх впливу на практику» (перший випуск – 2004 рік) [1, с.7]. Автором були опрацьовані статті опубліковані у рубриках: «Документознавство: історія, теорія, практика» («Студії з архівної справи та документознавства») та «Документознавство»/«Документознавство. Архівознавство» («Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія»).

Протягом означеного періоду було опубліковано шість випусків «Студій з архівної справи та документознавства». Кількість публікацій, присвячених проблемам електронного діловодства складає вісімнадцять (2010, 2011, 2013 роки – по одній статті, 2012 рік – тринадцять публікацій, 2015 рік – дві статті). Зазначимо, що у випуску 2012 року опубліковані матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Електронний документ: актуальні завдання та практичне впровадження (Життєвий цикл електронного документа)». Інформація згрупована за такими напрямками: електронні документи і теоретичні питання документознавства та архівознавства; електронний документ у документальних системах установи та проблеми архівного зберігання електронного документа; законодавче регулювання у сфері електронного документообігу. Кількість публікацій за цей рік, в яких висвітлено актуальні питання електронного діловодства, склала дванадцять. Активним дописувачами визначеної проблематики 2010-2015 років є О. Лаба (чотири публікації), Т. Купрунець (дві публікації).

За 2010-2015 роки у науковому журналі («Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія») опубліковано сім статей (2011, 2013, 2015 роки – по дві статті, 2014 рік – одна стаття), в яких увага авторів зосереджена на проблемах та перспективах впровадження новітніх інформаційних технологій у створенні документів, їх опрацюванні, передачі, систематизуванні тощо. Слід зазначити, що у більшості публікацій висвітлюється стан

використання електронних документів, систем електронного документообігу в конкретній галузі.

Отже, процес формування історіографії з проблем модернізації сучасного українського діловодства є очевидним. Науковий підхід у вирішенні цих проблем відображає своєчасність та перспективність використання електронних документів, систем електронного документообігу, мультимедійних комунікацій для сучасного суспільства, у діяльності органів влади всіх рівнів, установ, підприємств, організацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Слободяник М. С. Концепція та пріоритетна проблематика журналу / М. С. Слободяник // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. – № 1. – С. 7-8.

I. Petrova

PROBLEMS OF CURRENT RECORD KEEPING MODERNIZATION IN UKRAINE COVERED BY SCIENTIFIC PERIODICALS

Publication analyses the dynamics of coverage of problems in the sphere of current record keeping modernization in Ukraine made by professional scientific periodicals «Studies on Archival Affairs and Records Keeping» and «Library Science. Record Studies. Informology» during the period 2010–2015.

УДК 330.341.1

С. М. Петькун

/Україна /

КОМУНІКАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Розгляд теоретичних засад комунікаційного процесу насамперед потребує визначення сутності поняття «комунікація». Трактують терміна «комунікація» досить багато, і залежать вони від підходів, що використовуються авторами різних галузей: лінгвістичної – Комунікація – процес і результат обміну інформацією; філософської – Комунікація – універсальна реальність соціального існування, вираження здатності суспільної людини до співіснування, яке є незаперечною умовою життя; психологічної – Комунікація – це також вербальні та невербальні стосунки, обмін інформацією, поводження, порозуміння і його спроба, зв'язки, взаємозалежність тощо; соціальної – Комунікація – це зумовлений ситуацією й соціально-психологічними особливостями комунікаторів процес встановлення і підтримання контактів між членами певної соціальної групи чи суспільства загалом на основі духовного, професійного або іншого єднання учасників комунікації; економічної – Комунікація – засіб співробітництва, взаємодії, забезпечення досягнення цілей працівників, організації та суспільства через те, що сучасний бізнес становить складне виробництво, колективний характер праці, використання значних ресурсів; маркетингової – Комунікація – це комплекс заходів, спрямований на встановлення двостороннього зв'язку між підприємствами споживчої кооперації та іншими суб'єктами ринку за допомогою відповідних інструментів, для посилення ефективності та впливової діяльності на ринку. Про важливість і необхідність ефективного функціонування комунікацій в організації свідчить ряд положень, а саме:

1. Комунікація – основна умова існування і розвитку підприємства.
2. Комунікація здійснює взаємодію із зовнішнім середовищем, визначаючи рівень і якість прийняття управлінських рішень.
3. Комунікації характеризують стан внутрішнього середовища організації шляхом забезпечення функціонування і взаємодії людей, структури, цілей, технології та завдань організації.
4. Комунікація створює неформальну структуру в процесі функціонування організації і сприяє зближенню з нею формальної структури.

Дж. Лафта виділив ряд моментів, на які повинні бути насамперед спрямовані комунікації в організації:

1. Забезпечення ефективного обміну інформацією між об'єктами і суб'єктами управління, а також між організацією та її оточенням.
2. Удосконалення міжособистісних відносин у процесі обміну інформацією.
3. Створення інформаційних каналів для обміну інформацією між окремими співробітниками і групами та координація їх завдань і дій.
4. Регулювання та раціоналізація інформаційних потоків .

Комунікації у менеджменті належать до сполучних процесів управління, оскільки пов'язують функції планування, організації, мотивації та контролю. Комунікаційний процес - це процес обміну інформацією між двома і декількома людьми (працівниками) з метою розв'язання певної проблеми. Розглядаючи обмін інформацією на підприємстві, часто мають на увазі людей, які спілкуються особисто або в групі на зборах, розмови по телефону або складання записок, звітів. І хоча на ці випадки припадає основна частина комунікацій на підприємстві, разом з тим не можна обмежуватись лише ними при аналізі досить складного комунікаційного процесу.

Дослідження свідчать, що менеджери 50-90% робочого часу витрачають на комунікаційні процеси. Керівники різних рівнів займаються цим постійно, щоб реалізувати свою роль у міжособистісних відносинах, інформаційному обміні, в процесах прийняття рішень, в плануванні, організації, мотивації й контролі. Саме тому, що обмін інформацією входить до всіх видів управлінської діяльності, комунікацію називають процесом, який поєднує частини підприємства в одне ціле. Якщо ліквідувати комунікацію, то підприємство перестане бути керованим і його діяльність набуде хаотичного, некоординованого характеру. Тож учені досліджують види інформації й способи її передання з точки зору впливу на поведінку окремих осіб і колективів. Згідно з теорією комунікації їх бажана поведінка досягається лише через розуміння й узгодженість із прийнятою інформацією. Щоб здійснювати комунікацію ефективно, тобто передавати певні повідомлення у формі методичних вказівок, інструкцій, наказів, доповідей, звітів тощо, потрібно враховувати ряд факторів: підбір слів при формулюванні повідомлень, настроїв, самопочуття, потреби адресатів та ін. Тому проблема підвищення ефективності комунікації має певні аспекти: формально-логічний, семантичний, соціально-психологічний, текстово-логічний, організаційний, технічний. Встановлення належної комунікації пов'язане з розв'язанням багатьох питань: готовність партнерів встановлювати комунікацію, обрання способів комунікації, виявлення та усунення перешкод, вірне поєднання усної, візуальної та письмової форм комунікації тощо. Комунікацію необхідно вивчати не лише в її теоретичних аспектах, але й у практичних. Саме так визначається здатність до комунікації, зокрема, ораторське мистецтво, схильність до журналістики, викладацької роботи, рекламної справи, радіо- і телемовлення тощо. На практиці ефективність комунікацій знижується, якщо неточно формулюється повідомлення, має місце помилковий переклад або нечітке тлумачення, припускається втрата інформації в процесі передання, її зберігання через неуважність працівників, обмежений час для адаптації й засвоєння інформації тощо. Серйозною перепорою в налагодженні ефективних комунікацій на підприємствах є авторитарне ставлення адміністрації до підлеглих, нечіткість виконання або небажання керівників виконувати свої обов'язки, відсутність позитивної ділової атмосфери й мотивації для спілкування працівників між собою, неправильне визначення прав і відповідальності, страх керівників і підлеглих за наслідки при переданні надто відвертої інформації тощо. До суб'єктивних факторів, які знижують ефективність контактів між окремими працівниками, відносять різне тлумачення одних і тих же понять, при обміні інформацією. Тому в процесі спілкування й передання інформації виникають перешкоди через її перекощення, непорозуміння, уповільнення інформаційного процесу тощо. До того ж, отримувачі

сприймають насамперед ту інформацію, яку вони сподіваються одержати, й іноді ігнорують дані, які не співпадають з їхньою попередньою уявою.

Соціологічні дослідження засвідчили, що 73% американських, 63% англійських і 80% японських керівників вважають, що недоліки комунікації є головною перепоною на шляху досягнення ефективності їх роботи. Ефективно працюючі керівники - це ті, які досягли успіхів у налагодженні комунікацій і самі є комунікативними. Комунікабельність (комунікативність) (англ., Communicability) - це здатність до комунікацій, встановлення контактів і зв'язків, досягнення взаєморозуміння.

Цілями комунікації є забезпечення ефективного обміну інформацією між суб'єктами і об'єктами управління, удосконалення міжособистісних відносин під час обміну інформацією, створення інформаційних каналів для обміну інформацією між окремими працівниками і групами та координації їх завдань і дій, регулювання і раціоналізація інформаційних потоків підприємства тощо. Згідно з опитуванням, приблизно 250 тис. працівників 2000 різних компаній обмін інформацією вважають однією з найскладніших проблем в організаціях. Ці опитування показують, що неефективні комунікації – одна з головних сфер виникнення проблем. Щоб визначити основні причини зниження ефективності комунікацій, слід враховувати кожний етап комунікаційного процесу. Перш за все визначимо елементи комунікаційного процесу:

- відправник, особа, яка генерує ідеї або збирає інформацію і передає її;
- повідомлення, власне інформація, закодована за допомогою символів;
- канал, засіб передачі інформації;
- одержувач, особа, якій призначена інформація і яка інтерпретує її.

При обміні інформацією завдання відправника й одержувача полягає у тому, щоб скласти повідомлення й використати канал зв'язку для його передачі так, щоб обидві сторони зрозуміли і поділили вихідну ідею. Цього досягти важко, тому що кожний етап є одночасно місцем, де її зміст може бути перекручено або повністю втрачено.

Найважливіша роль у комунікаціях надається зворотному зв'язку. За наявності зворотного зв'язку відправник і одержувач обмінюються комунікаційними ролями. Зворотний зв'язок необхідний для того, щоб зрозуміти, якою мірою повідомлення було сприйняте і зрозуміле. Менеджер не повинен виходити з того, що все, написане або сказане ним, зрозуміють точно так, як він продумав. Менеджер, який не налагодить зворотного зв'язку для одержання інформації, рано чи пізно зрозуміє, що ефективність його управлінських дій буде різко знижуватися.

Зворотній зв'язок дає змогу долати так звані шуми – усе те, що спотворює зміст, створює перешкоди на шляху обміну інформацією. Шум – це будь-який додатковий сигнал, непередбачений джерелом інформації, який спотворює інформацію або спричиняє помилки в її передачі [10].

Розрізняють три проблеми в комунікації:

- технічна проблема пов'язана з точністю передачі комунікаційних символів;
- семантична проблема пов'язана з вибором таких символів, які б найбільш точно виражали бажаний зміст;
- проблема ефективності – ступінь впливу одержаного повідомлення на поведінку об'єкта.

У процесі комунікацій основні елементи проходять ряд взаємопов'язаних етапів:

Зародження ідеї. Обмін інформацією починається з формулювання ідеї або відбору інформації. Відправник вирішує, яку значущу ідею або повідомлення слід зробити предметом обміну.

Враховуючи неможливість ефективного функціонування комунікаційної системи без належного управління нею, керівникам та менеджерам підприємства з метою формування якісних комунікаційних систем потрібно вдосконалювати механізм управління на засадах

визначення цілей і формування управління системи комунікацій. Для удосконалення комунікації у процесі управління на підприємстві потрібно чітко визначати потребу в інформації кожного структурного підрозділу й кожного робочого місця, регулювати інформаційні потоки відповідно до вирішуваних завдань, повинна відбуватися взаємодія керівників і підлеглих; організація ефективної системи зворотного зв'язку; впровадження системи збирання пропозицій; інформаційні повідомлення адміністрації підприємства; використання сучасних інформаційних технологій. Керівники вищого рівня повинні постійно надавати управлінській діяльності більш організованого характеру: удосконалювати планування масових організаційних заходів, зборів, нарад, зустрічей з підлеглими, керівниками інших підприємств.

S. Petkun

COMMUNICATION PROCESSES IN THE ENTERPRISE

To improve communication in the management of the company by offering clearly define the need for information each business unit and each job, control the information flow according to the tasks must be an interaction of leaders and subordinates; the efficient feedback; introduction of gathering proposals; informational message for the enterprise; the use of modern information technology.

Д. А. Плохотіна

/Україна/

СТАНДАРТИЗАЦІЯ В ГАЛУЗІ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ МУЗИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ І ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Проблема забезпечення сталого розвитку людства є актуальною в епоху інформаційного суспільства, в якому більшість працюючих зайнято виробництвом, збереженням, переробкою і реалізацією інформації. Все частіше людині доводиться здійснювати самостійну роботу з вилучення знань з масиву існуючої інформації, представленої як в паперовому, так і в електронному варіантах. Нашим завданням постає систематизувати й уніфікувати існуючі інформаційні масиви для того, щоб майбутні покоління змогли задовольнити свої потреби. Зберегти накопичену людством інформацію для подальшого використання спроможна бібліографічна інформація, яка надає згорнуті відомості про документ і виникла у відповідь на потребу суспільства в інтенсивному використанні знань, зосереджених у різних джерелах, що відображають розвиток науки, техніки, культури, зокрема музичного мистецтва [1].

Одним із основних видів згортання інформації є бібліографічний опис, завдяки якому представлені основні дані про документ, його найважливіші ознаки, здійснюється проведення ефективного й оперативного пошуку інформації. У зв'язку з інформатизацією суспільства, роль бібліографічного опису в різноманітних галузях наукової й культурної діяльності стає винятково великою, адже вся інформація про документи здійснюється саме за його допомогою. Він є основою для створення всіх бібліотечних каталогів, бібліографічних й інформаційних видань, автоматизованих банків даних про документи [2].

Музична інформація посідає значне місце в забезпеченні сталого розвитку людства і заслуговує окремої уваги, так як є формою невербального спілкування і здатне об'єднувати багатьох людей з різних куточків світу, а отже, існувати в міжнародному просторі. На сучасному етапі пріоритетним напрямом в галузі національної бібліографії є практична робота з формування каталогів, баз даних українського музичного бібліографічного репертуару. Нотні видання за способом фіксації інформації належить до нетекстових видань, отже, потребують спеціальної методики бібліографічного опису. Слід зауважити, що проблема опису нотографічних документів недостатньо висвітлена, робіт, які б досліджували дану тематику замало і працювати з ними у відкритому доступі не завжди є можливим.

Також розкриття існуючих проблеми потребує належної компетентності у сфері музичного мистецтва й бібліографії.

При розгляді спеціальної методики опису нотографічних документів основоположними є статті вітчизняних авторів І. Бобришевої, Л. Івченко, І. Савченко, методичні рекомендації О. Збанацької. Різноманітність й багатоскладність нотних видань потребує певних навичок від працівників музичних фондів, крім того рішеннями музичних відділів вносяться певні корективи до стандартного бібліографічного опису нотних видань, які діють в межах цього відділу, тому єдиної схеми опису не існує.

У зв'язку з глобалізацією інформаційних потоків, спроби уніфікувати бібліографічний опис почалися ще в 1950-х роках, коли секція каталогізації Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій і установ (ІФЛА) створила робочу групу, яка займається розробкою і виданням стандартів на складання описів різних видів документів. У зв'язку з різноманітною й складною структурою нотного видання, яке має свої специфічні особливості й підлягає конкретизації в 1951 р. у системі ЮНЕСКО організовано Міжнародну асоціацію музичних бібліотек. У її завдання входять: скликання міжнародних конгресів, вирішення питань, пов'язаних із науковою розробкою каталогізації та музичної бібліографії, видання спеціального журналу «*Fontes Artis Musicae*», видання «Міжнародного репертуару музичних джерел» та «Міжнародного репертуару літератури про музику» [3].

За кордоном налагоджений процес стандартизації, розроблені стандарти для різних видів документів, серед них й для нотних видань – ГОСТ 7.16—79 «СИБИД. Библиографическое описание нотных изданий», International Standard Bibliographic Description for Printed Music: ISBD (PM) 1991, Российские правила каталогизации Ч. 2 : Специальные правила каталогизации отдельных видов документов. – 2005, ГОСТ 7.4-95. «Издания. Выходные сведения». На даний час в Україні для уніфікації складання бібліографічного опису на міжнародному рівні, забезпечення можливості обміну результатами каталогізації діє національний стандарт ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання», а також консолідоване видання правил ISBD, випущене в 2011 році й опубліковане в 2014 році.

В Україні найбільше й найбагатше за обсягом та змістом, науковим і культурним значенням зібрання нот та інших документів з питань музикознавства, музичної бібліографії зберігається у спеціалізованому фонді документів Відділу формування музичного фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського [4] у кількості понад 230 000 од. зб. станом на 2014 р. - музичні твори українських та закордонних композиторів, музичний фольклор, довідкову профільну літературу, монографії з питань музикознавства, фахові періодичні видання, навчальні посібники, звукозаписи [3]. У відділі здійснюється комплекс робіт – комплектування, організація, обробка та зберігання музичного фонду, забезпечення читачів профільними документами та матеріалами, організація інформаційно-бібліографічного обслуговування, науково-бібліографічна та науково-прикладна робота. Серед джерел музично-бібліографічної інформації визначними в Україні є: журнал «Музика – масам», «Літопис нот» — державний бібліографічний покажчик, «Музична література УРСР, 1917—1965», центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, спеціалізований музичний відділ у НБУВ.

Отже, з вищесказаного можна порівняти зарубіжний і вітчизняний досвід стандартизації бібліографічного опису музичної інформації. За кордоном активно впроваджуються правила міжнародного опису, створені стандарти опису для окремих видів документів, де враховуються їхні особливості, організовані міжнародні асоціації для вирішення існуючих проблем. Вітчизняний досвід, на жаль поступається закордонному. На Україні діють стандарти загального призначення, наявні каталоги, інструкції, покажчики, журнали розраховані для місцевого користування і вузького кола спеціалістів. Важливим

завданням перед нами є впровадження міжнародних правил, доручення до міжнародного простору, щоб сприяти повноцінному обміну інформацією для задоволення потреб користувачів. Дана проблем потребує дослідження, адже музика є невід'ємною частиною культурного розвитку як людини, так і суспільства в цілому, формуючи світогляд і впливаючи на розвиток індивідуальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власова Г. В. Аналітико-синтетична переробка інформації: Навчальний посібник / Г. В. Власова, В. І. Лутовинова, Л. І. Титтова. – К.: ДАКККіМ, 2006. – 290 с.
2. Карпенко О. О. Аналітико-синтетична переробка документної інформації: бібліографічний опис : навч. посіб. / О. О. Карпенко. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – Х. : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2010. – 138 с.
3. Лога Т. Колекція «Нотні видання» з фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського як інформаційно-освітній ресурс / Т. Лога, І. Щочкіна // Вісник Книжкової палати. – 2014. – №12. – С. 16-19.
4. Фонд музичних та нотних видань Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/node/66>

D.Plochotina

STANDARDIZATION IN THE FIELD OF BIBLIOGRAPHIC DESCRIPTIONS OF MUSICAL INFORMATION: FOREIGN AND DOMESTIC EXPERIENCE

Information and cultural component of sustainable development is based on standardization of curtailing data to ensure equal access. Difficulty in describing musical documents has led to the creation of international institutions, which are aimed at standardization in bibliographic description of notographic documents.

УДК 004.738.5:651.5(043)

Д. Л. Ребро

/ Україна /

АКТУАЛЬНІСТЬ БРАУЗЕРНИХ СЕД У ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ УПРАВЛІННЯ

У сучасній управлінській діяльності все більш важливішим стає швидкість прийняття рішень в умовах конкурентного середовища. Адекватність та правильність рішень залежить від якості та актуальності обробленої інформації, обсяг якої постійно збільшується. Співвідношення за принципом «витрати-час» традиційних методів роботи з документами поступається аналогічному співвідношенню електронних методів роботи з документами.

Так, за статистичними даними 15% паперових документів губляться, а для їх пошуку працівники витрачають близько 30% свого часу. Автоматизація документообігу дозволяє збільшити продуктивність праці співробітників на 25–50%, більш ніж на 75% зменшити час на обробку документів і на 80% знизити витрати на площі для зберігання документів [2]. Тому впровадження електронного діловодства й документообігу є сьогодні одним із ключових факторів ефективної діяльності організації.

Електронний документообіг здійснюється за допомогою систем електронного документообігу (СЕД), що забезпечують процес створення, управління доступом і поширення електронних документів в телекомунікаційних мережах, а також що забезпечують контроль над документопотоками в організації.

Провідні сучасні українські науковці розглядають впровадження систем електронного документообігу як найвищий рівень автоматизації діловодства в організації. Г. Перехрест робить акценти на такі особливості СЕД, як можливість керування процесами створення, передавання та зберігання електронних документів [3]. Важливо зауважити, що в

традиційному документообігу, документ реєструється і починає свій рух до самої передачі до архіву, а в електронному документообігу в процесі документообігу електронний файл множиться, тобто створюється багаторазово новий документ, і ці всі множинні електронні файли вважаються оригіналами. На наш погляд це важливо для розуміння принципів роботи СЕД, а ще й тому, що для електронного документообігу процес створення документа є обов'язковим, виходячи з визначення самого електронного документообігу, поданого в Законі України «Про електронні документи та електронний документообіг».

Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» дає наступне визначення, електронний документообіг – це сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів [5].

З впровадженням СЕД в установі або підприємстві є деякі проблеми. Одною з проблем є необхідність забезпечення юридичною силою електронних документів [4]. Правилами UNCITRAL (Комісія ООН по праву міжнародної торгівлі) приділяється значна увага цілісності інформації, яку містить документ. Тому електронний документ визнається оригіналом лише у тому випадку, якщо є достатня впевненість у цілісності інформації [6]. Таким чином, всі електронні документи із однаковим змістом за цими Правилами визнаються оригіналами. Цілісність підтверджується електронно-цифровим підписом (ЕЦП) та означає збереження інформації в повному та незмінному вигляді після підписання документу. Електронні документи, які мають правові наслідки, можна супроводжувати паперовими копіями з «реальним підписом» та «мокрою печаттю». Головне розуміти, що метою СЕД є не викорінювання паперових документів, а створення ефективного середовища керування й функціонування організації. Роздруковувати необхідно буде тільки кінцеві продукти роботи, повністю підготовлені паперові документи й тільки в одному примірнику, а це дозволить істотно знизити обсяг паперових документів.

Наступна проблема полягає у сфері забезпечення безпеки даних і обмеження доступу, телекомунікаційні мережі установ (підприємств) найчастіше не мають належного криптографічного захисту.

Ще однією проблемою є відсутність у штаті деяких, зазвичай невеличких суб'єктів господарювання кваліфікованого співробітника (програміста), який має оперативно усувати технічні помилки в роботі СЕД, підключати нових співробітників до СЕД, видаляти з системи звільнених співробітників, тощо. Ця проблема також гостро актуальна для установ (підприємств) з державним фінансуванням, посадові оклади програмістів за єдиною тарифною сіткою неконкурентні на комерційному ринку праці. Сервісне обслуговування від підприємств постачальників програмного продукту не вирішує весь спектр виниклих проблем, і поступається в оперативності штатним співробітникам.

З огляду на викладені вище аспекти та стрімке розповсюдження глобальної мережі Інтернет є доцільним використання браузерних СЕД. Браузерна СЕД використовує браузерний інтерфейс і зазвичай не вимагає установки на комп'ютер додаткових додатків, крім самого браузера або іноді плагіна для нього.

Використання браузерних СЕД дозволить будь-якому співробітнику працювати як на робочому місці, так і дистанційно. Технічна підтримка СЕД здійснюється компанією постачальником цілодобово, онлайн, без вихідних і святкових днів.

Прикладом браузерної СЕД є електронний управлінський комплекс «УкрДок» від ПАТ КБ «ПриватБанк» [1].

«УкрДок» це он-лайн сервіс для управління електронними документами всіх суб'єктів господарювання будь-яких форм власності. Комплекс дозволяє створювати, узгоджувати і зберігати в електронному архіві накази, службові записки, протоколи, розпорядження, договори, кадрові та персональні документи. Для всіх документів є шаблони. Також сервіс

дозволяє здійснювати контроль виконання завдань і використовувати електронний цифровий підпис. Безпека сервісу забезпечується використанням двофакторної системи аутентифікації, резервного копіювання, шифрування даних.

До документів можна отримати доступ цілодобово з будь-якої точки світу, що є актуальним для співробітників які перебувають у відрядженнях. Також «хмарне» рішення не потребує витрат на розвиток ІТ-інфраструктури. «Хмара» – це якийсь ЦОД (дата-центр, сервер) або їх мережа, де зберігаються дані і додатки, що з'єднуються з користувачами через Інтернет. Хмарні технології дозволяють споживачам використовувати програми без установки і доступу до особистих файлів з будь-якого комп'ютера з доступом в Інтернет.

Використання браузерних СЕД, зокрема «УкрДок» є доцільним, підтвердження тому той факт, що 1133 установи чи підприємства вже підключилися до «УкрДоку»[1].

Таким чином, перед розгортанням СЕД необхідно виважено оцінити готовність всіх суб'єктів прийняття рішень до нових інформаційних технологій. Для впровадження систем електронного документообігу з використанням електронного цифрового підпису вже створені певні засади, а саме, напрацьований досвід впровадження СЕД, що на сьогодні реально функціонують. Впровадження СЕД дозволяє істотно підвищити ефективність праці при підготовці документів, а використання браузерних СЕД дозволяє знизити вартість впровадження і обслуговування електронного документообігу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Електронний документообіг. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://privatbank.ua/elektronnyj-dokumentoborot/>. – Заголовок з екрана.
2. Палеха, Ю. І. Організація сучасного діловодства [Текст] : навч. посібник / Ю.І. Палеха. - К. : Кондор, 2007. - 194 с.
3. Перехрест Г. Впровадження електронного документообігу: критерії вибору / Г. Перехрест // Довідник секретаря та офіс-менеджера. – 2007. – № 5. – С. 20-25.
4. Про електронний цифровий підпис: Закон від 22 травня 2003 року № 852-IV України (зі змінами та доповненнями)// Вісник Державного комітету архівів України. – 2003. – Вип. 2(14). –С. 23-32.
5. Про електронні документи та електронний документообіг: закон України від 22.05.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
6. ModelLawonElectronicCommerceoftheUnitedNationsCommissiononInternationalTrade Law. – Режим доступу : http://www.uncitral.org/pdf/russian/texts/electcom/05-89452_Ebook.pdf.

D.Rebro

RELEVANCE OF BROWSER-SED IN DOCUMENT AND INFORMATION ENSURING THE MANAGEMENT.

The article considers the features implementation of browser-SED in context of development electronic documentation management. Grounded factors for the implementation of electronic documentation management and document flow instead of the traditional methods of documentation management. Was examined the problems integrity of information, that includes document. Highlighted advantages of cloud technologies.

УДК 351.077.1:34(477)(043)

О.Г. Руденко
/ Україна /

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ

За останні п'ять років процес формування нормативно-правової бази документаційного забезпечення управління відбувається достатньо динамічно. Державна

політика у сфері документування управлінської інформації та організації роботи зі службовими документами спрямована на вдосконалення вимог щодо здійснення цих ділових процесів. Хоча, треба відзначити, що за 25-ть років незалежності України так і не вносився до Верховної Ради України на обговорення та прийняття законопроект «Про діловодство в Україні». Варіант цього документа деякий час розміщувався на офіційному сайті центрального виконавчого органу влади у сфері архівної справи та діловодства (на сьогодні – це Державна архівна служба України), але останнім часом не є у вільному доступі. Проте відсутність головного нормативно-правового акту у галузі діловодства заповнюється документами підзаконного рівня, вивчення яких формує уявлення щодо сучасного стану нормативно-правової бази документаційного забезпечення управління, а також рівень знань у роботі з управлінськими документами відповідно до сьогодення. Все це і обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Комплексним дослідженням нормативно-правової бази діловодства в Україні є дисертація О. Загорецької «Нормативне та науково-методичне забезпечення організації діловодства в Україні у другій половині ХХ - на початку ХХІ століття» [4]. Проте, зазначимо, що авторське сьогодення відповідало часу, коли дисертація була захищена (2005 рік). О. Загорецька продовжила вивчення цієї тематики і після успішного захисту дисертаційного дослідження [3]. Увага процесу формування нормативно-правової бази документаційного забезпечення управління була приділена в наукових публікаціях Петрової І. О. [6], Сокур Л. А. [10], Лаби О. В. [5].

Розглянемо розвиток нормативно-правової бази документаційного забезпечення управління відповідно до таких хронологічних меж: 2011–2016 роки.

У листопаді 2011 року постановою Кабінету Міністрів України № 1242 було затверджено Типову інструкцію з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади [9], що встановлює загальні вимоги щодо функціонування структурних підрозділів з діловодства, документування управлінської інформації та організації роботи з документами.

Типова інструкція з діловодства має обов'язковий характер для усіх центральних і місцевих органів виконавчої влади, а також для установ, підприємств і організацій, що належать до сфери управління вказаних органів влади, і тим самим зобов'язує їх розробляти власні інструкції з діловодства та неухильно виконувати затверджені положення.

До сфери регулювання в інструкції віднесено всю документацію, що створюється і використовується в управлінській діяльності, проте питання роботи з електронними документами не висвітлюються. Разом з цим положення інструкції не поширюються на організацію діловодства, що містить інформацію з обмеженим доступом, а також за зверненнями громадян та запитам на публічну інформацію.

Інструкцією передбачено відповідальність керівників установ, структурних підрозділів та працівників установ за порядок організації діловодства, а також визначено загальні вимоги щодо організації роботи служб діловодства та їх функціональні обов'язки.

На думку О. Загорецької, можна сподіватися, що прийняття Постанови № 1242 забезпечить послідовність та неухильність дотримання вимог нормативно-правового регулювання у сфері діловодства, надасть можливість уніфікувати процеси документування управлінської діяльності та підвищити ефективність і результативність прийняття управлінських рішень у переважній більшості підприємств, установ і організацій України [3, с. 100].

У листопаді 2014 року наказом Міністерства юстиції України № 1421/26198 було затверджено Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання [7], який встановлює загальні вимоги щодо впровадження електронного документообігу із застосуванням електронного цифрового підпису, організації роботи з електронними документами у діловодстві в державних органах, органах місцевого

самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності та щодо їх підготовки до передавання на архівне зберігання. У «Порядку» охоплені всі етапи життєвого циклу не лише електронного документа, а й архівного електронного документа. Дотримання вимог «Порядку» даватиме можливість збереження даних навіть в умовах плинності стандартів інформаційної галузі й швидкого морального старіння інформаційних технологій [5, с. 62].

У червні 2015 року наказом Міністерства юстиції України № 1000/5 було затверджено Правила організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях [8]. Правила встановлюють єдині вимоги щодо створення управлінських документів і роботи зі службовими документами, а також порядок їх архівного зберігання в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях незалежно від форм власності, тобто вони є обов'язковим для виконання усіма без винятку юридичними особами на відміну від Типової інструкції з діловодства, яка є обов'язковою для виконання лише певними центральними установами.

Також на сьогоднішній день зазнають змін державні стандарти у сфері діловодства.

Упродовж 2013–2014 рр. в УНДІАСД розроблено проект нової редакції ДСТУ 4163 «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів». Основною перевагою розроблюваного стандарту є відбиття у його змісті нових вимог до побудови ОРД, зокрема визначення доцільних змін у складі реквізитів ОРД, у вимогах до змісту та розташуванні реквізитів документів, вимогах до бланків документів та оформлювання документів, вимогах до документів, що їх виготовляють за допомогою друкувальних засобів відповідно до чинних нормативно-правових актів, та сучасної практики щодо створення ОРД [2, с. 85].

На сьогоднішній день в УНДІАСД (2016 р.) здійснюється розроблення проекту нової редакції ДСТУ 2732, головною метою якої є аналізування чинної нормативно-правової бази України, зокрема з діловодства та архівної справи та перегляд чинного ДСТУ 2732:2004 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять».

Завданням розроблення ДСТУ 2732 є визначення доцільних змін у термінології діловодства та архівної справи в зв'язку з прийняттям нових основних для цього стандарту нормативно-правових актів [1, с. 36].

Таким чином, можна сказати, що наявна на сьогоднішній день нормативно-правова база документознавчого забезпечення управління знаходиться в центрі уваги документознавців та архівістів, що працюють над її подальшим формуванням, вдосконаленням та розвитком.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко В. Актуальні проблеми термінології діловодства та архівної справи в Україні / В. Бойко // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань: зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв; факультет держ. упр. і права. За заг. ред. В. В. Бездрабко. – Київ, 2016. – Вип. 9. – С. 34–37.
2. Бойко В. Ф. Уніфікація документації в Україні: історія та сучасний стан: дис. ... кандидата істор. наук: 27.00.02 / В. Ф. Бойко. – К., 2015. – 234 с.
3. Загорецька О. Аналіз основних змін у нормативно-правовій базі із забезпечення організації загального діловодства у 2011-2013 роках / О. Загорецька // Студії з архівної справи та документознавства. – 2013. – Т. 21. – С. 93-108.
4. Загорецька О. М. Нормативне та науково-методичне забезпечення організації діловодства в Україні у другій половині ХХ - на початку ХХІ століття: дис. ... кандидата істор. наук: 07.00.10 / О. М. Загорецька. – Київ, 2005.
5. Лаба О. Нормативно-правове регулювання електронного діловодства: новий етап / О. Лаба, Б. Сончак // Актуальні питання документознавства та інформаційної діяльності:

теорії та інновації: [матеріали конф. 19-20 березня 2015 р.] / під заг.ред.: В.Г. Спрінсяна. – Одеса: 2015. – с. 59-64.

6. Петрова І. О. Нормативно-методична база документаційного забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні / І. О. Петрова // Іст. і політол. дослідж. – 2007. – № 3/4 – С. 227–232.

7. Про затвердження Порядку роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання [Електронний ресурс]: наказ М-ва юстиції України від 11 листоп. 2014 р. № 1421/26198. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1421-14>

8. Про затвердження Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях [Електронний ресурс]: наказ М-ва юстиції України від 22 червня 2015 р. № 736/27181. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0736-15>

9. Про затвердження Типової інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 30 листоп. 2011 р. № 1242 // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 94. – Ст. 3433.

10. Сокур Л. А. Нормативне та науково-методичне забезпечення державної політики України в сфері діловодства / Л. А. Сокур // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2011. № 1. – С. 16-27.

О. Rudenko

NORMATIVE LEGAL BASE FOR DOCUMENT SUPPORT OF MANAGEMENT

Basic normative documents are considered regulating modern record keeping management and development prospects of normative legal base for document support of management.

УДК [65.011+65.-12.65]:[002:004.9]:65.014.1

І.М. Сілютіна
/Україна /

АУТСОРСИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ

В умовах соціальної, політичної та економічної кризи, що склалася, підвищуються вимоги до ефективності процесу управління, важливою складовою якого є його інформаційно-документаційне забезпечення. На жаль, і досі спостерігаються випадки неналежного ставлення до цієї складової управлінської діяльності як з боку керівництва підприємств приватної форми власності, так і державних організацій, установ, що негативно позначається на загальному стані їх діяльності.

Дієвим інструментом підвищення ефективності інформаційно-документаційного забезпечення управління підприємством, організацією чи установою може бути, на наше переконання, використання технології аутсорсингу. Її витoki датують першою третиною минулого століття і пов'язують зі А. Слоуном, генеральним менеджером американської автомобільної компанії General Motors. Покладений ним в основу виробництва метод кооперації вузькоспеціалізованих виробництв як в середині власної фірми, так і за її межами, забезпечив перевагу у протистоянні з іншим гігантом американського автопрому, очолюваним Генрі Фордом [1]. Отже, в умовах зростання конкуренції підприємства були змушені зосереджуватися на основному напрямі діяльності, передаючи другорядні бізнес-процеси та функції стороннім виконавцям. Як вказують С.Д. Соніна і О.Є. Горобець, аутсорсинг - це процес виведення традиційних для підприємства функцій (найчастіше допоміжних) за межі підприємства [5, с. 149].

Аутсорсинг як методологія бізнесу, згідно досліджень західних фахівців, отримав розповсюдження у зв'язку з розвитком інформаційних систем і технологій у 60-х роки ХХ століття. Саме у цей час склалася практика створення на великих підприємствах спеціалізованих центрів з електронної обробки інформації, які згодом почали надавати відповідні послуги середнім і малим фірмам, які не мали можливості ефективно виконувати функції як виробничого, так і невиробничого характеру [1].

Поширенню аутсорсингу сприяв розвиток юриспруденції, податкового законодавства, фінансового управління, комп'ютерних технологій. Підприємствам стало дешевше залучати висококваліфікованих виконавців для обслуговування основної діяльності в спеціалізованих організаціях, ніж утримувати у своєму штаті. Українські дослідники А.Г. Загородній і Г.О. Партин підкреслюють, що аутсорсинг - це передавання частини функцій з обслуговування діяльності підприємства стороннім підрядникам чи постачальникам за умови гарантування ними відповідного рівня якості та ефективності їх виконання на основі трансформації чи оновлення бізнес-процесів і технологій та з можливістю переходу частини персоналу підприємства до аутсорсера [3, с. 87 - 97].

За даними фахівців, у світі найбільш часто передають на аутсорсинг роботи і проекти у сфері ІТ. В Україні ця галузь розвивається стрімкими темпами. Так, портал ІТ Outsourcing News повідомляє, що за підсумками 2015 року наша країна зайняла перше місце у Європі в ІТ-аутсорсингу. Вказана технологія зосереджена на передаванні робіт з підтримки, обслуговування та модернізації ІТ-інфраструктури в руки спеціалізованих компаній, які займаються програмуванням, створенням сайтів, розробкою супроводження програмного забезпечення і обслуговування техніки [6].

Передача непрофільних функцій сторонньому виконавцю успішно здійснюється і в інших сферах діяльності, зокрема, виробництві, логістиці, маркетингу, рекрутингу і т.п. На жаль, в сфері інформаційно-документаційного забезпечення управління аутсорсинг поки не став затребуваним інструментом, його використання обмежується поки застосуванням на рівні окремих етапів і процесів. Навіть найбільш розповсюджений в країні ІТ-аутсорсинг ще не набув належного поширення, що може пояснюється недооцінкою переваг цієї технології, побоювання з боку керівництва втрати конфіденційної інформації, контролю за відповідними інформаційними процесами та ін. Наслідком є нераціональне витрачання коштів на власну ІТ інфраструктуру, брак висококваліфікованих фахівців і доступу до новітніх розробок, що негативно позначається на стані інформаційно-документаційного забезпечення управління підприємством, організацією чи установою.

Ще одним різновидом технології аутсорсингу, що може бути запроваджений у діяльність підприємств, організацій та установ є позаофісне зберігання документів. Його застосування дозволить вирішити низку проблем, у першу чергу пов'язаних з раціональним використанням коштів і офісних площ. Найбільш переконливими є такі аргументи: економія місця; скорочення витрат з оплати орендованої площі (це надзвичайно актуально в умовах великого міста з недешевою орендною платою); постійний контроль руху й місцезнаходження документа; надійний захист, обмежений доступ, конфіденційність; своєчасне знищення документів у зв'язку із закінченням строку зберігання відповідно до закріплених державних стандартів і норм. Небагато підприємств чи організацій можуть дозволити витратити чималі кошти на організацію не лише належного зберігання документів з дотриманням всіх протипожежних, санітарних та інших вимог, а й подальшу їх архівацію в електронному вигляді. До вказаних сфер «прикладення» аутсорсингу в царині інформаційно-документаційного забезпечення управління окрім вказаних, можна додати ще кілька, а саме, кадровий аутсорсинг, аутсорсинг ділових процесів та ін.

Прийняття рішення на користь використання того чи іншого виду аутсорсингу, зокрема, і в сфері інформаційно-документаційного забезпечення управління, повинно базуватися на оцінці ефективності використання даного інструменту. Це, як вважає

О. Демчева, повинно проводитися з урахуванням індивідуальних особливостей кожного підприємства і включати в себе не тільки економію за рахунок скорочення споживання ресурсів, але й врахування прихованої економії (наприклад скорочення числа об'єктів управління та контролю) [4, с. 34]. Роботи, які передаються на аутсорсинг, мають нижчу вартість, адже аутсорсер спеціалізується, як правило, у вузькій предметній галузі, а виконання однотипних операцій одночасно для значної кількості клієнтів дають змогу виконувати ці операції на високому рівні [2, с. 289].

Таким чином, підвищення ефективності інформаційно-документаційного забезпечення управління за рахунок впровадження технології аутсорсингу буде полягати в економії витрат від передачі непрофільних функцій на виконання аутсорсеру, покращенні якості за рахунок кваліфікованого виконання, кращої ресурсної бази, застосуванні новітніх технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аникин Б. А. Аутсорсинг: создание высокоэффективных и конкурентоспособных организаций : учеб. пособие / под ред. Б. А. Аникина. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 187 с. [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <http://www.studmed.ru/docs/document35667/cc1>
2. Гарасимчук Ю.О. Історичний розвиток аутсорсингу, переваги та можливості, ризики аутсорсингу/ Ю.О. Гарасимчук // Збірник наукових праць ДЕТУТ. Сер. «Економіка і управління». – 2013. Вип.23-24. – С.284 – 291.
3. Загородній А.Г. Аутсорсинг та його вплив на витрати підприємства / А.Г. Загородній, Г.О. Партин// Фінанси України. – 2009. – №9 (166). – С. 87 – 97.
4. Мордовець А. Методичний підхід оцінки ефективності передачі адміністративно-управлінських процесів на аутсорсинг в державних органах влади / А. Мордовець // Місьцеве самоврядування та регіональний розвиток в Україні. – 2013. - № 4. – С.33 – 36.
5. Сони́на С.Д. Аутсорсинг как средство повышения конкурентоспособности предприятия / С.Д. Сони́на, О.Е. Горобец // Вісник Донецького університету економіки та права. – 2011. – № 1. – С. 148 – 151.
6. Украина заняла первое место в Европе в отрасли IT-аутсорсинга [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <http://economics.unian.net/other/1296120-ukraina-zanyala-pervoe-mesto-v-evrope-v-otrasli-it-autsorsinga.html>. – Назва з екрану.

I.Siliutina

OUTSOURCING AS A TOOL TO IMPROVE THE EFFECTIVENESS OF INFORMATION-RECORDS MANAGEMENT

Outsourcing is considered as a tool to improve the efficiency of information and records management. It is proposed in addition to IT outsourcing to implement off-site storage of documents, HR outsourcing, outsourcing of clerical processes. The article indicates the possible positive effects of outsourcing technology.

УДК 342.51:004(477)(043)

В.І. Скуратова

/ Україна /

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Нормативно-правове забезпечення є однією з передумов створення та належної діяльності електронного уряду. Воно спрямовується на регулювання відносин у сфері інформатизації в частині забезпечення інформаційних потреб суспільства, захисту прав споживачів е-послуг, установлення компетенції, а також координації діяльності державних органів в умовах функціонування е-урядування. Необхідною є низка документів, що встановлюють загальні рамки, стратегії і

стандартів щодо електронного урядування та сфер створення і використання інформаційно-комунікаційних технологій в державному управлінні, між суб'єктами господарювання і громадянами. Досконала нормативна правова база дасть змогу усунути відставання законодавства в цій сфері від потреб суспільства і характеру громадських відносин, а також створити цілісну правову систему.

Досвід впровадження е-урядування та е-демократії в Україні досліджували О.І.Архипська [1], О.А. Баранов [1], С.В. Дзюба [1], М.С. Демкова [2] та ін.

Впровадження та функціонування будь-яких інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем в органах державної влади потребує обов'язкового розроблення нормативно-правових актів, які регламентують напрями створення, розгортання і використання цих систем, а також порядок обробки та циркуляції інформаційних потоків між інформаційними ресурсами органів державної влади. Поєднання інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем органу державної влади і е-Міністерство, е-Служба і е-Агентство, які є одними із складових електронного урядування.

Нормативно-правові передумови функціонування електронного урядування передусім базуються на чинному законодавстві у сфері інформаційних відносин і захисту інформації, що нараховують кілька десятків нормативно-правових актів.

Законом України «Про інформацію» [8] встановлюються загальноправові основи одержання, використання, поширення та зберігання інформації, закріплюється право особи на інформацію в усіх сферах суспільного і державного життя України, а також на систему інформації, її джерела, визначається статус учасників інформаційних відносин, регулюється доступ до інформації та забезпечується її охорона, захищається особа та суспільство від неправдивої інформації. Сфера дії Закону [8] поширюється на інформаційні відносини, які виникають у всіх сферах життя і діяльності суспільства і держави при одержанні, використанні, поширенні та зберіганні інформації.

Закон України «Про доступ до публічної інформації» [4] забезпечує прозорість та відкритість суб'єктів владних повноважень і створення механізмів реалізації права кожного на доступ до публічної інформації. Закон не поширюється на відносини щодо отримання інформації суб'єктами владних повноважень при здійсненні ними своїх функцій, а також на відносини у сфері звернення громадян, які регулюються спеціальним законом.

Відносини у сфері захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах регулюються Законом України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [5].

В 2000 р. Президент України видав указ «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» [6]. Цим указом встановлено, що розвиток національної складової інформаційної мережі Інтернет, забезпечення широкого доступу до цієї мережі громадян та юридичних осіб усіх форм власності в Україні, належне представлення в ній національних інформаційних ресурсів є одним з пріоритетних напрямів державної політики у сфері інформатизації, задоволення конституційних прав громадян на інформацію, побудови відкритого демократичного суспільства, розвитку підприємництва.

Наступним стимулюючим актом щодо впровадження технологій електронного урядування є указ Президента України «Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади» [3], якій зобов'язав ведення органами державної влади та органами місцевого самоврядування веб-сторінок та оперативного розміщення на них офіційної інформації про діяльність відповідних органів, виконання програм, планів, чинних та скасованих нормативно-правових актів, форм і зразків документів, архівної та іншої інформації.

Кабінетом Міністрів України у 2002 р. було затверджено постанову «Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади»[9], згідно з якою передбачено розміщення і періодичне оновлення міністерствами, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади відомчої інформації на власних веб-сайтах та створення єдиного урядового веб-порталу, визначено склад та вимоги до інформації, яка підлягає оприлюдненню. Також передбачено, яка інформація повинна бути розміщена на веб-сайті органу виконавчої влади.

Постановою КМУ «Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи «Електронний Уряд»[7] в якості одного з пріоритетних завдань щодо розвитку інформаційного суспільства визначено надання громадянам та юридичним особам інформаційних та інших послуг шляхом використання електронної інформаційної системи електронний уряд, яка повинна забезпечити інформаційну взаємодію органів виконавчої влади між собою, з громадянами та юридичними особами на основі сучасних інформаційних технологій.

Одним з перспективних напрямів вдосконалення нормативно-правової бази електронного урядування в Україні вбачається прийняття Закону України «Про електронне урядування», основною метою якого мають бути визначені правові засади діяльності суб'єктів електронного урядування. На рівні Кабінету Міністрів України має бути схвалено і затверджено ряд нормативно-правових актів, які б визначали засади інформаційної системи «Електронний уряд» та інформаційних систем «Електронне міністерство, служба, агентство», положення та регламенти відповідних систем. На рівні органів державної влади повинні бути затверджені нормативно-правові акти та розпорядчі документи щодо функціонування інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем цих органів [2, с.154].

Доцільним є розроблення низки відомчих нормативно-правових актів в кожному органі державної влади, які будуть описувати і регламентувати засади електронного урядування, а саме: визначати принципи побудови системи органу виконавчої влади та етапи її створення, основні положення з формування її інформаційно-телекомунікаційного забезпечення, а також створення передумов для інтеграції України у світову інформаційну спільноту.

Для забезпечення і регламентування функціонування багатофункціональної інформаційно-телекомунікаційної системи повинні бути розроблені відомчі нормативно-правові акти як концептуального змісту (першого рівня), так і положення, порядки, регламенти і інструкції (відомчі нормативно-правові акти другого рівня) [1, с.38].

Отже, на сьогодні в Україні спостерігається низка проблем: відсутність єдиних стандартів та регламентів функціонування інформаційно-телекомунікаційних систем, а також державних інформаційних ресурсів, адаптованих до міжнародних; недосконалість нормативно-правової і методологічної бази, що не дає змоги органам державної влади та органам місцевого самоврядування, громадянам і суб'єктам господарювання функціонувати в умовах інформаційного суспільства; неврегульованість на законодавчому рівні питань надання адміністративних послуг із звернення громадян до органів державної влади та органів місцевого самоврядування через Інтернет; відсутність інтегрованої системи національних інформаційних ресурсів та інформаційної взаємодії органів державної влади й органів місцевого самоврядування; обмеженість доступу громадян та суб'єктів господарювання до інформаційних ресурсів органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Таким чином, для розв'язання цих проблем необхідно здійснити комплекс організаційно-технологічних заходів, чітко розмежувати повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо реалізації політики в інформаційній сфері та здійснювати координацію їх діяльності на всіх рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архипська О. І. Досвід впровадження е-демократії та е-урядування в Україні / О. І. Архипська, О. А. Баранов, С. В. Дзюба. – К, 2010. – 90 с.
2. Демкова М. С. Доступ до інформації та електронне урядування / М. С. Демкова, М. В. Фігель. – К. : Факт, 2009. – 343 с.
3. Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади: Указ Президента України від 01 серпня 2002 року № 683/2002. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/683/2002>.
4. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст.314.
5. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 31 травня 2005 року // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 26. – Ст. 347.
6. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні: Указ Президента України від 31 липня 2000 року № 928/2000 // Офіційний Вісник України. – 2000. – № 31. – С. 11–13.
7. Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи «Електронний уряд»: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 року № 208 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 9. – Ст. 378.
8. Про інформацію: закон України від 13 січня 2011 р. № 2657 - XII // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 48. – Ст.40.
9. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 січня 2002 року № 3 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 1. – Ст. 57.

V.Skuratova

NORMATIVE LEGAL BASE OF E-GOVERNMENT IN UKRAINE: PERSPECTIVES OF IMPROVEMENT

Normative legal acts regulating informatization and implementation of e-government in Ukraine are analysed. Specifics and perspectives of improvement of legal regulation related to e-government in Ukraine are considered and defined.

УДК 561.5:004(043)

Т.І.Юдіна
/Україна/

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗБЕРІГАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ

Розвиток обчислювальної техніки, всесвітня мережа Інтернет призвели до глобальних змін у процесах створення, розповсюдження та обміну інформацією. У процесі документообігу на сьогоднішній день неможливо ігнорувати все зростаючий потік документів, ведення електронного документообігу, це змушує запроваджувати роботу з новими джерелами інформації, удосконалювати нові форми документообігу, розробляти процеси автоматизації діловодства.

Електронний документ – документ, інформація в якому зафіксована вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Електронні документи можуть одночасно використовуватися співробітниками однієї робочої групи, відділу або підприємства. Доступ до них здійснюється протягом кількох секунд. Прискорений доступ до стратегічної інформації разом із значною економією коштів може забезпечити й стратегічно важливі конкурентні переваги. Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму [1].

Важливими чинниками, що впливають на вибір умов зберігання та можливих варіантів збереження електронних документів є: 1) обсяг та рівень зростання кількості

службових документів, прогнозоване зростання кількості документів може зумовити перегляд використання деяких сховищ, якщо їхня місткість недостатня. Так само, засоби зберігання у цифровому форматі для електронної документації треба оцінити щодо місткості зберігання. Вибір засобу зберігання має відповідати очікуваному обсягу та рівню зростання кількості документів; 2) різні види користування службовими документами визначають необхідні рівні захисту від втрат або пошкодження. Для електронних документів необхідно використовувати надійні системи та носії, що мають більший життєвий цикл. Крім того, ключовою умовою під час вибору варіантів зберігання для електронних документів є легкість зміни та захисту резервних копій; 3) вимоги, пов'язані із забезпеченням та характером інформації службових документів. Деякі службові документи вимагають обмеженого доступу через конфіденційність, приватний характер інформації або згідно із законодавством; 4) зберігання службових документів можуть впливати такі чинники як: вага, необхідна площа, необхідність контролю температури та рівня вологості, особливі вимоги до фізичного зберігання (забезпечення збереженості) носія документа (наприклад, паперу, цифрового запису, мікроформ) [3].

При зберіганні електронних документів обов'язкове дотримання таких вимог: інформація, що міститься в електронних документах, повинна бути доступною для її подальшого використання; має бути забезпечена можливість відновлення електронного документа у тому форматі, в якому він був створений, відправлений або одержаний.

Для зберігання безпосередньо вмісту документів в більшості системи електронного діловодства (далі-СЕД) застосовуються файл-сервери MSWindowsNT, NovellNetWare, UNIX та ін. Однак досить поширене зберігання документів разом з атрибутами в базі даних, що значно підвищує безпеку доступу до документів.

В компанії Microsoft для всіх файлів, що зберігалися їхніми офісними прикладними програмами, було введено стандартну шапку, в якій мали вказуватись такі атрибути: заголовок, автор тощо. Проте на практиці ця можливість не прижилась, бо мало який документ містить щось змістовне в розділі атрибутів. Також не набув широкого застосування механізм зберігання різних версій документа в одному файлі, що був реалізований у MS Office 2000. На перший погляд, причина залишається простою: наявність часткових механізмів у конкретних продуктах не дає результату без системних організаційних заходів та єдності у підході.

Сьогодні програмні продукти фірми Microsoft є стандартом для офісної роботи. Складно знайти установа, підприємство, фірму, в офісі якої не стояли б комп'ютери з операційною системою Windows (95,98,98SE, 2000, NT, XP) і пакетом прикладних програм Office. Знання складових частин пакета – текстового редактора MicrosoftWord, електронних таблиць Microsoft Excel сьогодні є обов'язковим для працівника офісу. Популярний пакет програм - MicrosoftOffice 2000, що включає в себе в стандартному наборі Word 2000, Excel 2000, Outlook 2000 і PowerPoint 2000. У версії SmallBusiness - PowerPoint 2000 замінений видавничим пакетом Publisher 2000, версія Professional включає в себе як стандартний набір, так і доповнення SmallBusiness, а також має засіб роботи з базами даних (СКБД) Access 2000. найповніша версія Premium включає також пакет для створення ділової графіки PhotoDraw 2000 і засіб створення Web-сайтівFrontPage 2000. Дві останні програми поставляються в англійському варіанті. У комплект як безкоштовний додаток входить InternetExplorer 5.0 - набір програм для роботи в Internet. Існує також версія Office 2000 Developer - для розробників прикладних програм на базі Office[2].

Програмні продукти фірми Microsoft забезпечують зберігання документів на підприємстві. Електронне зберігання документів дає змогу полегшити роботу з документами, полегшити зберігання документів, що призведе до економії на додаткових шафах для друкованих документів, також електронне зберігання дає можливість захистити документ від пошкоджень як у паперовому вигляді.

На сьогоднішній день в світі активно розвивається інформаційне суспільство, яке неможливо уявити без інформаційних технологій. Сучасні умови вказують на те, що організації, підприємства, установи знаходяться під постійним впливом факторів, пов'язаних з розвитком технологій, що спрощують роботу з великим обсягом інформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про електронні документи та електронний документообіг: закон України від 22 травня 2003 р. № 851-IV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
2. Мелашенко А. О. Електронне діловодство: [монографія] / А. О. Мелашенко, О. С. Скарлат [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://dm.dep145.org.ua/node/1>
3. Піддубна Л. В. Використання комп'ютерних технологій в організації діловодства як фактор підвищення ефективності управлінської діяльності [Електронний ресурс] / Л. В. Піддубна // БізнесІнформ. - 2014. - № 8. - С. 302-306.

T. Yudina

ORGANIZATION STORAGE OF ELECTRONIC DOCUMENTS

The article is devoted to the peculiarities of storing electronic documents in terms of the information society development, in particular analysis of Microsoft software.

СЕКЦІЯ 5: ДОКУМЕНТАЛЬНА ПАМ'ЯТЬ ЛЮДСТВА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНИЙ СТАН АРХІВНОЇ СПРАВИ

УДК 002(477)«1923/1937»(043)

І. А. Ангелинова
/Україна/

ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТУВАННЯ В УСРР У 1923-1937 рр.

Шлях українського народу до створення самостійної і незалежної держави завжди був важким і тернистим. Не є винятком і радянський період 1923-1937 рр. Драматичні і неоднозначні історичні події, які відбувалися в СРСР, частиною якого була УСРР, суттєво вплинули на розвиток українського діловодства. Без сумніву, в сучасній українській системі діловодства використовується певний досвід, набутий діловодами у 1923-1937 рр. Це і визначає актуальність обраної для доповіді теми, яка постійно знаходиться в центрі наукового інтересу з боку вітчизняних документознавців (В. В. Бездрабко, О. М. Загорецька, С. Г. Кулешов, Н. О. Леміш, Ю. І. Палеха, В. Т. Савицький).

30 грудня 1922 р. на I Всесоюзному з'їзді Рад у Москві було урочисто проголошено утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік, до складу якого увійшла більша частина українських земель утворивши Українську Соціалістичну Радянську Республіку.

Цілісної системи законодавства з питань діловодства в УСРР на той час не існувало, оскільки система, якою користувалась царська Росія до жовтневої революції ґрунтувалась на іншій законодавчій базі і безнадійно застаріла, а одразу ж після 1917 р. роботи в цьому напрямку не проводились. Зважаючи на те, що загальний стан документування на місцях був вкрай незадовільний, на початку 20-х рр. ХХ ст. з метою сприяння ефективному функціонуванню основних інституцій галузі державного управління, українські науковці почали розробку нової цілісної системи діловодства.

Формуванню та розвитку суспільних організацій з питань наукової організації управління та діловодства сприяв започаткований у квітні 1923 р. на XII з'їзді ВКП(б) новий курс у національній політиці, що дістав назву політики коренізації. Хоча це і суперечило великодержавним прагненням ВКП(б), але було вимушеним кроком через упереджене ставлення до радянської влади з боку певної частини українського населення республіки, національна свідомість яких зростає внаслідок революційних подій 1917-1920 рр. Зважаючи на це ВКП(б) і Раднарком змушені були піти на поступки національним рухам.

Дієвим початком українізації стало прийняття РНК УСРР декрету «Про заходи у справі українізації шкільно-виховних та культурно-освітніх установ» від 27 липня 1923 р. Подальшими кроками щодо її правового запровадження стали такі нормативно-правові документи як спільний декрет ВУЦВК і РНК УСРР «Про заходи по забезпеченню рівноправності мов і про сприяння розвитку української мови» (серпень 1923 р.), декрет ВУЦВК і РНК УСРР «Про заходи термінового проведення повної українізації радянського апарату» (квітень 1925 р.), резолюція пленуму ЦК КП(б)У про українізацію партійного та профспілкового апарату (травень 1925 р.).

Згідно з постановою Ради Народних Комісарів УСРР на доповідь Центральної комісії по українізації радянського апарату про заходи щодо її поглиблення (1926 р.) і постановою Центральної Контрольної комісії КП(б)У «Про заходи щодо українізації керівного складу партійних керівників» (30 вересня 1926 р.) по всій країні у широких масштабах на різних курсах організувалося обов'язкове вивчення української мови. Всі урядовці мусили здавати іспити з практичного знання мови під загрозою втрати роботи. Українізувалися різні сфери не лише державного життя, а й громадського. Українська мова була офіційно введена у ділове урядове листування. У 1927 р. секретар ЦК КП(б)У Л. М. Каганович оголосив, що вся партійна документація перейде на українську мову [2, с. 6].

Як бачимо, на початку 20-х рр. в УСРР склалися сприятливі умови для активізації наукових розробок та поширення практичних знань з діловодства. На цьому тлі цілком логічним було створення спеціалізованого наукового закладу – Державного Інституту Техніки Управління (ДІТУ) у 1926 р.

У цей період публікуються праці з теоретичних засад діловодства: «Посібник з діловодства для райвиконкомів і сільрад» О. М. Брагинського та М. А. Горенштейна, «Практичний підручник діловодства українською мовою» О. М. Бузинного, «Карткова система діловодства для центральних та губернських установ» Г. А. Славуцького. у 1929 р. було створено Інститут раціоналізації управління (ІРУ) в Харкові з філіями у Києві, Дніпропетровську, Одесі, Сталіно. Діяльності ІРУ зосереджена на вирішенні питань як механізації обліку, раціоналізації постанови управлінського апарату та підготовки кадрів. Особлива увага приділялась обліку і контролю за масивами документації. Документи стали більш упорядкованими за структурою, змістом і формою [3, с. 32].

З метою раціоналізації діловодства та підвищення кваліфікації працівників у травні 1931 р. у Києві проводилися Всеукраїнські курси з підготовки та перепідготовки секретарів та інструкторів районних виконавчих комітетів, де були обговорені та запропоновані нові вимоги до організації діловодства відповідно до «Інструкції з діловодства районних виконавчих комітетів».

Відповідно до зазначеної програми з 01 січня 1926 р. передбачався перехід усіх державних установ і торгово-промислових підприємств на ведення діловодства винятково українською мовою. Українська мова була офіційно введена в школи й адміністрації, запроваджена у ділове урядове листування.

Зазначена політика мала вражаючі результати і позначилася на всіх ділянках адміністративного, економіко-соціального та культурного життя УСРР. Якщо у 1922 р. українською мовою велося менше 20% урядових справ, то лише через 5 років – 70% усіх справ [1, с. 11]. На початку 30-х років, відбулися суттєві зміни у мовній політиці: по-перше, національний рух став підкреслено «більшовицьким», по-друге, все чіткіше простежується акцент на заміну українізації загальносоюзною політикою «пролетарського інтернаціоналізму» [4, с. 128]. У січні 1933 р. секретарем ЦК КП(б)У був обраний П. П. Постишев, який за вказівкою ВКП(б) та радянського уряду взяв курс на фактичне згортання українізації, що вкрай негативно позначилося і на розвитку українського документування [1, с. 11].

Поступово зводились на нівець здобудки українських науковців, з документів безжально викреслювались усі національні ознаки, мова примусово «русифікувалася».

Яскравим прикладом цього є прийнята 5-го вересня 1933 року Постанова народного комісара освіти УСРР «Про український правопис». Ця постанова була результатом роботи комісії (під головуванням А. А. Хвилі) для перевірки роботи на «мовному фронті». Комісія, крім питань української наукової термінології, розглянула правопис і кардинально його переробила, відкинувши «штучне відмежовування української мови від російської мови», спростивши правопис, ліквідувавши його національні правила, які на думку її членів «орієнтували українську мову на польську, чеську буржуазну культуру» [4, с. 108].

У 1934 р. у зв'язку зі спробами застосувати в своїй роботі «буржуазні теорії побудови держапарату» було призупинено діяльність Інституту раціоналізації управління.

30 січня 1937 р. черговий з'їзд Рад УСРР затвердив Конституцію держави, яка отримала нову назву: Українська Радянська Соціалістична Республіка (далі – УРСР).

Вона майже повністю відбивала зміст союзної Конституції, відтворювала її принципи, копіювала основні положення, мала демагогічний характер, була демократична лише за формою і повністю відірваною від реального життя. Законодавчу функцію було покладено на Верховну Раду. Її діяльність перебувала під контролем ЦК КП(б)У, а сама вона не була постійно діючим органом, збиралася на сесії двічі на рік і фактично лише схвалювала

підготовлені її Президією та погоджені з ЦК КП(б)У законопроекти. З прийняттям нової Конституції в УРСР було остаточно встановлено жорсткий партійно-адміністративний контроль над основними царинами життя республіки: обороною, економікою, наукою, освітою. Не стала винятком і сфера діловодства.

Ініціатива в розвитку документування допускалась лише у межах, визначених радянською адміністрацією. Під них підлаштовувались всі республіканські державотворчі документи, щодо «точного і швидкого виконання розпоряджень центральної влади» [3, с. 31]. Партійні директиви були обов'язкові для виконання будь-яким відомством чи установою, значно збільшилась кількість різного роду звітів в партійні інстанції, що далеко не завжди сприяло підвищенню виконавчої дисципліни. Загалом усі значущі документи, які приймалися на території УСРР у 1923-1937 рр. були розроблені на основі загальносоюзних документів, маючи лише формальні, незначні відмінності і загалом не виходили за рамки діючих на той час в СРСР правил документування, в основі яких була жорстка система Радянського партійно-державного адміністрування.

Проаналізувавши історичний досвід, набутий українськими діловодами у 1923-1937 рр, маємо підстави зазначити, що історичні події, які відбувались на теренах України у цей період визначили подальший напрямок та шляхи розвитку українського діловодства. Якщо в період українізації (1923-1933рр.) у державному документуванні УСРР використовувались елементи національної документної традиції у мові та формулярі документа, то з наростанням СРСР тоталітарної системи влади (1934-1937 рр.) ці особливості було ліквідовано. Документообіг та система документування були підпорядковані радянській системі, ініціатива не допускалась, а розробки українських науковців в області діловодства було призупинено. Але, незважаючи на це, у сучасному українському діловодстві використовується певний досвід тієї епохи, деякі оригінальні розробки українських науковців і діловодів-практиків збереглися в мові документа та формулярі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ангелинова І. А. Національні особливості діловодства в УСРР (1923–1937) І. А. Ангелинова // Україна на шляху державотворення: історія та сучасність (до 25-ї річниці незалежності України): Зб. матеріалів Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених і студентів, Харків, 26 травня 2016. – С.11-12.
2. Ангелинова І. А. Організація діловодства в УСРР (1923-1937 рр.) / І. А. Ангелинова // Дебют: Збірник тез доповідей студентів за результатами участі у Декаді студентської науки. – Маріуполь: МДУ, 2015. – С.5-7.
3. Ангелинова І. А. Особливості державотворчого докуменування в УСРР (1923-1937 рр.) / І. А. Ангелинова // Проблеми формування інформаційної культури особистості: Зб. матеріалів Міжнарод. наук.-практ. конф., Маріуполь, 05 листопада 2014 р. / за загал. редакцією Г. І. Батичко. – Маріуполь: МДУ, 2014. – С. 30-33.
4. Національні відносини в Україні у ХХ ст.: Зб. документів і матеріалів. / Укладач. В. І. Онопрієнко, – К.: Політвидав України, 1994. – 234 с.

I.Anhelinova

PECULIARITIES DOCUMENTATION IN THE USSR IN 1923-1937 YEARS

After analyzing the historical experience gained in the 1923-1937 Ukrainian clerk's, have reason to be noted that the historical events that took place in Ukraine in this period determined the future direction and the development of Ukrainian equipment. If during Ukrainianization (1923-1933rr.) In the state documenting the USSR used elements of national documentary tradition in language and Forms document, with the growing Soviet totalitarian system of government (1934-1937). These peculiarities were eliminated.

НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕКАХ

На сьогоднішній день бібліотечна діяльність орієнтована в першу чергу на суспільство та на кожну окрему людину, вона спрямована на те, щоб сприяти формуванню особистості, здатної до активного існування в інформаційному суспільстві, суспільстві знань.

Бібліотека – це інформаційний, культурний, освітній заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки [1].

Інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [2].

Фахівцям бібліотечної справи стає очевидним той факт, що саме інноваційний шлях розвитку бібліотек, оновлення всіх сторін їх життєдіяльності забезпечують подальше виконання якісної та правильної роботи кожної бібліотеки, не лише в Україні, а і в усьому світі.

Проблема інноваційної діяльності бібліотек вельми актуальна на сьогоднішній день, тому інноваційну діяльність бібліотек розглядають багато вчених, такі як: А. Ванєєва, Є. Фенелонова, С. Басова, П. Рогової, Л. Поперечної та ін.

Інновації стоять особливо гостро, оскільки бібліотеки з одного боку як ніколи раніше відчують обмеженість фінансового забезпечення, тому шукають шляхи раціонального використання своїх ресурсів: кадрів, фондів, довідково-бібліографічного апарату, технічного оснащення. З іншого боку вони прагнуть інтегруватись в світовий інформаційний простір, освоюючи професійні міжнародні стандарти.

До основних видів інновацій відносять продуктові та сервісні інновації, технологічні інновації, організаційні інновації, соціальні інновації. Головними об'єктами інновацій є послуги і продукція; бібліотечна технологія; організаційний розвиток бібліотеки; соціальна база змін. Організаційні інновації в більшій мірі, ніж соціальні є видимими. До них відносяться створення нових відділів, служб (структурні зміни), зміни традиційних функцій, відділів; удосконалення методів управління бібліотекою (вироблення рішень, методів планування, інструменту контролю за виконанням рішень, носії і особливості реклами, PR-інформація) [5].

Основні напрями інноваційної роботи можна розглянути на прикладі Центральної міської бібліотеки ім. В.Г. Короленка та Дніпропетровської універсальної обласної наукової бібліотеки ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія.

Так впровадження автоматизованих засобів обліку і обробки інформації в цих бібліотеках, спричиняє зміну всіх технологічних процесів і показується на комфортності бібліотечного середовища. Обидві бібліотеки надають послуги як в традиційному, так і в електронному вигляді, за допомогою особистих офіційних сайтів, на яких представлена інформація про бібліотеку, їх основні напрями діяльності та види послуг. Також є можливість зв'язатися з керівництвом бібліотеки, зробити заказ на потрібну продукцію.

На сайті Центральної міської бібліотеки ім. В.Г. Короленка (<http://www.marlibrary.com.ua>) зареєструвавшись надається можливість доступу до електронної бібліотеки де можна вільно скачувати, продивлятися, шукати потрібні літературу, звіти, зробити заказ на потрібні книжки та інше. Через деякий час прийде лист, де буде відповідь на наш запит – це теж одна із інновацій сучасних бібліотек, якщо розглядати це з попередніми роками.

Проаналізувавши офіційний сайт Дніпропетровської універсальної обласної наукової бібліотеки ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія (<http://www.libr.dp.ua>), звернули увагу на те, що бібліотека створила регіональний проект «електронний каталог» де одним із головних завдань є реалізація роботи зі створення електронних каталогів на фонди кожної публічної бібліотеки Дніпропетровської області. Бібліотека створює різноманітні центри та проекти для подальшої гарної роботи бібліотеки. Бібліотека намагається підтримувати міжнародні зв'язки та робить книгообмін між бібліотеками.

Кожна з цих бібліотек проводить виставки книг, презентації присвячені ювілейними датами, заходам, проводить скайп-конференції та інше.

Взагалі, бібліотекам ще треба багато подалати, щоб вийти на світовий рівень.

Для подальшої популяризації діяльності бібліотек необхідно проводити інноваційні заходи у всіх підрозділах бібліотек, починаючи з відділу комплектування. Застосовувати картотеки книгозабезпеченості в електронному вигляді, що дозволяє робити різні види звітів. Здійснювати необхідне формування електронних бібліотек в Україні, а в перспективі об'єднання електронних бібліотек, розробка юридичної документації для бібліотек тощо. У всьому світі бібліотеки активно використовують варіанти роботи з користувачем, підгрунтам яких є інформаційні технології, зокрема, показ відеофільмів, створення власних електронних продуктів, медіатеки, влаштовують віртуальні виставки, презентації, скайп-конференції. Яскраво і сучасно оформлена інформація, присвячена ювілейним датам, заходам, що проводяться в бібліотеці, демонструється на плазмовій панелі, всі зустрічі, свята супроводжуються слайд-програмами, створеними працівниками, що додає видовищності та ефективності бібліотечним заходам, викликає у користувачів, особливо юних, багато позитивних, інтелектуальних емоцій, що допомагає їм краще сприймати інформацію, тягнутися до бібліотеки. Потрібно також привести у відповідність законодавчу базу, щодо бібліотек, прискорити темпи інформатизації українських бібліотек, підвищити якість комплектування бібліотечних фондів, зміцнити матеріально-технічну базу бібліотек, усунути нерівномірності розвитку бібліотек різних регіонів, забезпечити бібліотеки кваліфікованим персоналом. У свою чергу нові технології дають можливість бібліотекарю яскравіше представити свої здібності, розширити пошук інформації, запевнити громадськість у професіоналізмі. У цілому процес впровадження автоматизованих систем і технологій розвивається за відсутності загальнодержавної концепції, без належної державної підтримки. Актуальним питанням залишається створення на загальнодержавному рівні інформаційно-бібліотечної комп'ютерної мережі, електронного каталогу видань, які зберігаються в бібліотечних фондах; електронної бібліотеки, що у світі є пріоритетними напрямками розвитку бібліотек [5].

Зараз бібліотеки України намагаються зробити так, щоб вони вийшли на світовий рівень, впроваджують новітні технології, розробляють нові цікаві проекти для розвитку бібліотек, створюють інформаційні центри та інше.

На даний час бібліотеки зіткнулись з новими труднощами зумовленими стрімким розвитком інформаційного суспільства, поширенням нових інформаційних технологій. Не можна говорити, що зараза бібліотеки України готові у повній мірі приймати інновації, що є у всьому світі, в першу чергу через бюджетну підтримку та змогу правильно використовувати інноваційні технології. Бібліотекам треба поставити цілі для того, щоб йти у правильному напрямку інновацій. Правильне слідкування за новинками інформаційних технологій, розуміння нових реалій життя та використання творчості в роботі бібліотек, допоможуть для подальшого якісного розвитку інноваційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27 січня 1995 р. № 32/95-ВР (зі змінами від 25.02.2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/32/95-вр>

2. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. № 40-IV (зі змінами від 16.10.2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
3. Инновационная деятельность библиотек [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://diplomba.ru/work/27318>
4. Информационная деятельность библиотек как фактор формирования инновационной культуры [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://infoculture.rsl.ru/RSKD/files_colleg/r_nov/idokl2.htm
5. Інновації як стратегія і умова розвитку бібліотек: Консультація / Нац. б-ка України для дітей; авт.-уклад. Н. І. Безручко. — К., 2014. — 24 с.
6. Концепція розвитку бібліотечної справи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.if.ua/prof/?p=718>

M. Astrashenok

INNOVATION ACTIVITY IN MODERN LIBRARIES

The article is devoted to the innovation of libraries in Ukraine. It is shown that modern innovation goes on, including in libraries. Innovations are considered the example of two libraries: Central City Library. VG Korolenko and Dnipropetrovsk Regional Universal Scientific Library. Pervouchiteliv Slavic Cyril and Methodius. Having examined these libraries can see the differences and commonalities application of new innovation: product, service, process, organizational and social innovation.

УДК 920.2 (477.64) «1918/1919» (043)

К. В. Білоус
/ Україна/

ІНФОРМАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ДОКУМЕНТІВ ОЛЕКСАНДРІВСЬКОГО ПОВІТУ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ ЗА 1918-1919 РР.

У доповіді розглядається проблема щодо створення когнітивної карти інтерпретованих смислових планів текстів нормативних документів щодо діяльності органів місцевої влади в Україні у добу Національно-демократичної революції 1917-1920 рр. та визначення характерних рис документування на прикладі конкретного регіону – Олександрівського повіту Катеринославській губернії у 1918-1919 рр. [2].

Спираючись на досвід В. В. Дубницької щодо результатів документознавчого аналізу актових джерел з проблеми становлення і розвитку інформаційно-агітаційної та пропагандистської діяльності у добу Національно-демократичної революції в Україні 1917-1920 рр. [4], автор доповіді ставить за мету створити повноцінну інформаційну карту вище означених документів, використовуючи неформалізований та формалізований методи дослідження семантичного складу та класифікації. Оскільки створення тексту документа, як і його розуміння та ідейно-змістова інтерпретація являє собою імовірнісну багатоповерхову рухливу програму, реалізовану в умовах численних кодових переходів як у зовнішньому, так і внутрішньому мовленні, завданням є відтворення цієї програми і шляхом розпізнавання й вибору оптимальної гіпотези здійснення її когнітивного моделювання у вигляді спрощеної, схематизованої карти.

Джерельну базу дослідження складають документи щодо діяльності органів місцевої влади на території Олександрівського повіту: «Повідомлення Олександрівського повітового коменданта до Олександрівської міської управи про матеріальне забезпечення І-го Хортицького куреня вільного козацтва військ Директорії, створеного замість військової залози міста» 24.11.1918, «Оголошення Олександрівського повітового комісара Лазаренка про введення в обіг української грошової одиниці – гривні» 10.01.1919, «Листівка

Олександрівської міської управи до населення міста про заснування Надзвичайної колегії» 22.01.1919 [1].

«Повідомлення...» є офіційною заявою у відповідь на попередній лист від 23.11.1918, в якому надається інформація щодо спрямування коштів міської військової частини («частини, які не визнають Республіканської влади») на задоволення потреб новосформованого І-го Хортицького куреня вільного козацтва. Курінь у документі охарактеризовано як такий, що є «сучасною військовою частиною..., а тому Міське самоврядування повинно задовольняти». Використання такого звороту є свідченням існуючого конфлікту між вище означеними суб'єктами. Визначимо коефіцієнт когнітивності тексту за формулою $k = \frac{Q}{Q_{\max}}$, де:

- k – коефіцієнт когнітивності;
- Q – кількість інформаційного блага;
- Q_{\max} – максимально можливий обсяг сприйняття інформації.

Кількість символів (кількість інформаційного блага) тексту становить 564. Максимально можливий обсяг сприйняття інформації вираховуємо за кількістю повторюваних слів, а також слів, що не несуть в собі семантичної ваги – 3% (16.92). $k = 33,333\%$.

«Оголошення...» було оприлюднено за ініціативою комісара Лазаренка. Фактичною метою документа є інформування населення щодо закону Директорії про введення в грошовий обіг – гривні. Кількість символів в тексті становить 1474, відсоткове відношення «порожнього» тексту – 2,05%. Коефіцієнт когнітивності тексту становить 48.78%.

«Листівка...» є офіційним зверненням міської влади до населення. Мета документу: інформування містян про створення нового органу громадського порядку – Надзвичайної колегії, якій надалі повинні «неуклонно» коритися. Коефіцієнт когнітивності визначаємо з урахуванням кількості символів документа (873) а також за кількістю семантично порожнього тексту (3,5%). $k = 28,571\%$

Табл. 1. Класифікаційні ознаки документів.

<i>Ознаки порівняння документів/Заголовок документа/анотація</i>	Повідомлення Олександрівського повітового коменданта про матеріальне забезпечення І-го Хортицького куреня вільного козацтва військ Директорії.	Листівка Олександрівської міської управи до населення міста про заснування Надзвичайної колегії.	Оголошення Олександрівського повітового комісара про введення в обіг української грошової одиниці – гривні
Дата документа	24.11.1918	22.01.1919	10.01.1919
Доступ (відкритий/закритий)	Відкритий	Відкритий	Відкритий
Автор документа/орган, що видав документ	Старшина Новицький/ повітовий комендант м. Олександрівська	Заст. міського голови П. Єременко/ Олександрівська міська управа	Олександрівський повітовий комісар Лазаренко
Місце укладання	м. Олександрівськ	м. Олександрівськ	м. Олександрівськ
Наявні реквізити	Адресат, відправник, дата, № документа, текст, печатка, підписи укладача та діловода,	Відправник, заголовок до тексту, текст, П.І.Б. членів управи (укладачі документа), дата, місце укладання, назва типографії («тип. Старчевського»)	Заголовок до тексту, №, печатка, текст, укладач, дата, місце укладання, назва типографії («Друкарня глухонімих», №18)
Ключові слова	Всього символів – 564. Кількість слів – 107 Ключові слова: Республіканської (2), курінь (3), військовою (2)	Всього символів – 873 Кількість слів – 145 Ключові слова: Городские (4), Самоуправление (3)	Всього символів – 1474. Кількість слів – 262 Ключові слова: Січня (6), також (4), 1919 (4)
Стиль повідомлення	Офіційно-діловий	Офіційно-діловий.	Офіційно-діловий

		Викликає цікавість використання слів «бандитизм», «слухи», що нехарактерно для законодавчих актів. Однак, про які саме чутки, у зв'язку з якими видається листівка і які «вызывают тревогу среди населения» не зазначено. Слова «Чрезвычайна коллегия» та «К населению города» виділені великим розміром шрифту для підвищення уваги до документу	
Головна ідея документу	Спрямування коштів військових частин м. Олександрівська на потреби І-го Хортицького куреня вільного козацтва	Інформування населення про створення органу охорони порядку та безпеки – Надзвичайної колегії	Роз'яснення про нововведені платіжні засоби та обмін

Серед особливостей документів: відсутність унормованого порядку оформлення документів, присутність декоративних елементів на бланках, шрифтове виділення слів/словосполучень які мали привертати особливу увагу масової аудиторії.

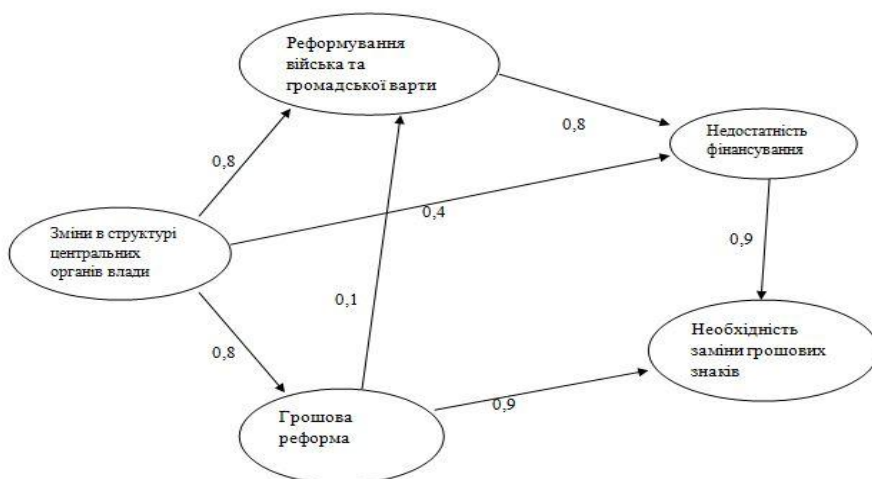
Інформаційна модель документів становить узагальнену просторову-семантичну схему каузальних зв'язків тематичних елементів тексту. Для здійснення моделювання когнітивної карти текстів, необхідно виділити наступні складові:

- агенс – дійова особа;
- експеріенсер – об'єкт дії/впливу;
- елементив – стихійна сила як джерело змін дії;
- локатив – місце здійснення дії;

Табл. 2. Складові когнітивної моделі документа

<i>агенс</i>	<i>експеріенсер</i>	<i>елементив</i>	<i>локатив</i>
Орган місцевої влади /посадова особа 1. Комендант: Новицький 2. Заст. міського голови: П. Єременко 3. Повітовий комісар: Лазаренко	Документи орієнтовані на масове сприйняття. Об'єкт впливу – міське населення	1. Розформування військової частини як акт недовіри з боку центральної влади. 2. Створення органу контролю за безпекою громадян, рішеннями центральної влади. 3. Здійснення грошової реформи у державі	м. Олександрівськ Катеринославської губернії

Інформаційний аналіз регіональних актів управлінських структур Катеринославської губернії дозволив визначити як видове різноманіття самих документів, так і семантичних засобів оформлення повідомлень в офіційних текстах. Отримані результати можуть бути використані у подальших документознавчих дослідженнях щодо діяльності місцевих органів влади в Україні у добу Національно-демократичної революції в Україні 1917-1920 рр

Мал. 1. Когнітивна карта тематичних зв'язків документів

ЛІТЕРАТУРА

1. Архіви запорізької обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zoda.gov.ua/>
2. Білоус К. В. Документне забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Українській народній республіці (листопад 1917–березень 1918 років) / К. В. Білоус // Суспільні науки: напрями та тенденції розвитку в Україні та світі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса: ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2015. – С. 12–15.
3. Нікольченко Ю.М. Інформаційний простір України в добу національно-демократичної революції 1917-1920 р.: аналіз актових джерел / Ю.М. Нікольченко, В.Р. Дубницька // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – 2011. №49(7). – 740 с.

К. Belous

INFORMATION ANALYSIS DOCUMENTS THE ALEXANDER'S COUNTY EKATERINOSLAV PROVINCE FOR 1918-1919

In the theses of the problem to create cognitive maps semantic interpreted text plans regulations on the activities of local authorities in Ukraine day national-democratic revolution of 1917-1920. And determine the characteristics of documenting an example of a particular region - Alexander County Ekaterinoslav province in 1918-1919 years.

УДК 930.251 (477) (043)

А. В. Влас
/ Україна /

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСТУПУ ДО ДОКУМЕНТІВ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Швидкий розвиток суспільства та його входження в інформаційну еру в наш час надає широкі можливості вільно передавати та приймати інформацію, а також мати миттєвий доступ до знань. Проте, не дивлячись на це, архівні установи не втрачають свого значення серед користувачів та споживачів документальних джерел та залишаються одними із головних інформаційних центрів.

Забезпечення доступу до документів Національного архівного фонду (НАФ) України та використання архівної інформації є, поряд із формуванням НАФ та забезпеченням його збереженості, одним із трьох взаємопов'язаних головних завдань системи архівних установ. По-суті, використання документальних джерел наших знань про минуле є метою і сенсом

існування Національного архівного фонду. Доступ до архівних документів – санкціонований повноважною посадовою особою дозвіл на ознайомлення користувача з потрібними йому документами архіву. Так, у статті 15 Закону України «Про Національний архівний фонд» говориться, що «документи Національного архівного фонду і довідковий апарат до них надаються у користування в архівних установах з часу їх надходження на зберігання» [1]. Основою такого трактування є ст.34 Конституції України щодо права кожного на вільне збирання, зберігання та поширення інформації [2]. Окрім згаданої конституційної норми щодо доступу до архівних документів, діють узгоджені з нею відповідні норми інших базових законодавчих актів: «Основ законодавства України про культуру», Закону України «Про інформацію». У частині доступу до архівних документів, що зберігаються в бібліотеках і музеях, діють відсилкові норми до архівного законодавства у відповідних бібліотечному та музейному законах.

Проблема доступу до архівної інформації набула особливої актуальності з розпадом соціалістичного режиму та демократизацією політичних режимів у цих країнах. Прямо чи опосередковано проблему досліджували українські та іноземні вчені: А. Артизов, Г. Боряк, В. Козлов, Т. Кук, І. Мишак, К. Новохацький, Н. Христова, Л. Юдіна та інші.

Розрізняють наступні види доступу до архівних документів: правовий, інтелектуальний та фізичний. Правовий доступ до архівів – це забезпечення конституційних прав громадян на отримання первинної і вторинної інформації про склад і зміст національного архівного фонду. Правові проблеми доступності архівів в Україні врегульовано національним законодавством відповідно до рекомендацій Комітету міністрів Європейського співтовариства стосовно європейської політики з цього питання.

Інтелектуальний доступ до інформації про документи та його зміст, тобто отримання необхідної довідкової інформації через документи вторинного рівня – науково-довідковий апарат (НДА), у тому числі через інформаційні системи, та публікації текстів документів у спеціальних виданнях [3, с.172]. Говорячи про інтелектуальний доступ, необхідно зазначити, що важливу роль тут відіграє процес інформатизації, який значно розширює доступ до архівної інформації, оптимізує їх опрацювання. Так, створювана в Держкомархіві згідно з Програмою інформатизації архівної справи інформаційна система будується за модульним принципом та представлена у вигляді трьох рівнів архівних ресурсів. Перший рівень – верхній, інституційний. Сьогодні він представлений електронним довідником «Архівні установи України», який містить відомості про центральні, регіональні, галузеві архіви, архівні структури НАН України, наукових бібліотек і музеїв. У ньому систематично оновлюються облікові дані, анотації складу та змісту документів. Другий, пофондовий, рівень системи складає Національний фондовий каталог (близько 200 тис. архівних фондів). Програма інформатизації передбачає створення електронних версій фондових каталогів архівів з подальшою їх інтеграцією в єдину баз з функціями віддаленого доступу. Третій, поглиблений, рівень представлятиме дані про такі довідники, як описи справ (близько 600 тис. об'єктів). Підготовка анотованих реєстрів описів фондів (як у традиційному книжковому, так і в електронному вигляді) – свого роду путівників нового покоління – також є одним із пріоритетних напрямків розвитку архівної справи.

Фізичний доступ до архівних фондів, тобто отримання власне первинного документа (оригіналу) в читальному залі чи секторі користування архіву або бібліотеки завдяки добору документів у певні архівні документальні системи – фонди, справи [3, с.172]. Як виняток, переважно зі службовою метою чи для експонування на виставках документи також можуть видаватись у тимчасове користування за межами архівних установ.

Завданням архівних установ є не тільки забезпечення схоронності та доступу до документів, але й створення умов для їхнього всебічного використання. Найпоширенішою формою організації використання документної інформації архівів є виконання соціально-правових запитів громадян: підтвердження фактів народження, смерті родичів, отримання

заробітної плати, пільг, почесних звань, участі у війнах та збройних конфліктах, репресій, реабілітації тощо. Важливим засобом доступу до архівних документів є виставки архівних документів, які функціонують у мережі Інтернет у режимі on-line. Виставки, як важливий напрям PR-технологій архіву в сучасному соціально-комунікаційному середовищі, розраховані на всі три види взаємодії з оточуючим середовищем: зовнішньо системним, внутрішньо системним та міжсистемним. Поряд із цим державні архівні установи широко експонують документи на традиційних архівних виставках. Однією з ефективних форм забезпечення доступу до документів НАФ є публікація архівних матеріалів. Видавнича діяльність державних архівних установ упродовж останніх років спрямована на висвітлення актуальних питань історії України. Документи НАФ публікуються також у засобах масової інформації. Так, за участю архівістів і з використанням архівних документів готуються радіопередачі, телепередачі, на сторінках друкованих ЗМІ розміщують документальні публікації.

Держава ж зі свого боку заохочує власників приватних архівних зібрань до розширення доступу до документів Національного архівного фонду, сприяє публікації та експонуванню цих документів на виставках і створенню до них загальнодоступного довідкового апарату. Звичайно, в організації процесу доступу до архівних документів НАФ є невирішені питання, певні проблеми. Найважливішою з цих проблем є поєднання завдання задоволення інтересу споживачів до документів та інформації, що в них міститься із головною місією архіву – забезпечити їх збереженість на якомога довший період. Серед матеріальних проблем доступу до документів НАФ – брак місць у читальних залах архівів, їх недостатня оснащеність сучасними технічними засобами, комп'ютерним обладнанням, відповідним програмним забезпеченням, новими інформаційними технологіями та виходом до Інтернет-ресурсів. Актуальними завданнями є більш активне напрацювання сучасних інформаційно-пошукових засобів та ініціативне інформування, але цьому перешкоджає передусім брак людських ресурсів. До того ж, час від часу виникають суперечності між інтересом конкретних осіб до конкретних документів та статусом цих документів з позиції доступу до них.

Загалом, можна по-різному оцінювати діяльність архівних установ з організації доступу до документів НАФ. Але варто відмітити, що належне виконання цієї функції є надзвичайно важливим, бо саме вона сприяє поглибленню і підвищенню ефективності наукових досліджень, які здійснюються на основі архівної інформації, дозволяє значною мірою прискорити її залучення до суспільного обігу, популяризувати архівні документальні джерела. Лише за умови повного доступу до офіційних документів суспільство може здійснювати глибокий критичний аналіз наявних соціальних проблем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: офіц. текст: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року із змінами, внесеними законом України від 08 грудня 2004 р.: станом на 01 січня 2006 року. – К.: Мін-во Юстиції України, 2006. – 124 с.
2. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24.12.1993 № 3814-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 15. – 86 с.
3. Архівознавство: підруч. для студ. іст. ф-тів вищ. навч. закладів України / за заг. ред. Я. С. Калакури та І. Б. Матяш. – К.: Видавн. дім «КМ Академія», 2002. – 356 с.

A. Vlas

PROVIDING ACCESS TO DOCUMENTS NATIONAL ARCHIVAL FUND OF UKRAINE

Considered the process of the organization of access to documents of the National Archival Fund (NAF) of Ukraine and the use of archival information, indicated the outstanding issues and problems. Disclosed and analyzed the following types of access to archival documents: legal, intellectual and physical. Provides examples of forms of organization of the use of document archives information.

**ВНУТРІШНІЙ ТА ЗОВНІШНІЙ ДОКУМЕНТООБІГ У ГЕТЬМАНЩИНІ ТА
НОВІЙ СІЧІ (1734-1775 рр.)**

Історія діловодства та документообігу в українських землях складає понад тисячу років. Починаючи від Київської Русі й до сьогодення, він пройшов кілька історичних етапів. Одним із найважливіших є період існування козацької держави – Гетьманщини (1649-1764). Тут виникла своя, рання українська система документообігу, центром якої стала Генеральна військова канцелярія (ГВК).

У ГВК була сконцентрована військова, політична, судова та міжнародна інформація державної ваги. Разом з тим, після укладання «Березневих статей» у 1654 р. та встановлення російського протекторату над переважною більшістю українських земель, автономія Гетьманщини поступово обмежувалася не тільки в політичній, військовій, економічній і культурній сферах, а й у діловодстві.

Початок XVIII ст. в українських землях після укладання Вічного миру між Річчю Посполитою і російською монархією (1686) характеризується посиленням спроб останньої звужити адміністративні права автономії Гетьманату та через поширення на його територію правових норм Російської держави, використанням матеріальних і людських ресурсів на потреби російської правлячої династії тощо. До середини XVIII ст. російська форма організації діловодства спочатку закріпилася у зовнішньому, а згодом і у внутрішньому документообігу в українських землях. Разом з тим, система діловодства, вироблена протягом двох століть в адміністративних структурах Гетьманщини, не зникла, вона стала фундаментом для розвитку української документної традиції [2, с. 468].

Основними документами цієї доби є міжнародні договори, конституції, універсали й листи гетьманів, акти ГВК, ділові документи ратуш, магістратів. Зростання документообігу у центральних органах управління та судочинства спричинило появу актової документації. Серед документів чільне місце посідає група директивно-розпорядчих актів: «універсаль», «указь», «листь», «ордерь», «інструкція», «резолуція», «приказь» та інших, що мали прямий зв'язок з російською системою документування [1, с. 154].

З XVIII ст. під впливом російського діловодства провідним розпорядчим документом стає указ, він розповсюдився настільки широко, що проник навіть у судочинство. Для цього документа характерною була чітко визначена структура, яка складалася з заголовної частини, основної з мотивуючими та резолюційними елементами та заключний протокол. Адресат в указі завжди був конкретний. Іменні листи генеральної та полкової старшини у 30-х рр. XVIII ст. займали проміжне місце між універсалами та указами. Вони зберігали відповідні форми кліше в усіх частинах, починаючи від заголовка і закінчуючи кінцевим протоколом.

Серед писемних джерел того часу великого значення набувають листи гетьманів та кошових отаманів Січі, генеральної старшини, сотників і полковників. З адміністративних установ та ГВК виходили документи, що стосувались різних галузей життя козаків у другій половині XVII-останній чверті XVIII ст. У всіх староукраїнських документах, писемних пам'ятках вживалися стереотипні звороти і штампи, які надавали документам канцелярсько-ділове забарвлення [4, с. 40].

До групи виконавчих документів вітчизняні документознавці відносять донесення та рапорти. Ці документи сповіщали про невиконання указів, ордерів, наказів. Інформаційно-публіцистична документація представлена про меморіями та супровідними листами. Меморії містили багато цікавих даних про суспільне та політичне життя козаків у XVII-XVIII ст. Засвідчувальна документація представлена атестатами, паспортами, подорожніми, свідоцтвами, білетами, розписками, підписками, відписками, квитанціями, довідками,

заповітами До групи господарчих документів відносяться контракти, квитанції, розписки, векселя.

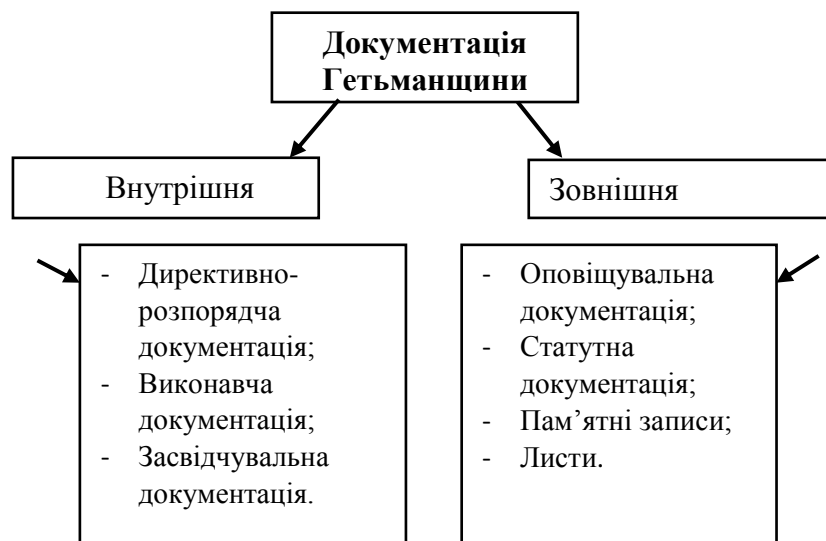

Рис.1.1 Схематична класифікація внутрішньої та зовнішньої документації Гетьманщини

Важливою документальною базою для вивчення історії українського козацтва у XVIII ст. є фонд Коша Запорозької Січі, що зберігається у Центральному Державному Історичному архіві України (м. Київ).

Архів Коша Нової Запорозької Січі виступає унікальним зібранням джерел з історії України, різноманітних за формою, походженням, тематикою, інформаційними можливостями. Це насамперед внутрішня документація Коша: універсали, накази, листи, переписи населення і майна, реєстри шкод, заподіяних пошестями чи ординськими наскоками, тощо. Чимало джерел стосується листування Коша з Гетьманщиною [2, с.557].

Фонд цей складається з 365 великих справ, які охоплюють період з 1734 р. по 1775 р. Він був конфіскований царським урядом під час ліквідації Нової Січі у 1775 р. Документи фонду можуть бути умовно поділені на кілька частин. До першої треба віднести ті документи, які відбивають внутрішнє життя Запорозької Січі. До другої частини належать документи про її зовнішні стосунки і зв'язки.

До внутрішніх належать документи, які готуються, оформлюються і виконуються в межах тієї установи, де вони були складені. Внутрішнє діловодство Нової Січі також було засновано на прикладі російського. Військова та полкова старшина зв'язувалися з кошовим отаманом за допомогою виконавчої документації: рапортів, донесень, прохань. Гетьманська держава приймала активну участь у міжнародній співпраці з іншими країнами. В архівах збереглися міжнародні угоди, листування, воєнні пакти. Також до внутрішньої документації можемо віднести свідчення, меморіали та екстракти.

У внутрішньому документальному обігові вже з кінця 1747 р. можна простежити тенденцію списування ГВК за російським варіантом діловодства (через ордери та накази) з паланками, шафарами, духовним правлінням, похідними полковниками та старшиною. Інструкції надсилалися виключно до депутатів у Слідчі комісії та до загонів, які споряджувалися для пошуку гайдамацьких ватаг. Однак наявність у внутрішньому документообігові універсалів засвідчує, що «старі» діловодні документи ще не остаточно відійшли у минуле. Характерною рисою цих останніх документів є те, що вони склалися за вказівкою Коша і продукувалися періодично.

Після переходу Гетьманщини на російську схему діловодства у внутрішньому документообігові продовжували використовуватися універсали та печатки. Рудименти старого діловодства відбилися також у формулярах документів, базованих на російському варіанті.

До зовнішніх відносять ті документи, які отримані організацією ззовні (вхідні) або направлені нею за свої межі (вихідні). Це положення існувало і на українських землях, які входили до юрисдикції Запорозької Січі до її ліквідації її імперським урядом у 1775 р. Загалом, різновидами зовнішньої документації є промеморії, пропозиції, вимоги, повідомлення, бачення, об'яви. Особливістю зовнішніх різновидів документів є те, що за нею списувалися рівні за субординацією інстанції. Через промеморії січовики зносилися з російськими полками, установами Нової Сербії та Слов'яносербії, полками Гетьманщини, слобідськими полками, слідчими комісіями [4, с.41].

Але на сам перед, серед зовнішньої документації кількісно переважає листування Коша з російськими центральними урядовими установами, гетьманською канцелярією тощо. Тут зберігаються укази, ордери, різні накази. Незважаючи на зовнішнє походження, така документація теж потребує врахування, контролю, правильного використання та зберігання.

Записів дипломатичних переговорів на Січі до нашого часу не збереглося, тому судити про цей аспект політичного життя Гетьманщини можна лише з документів держав, що приймали українських послів, чи епістолярних джерел. З накопиченням великої кількості документації, яку потрібно було зберігати у цілості, з'явилась потреба в створенні «сховища для документів».

Так почали з'являтися архіви Запорозької Січі та Гетьманщина. Велике значення надавали архіву Генеральної військової канцелярії, в якому зберігались документи від періоду правління Богдана Хмельницького до останнього гетьмана Запорозької Січі, Кирила Розумовського.

Таким чином є підстави стверджувати, що діловодні інституції Гетьманщини у XVIII ст. створювали значний видовий склад документації, за формуляром – від традиційної козацької до російської. Сама система діловодства також зазнала суттєвих змін: у ньому ще зберігалися певні традиції, сформовані ще на початку XVII ст. на литовсько-польській і козацькій основі, проте вже з початку століття російська система зовнішнього і внутрішнього діловодства починає домінувати. Вже у 30-х рр. XVIII ст. вона повністю заступає традиційну національну не тільки у Гетьманщині, а й на території України підконтрольній Запорозькій Січі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ділова документація Гетьманщини XVIII ст.: Зб. документів / АН України. Ін-т укр. археографії та ін.; Упорядн., автор передмови та комент. В. Й. Горобець; відп. ред. Л. А. Дубровіна. – К.: Наукова думка. 1993. – 392 с. : іл. – (Пам'ятки політично-правової культури України).
2. Історія українського козацтва: Нариси у 2 т. / Редкол.: В. Смолій та ін. / Історія українського козацтва. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія». – Т.2. – 2007. – 724 с.
3. Литвин Ю. С. Діловодство в адміністративних структурах Гетьманщини: джерела та історіографія проблеми / Ю. С. Литвин // Дебют: збірник тез доповідей студентів за результатами участі у декаді студентської науки. – Маріуполь: МДУ, 2016. – с. 14-15
4. Литвин Ю. С. Організація діловодства в адміністративних структурах Гетьманщини (1649-1764 рр.) / Ю. С. Литвин // Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства» (04 листопада 2015 року). – Маріуполь, 2015. – с. 39-41

Y. Hunza

INTERNAL AND EXTERNAL DOCUMENT IN COSSAK HETMANATE AND NOVA SICH (1734-1775 YEARS.)

Hetman clerical institution in the XVIII century. creating significant species composition documentation, forms - from traditional Cossack to Russia. The system office has also undergone significant changes: it has kept certain traditions, formed in the early XVII century. Lithuanian,

Polish and Cossack basis, but since the beginning of the century the Russian system of internal and external workflow begins to dominate. Already in the 30's. XVIII century. it completely replaces the traditional national Hetman not only, but also in Ukraine controlled Zaporizhzhya Sich.

УДК 004.738.5:930.25(477)(043)

К. А. Колос
/ Україна /

СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ В АРХІВНИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ

В умовах стрімкої інформатизації сьогодення, важливими постають питання організації інформаційної діяльності установ, що забезпечують громадян оперативною або ж ретроспективною інформацією. До таких установ належать архіви, що завдяки специфіці своєї роботи змушені адаптуватися до змін сучасних тенденцій надання інформаційних послуг, інтегрування до світових інформаційних систем, створення та впровадження інтерактивних систем взаємодії зі споживачами інформації. Питання розвитку та реалій впровадження інформаційних технологій в діяльності архівних установ України є надзвичайно актуальним на сьогодні.

Окремі питання інформатизації архівних установ розкривають наукові доробки вчених архівістів та документознавців, серед яких: Г. Боряк, О. Збанацька, В. Купченко та інші. Також слід окреслити межі нормативно-правової бази інформатизації архівів у сучасній Україні. До законодавчих актів відносимо: ЗУ «Про Національний архівний фонд та архівні установи», ЗУ «Про інформацію», ЗУ «Про Національну програму інформатизації», тощо.

Під інформатизацією в загальному сенсі розуміють сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, спрямованих на створення умов для задоволення інформаційних потреб, реалізації прав громадян і суспільства на основі створення, розвитку, використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, що ґрунтуються на застосуванні сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки.

Інформатизація архівної справи передбачає створення умов для заміни традиційних архівних технологій новими інформаційними з метою забезпечення раціонального, повного і своєчасного використання інформаційного потенціалу архівних ресурсів. Заміна традиційних архівних технологій зумовлена потребою модернізації усталених процесів, впровадження новітніх форм роботи з документами і формування різнохарактерних електронних інформаційних ресурсів, розширення доступу до архівної інформації та її оперативного використання. Основна мета інформатизації архівної справи полягає в оптимізації формування Національного архівного фонду та зберігання документів, захисті національних інтересів в архівній справі, вирішенні проблем оперативного і повноцінного доступу до архівної інформації, актуалізації інформації, що міститься в документах, та прискорення залучення її до суспільного обігу, інтеграції документальних ресурсів у світових інформаційних мережах. Процес інформатизації складається з: розроблення взаємопов'язаних інформаційних технологій комплектування, експертизи документів, їх описування й обліку, каталогізації та використання документної інформації, створення страхового фонду копій; формування електронних архівних інформаційних ресурсів, створення локальних баз даних (БД) в архівних установах та централізованих БД галузі, створення єдиної національної архівної інформаційної системи (НАІС); формування архівних веб-ресурсів, включення їх у міжнародний інформаційний простір через систему Інтернет, використання архівних інформаційних ресурсів різних країн, міжнародних товариств та організацій.

На сьогодні співіснують традиційні та електронні технології опрацювання документів, поступово складається нова структура фондів та науково-пошукового апарату. У працях Г. Боряка наводяться статистичні дані, щодо рівня інформатизації архівних установ в Україні: кількість персональних комп'ютерів в архівних установах, наявність виділених серверів, електронної пошти, доступ до ресурсів Інтернет. У семи архівах України (ЦДАГО, ЦДАМЛМ, ЦДІАЛ; областях: Донецьк, Рівне, Харків та у місті Києві) створено відповідні підрозділи з інформаційних технологій [1, с. 5]. Аналізуючи статистичні дані, спостерігаємо позитивні темпи розповсюдження інформаційних технологій в архівній справі. У 2016 році маємо збільшення кількості комп'ютеризації установ на 33%. Кожен другий архів (державного, обласного, міського рівня) має власний веб-сайт з електронним каталогом та користується електронною поштою для приймання та обробки замовлень на документи.

Для оцінки реального стану інформатизації архівів, проведемо порівняльний аналіз рівня інформатизації на прикладі Центрального державного електронного архіву України (далі ЦДЕАУ) та Центрального державного архіву громадських об'єднань України (далі ЦДАГОУ).

Центральний державний електронний архів України (ЦДЕА України) як державний орган виконує завдання та функції держави з управління архівною справою та діловодством, забезпечує облік, збереженість електронних документів Національного архівного фонду та електронних інформаційних ресурсів і використання їх інформації. Документи, що приймає ЦДЕА України: електронні документи установ – джерел формування НАФ, передані державними архівами; електронні інформаційні ресурси; електронні документи та інформаційні ресурси особового походження, передані державними архівами та їх власниками; електронні страхові копії особливо цінних та унікальних документів та інформаційних ресурсів, що зберігаються в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, установах, організаціях незалежно від форми власності; облікові документи та архівні довідники (описи, каталоги, путівники) тощо. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України) – архівна установа, в якій зберігаються документи політичних партій, рухів та об'єднань громадян, що діяли в Україні з початку ХХ століття та діють сьогодні. Архів включає 219 фондів та 297 979 справ [2]

Для забезпечення віддаленої взаємодії між користувачем та архівом створюються електронні сторінки архівів у всесвітній мережі. Сайти архівів мають зрозумілу користувачеві структуру, але ЦДЕАУ не має засобів розширеного пошуку. Ключове слово або словосполучення необхідно вводити в рядок користувачького пошуку. ЦДАГОУ пропонує спрощений пошук за ключовими словами. Для порівняння фондової наповненості архівів здійснимо пошук за ключовими словами: «архів», «інформація», «контроль». ЦДЕАУ запропонував 879 варіантів посилань за ключовим словом «інформація», 2600 – за словом «архів» та 217 – для дескриптора «контроль». ЦДАГОУ видав 50 результатів за к/с «архів», 27 – за дескриптором «інформація», та 8 за словом «контроль». Отже, бачимо нерівномірну насиченість документальних фондів електронних архівів. Можемо констатувати досить зручну систему організації пошуку в електронних каталогах архіву та інтуїтивно зрозумілий інтерфейс сайту, що забезпечує високий рівень ефективності взаємодії між користувачем та інформаційною системою архіву.

Для здійснення більш глибокого аналізу функціональних можливостей інформатизації аналізованих архівів, виділимо характерні критерії та проведемо порівняння. За результатами аналізу бачимо наступні результати: інтерфейс сайту ЦДЕАУ інтуїтивно зрозумілий, наявна функція користувачького пошуку, також можливо встановити зв'язок із адміністраторами ресурсу, насиченість фондів – в середньому 400 000 документів. ЦДАГОУ має наступні характеристики: інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, можливість розширеного пошуку, для встановлення зворотного зв'язку між архівом та користувачем існує спеціальний розділ

«Контакти», в якому вказані відповідні дані. Насиченість фондів становить в середньому 20 000 документів.

Надалі стрижневим напрямком інформатизації архівів України є реалізація галузевої програми створення електронної версії Національного фондового каталогу з подальшим наданням доступу до нього через Інтернет. Саме цим шляхом рухаються провідні архівні служби і національні архіви країн світу. За останні два роки у європейському сегменті Інтернету список країн, що оприлюднили у Мережі фондові архівні каталоги загальнонаціонального рівня, значно поповнився. Загалом же в Європі функціонують близько 100 архівних баз даних, найбільш же інтенсивно у цьому напрямку останнім часом працювали саме ті країни, що стали новими членами Євросоюзу, оскільки високий рівень представлення архівних інформаційних ресурсів держави в світовій мережі є одним із суттєвих чинників євроінтеграції.

Суттєвою перешкодою на шляху впровадження інформаційних технологій в архівах України, крім недостатнього фінансування, є практична відсутність кваліфікованих фахівців, пов'язана з неможливістю їхнього утримання як в органах виконавчої влади, так і в архівних установах. Не дивлячись на наявність в аналізованих сайтах інструментів взаємодії з користувачами архівів, все ж залишається проблема недостатньої кількості оцифрованих документів. Проте Україна робить впевнені кроки вперед в процесі налагодження, розроблення та впровадження інформаційних технологій у сфері архівної справи, тож в недалекому майбутньому можемо прогнозувати підвищення оснащеності архівів власними сайтами, електронними каталогами, від загальнодержавного до селищного локального рівня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боряк Г. Інформатизація архівної галузі сьогодні: поточні здобутки і завдання формування електронних ресурсів / Г. Боряк // Збірка наукових праць до 10-річчя заснування відділу спеціальних історичних дисциплін Ін-ту історії України НАН України: у 2 ч., Ч. 2 . – 2004 . – С. 4-9.
2. Центральний державний архів громадських об'єднань України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cdago.gov.ua/>
3. Центральний державний електронний архів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsdea.archives.gov.ua/ua/>

К. Kolos

STATUS OF INFORMATION IN ARCHIVAL INSTITUTIONS OF UKRAINE

In the report the effectiveness of information services for example archives archives of Ukraine: Central State Electronic Archives of Ukraine, SSU State Archive and the Central State Archive of Public Organizations of Ukraine describes these archives, analyzes their sites.

УДК 930.25(477)(043)

К. В. Кривогуз
/Україна/

ПРОБЛЕМИ РЕСТИТУЦІЇ ДОКУМЕНТІВ АРХІВНОЇ УКРАЇНИКИ

Проблема повернення культурних та історичних документальних цінностей українського народу є завжди актуальною. Реституція документальної спадщини народу регламентується українським законодавством, міжнародними договорами та конвенціями, що встановлюють права та норми у взаєминах обміну документальними комплексами у світовому співтоваристві. Питання щодо проблеми повернення документів архівної україніки представлені в роботах дослідників архівознавців та правознавців, таких як: Т. Гернович, І. Дацків, Т. Боряк, О. Лемешко, І. Матяш та інших, де визначені теоретичні аспекти формування документальних комплексів архівної україніки, їх функціонування, питання опрацювання та передачі документів на батьківщину.

У комплексі розуміння теми доповіді, необхідно розглянути складові поняття: «архівна україніка» та «реституція». Архівна україніка – це документи культурної спадщини України, які знаходяться за кордоном, та документи іноземного походження, що стосуються історії України. Згідно з Законом України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» [4, ст.5] держава вживає заходів для поповнення Національного архівного фонду документами культурної спадщини України, що знаходяться за кордоном, та документами іноземного походження, що стосуються історії України, у пріоритетному порядку фінансує їх виявлення, взяття на облік, передавання, придбання або відтворення в копіях.

Основні засади виявлення, реєстрації та впровадження в науковий обіг архівної інформації, що міститься в подібних документах, було вперше визначено Державною програмою «Книжкова та рукописна спадщина України: створення бібліографічного реєстру і системи збереження та загальнодоступності» (1992), зокрема її підпрограмою «Архівна та рукописна Україніка: Національна зведена система документальної інформації» (1991–1996). Однак упродовж терміну реалізації програми повноцінного інформаційного продукту щодо документів архівної україніки не було створено. Проблеми реєстрації документів архівної україніки знайшли також відображення в Державній програмі «Культурні цінності України: Втрати. Шляхи повернення» (1999) та в рішеннях колегії Державного комітету архівів України «Про створення баз даних на зарубіжні документи історико-культурної спадщини України та документи іноземного походження з історії України» (17 січня 2001 р.), «Про виявлення зарубіжної архівної україніки державними архівними установами» (22 грудня 2006 р.). Проміжні результати зусиль у цій царині реалізовано в інформаційному ресурсі, розміщеному на веб-порталі Державної архівної служби України (розділ «Зарубіжна архівна україніка»), який включає загальні огляди, матеріали до бібліографії, огляди зібрань архівної україніки в окремих країнах світу, нормативні документи.

Реституція – це поновлення порушених майнових прав, приведення їх до стану, що існував на момент вчинення дії, якою заподіяно шкоди, тобто повернення або відновлення матеріальних цінностей – тих же самих, або подібних, або речей такої самої вартості. У реституції архівних документів виділимо дві ключові ідеї: відновлення матеріальних цінностей та відшкодування вартості, тобто законодавством закріплено декілька варіантів вирішення правових конфліктів щодо повернення документальної спадщини у власність держави або індивіда (фізичної/юридичної особи).

Для реалізації повернення тієї частини Національного архівного фонду, що знаходиться за кордоном, передбачається укладання спеціального реєстру – комплексного масиву відомостей вторинної інформації про місця зберігання (країни, міста, інституції, приватні власники), склад і зміст архівної україніки. Так, співробітниками УНДІАСД (Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства) в рамках програми «Архівна україніка» була підготовлена серія довідково-інформаційних оглядів щодо архівної україніки в закордонних архівах, відбулася презентація фундаментального довідника «Архівна україніка в Канаді».

Важливим моментом є налагодження міжнародної співпраці з українською спільнотою. Одним із кроків до вирішення цього питання стало створення у 2007 р. Центрального державного архіву зарубіжної україніки (ЦДАЗУ). Пріоритетним напрямом архіву є організація передавання та повернення в Україну писемної історико-культурної спадщини зарубіжних українців та українських громад, введення до наукового, культурного та духовного обігу тих часток національної культурної спадщини, що зберігаються в Україні або були вивезені за її межі. Працівниками архіву здійснюється робота з: 1. формування Національного архівного фонду, його упорядкування та збереження, створення довідкового апарату до документів; 2. реєстрації архівної україніки, що зберігається в зарубіжних та українських установах; 3. інтенсивного використання документальної інформації в науково-дослідній та просвітницькій діяльності та ін.

Фонди архіву формуються за рахунок документів, що були в різні історичні часи вивезені за межі України чи створені за кордоном, але відбивають події історії України в її сучасних кордонах, або є історико-культурним надбанням зарубіжного українства, які на законних підставах надійшли в Україну і внесені до Національного архівного фонду. Фонди ЦДАЗУ поділяються на: архівні, бібліотечні та музейні.

З метою пошуку та повернення архівної спадщини в Україну створено низку міжурядових комісій, які безпосередньо займаються пошуком та поверненням культурних цінностей України. Нині з цього приводу ведуться перемовини з РФ, Польщею, Угорщиною, США, Канадою, Францією. Безумовно, що повернення документальної спадщини вимагає значного фінансування, зокрема для оцифрування документів, створення якісних копій.

Важливим аспектом реституції архівної україніки є встановлення інтелектуального доступу до документальних архівних ресурсів України за кордоном, що розпочалося у 2000-х рр. і характеризується першими систематичними кроками у практичній діяльності з розшуку і реєстрації україніки, теоретичним узагальненням існуючого доробку і спробами унормувати цю діяльність. Основним здобутком перших років є надання фізичного та інтелектуального доступу до інформаційних ресурсів, які містять інформацію щодо документів архівної україніки. Яскравим є наступний етап розвитку архівної україніки, пов'язаний з публікацією аналітичних праць фахівців, які стали віддзеркаленням існуючого стану розвитку архівної україніки та вказівками на майбутнє, серед них: «Хрестоматія з архівознавства», праця Патриції Кеннеді Грімстед «Трофеї війни та імперії: архівна спадщина України, Друга світова війна та міжнародна політика реституції» стала теоретичним підґрунтям для розроблення типології архівної україніки. Якщо ж говорити про практичний бік реалізації теоретичних засад архівної україніки, то можна виділити такі напрями, як активізація міжнародної співпраці; включення до Закону про НАФ положення про те, що «держава вживає заходів» щодо поповнення НАФ категорією архівної україніки; створення Інституту досліджень української діаспори.

Таким чином, можна виділити основні напрями розвитку реституційних процесів архівної україніки в нашій державі: вдосконалення нормативно-правової бази щодо співпраці з країнами СНД, Європи та Америки; налагодження дипломатичних зв'язків з країнами-тимчасовими власниками документів; збір інформації про фондоутворювачів та створення електронної бази даних з документації архівної україніки; збільшення державної підтримки та фінансування даного питання. Отже, не дивлячись на активну роботу державних органів з архівної справи, інституцій та окремих активістів та громадських організацій, значна частина документального комплексу України знаходиться у власності іноземних держав та потребує юридичних дій щодо повернення. Вбачаємо подальший розвиток процесу реституції архівної україніки та впровадження нових етапів та заходів в даному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боряк Г.В. Архівознавство: підруч. для студ. іст. ф-тів вищ. навч. закладів. / Г. В. Боряк, Я.С. Калакура, І.Б. Матяш, – К., 1998 – 316 с.
2. Дацків І. Науково-практичні аспекти повернення в Україну її історико-культурних надбань, переміщених у роки Другої світової війни / І. Дацків // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2003. – Вип. 1. – С. 174–178. – (Серія «Історія»).
3. Матяш І. Концепція створення та функціонування Національного реєстру «Архівна україніка» / І. Матяш // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 2007. – Т. 15. – С. 12-18.
4. Про Національний архівний фонд і архівні установи: закон України від 24 грудня 1993 року № 3814 -XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – 15. – Ст. 86.

PROBLEMS OF RESTITUTION OF DOCUMENTS ARCHIVAL UCRAINICA

The main directions of the restitution process Ucrainica archives in our country, to improve the legal framework for cooperation with CIS countries, Europe and America; establishing diplomatic ties with countries occupant documents; gathering information on record creators and creation of electronic database of archival documents Ucrainica; increasing government support and funding for this issue.

УДК 930.253(477)(043)

*О.В. Кригіна
/ Україна /*

**ВИКОРИСТАННЯ ДЖЕРЕЛ ГЕНЕАЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ
В ДЕРЖАВНИХ АРХІВАХ УКРАЇНИ**

Відтворення та вивчення історії окремих регіонів шляхом запровадження до наукового обігу нових документів і матеріалів, а також вивчення їх інформативного потенціалу залишається одним із перспективних напрямів розвитку вітчизняної історичної науки та характеризується вивченням масових джерел, серед яких важливе місце займають метричні книги – документи для реєстрації фактів народження, шлюбу та смерті. Метричні книги – це публічні акти записів народження, шлюбів та смертей. Попри своє громадянсько-правове значення, вони також були важливим статистичним матеріалом, первинним генеалогічним джерелом, найбільш достовірним із загальної маси родових матеріалів. Контроль за правильним та ретельним веденням метричних книг належав до головних завдань державної влади. Навіть за відсутності додаткових джерел ретельний аналіз метричних книг дає можливість визначити межі та час утворення приходів або періоди служіння конкретних духовних осіб. Уважне їх вивчення як комплексного джерела дозволить дослідникам виокремити етноконфесійні особливості розвитку церковних громад. Подібні спроби стають більш продуктивними при опрацюванні метричних книг невеликих населених пунктів або окремих конфесійних груп.

Метою даної розвідки є розгляд використання джерел генеалогічної інформації в архівних установах України. На сьогоднішній день джерельна база генеалогічних досліджень є досить чисельною та різноманітною за своїм складом. Метричні книги, сповідні відомості та книги реєстрації актів громадянського стану джерела, що містять найбільш цінну та концентровану інформацію генеалогічного змісту, які є найбільш цінними та достовірними з генеалогії усіх станів населення. Генеалогічними дослідженнями цікавляться не лише фахівці в цій галузі, а й пересічні люди, які займаються вивченням історії своїх сімей.

Архівні установи колишнього СРСР отримали дозвіл займатися виконанням генеалогічних запитів лише у 1989 р. Генеалогічний запит передбачає пошук архівної інформації, яка встановлює родинні зв'язки у ланцюгу поколінь. Ці відомості необхідні для складання родовідного дерева, що останнім часом набуває дедалі більшого значення для наших громадян. Споживач може забажати, щоб йому знайшли предків на глибину 3-7 поколінь, щоб побудували родовідне дерево, що є надзвичайно складною науковою роботою, яку архіви практично не виконують. З огляду на це, можемо спостерігати інформацію щодо пошуків генеалогічної інформації пересічними громадянами самостійно. Для цього, скористаємось офіційною інформацією, яка представлена Державною архівною службою України (далі ДАСУ). Для розгляду кількості виконання генеалогічних запитів та використання генеалогічної інформації візьмемо дані за 2011-2015 рр.

За даними ДАСУ у 2011 році на адресу державних архівних установ надійшло 2188 генеалогічних замовлень, кількість таких запитів у порівнянні з минулим роком майже не змінилась. У 2012 році на адресу архівних установ надійшло 1 892 генеалогічні запити. У

2013 році до архівних установ надійшло на 5 % більше генеалогічних запитів, ніж попереднього року – 1 994 запити. У 2014 році маємо виконання державними архівами 3 339 генеалогічних замовлень, що на 48% більше запланованого. У 2015 році кількість генеалогічних запитів, що виконані державні архіви значно зменшилась та становить 1 848 запитів [4; 5; 6;7; 8].

Сьогодні наукове вивчення метрик та інших джерел генеалогічної інформації не припиняється, а, навпаки, розвивається за різними напрямками. До цього виду історичних джерел звертається дедалі більше дослідників. Натомість, пересічні громадяни звертаються до метрик із метою пошуків свого коріння, для відтворення генеалогічних дерев тощо. У 2011 році в читальних залах державних архівів за генеалогічною тематикою працювало 3126 дослідників (майже втричі більше ніж у 2010 році), які опрацьовували архівні документи з метою вивчення власної генеалогії або виконували замовлення на генеалогічні дослідження за нотаріально засвідченими дорученнями на їх проведення. У 2012 році в читальних залах держархівів за генеалогічною тематикою працювали 3 252 дослідники (2011 р. – 3126, 2010 р. – 1941, 2009 – 1073). В 2013 році зберігається тенденція до зростання кількості користувачів, які опрацьовують архівні документи з генеалогічною інформацією, в цей рік в читальних залах державних архівів працювало 3 408 таких користувачів (2012 – 3 252, 2011 р. – 3 126, 2010 р. – 1 941). У 2014 році за генеалогічною тематикою в читальних залах архівних установ працювало 3 339 дослідників. Слід зазначити, що у 2015 році значно збільшилася кількість користувачів, які працювали в читальних залах державних архівів за генеалогічною тематикою. Якщо протягом 2012–2014 років кількість таких користувачів коливалася у межах від 3 до 3,5 тис. на рік, то у 2015 році в читальних залах за генеалогічною тематикою працювало вже 5 604 користувачі [4; 5; 6;7; 8].

Найбільша кількість генеалогічних досліджень, в зазначений період, проведено через читальні зали центральних архівів: Центральний державний історичний архів м. Київ, Центральний державний історичний архів м. Львів, а також держархівів Вінницької, Житомирської, Запорізької, Київської, Одеської, Чернігівської, Дніпропетровської, Хмельницької, Миколаївської, Сумської, Харківської областей та ін. Географія генеалогічних запитів постійно розширюється, до держархівів звертаються громадяни Австрії, Білорусі, Естонії, Ізраїлю, Італії, Казахстану, Канади, Латвії, Литви, Молдови, Нідерландів, Німеччини, Польщі, Португалії, Росії, Румунії, Туркменістану, США, Франції.

Центральні державні архіви та архіви областей активно співпрацюють з генеалогічними товариствами та організаціями, зокрема з Українським центром генеалогічних досліджень Червоного Хреста України, Українською Правничою колегією, ТОВ «Генеалогічне агентство «Сімейний архів» (РФ), науково-виробничим сервісним центром «Харківський народний архів», Одеською філією Грецького фонду культури, Центром новоеліністичних досліджень (м. Афіни, Греція), генеалогічним товариством «Routes to Roots» (США), Глюкстальською Асоціацією Російських Німців (США), Центром досліджень Меннонітського Братства (США), Генттінгенським дослідницьким центром (ФРН), Міжнародною громадською організацією «Єврейський общинний центр «Мигдаль» (м. Одеса), Об'єднанням іудейських громад та організацій Житомирського регіону, Міжнародним генеалогічним бюро Family Tree Ltd (м. Будапешт, Угорщина), іншими [3].

Інтерес до генеалогічної інформації зростає з кожним днем, відтак, постає нагальна потреба у систематизації та належному зберіганні метричних книг, як основних джерел генеалогічної інформації, що перебувають у фондах обласних державних архівів нашої країни. Актуальним на сьогодні для України є створення каталогу метричних книг, які зберігаються не тільки в державних архівах, а й у відділах РАГСів. Ще якийсь десяток років тому дослідникові, зацікавленому науково опрацювати метричні книги, доводилося ламати очі і нерви, розбираючи каракулі старих описів. На щастя, ця проблема відійшла в минуле і тепер будь-хто може дистанційно – і головне безкоштовно – ознайомитись з дислокацією

метричних документів у державних архівах України. Слід відзначити зусилля працівників Державного архіву Одеської області, які створили та у 2000 році видали друком іменний покажчик із метричних книг одеської грецької Свято-Троїцької церкви [1; 2]. У 2003 р. було видано збірку метричних книг Різдва-Богородицької церкви села Лозова Богодухівського району за 1800–1890 рр. [9]. З 2009 року Держкомархів спільно з Українським науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства видають багатотомний «Зведений каталог метричних книг, що зберігаються в державних архівах України» й одразу оприлюднюють його в Інтернеті у вигляді PDF-файлів. На сьогодні маємо 8 томів зазначеного видання, на сторінках яких подано інформацію щодо зберігання метричних книг у фондах державних архівів Волинської, Дніпропетровської, Закарпатської, Київської, Миколаївської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Черкаської, Чернівецької, Донецької, Івано-Франківської, Луганської, Одеської, Полтавської, Харківської, Запорізької, Херсонської, Вінницької, Кіровоградської, Хмельницької областей, міст Києва і Севастополя [10]. Центральним державним історичним архівом України, м. Київ проведена робота щодо створення покажчика «Зведений каталог метричних книг, клірових відомостей та сповідних розписів», який являє собою розширену уніфіковану інформаційну базу, яка містить відомості про наявні у фондах ЦДІАК України метричні книги, клірові відомості та сповідні розписи церков, костьолів, кірх, синагог та інших релігійних спільнот центральної України. Зведений каталог побудовано за предметно-географічним принципом, тобто перейшовши у розділ, присвячений кожній конкретній конфесії, користувач має можливість пошуку даних за географічною ознакою [11].

Отже, відомості метричних книг, як основних джерел генеалогічної інформації необхідно вводити до наукового обігу у поєднанні з іншими джерелами світського та культового характеру. Слід наголосити на необхідності дальшого студіювання й розкриття інформативного потенціалу метричних книг представників різних віросповідань. У наш час існує нагальна потреба в актуалізації наявної в метриках інформації, а також у ретельному збереженні цих пам'яток як передумові їх наукового вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Греки Одеси. Іменний покажчик по метричним книгам Одеської Грецької Свято-Троїцької церкви – Одеса: Друк, 2000. – Ч. 1: 1800-1831 рр. – 364 с.
2. Греки Одеси. Іменний покажчик по метричним книгам Одеської Грецької Свято-Троїцької церкви – Одеса: Друк, 2002. – Ч. 2: 1834-1852 рр. – 374 с.
3. Державна архівна служба України – Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/>
4. Підсумки діяльності у 2011 році та пріоритети на 2012 рік. Державна архівна служба України: - Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Archives/Zvit_2011.pdf
5. Підсумки діяльності у 2012 році та пріоритети на 2013 рік Державна архівна служба України: - Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Archives/Zvit_2012.pdf
6. Підсумки діяльності у 2013 році та пріоритети на 2014 рік Державна архівна служба України: - Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Archives/Zvit_2013.pdf
7. Підсумки діяльності у 2014 році та пріоритети на 2015 рік. Державна архівна служба України: - Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Archives/Zvit_2014.pdf
8. Підсумки діяльності у 2015 році та пріоритети на 2016 рік. Державна архівна служба України: - Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Archives/Zvit_2015.pdf
9. Слобожанські родоводи. Село Лозова, Богодухівський район. Збірник архівних документів 1800 – 1890 рр. – Харків: Райдер, 2003. – 968 с.
10. Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. – Режим доступу: <http://undiasd.archives.gov.ua/>
11. Центральний державний історичний архів України (ЦДІАК України), м. Київ. Режим доступу: <http://cdiak.archives.gov.ua/>

**THE USE OF SOURCES OF GENEALOGICAL INFORMATION
IN PUBLIC ARCHIVES OF UKRAINE**

The work considers the use of sources of genealogical information in archival institutions of Ukraine. Parish registers, confessional information and records of acts of civil status are the most valuable and reliable sources of genealogical information covering all levels of the population. Genealogical requests execution and use of genealogical information by public archives are analysed on the basis of information provided by the State Archival Service of Ukraine.

УДК: 930: 253(477.7) “178/191”:2(043)

О. С. Манякіна
/ Україна /

**ДІЛОВОДНА ДОКУМЕНТАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ КОЛОНІСТІВ ПІВНІЧНОГО
ПРИАЗОВ'Я (КІНЕЦЬ ХVІІІ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)**

Серед різних видів джерел значне місце займають матеріали діловодного характеру, оскільки всі державні установи в своїй діяльності не тільки підпорядковуються законодавчим актам, але й самі вели велику кількість діловодної документації – журнали засідань, довідки комісії, службові листи, запити, рапорти, скарги та ін. Звернемо увагу саме на матеріали діловодства з питань релігійного життя іноземних колоністів Північного Приазов'я.

Матеріали діловодства центральних та місцевих органів влади державного й церковного управління, які дозволяють простежити механізм виконання законодавчих актів влади на місцях. Витяги із Всепідданіших річних звітів обер-прокурора Святішого Синоду, які друкувалися, починаючи з 1837 до 1914 р., дають можливість простежити тенденції зміни чисельності церков, динаміку приєднання іноземців до православ'я, вивчити особливості церковно-релігійного життя етнічних громад Північного Приазов'я [1].

Серед матеріалів діловодства виділяються також донесення, звіти преосвящених про стан єпархії у визначений період, рапорти парафіяльних священників та духовних правлінь про стан благочестя в парафіях, кількість прочан, храмів та священників тощо.

Типологічно серед них переважають документи справочинного характеру: різноманітні звіти, рапорти, скарги, пояснювальні записки парафіяльного духовенства, а також накази, розпорядження, листування представників єпархіальної влади. Документи фондів консисторій та духовних правлінь є джерелом інформації про сфери діяльності відповідних органів єпархіальної влади, духовенства і релігійного життя парафіян.

Значний масив діловодних джерел зберігається в Інституті рукопису ЦНБУ. Вони зосереджені переважно в зібраннях “Одеського товариства історії та старожитностей” (Ф.V) [2]. Це справочинна документація консисторій і духовних правлінь, відомості про церкви і монастирі, листування духовних осіб.

Рапорти церковнослужителів та матеріали листування місцевих церковних організацій із Катеринославською духовною консисторією зберігаються у фонді 69 Державного архіву Донецької області [3].

Великий пласт інформації з діловодства містять матеріали метричних книг етнічних громад Північного Приазов'я. Інформація метричних книг надає досліднику матеріал для характеристики структури населення конкретної парафії, вирішення внутрішніх процесів у етнічних громадах. Метричні книги є специфічним джерелом, вони складні для опрацювання: несистематизований, нерозбірливий почерк, записи лютеранських, протестантських, менонітських метричних книг написані німецькою мовою, єврейських - на івриті та ідиші [4].

Звіти єпархіального керівництва, постанови земських зборів, на яких розглядалися церковно-релігійні питання, опубліковані на сторінках “Екатеринославских губернских

ведомостей”, “Екатеринославских епархиальных ведомостей” розкривають порядок призначення духовних осіб на парафії, влаштування й утримання релігійних споруд, умови переселення іноземних колоністів та інші особливості церковно-релігійного життя населення Північного Приазов’я [5].

Матеріали діловодства, які зберігаються у фондах ДААРК (ф. 343 “Феодосійська духовна консисторія”, ф. 118 “Таврійська духовна консисторія”) дозволяють відтворити особливості релігійного життя греків Північного Приазов’я. У них розглядаються питання ведення церковної документації, передача церковного начиння з однієї церкви до іншої, будівництва та ремонтів церков, рапорти Маріупольського благочинного протоієрея про заштатних священиків, записи яких фіксувалися двома мовами – церковнослов’янською та грецькою [6].

Для аналізу історії конфесійного життя німців Північного Приазов’я, а особливо, при визначенні особливостей міжнаціональних відносин, важливим джерелом стали матеріали 26 та 27 фонду ДААРК. Доцільно зауважити, що з середині ХІХ ст. звіти про суспільне життя мешканців Північного Приазов’я надсилались, переважно, саме до Сімферополя. Аналіз окремих справ стосовно конфесійного складу населення Маріупольського повіту свідчить, що місцева адміністрація не визначала різницю між окремими конфесійними групами, плутала їхню конфесійну приналежність [7].

Справочинна документація стосовно зазначеної проблеми представлені також у сучасних виданнях. Це, в першу чергу, збірка “Православна церква на Півдні України”, яка містить 362 справочинних документа з червня 1775 р. по грудень 1782 р., 90 неопублікованих документів, які розкривають систему управління та адміністративно-церковний устрій РПЦ на Півдні України, надають відомості про особливості зведення храмових споруд, призначення священиків, їх переміщення [8].

Фонди Державного архіву Запорізької області містять цінну інформацію про усі види діяльності іноземних переселенців Північного Приазов’я. Накази, відомості, списки та листування про передачу справ Маріупольського духовного правління до м. Олександрівськ зберігаються у фонді 1 (Олександрівська міська ратуша м. Олександрівськ Катеринославської губернії), “Олександрівська повітова земська управа” (ф. 56). Значний інтерес становлять матеріали щодо німецького й менонітського колоністського суспільства. Проаналізовані матеріали свідчать, що, не дивлячись на виняткову замкненість, обумовлену їхню релігійною приналежністю, німецькі колоністи були тісно пов’язані з навколишнім оточенням, державними установами, що сприяло формуванню великого комплексу документів з їхнього життя та діяльності [9].

Привертають увагу і матеріали фонду 1 (Канцелярія Новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора у Катеринославській губернії), що зберігається у Державному архіві Одеської області. В процесі аналізу значної кількості справ щодо соціальних відносин у менонітів, виникла можливість констатувати, що серед богобоязливих менонітів траплялися випадки наявних порушень принципів віросповідання. Інформативну цінність фонду в контексті даного дослідження складають матеріали про заселення колоній ізраїльських християн на землях маріупольських греків [10].

Цікава інформація зберігається і у фонді 24 Держархіву Запорізької області, який містить матеріали про стан єврейських молитовних будинків, вибори рабинів та їх помічників [11]. У фонді представлені такі види документів, як рапорти, довідки, протоколи, інструкції, заяви, листи, тексти клятвених обіцянок, прохання, оголошення та вирокі, в яких подаються відомості про кількість синагог та молитовних будинків, характеризується порядок призначення кандидатур від єврейських молитовних громад на місце рабина чи його помічника.

Таким чином, означені матеріали діловодства з питань релігійно-духовного розвитку іноземних колоністів Північного Приазов’я кінця ХVІІІ – початку ХХ ст. дозволяють

визначити основний перелік діловодної документації та особливості ведення діловодства церковними установами в означений період.

ЛІТЕРАТУРА

1. Извлечения из всеподданнейшаго Отчета обер-прокурора Святейшего Синода за 1838 г. – СПб.: Синодальная типография, 1839. – 236 с.; Извлечения из всеподданнейшаго Отчета обер-прокурора Святейшего Синода за 1847 г. – СПб.: Синодальная типография, 1848. – 203 с.; Извлечения из всеподданнейшаго Отчета обер-прокурора Святейшего Синода за 1857 г. – СПб.: Синодальная типография, 1859. – 140 с.
2. Інститут рукопису ЦНБУ НАН України. - Ф. V. – Оп.1, Спр. 449-461, 228 арк.; Спр. 462-546, 333 арк.; Спр. 547 – 612, 326 арк.; Спр.704, 15 арк.; Спр. 758, 56 арк.; Спр. 852, 355 арк.; Спр. 1777 – 1989, 365 арк.
3. ДАДО Ф. 69. – Оп.1. Спр. 204, 109 арк.
4. Там само: Ф. 214. – Оп. 1. – Спр. 1 – 3, 7,10.; Ф. 213 – Оп. 1. – Спр. 1 – 3.; Ф. 215. – Оп.1. – Спр. 1– 11; Ф. 465. – Оп.1. – Спр. 1– 2; Ф. 472. – Оп.1. – Спр. 1– 2,4; Ф. 211. – Оп.1. – Спр. 1– 7, 21,25.
5. Васильев. Ф. Историко-статистическое описание Константино-Еленинской церкви и прихода при ней / Ф. Васильев // ЕЕВ. Отдел неофициальный. – 1873. – № 1. – С. 7 – 14; № 2. – С. 29 – 32; № 3. – С. 36 – 44.; Викариатство Екатеринославской епархии // ЕЕВ. – 1875. – № 9. – С. 139-145.; Краткие сведения о Екатеринославской епархии вообще и о епископах ее // ЕЕВ. – 1875. – № 9. – С. 130-133.
6. ДААРК. Ф. 118. – Оп. 1. – Спр. 5433., 3 арк.; Ф. 343. – Оп. 1. – Спр. 17; Спр. 19; Спр. 22 – 23; Спр. 26 – 27; Спр. 30; Спр. 35; Спр. 39 – 40 та ін.
7. Там само: Ф. 26.. – Оп. 1. – Спр. 14385 (№ 17) связка 568, стол 1., 38 арк.; Спр. 2527 (№ 465), 54 арк.; Спр. 25170, 40 арк.; Оп. 2. – Спр. 3226., 64 арк.; Спр. 3747, 41 арк.; Ф. 27. – Оп. 1. – Спр.10614, 21 арк.; Спр.7077, 3 арк.
8. Православна церква на півдні України (1775 - 1781) / Під ред. І. Лиман // Джерела з історії Південної України. – Том. 4. – Запоріжжя: РА Тандем – У, 2004. – 560 с.
9. ДАЗО. – Ф. 1. – Спр. 12, 53, 563, 757, 795.; Ф. 56. – Спр. 53, 150, 172, 180, 354, 757.
10. ДАОО. – Ф. 1. – Оп.83. – Спр. 71; Оп. – 190. – Спр. 40; Оп. – 191. – Спр. 25, 41, 53, 57; Оп. 196. – Спр. 79, 85; Оп. 221. – Спр. 4.
11. ДАЗО. – Ф. 24.– Оп. 1. – Спр. 64, 70, 305, 424 – 425, 516 – 517, 819; Оп.4. – Спр. 33, 45.
12. Тухватулліна О.С. (Манякіна) Духовно-релігійний розвиток етнічних громад Північного Приазов'я наприкінці XVIII – початку ХХ ст.: Дис. канд. іст. наук. – Спец. 07.00.01 «Історія України»/ О.С. Тухватулліна. – Донецьк, 2012. – 245 с.

О. Manyakina

DAVAGNA DOCUMENTATION OF FOREIGN COLONISTS OF NORTH AZOV REGION (END OF XVIII – BEGINNING OF XX CENTURIES)

The publication marked davagna documentation stored in archives and library institutions in the field of religious and spiritual development of the foreign colonists of North Azov region in the late XVIII – early XX century. The types of record keeping documentation and doing office work in Church institutions.

УДК 930.251(477)(043)

Я.Ю.Мирна
/ Україна /

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ЗАРУБІЖНОЇ УКРАЇНІКИ

Поняття «архівної україніки» було запроваджено на початку 90-х років минулого століття. Під цим поняттям розуміють документи культурної спадщини України, які

знаходяться за кордоном та документи іноземного походження, що стосуються історії України. Склад і зміст документів архівної україніки відображає Концепція створення та функціонування Національного реєстру «Архівна україніка», схвалена колегією Держкомархіву України 14 серпня 2007 р.

Центральний державний архів зарубіжної україніки (далі ЦДАЗУ) був створений на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України «Про утворення Центрального державного електронного архіву України та Центрального державного архіву зарубіжної україніки» від 12 травня 2007 року. Архів створено як координаційний центр з питань роботи з документами зарубіжної україніки, які зберігаються в інших державних архівах та архівних підрозділах організацій, громадських об'єднань та громадян [7]. Пріоритетним напрямком діяльності архіву є організація передавання та повернення в Україну писемної історико-культурної спадщини зарубіжних українців та українських громад, введення до наукового, культурного та духовного обігу тих часток цієї національної культурної спадщини, що зберігаються в Україні або опинилися за її межами в різні історичні періоди, що згодом дозволить заповнити інформаційні лакуни в історії українського народу. До складу документів ЦДАЗУ входять: 1. Оригінали і/або копії документів, що були в різні історичні періоди вивезені за кордон чи створені за кордоном, але відбивають події історії України в її сучасних кордонах; 2. Оригінали і/або копії документів, що є історико-культурним надбанням зарубіжного українства, які на законних підставах надійшли у власність України і внесені до Національного архівного фонду [5].

Згідно з Законом України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» [1], держава вживає заходів для поповнення Національного архівного фонду документами культурної спадщини України, що знаходяться за кордоном, та документами іноземного походження, що стосуються історії України, у пріоритетному порядку фінансує їх виявлення, взяття на облік, передавання, придбання або відтворення в копіях. Працівниками архіву здійснюється робота щодо формування Національного архівного фонду, його упорядкування та збереження, створення довідкового апарату до документів; реєстрації архівної україніки, що зберігається в зарубіжних та українських установах; інтенсивному використанню документальної інформації в науково-дослідній та просвітницькій діяльності та ін. [4].

Слід також зазначити, що архів плідно співпрацює з Міністерством закордонних справ України в питаннях повернення в Україну документів, що відносяться до архівної україніки. Одним зі своїх головних завдань ЦДАЗУ вважає підготовку взаємопов'язаної системи довідників (у т. ч. електронних) про документи культурної спадщини України, які знаходяться за кордоном та документи іноземного походження, що стосуються історії України. З огляду на це, та продовжуючи роботу попередників, у архіві розпочато роботу щодо реєстрації архівної україніки, яка зберігається в зарубіжних та українських установах. Даний напрямок роботи архіву не тільки дозволить внести свій вклад у документування та створення повноцінної картини розвитку української нації, а й значно активізує міжнародне співробітництво у сфері архівної справи [6].

Отже, на даному етапі у роботі ЦДАЗУ можна визначити наступні основні напрямки щодо вирішення проблеми комплектування фондів архівної україніки: збір інформації про фондоутворювачів, продовження і поглиблення роботи з комплектування документів зарубіжного українства, створення електронної бази даних про зібрані в різних установах документи архівної україніки, активізація співпраці архівів з Міністерством закордонних справ України через державний кордон України, забезпечення архівів матеріально-технічною базою для опрацювання одержаних документів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Національний архівний фонд і архівні установи: закон України від 24 грудня 1993 року № 3814 -XII // Відомості Верховної Ради України. -1994. - 15. - Ст. 86. [Зміни внесені Законами України № 498/95-ВР від 22.12.1995; № 608/96-IV від 17.12.1996; № 534-V від

22.12.2006; № 2756-VI від 02.12.2010; редакційні зміни внесено Законами України № 2888-III від 13.12.2006].

2. Про затвердження Порядку роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання: наказ Міністерства юстиції України від 11.11.2014 № 1886/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1421-14>

3. Косенко О.В. Науково-практичний семінар «Архівна україніка: пошук, реєстрація та комплектування архівів». / О.В.Косенко, В.Ф.Бойко, Л.В.Андрієвська // Архіви України. –

4. Матяш І. Концепція створення та функціонування Національного реєстру «Архівна україніка» / І.Матяш // Студії з архів. справи та документознавства. - К., 2007. - Т. 15. - С. 12-18.

5. Палеха Ю. І. Загальне документознавство: навч. посіб. / Ю. І. Палеха, Н.О. Леміш. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: Ліра-К, 2009. – 434 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lira-k.com.ua/book-paleha-zagalnye-dokumentoznavstvo-remeyk-2.html>

6. Правила роботи архівних установ України: наказ Міністерства юстиції України від 08 квітня 2013 р. № 656/5 [Електронний ресурс]. – К., 2013. – 244 с. – Режим доступу: http://www.chernigiv-rada.gov.ua/filesstatic/nagalni/4_11-10-2013_10-49.doc

7. Привалов В.Ф. Обеспечение сохранности архивных документов на бумажной основе: методическое пособие [Электронный ресурс] / В.Ф. Привалов. – М., 2003. – 112 с. – Режим доступа: <http://ukrdoc.com.ua/text/23167/index-1.html>.

У. Myrna

ORGANIZATION OF CENTRAL STATE ARCHIVES FOREIGN UKRAINISTIKA

The main areas to address staffing funds archival Ucrainica gathering information on record creators, the continuation and deepening of the manning documents of foreign Ukrainians, creating an electronic database of collected in different institutions documents archived Ucrainica, the intensification of cooperation between the archives of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine on the state border of Ukraine , the archives logistics for processing received documents.

УДК 050:651(477)«14/15»(043)

В. І. Мирошник

/Україна/

ДОКУМЕНТУВАННЯ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ДОБИ: ІНФОРМАЦІЙНО-АНІЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Інформаційно-аналітична діяльність (далі: ІАД) – це сукупність дій, на основі концепцій, методів, засобів, нормативно-методичних матеріалів, для збору, накопичення обробки та аналізу даних, у формі аналітичної довідки, звіту, огляду, прогнозу тощо, з метою обґрунтування та прийняття управлінського рішення[1, с. 14].

Процесом ІАД називають сукупність спрямованих на визначений предмет операцій мислення і технологічних процедур, виконання яких в певній послідовності із використанням засобів забезпечує вирішення поставленого завдання.

Під час проведення ІАД виділяють два рівні (або напрями) інформаційно-аналітичної роботи:

- інформаційний – пошук, збирання, зберігання, поширення інформації;
- аналітичний рівень – узагальнення, класифікація інформації, її аналіз і перетворення, розробка висновків, пропозицій, рекомендацій і прогнозів.

Будь-яка кількість фактів, оброблених найкращим чином, занесених у інформаційні документи, – не має жодної цінності, поки фахівці не розкриють їх смисл, не зіставлять між собою, не покажуть перспективи розвитку ситуації, явища, процесу і не передадуть у тому вигляді, в якому їх значення буде абсолютно ясним і зрозумілим споживачу.

Основними принципами організації інформаційно-аналітичного процесу є [1, с. 27]:

- *достовірність* повідомлення є ключовою ознакою при оцінці будь-якого інформаційного документа, створеного в результаті аналітичної діяльності. Вона забезпечується завдяки правильному поєднанню ряду моментів, що визначають результативність роботи спеціаліста.

- *своєчасність* отримання інформації багато в чому визначає її цінність для користувача. Значення своєчасного подання інформації особам, які приймають рішення, може бути настільки великим, що заради нього варто навіть дещо поступитися достовірністю повідомлень. Звичайно, йдеться не про суттєву зміну змісту повідомлення, а лише про певне зниження ступеня його точності.

- *ясність* полягає в тому, щоб зробити доступними для інших результати роботи фахівця. Адже саме конкретне сприйняття інформації робить її переконливою для споживача, а отже, забезпечує успіх справи.

При ІАД використовуються такі форми роботи:

- моніторинг – складання інформаційних зведень та оглядів;
- аналіз ефективності прийняття рішень;
- дослідження актуальних проблем – здійснення інформаційних розробок, оперативних та аналітичних досліджень.

Метою доповіді є оприлюднення результатів використання форм ІАД для визначення рівня наукового інтересу вітчизняних дослідників до проблеми документування в українських землях Литовсько-Польської доби за період з 2000 по 2016 рр. Об'єктами вивчення виступають дисертаційні дослідження (перший аспект за формами ІАР) та публікації у фахових виданнях України (другий аспект за формами ІАР), у яких безпосередньо, або опосередковано, розглядається процес створення документів, що забезпечували життєдіяльність населення в українських землях вище означеного періоду.

Важливість цього періоду в історії діловодства в Україні не викликає сумнів: у складних умовах закладалась основа майбутнього українського документування. У цей бурхливий час найважливіші сфери життя українського народу у XV-XVI ст. формували та регулювали спочатку Велике князівство Литовське (далі: ВКЛ) і Польське королівство, а після укладання між ними Люблінської унії (1569) – Річ Посполита. У цей відбулись події, що суттєво вплинули на долю українства:

- відбулися суттєві зміни у адміністративно-політичній системі в українських землях: замість князівств з певною автономною формою влади, в останній чверті XIV ст. були утворені воєводства, безпосередньо підпорядковані центральній владі місцевого самоврядування була остаточно втрачена українського самоврядування в останній чверті XIV ст.

- виникло українського козацтва у другій половині XV ст.;

- посилювалося протистояння між ВКЛ і Московським князівством (після 1547 р. – царством) за право бути центром розширення власних повноважень в українських землях в останній чверті XV-першій половині XVI ст.;

- поширилися політичні повноваження Речі Посполитої в українських землях у другій половині XVI ст.;

- розпочалася боротьба українського народу за національну, соціальну та духовну гідність в останній чверті XVI ст.

У цих умовах ВКЛ, Польське королівство і Річ Посполита прагнули закріпити свою владу в українських землях, створивши відповідну документальну базу, яка б забезпечувала її життєдіяльність у конкретних політичних, економічних, соціально-культурних умовах.

Відповідно до методик, розроблених вітчизняними документознавцями, документи, що готувались великокнязівською та польською коронною канцеляріями, умовно можна

поділити на чотири основні класифікаційні категорії: метрики, статuti, кодекси (судебники), привілеї, які за видовим складом є розпорядчими [2, с. 17].

Наведена група документів завжди були і залишаються предметом наукових пошуків у різних галузях вітчизняної науки, що складають інформаційні потоки, які перевищують можливості споживачів щодо їхнього ефективного використання. У зв'язку з цим, впровадження інформаційних систем, ефективних засобів і методів переробки та пошуку даних дають можливість користувачам з інформаційного масиву вибрати потрібну інформацію.

Першим аспектом став аналіз авторефератів дисертаційних досліджень, які були виявлені в електронному каталозі національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. За період з 2000 по 2016 рр. було захищено сім дисертацій різних наукових галузей, у яких розглядалися питання, пов'язані з проблемами документування в українських землях Литовсько-Польської доби [2, с. 18].

Другий аспект дозволив з'ясувати наше питання, аналізуючи публікації у фахових виданнях України за допомогою електронних наступних ресурсів: каталогу національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського і сайтів двадцять п'ять фахових видань «Архіви України», «Студії з архівної справи та документознавства», «Сіверянський літопис», «Рукописна та книжкова спадщина України», «Україна в міжнародних відносинах», «Історичний архів», «Ніжинська старовина», «Ейдос», «Україна-Європа-Світ», «Мандрівець» та інших.

Визначено, що з великої кількості наукових публікацій з історії, політики, права, економіки, соціальних проблем і культури, тільки у чотирьох статтях автори безпосередньо розглядали питання організації документування в українських землях Литовсько-Польської доби розглядається лише у чотирьох статтях:

1. Жеребцова Л. Ю. Історія митної справи Великого князівства литовського та Річ Посполитої на українських землях: Методи дослідження / Л. Ю. Жеребцова // Наукові записки. Історія. – 2004. – том 27. – С. 22-28.

2. Петришак Б.І. До історії публічного нотаріату у Львові XVI ст.: процедура призначення та присяги / Б. І. Петришак // Архіви України. – 2010. – № 3-4. – С. 93-104.

3. Кочеркевич Я. О. Побожні формули у заповітах міщан м. Львова другої половини XVI–XVII століть: дипломатичний аналіз / Я. О. Кочеркевич / Архіви України. – 2010. – № 5. – С. 45-61.

4. Барабаш Т. Постготичні особливості письма міських канцелярій Руського воєводства XVI–XVII ст.: типологія та хронологія / Т. Барабаш // Мандрівець. – 2014. – № 3. – С. 17-22.

Статті опубліковані у трьох виданнях, тобто це приблизно 12% від загальної кількості часописів, що аналізувалися. Такий результат свідчить про низький рівень наукового інтересу до вище означеної проблеми. На нашу думку це можна пояснити по-перше тим, що документування в українських землях у XV–XVI ст. переважною більшістю вітчизняних дослідників розглядається не як завершена національна система діловодства, а лише як початковий етап майбутнього вітчизняного документування, накопичення досвіду, підготовки, обробки й зберігання документів; по-друге – повною відсутністю, або обмеженістю опублікованих в Україні оригінальних документів, які зберігаються у зарубіжних архівах.

Автором доповіді стверджено, що найчастіше вітчизняні автори у своїх наукових пошуках використали наступні документи: «Литовську Метрику», Литовський статут у трьох редакціях, різні грамоти, наприклад:

№	Автор статі	Документи, що склали джерельну базу
1.	Жеребцова Л. Ю.	Литовський статут, жалувані грамоти, «листи», «вольності», «оренди», реєстри
2.	Петришак Б.І.	Литовська статут, заповіти, контракти, декрети

3.	Кочеркевич Я. О.	Литовський статут, реєстри, тестаменти – спадкові документи, заповіти, акти
4.	Барабаш Т.	Декрет Сигізмунда I (1519 р.), рахункові книги, судові книги

Використання формі методів інформаційно-аналітичної діяльності для з'ясування проблеми документування в українських землях Литовсько-Польської доби дають можливість з'ясувати не тільки коло і тематику наукових пошуків, а й визначити кількісний і якісний показник щодо використання у них оригінальних документів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність: Навч. посіб. / В. М. Варенко. – К. : Університет «Україна», 2014. – 417 с.
2. Мирошник В. І. Інформаційний моніторинг дисертаційних досліджень вітчизняних науковців з проблем документування в українських землях Литовсько-Польської доби / В. І. Мирошник // «Актуальні питання суспільних наук: наукові дискусії» : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19-20 серпня 2016 року). – К. : «Київська наукова суспільнознавча організація», 2016. – С. 16-20.
3. Сайт національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>.

V. Miroshnik

UKRAINIAN LANDS IN DOCUMENTING THE POLISH-LITHUANIAN PERIOD: INFORMATION ANILITYCHNE RESEARCH ISSUES

The author consider the amount of available research of documenting on Ukrainian lands of Lithuania/Poland epoch

УДК 050 (477). "2013/2015": 930. 25 (043)

Є. В. Новікова

/ Україна /

АНАЛІЗ ФАХОВИХ ВИДАНЬ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ РОЗВИТКУ АРХІВНОЇ СПРАВИ

Архівна справа є важливою складовою інформаційної та культурної сфери життєдіяльності суспільства, вона охоплює наукові, організаційні, правові, технологічні, економічні та інші питання, пов'язані з накопиченням, обліком, зберіганням архівних документів та використанням відомостей, що в них містяться. Можна виділити наступні основні процеси архівної справи: підготовка справ до передачі; експертиза цінності документів; передача і розміщення справ в архіві; виділення справ до знищення; виділення справ до передачі; видача справ і контроль повернення; підготовка архівних довідок і статистичної інформації [2, с. 168].

В Україні питанням розвитку архівної справи присвячені праці багатьох відомих вчених, зокрема: В. Б. Авер'янової, О. Ф. Андрійко, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакової, В. К. Шкарупи. Окремі питання щодо досліджуваної проблематики відображені у працях істориків та архівістів – працівників архівних установ, зокрема: Я. С. Калакури, І. Б. Матяш, К. Є. Новохатського, Г. В. Папакіна.

Метою роботи було проведення аналізу публікацій, щодо питань архівної справи у фахових видання України за 2013-2015 рр. Аналіз проводився на прикладі журналів «Студії з архівної справи та документознавства», «Архіви України», «Вісник Книжкової палати», «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», «Рукописна та книжкова спадщина України». Вибір фахових видань був не випадковий, адже ці журнали є досить авторитетними в Україні та мають спеціальні розділи, які публікують матеріали з питань архівної справи.

«Архіви України» - науково-практичний журнал з проблем теорії і практики архівної справи, який видається з 1947 року і заснований Державним комітетом архівів України, Інститутом історії України НАН України. Основна проблематика видання – огляд архівних джерел, висвітлення питань з архівознавства, документознавства, археографії, джерелознавства та інших спеціальних історичних дисциплін, теорії і практики архівної справи. Видання продовжує найкращі фахові традиції історико-архівознавчих часописів першої половини ХХ ст. [1].

«Рукописна та книжкова спадщина України» - серія наукових праць з археографічних досліджень унікальних архівних та бібліотечних фондів. Започаткована в 1993 році на базі Інституту рукопису НБУВ. Висвітлює матеріали з проблем зберігання та обліку рукописів, а також з питань створення автоматизованих технологій обробки, описування та використання рукописів і книг. Не оминаються увагою також дослідження російських, східних та західноєвропейських джерел. Одними з пріоритетних є огляди архівних фондів з метою залучення їх у науковий обіг. У зв'язку з актуальністю проблеми збереження рукописних та книжкових фондів, зокрема, їхнього фізичного стану та створення сприятливих умов для зберігання унікальних бібліотечних і архівних документів, подаються дослідження проблем їх реставрації та консервації. У статтях серії також відображаються питання автоматизації та підвищення загального рівня інформаційно-пошукових систем у бібліотечній і архівній справі [6].

«Вісник Книжкової палати» - науково-практичний журнал в галузі технічних, історичних наук, соціальних комунікацій (книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство). Головні рубрики: «Книгознавство. Видавнича справа»; «Бібліотекознавство»; «Бібліотечна справа»; «Документознавство»; «Інформаційна діяльність»; «Архівознавство й архівна справа»; Журналістика та ЗМІ». Як бачимо, специфіка цього журналу більш спрямована на розгляд проблем видавничої діяльності, книжкової та бібліотечної справи. Матеріали щодо проблем розвитку архівної справи публікуються в спеціальній рубриці «Архівознавство й архівна справа» та присвячені аналізу таких питань як проблеми архівної україніки, організації історії діловодства в Україні, експертизи цінності архівних документів, поширення документної інформації в електронній формі, проблеми уніфікації та класифікації службових документів, особливості зберігання архівних документів [4].

«Студії з архівної справи та документознавства» - міждисциплінарний збірник наукових праць, присвячений висвітленню актуальних проблем архівознавства та документознавства, архівної справи, джерелознавства, спеціальних історичних дисциплін, історії України, біографістики. Пріоритетне місце серед рубрик («Архівна справа: історія та сучасність», «Документознавство: історія, теорія, практика», «Джерелознавчі та суміжні галузі знань», «Персоналії», «Огляди, інформація») належить саме архівознавчій тематиці. Проаналізувавши публікації часопису за весь період існування щорічника, можна дійти висновку про сконцентрованість більшості його авторів на вивченні як важливих теоретичних питань, пов'язаних із дослідженням термінології, методики та методології архівної науки, стандартизації архівної справи, з'ясуванні місця і ролі архівознавства у системі міждисциплінарних зв'язків, так і на розв'язанні практичних проблем архівної справи [7].

«Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» - це науковий журнал, в якому публікації присвячені актуальним питанням бібліотекознавства, документознавства, соціальних комунікацій. На сторінках цього журналу висвітлюються досягнення науковців-педагогів, розробників документознавства як навчальної дисципліни. На сторінках видання знайшли відображення й проблеми інформатизації архівної справи. Низку статей присвячено питанням новітніх інформаційних технологій, зокрема тим, що стосуються електронних документів. Значну увагу приділено висвітленню загальних проблем розвитку архівної

справи в Україні. Порушуються і питання організації архівної справи в зарубіжних країнах. Помітне місце в журналі посідають питання діяльності архівних установ [3].

Таким чином, за результатами проведеного аналізу можна зробити висновок про актуальність теми, яка розглядається. Зростання публікацій обґрунтоване інтеграцією в світове інформаційне суспільство і розвитком інформаційних технологій. Визначені фахові видання стали одними із авторитетних наукових видань у сфері архівної справи. Вони відображають реальний стан українського архівознавства, напрями наукових пошуків українських дослідників, актуальну тематику. Для дослідників-архівознавців зазначені видання – авторитетна трибуна для апробації наукових пошуків, аналіз яких свідчить про багатоаспектність тематики статей, актуальність порушених питань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архіви України: наук.-практ. журн. / Держ. архівна служба України, Ін-т. укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Укр. ін-т нац. пам'яті, Нац. акад. наук України, Держ. центр збереження док. Нац. арх. фонду. – Київ, 2013 (№1, №2, №3, №4, №5, №6); 2014 (№1, №2, №3, №4, №5, №6), 2015 (№1, №2, №3, №4, №5, №6). [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL: <http://archives.gov.ua/Publicat/AU/>
2. Архівознавство: Підручник для студентів іст. ф-тів вищ.навч.закладів України / За заг.ред. Я. С. Калакури та І. Б. Матяш. – К.: Видавн. дім «КМ Академія», 2002. – 356 с.
3. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія : наук. журн. / Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистецтв. – Київ: Вид-во НАКККиМ, 2013 (№1, №2, №3, №4); 2014 (№1, №2, №3, №4); 2015 (№1, №2). [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL: <http://nakkkim.edu.ua/nauka/93-vidannya-akademiji>
4. Вісник Книжкової палати: наук.-практ. журн. / Книжкова палата України. - Київ: Книжкова палата України, 2013 (№1, №2, №3, №4, №5, №6, №7, №8, №9, №10, №11, №12); 2014(№1, №2, №3, №4, №5, №6, №7, №8, №9, №10, №11, №12); 2015 (№1, №2, №3, №4, №5, №6, №7, №8, №9, №10). [Електронний ресурс] - Режим доступу: URL: <http://www.ukrbook.net/visnyk.htm>
5. Матяш І. Організація архівної справи в сучасній Україні / Матяш Ірина // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики, Випуск 11 (2) Київ: Інститут історії України НАН України, 2004. – С. 10-26.
6. Рукописна та книжкова спадщина України: археограф. дослідж. унікальних арх. та бібл. фондів / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису. – Київ: Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2013 (№17); 2014 (№18). [Електронний ресурс] - Режим доступу: URL: <http://rksu.nbuv.gov.ua/uk>
7. Студії з архівної справи та документознавства: зб. наук. пр. / Укр. наук.-дослід. ін-т архівної справи та документознавства. – Київ, 2013 (№ 21); 2014 (№22); 2015 (№23). [Електронний ресурс] - Режим доступу: URL: <http://undiasd.archives.gov.ua/studii/index.htm>

E. Novikova

ANALYSIS OF THE PROFESSIONAL EDITIONS OF UKRAINE ON THE DEVELOPMENT OF ARCHIVES

In the report problems of development of archiving in Ukraine are considered. Work is devoted to the detailed analysis of publications in professional editions of Ukraine (for 2013 - 2015) concerning archiving. Based on the carried-out monitoring the author comes to a conclusion that the subject of a research is very urgent today. Growth of publications the proved integration into world information society and development of information technologies. In conclusion the real condition of the Ukrainian archive science, the direction of scientific searches of the Ukrainian researchers reveals.

ДИПЛОМИ РИМСЬКИХ ЛЕГІОНЕРІВ ЧАСІВ ІМПЕРІЇ

Римські військові дипломи отримували ветерани допоміжних загонів (*auxilii*), які відслужили повний термін, а також військові моряки італійських і провінційних флотів. Ці категорії військ набиралися з провінціалів, які не володіли римським громадянством і отримували його як нагороду лише під час виходу у відставку. Диплом повинен був служити гарантією отримання відповідних прав, а також інших привілеїв. Найважливішими з них були звільнення від подушного податку (*tributum capitis*) для самого ветерана і членів його родини, визнання законного статусу фактичної дружини, а також дітей, або, якщо він все ще залишався неодруженим, право на вступ до законного шлюбу (*conubium*).

Диплом складається з двох прямокутних бронзових табличок, розміри яких могли коливатися від 0,12 до 0,21 м в ширину і від 0,09 до 0,16 м в довжину. Таблички з'єднувалися одна з одною дротом або шнурком, пропущеним через пару симетричних отворів в центрі, потім місце з'єднання запечатують сімома печатками, і диплом вставлявся в дерев'яну раму. На обох табличках гравировался текст, який був скороченою копією імператорського указу (*constitutio*) про надання почесною відставки воїнам відповідної провінції. Тексти обох табличок були ідентичні один одному, але напрямок напису на зовнішній стороні однієї таблички було перпендикулярно її напрямку на внутрішній стороні іншій.

Перевернувши табличку, майстер потім гравировал імена семи свідків. Потім диплом запечатувався, напис на зовнішній стороні першої таблички залишався доступним для прочитання, а напис на внутрішній стороні другої було неможливо прочитати, не відкривши при цьому печаток. З юридичної точки зору, саме напис на внутрішній стороні диплома був оригіналом документа, чия автентичність завірялася сім'ю свідками. Закритий характер напису зберігав її від можливості підробки або псування. При необхідності ветеран пред'являв диплом, на зовнішній стороні якого будь-який бажаючий міг ознайомитися з копією документа. На той випадок, якщо виникали сумніви щодо особи власника диплома або зміст необхідних документом привілеїв, диплом міг бути розкритий, а зміст обох сторін таблички порівнювався один з одним. Подібний порядок використовувався для підтвердження автентичності інших документів, перш за все заповітів (*Svet. Nero, 17*).

Мабуть, розкривати дипломи доводилося не дуже часто, тому з часів Траяна написи на внутрішній стороні диплома стають все більш недбаліми. Процес деградації раптово припинився близько 153 р, після чого на всіх дипломах знову стали писати повний текст з усією необхідною ретельністю. Ймовірною причиною відповідних змін був скандал, пов'язаний з втручанням імператорської влади. На жаль, відповідні подробиці залишаються нам невідомі.

Зміст напису на дипломі, як уже зазначалося раніше, відповідав імператорській конституції, яка надавала почесну відставку ветеранам певної провінційної армії, що відслужили свій термін. Імператорські конституції видавалися щорічно, іноді одна конституція була звернена до військ декількох провінцій, іноді в один рік видавалося кілька конституцій, звернених до військ однієї і тієї ж провінції. Дати окремих конституцій вельми різняться за часом, хоча преторіанські дипломи III ст. завжди датуються 7 січня.

Текст конституції гравировался на бронзових таблицях, які вивішувалися до 88 р. на Капітолії, а з 90 р - на стіні за храмом Божественного Августа. Тут вони повинні були публічно експонуватися якийсь час, потім, у міру заповнення простору, їх прибирали і поміщали в архів. Текст завершувався переліком імен ветеранів, що отримували відставку які розташовувалися в декілька стовпців. Відому по декільком написам конституцію Гальби 68 р. було викарбувано на не менше ніж трьох таблицях, і, згідно з розрахунками сучасних дослідників, повинна була включати приблизно 900 імен ветеранів.

Напис на дипломах дослівно відтворює текст відповідної конституції, відмінності окремих документів незначні і стосуються лише прийнятих правил скорочення. Протягом всього часу написи на дипломах включало одні й ті ж елементи:

- ім'я та титулатуру імператора;
- список дислокованих на території провінції військ;
- ім'я легата, якій здійснював командування;
- сутність привілеїв, наданих при отриманні почесної відставки;
- дата виготовлення таблиці, на якій викарбувано текст відповідної конституції;
- ім'я одержувача диплома із зазначенням його військової частини і посиланням на відповідний стовпець тексту конституції;
- місце, де вивішений оригінал документа;
- список з семи свідків, які засвідчували справжність диплома.

ЛІТЕРАТУРА

1. Эк В. Император как глава войска. Военные дипломы и императорское управление. // Вестник Древней Истории. – 2004 – № 3 – с. 28 – 57.

Y.Riabukha

MILITARY DIPLOMAS OF THE ROMAN LEGIONARIES OF THE EMPIRE

Roman military diplomas of the 1st-3rd centuries AD are considered in this paper in their connection with peculiarities of imperial government. Every diploma was an obvious proof of the link between the emperor and every military man and ensured higher status of its owner and his belonging to the upper community of Rome. In diplomas Roman policy of integration found its graphic expression.

УДК 930.251(477)(043)

I. В. Сорока

/Україна/

ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ АРХІВІВ

Провідну роль в забезпеченні гарантованої збереженості архівних документів Національного архівного фонду (НАФ) відіграють державні архівні установи, які є базовою ланкою архівної системи України.

Правовою основою проведення єдиної державної політики у сфері архівної справи, де одним з пріоритетних напрямів є забезпечення збереженості НАФ, є закони України, правила, положення та інструкції, а також державні і галузеві стандарти та підзаконні нормативно-правові акти, затверджені центральними органами виконавчої влади та Державною архівною службою України, серед яких: закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» [10]; закон України «Про страховий фонд документації України» [11]; Основні правила роботи державних архівів України [7]; Правила роботи архівних установ України [9]; Положення про умови зберігання документів Національного архівного фонду [8]; ГСТУ 55.001-98 Галузевий стандарт України. Документи з паперовими носіями. Правила зберігання Національного архівного фонду. Технічні вимоги [3]; ДСТУ 2732:2004 Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять [2].

Знання про архів як об'єкт захисту має виняткове значення при плануванні та прийнятті рішень про створення в архіві комплексної системи безпеки як системи організаційних, методичних і технічних заходів, що вживаються для забезпечення своєчасного запобігання, виявлення і ліквідації факторів небезпеки на об'єкті [4].

Документи, які надійшли до архіву на державне зберігання, проходять обов'язковий етап тимчасового зберігання (карантин) у приміщенні для приймання та тимчасового

зберігання або у відповідних технологічних приміщеннях для спеціального оброблення (акліматизації, знепилювання, дезінфекції, дезінсекції). В період карантину здійснюється комплекс контрольно-профілактичних заходів, який включає перевірку фізичного стану документів і встановлення потреби в спеціальному санітарно-гігієнічному обробленні [12, с. 53].

У ході перевірки фізичного стану документів підлягають виявленню: документи, уражені біологічними шкідниками; документи з фізико-хімічним руйнуванням носія; документи з фізико-хімічним руйнуванням тексту; вологі документи [12, с. 55].

Акліматизація документів проводиться у спеціальному приміщенні за умови інтенсивного провітрювання.

Одна з важливих умов зберігання документів – боротьба з пилом. Для ліквідації внутрішньої причини утворення пилу стіни, стелю, перегородки і стелажі необхідно обробити міцним, вогнестійким, нерозпилюючим з часом матеріалом. Ефективний засіб боротьби з зовнішнім пилом – герметизація приміщень, фільтрація повітря за допомогою кондиціонерів шляхом пропускання його через масляні фільтри, водяний пил [12, с. 54].

Важливим засобом захисту документів від біологічних шкідників є фумігація – оброблення спеціальними парами, газами, аерозолями цілих сховищ або окремих документів у спеціальних камерах (автоклавах). Процес оброблення документів з метою знищення в них пліснявих грибів називають дезінфекцією, а з метою знищення комах – дезінсекцією. Місцеву дезінфекцію сховищ слід проводити антисептиками згідно з «Переліком пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні» та його щорічних доповнень, узгоджених із Міністерством охорони здоров'я України [12, с. 55].

Для забезпечення довготривалого збереження архівних документів в їх первісному вигляді та ремонту тих документів, які зазнали на собі вплив часу, традиційними залишаються ті види діяльності, які регламентуються положеннями міждержавного стандарту з консервації документів на папері, пергаменті та шкірі ГОСТ 7.50-2002 Консервация документов. Общие требования [6], що є чинним в Україні з 2007 року. Відповідно до вимог стандарту консервація документів забезпечує їх збереження шляхом підтримання режимів зберігання, стабілізації, реставрації та виготовлення копій.

Стабілізація визначається як захист архівних документів від пошкоджень методами оброблення їхньої матеріальної основи, що уповільнює її старіння [3]. Стабілізацію документів на папері по відношенню до фізико-хімічних факторів виконують блокуванням іонів металів комплексоутворюючими сполуками і нейтралізацією кислотності залежно від властивостей матеріалів, використаних для запису текста (зображення). Стабілізацію документів по відношенню до грибкових уражень виконують, використовуючи антигрибкові поєднання і обробку [6].

Реставрація архівних документів – це відновлювання початкових або наближених до початкових властивостей та зовнішніх ознак пошкоджених чи зруйнованих архівних документів [3]. Основними методами реставрації для документів на паперовій основі є: відновлення механічної цілісності; ламінування; аероформування; нейтралізація і стабілізація кислотності паперу; відновлювання текстів, що згасають. Для зміцнення застарілого паперу застосовується желатино-гліцерінова суміш, якою просочується основа документа. Для механічного захисту старих книг і документів використовують метод ламінування – покриття документів тонкою прозорою плівкою. Механізована реставрація – це відновлення втрачених частин аркушів документів паперовою масою, в тому числі на реставраційно-відливній машині, де здійснюється ущільнення паперу та вирівнювання його товщини, відновлення та відтворення частини, видалення маркірування. Аероформування – це спосіб відновлення втрачених частин аркуша, що дає можливість реставрувати документи з не водостійкими текстами та ілюстраціями [5]. Для відновлювання текстів, що згасають,

застосовують фотографічні методи, які базуються на використанні ультрафіолетового, видимого та інфрачервоного випромінювань [1, с. 229].

Забезпечення збереженості архівних документів, окрім фізичної схоронності, має ще один аспект – «віртуальне» збереження архівів, окремих фондів та пам'яток. До завдань архівістів належить створення страхового фонду архівних документів – упорядкованої сукупності страхових копій унікальних та особливо цінних документів, що створюється для збереження документної інформації на випадок пошкодження чи втрати оригіналів документів – та фонду користування, який становить собою сукупність копій документів, призначених для користування замість оригіналів для запобігання їх зношенню [1, с. 227-228]. Обидва фонди створюються шляхом мікрофільмування архівних документів або переведенням їх на інші, в тому числі новітні, носії інформації.

Отже, організація забезпечення збереженості архівних документів державними архівними установами є досить трудомістким та технічно складним видом діяльності, тому що складається із багатьох невід'ємних процесів та компонентів, а саме:

- комплексу заходів з організації зберігання, що передбачає створення матеріально-технічної бази збереження документів (будівля архіву та розміщення архівосховищ, технологічне обладнання і устаткування архівосховищ, засоби охорони і безпеки зберігання документів, кліматичний контроль, матеріали для відновлення пошкоджених документів тощо);

- комплексу заходів щодо створення і дотримання нормативних умов зберігання документів (температурно-вологісний, світловий, санітарно-гігієнічний, протипожежний, охоронний режими зберігання);

- комплексу заходів з підвищення здатності документів протистояти руйнівній дії зовнішніх і внутрішніх чинників та зі сприяння довготривалого збереження архівних документів в їх первісному вигляді (карантин, акліматизація, знепилювання, санітарно-гігієнічне оброблення, реставраційно-консерваційні заходи);

- комплексу заходів зі збереження документної інформації на випадок пошкодження чи втрати оригіналів документів (страховий фонд, фонд користування, страхування документів);

- комплексу превентивних заходів зі збереження документів НАФ на випадок надзвичайних обставин техногенного (технологічного) та природного характеру (пожеж, вибухів, аварій систем життєзабезпечення, повеней, землетрусів тощо), а також небезпечних військових і соціальних конфліктів, терористичних акцій.

Підсумовуючи все вище наведене, ми переконуємось у тому, що всебічне та комплексне забезпечення збереженості архівних документів є одним з пріоритетних напрямів діяльності державних архівних установ та основою для повноцінного та продуктивного виконання ними управлінських, науково-дослідних та довідково-інформаційних функцій архівного будівництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архівознавство: підручник / Г.В. Боряк, Л.А. Дубровіна та ін.; під ред.: Я. Калакура, І. Матяш. – 2-е вид., виправл. і доп. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2002. – 354 с.

2. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять: ДСТУ 2732:2004. – Чинний від 2005-07-01. – К.: Держспоживстандарт України, 2005. – 32 с.

3. Документи з паперовими носіями. Правила зберігання Національного архівного фонду. Технічні вимоги: ГСТУ 55.001-98. – Чинний від 1999-01-01. – К., 1998. – 34 с.

4. Егоров С.А. Система защиты архивных документов от утрат и хищений: история и современное состояние: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. ист. наук: спец. 05.25.02 «Документалистика, документоведение, архивоведение» [Электронный ресурс] / С.А. Егоров. – М., 2010. – 172 с. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/sistema->

zashchity-arkhivnykh-dokumentov-ot-utrat-i-khishchenii-istoriya-i-sovremennoe-sostoy#ixzz30SEntdl0.

5. Калакура Я.С. Архівознавство: підручник для студентів вищих навчальних закладів України [Електронний ресурс] / Редкол.: Я.С. Калакура (гол. ред.) та ін. – К., 1998. – 316 с. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/EIF00000035.pdf.

6. Консервация документов. Общие требования: ГОСТ 7.50-2002. – Введ. 2003-01-01. – Минск: Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 2002. – 12 с. – (Система стандартов по библиотечному и издательскому делу).

7. Основні правила роботи державних архівів України: протокол колегії Держкомархіву України від 03 лютого 2004 року № 2. – К., 2004. – 334 с.

8. Положення про умови зберігання документів Національного архівного фонду: наказ Міністерства юстиції України від 02 березня 2015 року № 296/5 [Електронний ресурс]. – К., 2015. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0250-15>.

9. Правила роботи архівних установ України: наказ Міністерства юстиції України від 08 квітня 2013 року № 656/5. – К., 2013. – 243 с.

10. Про Національний архівний фонд та архівні установи: закон України від 24 грудня 1993 року № 3814-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3814-12/page>.

11. Про страховий фонд документації України: закон України від 22 березня 2001 року № 2332-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2332-14>.

12. Шурубур А. Нові українські стандарти з організації зберігання документів Національного архівного фонду України [Електронний ресурс] // Студії з архівної справи та документознавства. – 1999. – Т. 4. – С. 52-58. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&Image_file_name=PDF/sasd_1999_4.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1.

I. Soroka

PRESERVATION OF ARCHIVAL DOCUMENTS AS PRIORITY FOR PUBLIC ARCHIVES

The discourse considers the integrated preservation of archival documents by public archives. Main types and ranges of works of public archives in the field of preservation of archival documents are described. The preservation of archival documents by public archives is one of the priorities for public archives.

СЕКЦІЯ 6: КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ТА НАУКОВО ПЕДАГОГІЧНИЙ ЧИННИК СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ІННОВАЦІЙ

УДК 378.011.32:930.25(043)

К. В. Білоус
/ Україна /

КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ АРХІВНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ: НАЦІОНАЛЬНІ ТА ЗАРУБІЖНІ ТРАДИЦІЇ

У зв'язку зі стрімким розвитком інформаційних технологій та появи нових форм збереження даних, архівна справа потребує модернізації освітньої системи підготовки кадрів, яка була б орієнтована на виховання аналітичних компетентностей майбутніх архівістів, інформаційну культуру та креативне мислення, що наразі є потребами часу.

Теоретиками архівної освіти в Україні стали вчені архівісти, документознавці: І. Матяш, Я. Калакура, В. Лозицький та ін. Слід зазначити, що в незалежній Україні існує безліч періодичних видань, розроблених для підвищення кваліфікації архівістів, створення наукової комунікації між вченими та початківцями. До такої періодики відносимо: «Архівна справа», «Студії з архівної справи та документознавства», «Архіви України», «Вісник книжкової палати України» та ін.

Традиції архівної освіти в Україні закладалися на початку ХХ ст. Першими навчальними закладами для підготовки архівістів на українських теренах стали Київський та Одеський археологічні інститути (1918-1919 рр.). Новою сторінкою у підготовці професійних істориків-архівістів стало заснування у Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка кафедри архівознавства (1944 р.). З діяльністю кафедри пов'язані імена відомих в Україні вчених-архівознавців та джерелознавців: Ф. Шевченка, В. Стрельського, А. Введенського, М. Варшавчика, А. Грінберга, С. Яковлева, В. Замлинського, Я. Калакури та ін. До середини 1990-х років Київський університет залишався єдиним центром підготовки архівістів в Україні. За понад 70 років існування кафедри на заочній і стаціонарній формі навчання було підготовлено близько 700 фахівців з архівної справи. Особливе значення в становленні сучасної архівної освіти й науки має заснування у 1994 р. Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства (далі УНДІАСД), головною метою якого стала розробка науково-теоретичних та нормативно-методичних проблем розвитку архівної справи та документознавства.

УНДІАСД спільно з кафедрою архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка підготовлено навчально-методичний комплекс з архівознавства для студентів вищих навчальних закладів: підручник «Архівознавство» (1-е видання 1998, 2-е – 2001), «Нариси історії архівної справи в Україні» (2002) та «Хрестоматія з архівознавства» (2003). Статус навчального посібника отримав і перший український термінологічний тлумачний словник «Архівістика» (1998). Корисним для підготовки фахівців архівної галузі є «Українська архівна енциклопедія» (2008) – фундаментальне науково-довідкове видання, що висвітлює широке коло питань теорії та історії архівної справи, документознавства, архівознавства, спеціальних галузей історичної науки тощо. У контексті відродження традицій гуманітарної освіти важливе наукове і практичне значення мають підготовлені д. і. н., проф. І. Матяш праці: «Архівна наука і освіта в Україні 1920–1930-х рр.» (К., 2000), «Особа в українській архівістиці. Біографічні нариси»

(К., 2001), в яких ґрунтовно висвітлено генезис українського архівознавства та архівної освіти, персоніфіковано внесок істориків-архівістів у теорію і практику архівістики.

Знаковою подією для системи підготовки висококваліфікованих наукових кадрів у галузі архівної справи стало відкриття у 2002 р. Вищою атестаційною комісією України спеціальності «документознавство, архівознавство». Підготовка фахівців вищої кваліфікації для архівної галузі здійснюється в аспірантурах установ Національної Академії Наук, вищих навчальних закладах Міністерства освіти і науки України. Зокрема, на наукову підготовку кадрів вищої кваліфікації для архівних установ спрямована діяльність аспірантури та спеціалізованої вченої ради в УНДІАСД зі спеціальностей «документознавство, архівознавство» та «історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни».

Для визначення якості підготовки фахівців архівної справи до майбутньої професії, слід виділити традиційні дисципліни, що викладаються студентам: архівознавство, спеціальні історичні дисципліни, археографія, історичне джерелознавство, джерела з української топоніміки, історична картографія, архівний менеджмент, діловодство, іноземні мови, історія нумізматики, інформаційні технології та інші. В наукових працях дослідника М. Довбищенко обґрунтовано необхідність викладання палеографії і поглиблення вивчення польської, староукраїнської та латинської мов, оскільки величезна кількість документів, що знаходяться в архівах, бібліотеках і музеях історії України XVI-XVIII ст., написані саме цими мовами. Водночас, автор пояснив доцільність введення курсу «Судові та станові установи України XVI-XX ст.», адже маючи уявлення про специфіку роботи цих установ і тих законодавчих норм, якими вони керувалися, архівіст зможе проводити якісне наукове опрацювання архівних документів. Нині в Україні налічується 15 вищих навчальних закладів, де ведеться підготовка кадрів для архівних установ, серед яких: Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв; Київський національний університет імені Тараса Шевченка; Київський національний університет культури і мистецтв; Харківська державна академія культури та ін..

Спробуємо провести паралель між підготовкою вітчизняних архівістів та архівних менеджерів в США. Ідею щодо створення спеціального навчального закладу, який би готував фахівців для архівних установ, уперше висловив Уолдо Г. Ліланд (Waldo G. Leland) на Першій конференції архівістів. Виступаючи з доповіддю «Американські архівні проблеми», вчений поставив під сумнів думку, що архівістом може бути особа з будь-якою освітою. Він передбачав, що основою архівної професії стане бібліотечна, але архівісти будуть мати особливу освіту, яка носитиме правовий та історичний характер [2, с. 155]. Не дивлячись на зростаючий інтерес до архівів, жодний навчальний заклад не підтримав ініціативи Уолдо Г. Ліланда. Новостворений Національний архів США, який гостро потребував кваліфікованих кадрів, був змушений наймати працівників без відповідної освіти. Керуючись визначеним ще на першому засіданні курсом діяльності, який передбачав сприяння розвитку архівної професії в країні, SAA (Товариство американських архівістів Society of American Archivists) розпочало активну роботу у цьому напрямку, зокрема, у 1936 р. тут було створено Комітет з питань освіти та професійного розвитку, який очолив історик Семюел Флег Беміс (Samuel Flagg Bemis). Вже на другому щорічному зібранні SAA прозвучала перша доповідь Комітету, в якій наголошувалось на необхідності історичної освіти у програмі підготовки архівістів. Семюел Ф. Беміс вважав, що курс з освіти архівістів має входити до програми історії Америки американських університетів [2, с. 155]. На противагу європейським країнам, де архівна професія давно вважалася окремою і архівні школи функціонували вже багато років, в Америці вперше спеціальний курс, присвячений архівам, почали викладати 1937 р. у Гарвардському університеті, а в Канаді перший курс для

підготовки архівістів був створений Солоном Дж. Бакком (Solon J. Buck) в Університеті Британської Колумбії у 1938-1939 рр.

Найстарішим університетом, що включає найбільш широкую програму навчання архівної справи, є Американський університет у Вашингтоні, який першим, з середини 50-х рр., склав курс лекцій з організації діловодства: «Управління урядовими документами», «Роль документації в управлінні», і «Обробка матеріалів в управлінні справами».

Для підвищення компетенції та проходження он-лайн освіти за професією архівіст-діловод існують курси некомерційних організацій: ARMA (Association of Records Managers and Administrators) та RMS (Records Management Society). Досить престижними для отримання архівної освіти вважаються University College London та University of Liverpool (Великобританія), в канадському University of British Columbia ведеться підготовка магістрів за програмою Archival Studies (MAS), а в University of Toronto готують майбутніх фахівців в галузі управління архівами і документами (Archives and Records Management), бібліотечної справи та інформаційних технологій (Library and Information Science) і ін. в єдиному освітньому закладі Канади School of Library, Archival and Information Studies в University of British Columbia (SLAIS), де ведеться спеціальна підготовка архівістів.

На сайті Національного архіву США (Національне управління архівів та документації США) можна ознайомитися з посадовою інструкцією архівіста. Він відповідає за керівництво, планування та управління діяльністю архівного відділу, пов'язаної зі зберіганням і знищенням як паперових, так і електронних документів. Крім основних посадових обов'язків, які є універсальними, особливу увагу в інструкції приділяється технічній підготовці працівника архівної служби. Згідно з рекомендаціями NARA (Національний архів та управління документацією США), він повинен бути грамотним технічним фахівцем, здатним вирішувати питання, пов'язані зі зберіганням і знищенням паперових і електронних документів. Рівень його технічної підготовки повинен дозволяти йому давати рекомендації програмістам і ІТ-фахівцям, які займаються розробкою і підтримкою чинного функціоналу інформаційних систем компанії. В цілому можна говорити про те, що в роботі працівника архівної та діловодної служби присутній акцент на управлінні електронними документами в роботі: він повинен проводити в життя таку програму розвитку, яка б враховувала поточні зміни в області зберігання електронних документів.

Отже, можемо виділити деякі відмінності принципів підготовки американських архівістів, а саме, акцент на вивчення ІТ-дисциплін (архівіст повинен володіти сучасними електронними засобами обробки, зберігання та використання документів); можливість отримання повноцінної віддаленої (он-лайн) освіти; широка державна та бізнес підтримка та залучення інвесторів до реалізації проектів розвитку архівної освіти; тісний зв'язок між професіями діловода та архівіста (що інколи не виділяються в окремі сфери діяльності), більш гнучка система підготовки кадрів, які в подальшому можуть працювати програмістами, менеджерами, управлінцями та ін.

Проаналізувавши особливості підготовки українських та зарубіжних архівістів, вбачаємо необхідність підвищення універсальності майбутніх працівників архівних установ в Україні, які мають також володіти навичками технічної організації обробки інформації. У зв'язку зі збільшенням тиску процесів глобалізації, архівісти також повинні мати підвищені мовленнєві навички (тобто володіти багатьма іноземними мовами) та розвинуті логічно-аналітичні здібності. Слід зазначити, що за час розбудови української незалежності, архівна освіта піднялася на якісно новий рівень, значних успіхів досягла й організація науково-дослідної роботи в архівній галузі, ми маємо науково-освітні установи, що здійснюють підготовку архівних фахівців. Проте необхідно також вбирати досвід зарубіжних країн, та формувати власні креативні системи підвищення освітнього рівня архівістів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архівна освіта в Україні. Укрдержархів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/ArchEdu/>
2. Волкотруб О. Н. Підготовка у США фахівців для архівних установ / О. Н. Волкотруб // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2014. – Вип. 41. – С. 155-160.
3. Калакура Я.С. Архівний менеджмент як галузь наукових знань і навчальна дисципліна / Я.С. Калакура // Студії з архівної справи та документознавства. – Т. 15. – К., 2007. – С. 18-24.

K. Belous

STAFF POTENTIAL OF ARCHIVAL AFFAIRS IN UKRAINE: INTERNATIONAL AND NATIONAL TRADITIONS

The report discusses the historical background of the formation of archival education in Ukraine and USA, as well as an analysis of conditions of preparation and professional skills of archival managers in Ukraine and abroad.

УДК 002.6 (043)

В.Д. Білоусова

/Україна/

НАУКОМЕТРИЧНІ БАЗИ ДАНИХ В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В сучасному глобалізованому світі роль інформаційно-аналітичної діяльності об'єктивно зростає. Інформаційно-аналітична діяльність покликана забезпечити інформаційні потреби суспільства за допомогою аналітичних та інформаційних технологій, за рахунок переробки вихідної інформації й одержання якісно нового знання.

На думку В.М. Варенко, інформаційно-аналітична діяльність – це специфічний різновид інтелектуальної, розумової діяльності людини, в процесі якої внаслідок певної послідовності дій з пошуку, накопичення, зберігання, обробки, аналізу первинної інформації утворюється нова, вторинна аналітична інформація у формі аналітичної довідки, звіту, огляду, прогнозу тощо.

У системі інформаційно-аналітичної діяльності реферат займає основну інформаційно-комунікативну одиницю, що залежить від його споживчих властивостей. Інформація, яка подається у вигляді реферату є зручною для тривалого зберігання у фондах інформаційних служб, полегшує та прискорює підготовку інформаційних видань і створення інформаційних масивів. Великі масиви інформації заносять в бази даних.

Наукометричні бази даних являють собою бібліографічні і реферативні бази даних з інструментами для відстеження цитованості статей, опублікованих у наукових виданнях.

В своїй статті Ю.Б. Чайковський «Наукометричні бази та їх кількісні показники» дає таке визначення поняття «наукометрична база» - це платформа, що депонує наукові роботи, обробляючи списки процитованої літератури, обчислює певні кількісні показники, на основі яких можна проаналізувати впливовість, авторитетність діяльності того чи іншого видання організації, науковця.

Міжнародні бази даних, спрямовані на вивчення наукової активності країн (вчених, організацій) за бібліометричними показниками: Web of Science (WoS), Thomson Reuters та Scopus, видавничої корпорації Elsevier. Також, відомі такі бази Science Index, Copernicus, Directory of open access journals, Google Академія.

Science Citation Index (надалі SCI) та її інтернет-версія Web of Sciences (WoS) – база даних індексів цитування з природничих і точних наук. Ця база даних охоплює публікації, що стосуються наук про життя і Землю, різних галузей фізики, хімії, математики, агронауки

та тваринництва, харчової промисловості, сільського господарства, охорони навколишнього середовища, клінічної медицини, техніки і технології, прикладних наук і будівництва. Завдяки цьому інформаційному продукту збирається та обробляється бібліографічна інформація про наукові публікації: назва тексту, вихідні дані, автор тексту (прізвище, ім'я, назва організації, в якій він працює), тип тексту (стаття, доповідь, рецензія тощо), ключові слова, список цитованої літератури, мова, якою опубліковано текст.

Мета наукометричної бази Scopus є охоплення більшості наукових журналів світу. На сьогодні база нараховує близько 19000 записів. Scopus використовує такі показники для оцінювання авторитетності видань:

1. Показник SNIP (Source Normalized Impact per Paper – стандартний вплив джерела на статтю), що відображає вплив контекстної цитованості журналу, що дозволяє безпосередньо порівнювати журнали різної тематики, беручи до уваги частоту, з якою автори цитують інші джерела, швидкість розвитку впливу цитати і ступінь охоплення літератури даного напрямку базою даних.

2. SJR (SCImago Journal Rank) – це рейтинг журналів, який розроблений дослідницькою групою SCImago. Він дає можливість оцінити науковий престиж робіт вчених, виходячи з кількості вагомих цитат на кожен документ. Журнал наділяє власним статусом інші журнали, цитуючи опубліковані в них матеріали.

Наукометрична база даних Scopus створює три види профілів: авторів, установ, журналів.

Автором вважається особа, що опублікувала більше однієї статті у Scopus. Профілі подають таку інформацію: ім'я автора, перелік місць його роботи, кількість публікацій, роки публікаційної активності, галузідосліджень, посилання на основних співавторів, загальна кількість цитувань публікацій автора, загальна кількість джерел, на які посилається автор, його індекс Хірша тощо.

Профілі установ, що використовується співробітниками, що опублікували більше однієї статті у Scopus. Профілі подають таку інформацію: адреса установи, кількість авторів – співробітників установи, кількість публікацій співробітників, перелік основних видань, у яких публікуються співробітники установи, діаграма тематичного розподілу публікацій співробітників установи.

Профілі журналів дозволяють базі даних Scopus проводити автоматизований аналіз за такими показниками: загальна кількість статей, опублікованих протягом року; загальна кількість посилань на видання у інших джерелах протягом року; відношення кількості посилань на видання до кількості статей, опублікованих у ньому; відсоток статей, які не були процитовані.

Також, слід відзначити лідера серед пошукових систем Інтернету, яким є Google Scholar корпорації Google. Завдяки цій системі користувач здійснює пошук публікацій з посиланнями на повнотекстові статті, технічні звіти, дисертації, книги та інші документи, що вважаються науковими, проте починаючи лише з 1990 р. Але, користувачі можуть отримати доступ лише до анотацій статей, тому що значна частина результатів пошуку містить посилання на комерційні журнальні статті,

За допомогою сервісу системи Google Scholar «Бібліографічні посилання» автори можуть відстежувати цитування своїх робіт. Отримавши список публікацій, упорядкований за кількістю цитувань, автори дізнаються про тих, хто посилається на їхні праці, а також побачать діаграму цитувань. Цей сервіс є затребуваним, так станом на початок 2016 р. тільки в українському сегменті мережі Інтернет ним охоплено близько 4 тис. дослідників.

На основі сукупності бібліометричних портретів реалізувалася інформаційно-аналітична система «Бібліометрика української науки», що дає можливість наочно представити цілісну картину наукового середовища держави. Джерельна база формується зі

створених вітчизняними вченими системи бібліометричні профілів, котрі містять перевірену ними інформацію про результати публікаційної діяльності. До системи включено близько 4 тис. бібліометричних портретів учених і кілька десятків профілів журналів і підрозділів установ, а також розроблено алгоритмічно-програмний інструментарій аналітичних обчислень, який уможливило одержання широкого спектру аналітичних даних щодо наукового потенціалу України.

Польська міжнародна наукометрична база даних - Index Copernicus, що включає індексування, ранжування, реферування журналів і статей. Мета системи - просування досягнень науки і підтримки національного та міжнародного співробітництва між науковцями, видавцями наукових журналів і науковими організаціями.

Index Copernicus щорічно проводить детальну експертизу журналів включених в свою базу даних. Представляє тільки дані статей журналу (назва, анотація, автори, ключові слова, список літератури).

Треба зазначити, що з початку 2013 р. «Вісник Маріупольського державного університету» включено до міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus International».

Запропонований аналіз провідних міжнародних наукометричних баз, показує, що на цей час Україна залишається малопредставленою. Це пояснює той факт, що наші вчені, наукові журнали та наукові установи і вищі навчальні заклади мають порівняно низькі наукометричні показники.

За даними Міністерства освіти і науки України наразі на платформі Web of Science представлено 16 українських видань, на платформі Scopus – 43 вітчизняних видання, що свідчить про недостатнє покриття українських джерел індексами наукометричних баз даних, але Україна має значний потенціал щодо збільшення присутності у світових науково-інформаційних потоках.

Для того, щоб підвищити наукометричні показники треба працювати за двома напрямками:

- збільшувати кількість публікацій у журналах, які входять до міжнародних наукометричних баз;
- покращити якість підготовки власних наукових журналів у відповідності до вимог міжнародних наукометричних баз для того, щоб надалі вони були включені до цих баз.

Для забезпечення інтеграції науки у міжнародний простір здійснені певні заходи. Рішенням колегії Міністерства освіти і науки України від 24.12.2009 р. показник «кількість публікацій у наукометричній міжнародній базі даних Scopus» ухвалено як один з показників оцінки результативності наукової та науково-технічної діяльності вищих навчальних закладів.

Отже, наукометричні бази даних є продуктом інформаційно-аналітичної діяльності. За концептуальними принципами створення - це бібліографічні та реферативні бази даних із спеціалізованою аналітичною надбудовою. Світові наукометричні бази даних визначають інформативну цінність наукових періодичних видань та рівень розвитку наукових галузей.

V. Belousova

SCIENTOMETRIC DATABASE IN THE CONTEXT OF INFORMATION-ANALYTICAL ACTIVITY

Scientometric database is the product information and analytical activities. By creating a conceptual framework - a bibliographic and abstract database of analytical specializovanoyu superstructure. Global scientometric database define informative value of scientific periodicals and the level of scientific fields.

ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВНЗ

Дистанційна освіта характеризується як новий, прогресивний вид навчання, що виник в останній третині ХХ ст. завдяки новим технологічним можливостям, які з'явилися внаслідок інформаційної революції, і на підставі ідеї відкритої освіти. В основу цього виду навчання покладено самостійну інтерактивну роботу студента зі спеціально розробленими навчальними матеріалами.

Відповідно до Положення про дистанційне навчання Міністерства освіти і науки України, під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [4, с. 1].

Виходячи з цього поняття, можна сказати що метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти; за програмами підготовки громадян до вступу у навчальні заклади, підготовки іноземців та підвищення кваліфікації працівників.

Розглядаючи особливості дистанційного навчання з погляду комунікацій між викладачем і студентом, З. Курлянд відзначає деякі характерні риси, до яких відноситься:

- самоосвіта як основа дистанційного навчання, що передбачає само мотивацію студента щодо власного навчання, а також певний рівень самоорганізації особистості;
- спілкування викладача і слухача за принципом «один до одного», що відповідає за формою і змістом індивідуальній консультації;
- спілкування і взаємодія «один до одного» не виключає взаємодії «одного до багатьох», оскільки викладач, відповідно до заздалегідь складеного графіка, працює відразу з безліччю студентів. Така форма взаємодії нагадує традиційне навчання в класах;
- взаємодія «багатьох до багатьох» означає, що можливе одночасне спілкування безлічі студентів, які обмінюються між собою досвідом і враженнями [2, с. 238].

Дистанційне навчання складається з двох складових – науково-методичного та системотехнічного забезпечення.

До першої складової можна віднести: методичні рекомендації щодо розроблення та використання педагогічно-психологічних та інформаційно-комунікаційних технологій дистанційного навчання; критерії, засоби і системи контролю якості дистанційного навчання; змістовне, дидактичне та методичне наповнення веб-ресурсів (дистанційних курсів) навчального плану/навчальної програми підготовки. Тобто це ті матеріали які буде використовувати людина (абітурієнт, студент, викладач або інший працівник) для підготовки до вступу у ВНЗ, для вивчення тієї чи іншої дисципліни, або для підвищення кваліфікації.

До другої складової відноситься: апаратні засоби (персональні комп'ютери, мережеве обладнання, джерела безперебійного живлення, сервери, тощо), що забезпечують розроблення і використання веб-ресурсів навчального призначення, управління навчальним процесом та необхідні види навчальної взаємодії між суб'єктами дистанційного навчання; програмне забезпечення загального та спеціального призначення (у тому числі для осіб з особливими потребами), яке має бути ліцензійним або побудованим на програмних продуктах з відкритими кодами; веб-ресурси навчальних дисциплін (програм), що необхідні для забезпечення дистанційного навчання. Системотехнічне забезпечення це засоби за допомогою яких буде відбуватися навчання [4, с. 6].

З огляду на це, можна сказати, що дистанційне навчання потребує певного рівня технічного і програмного забезпечення. Так у Маріупольському державному університеті є офіційний сайт дистанційного навчання, який створений за допомогою WebTutor та доповнення – платформи Moodle. Сайт призначений для надання студентам і викладачам доступу до ресурсів дистанційного навчання: навчально-методичних матеріалів та курсів з дисциплін, які викладаються в університеті. Матеріали можуть використовуватися як для організації самостійної роботи студентів, так і у якості підтримки очного навчання [1, с. 6].

Роботу даного сайту забезпечує відділ дистанційного навчання, працівники якого поповнюють джерельну базу сайту за допомогою викладачів, які надають матеріали з різних дисциплін. Сайт був створений на початку 2016 року. На головній сторінці сайту можливо побачити відео, яке допоможе уявити усю сутність платформи Moodle. Працювати на сайті можливо як зареєстрованим користувачем так і у вигляді гостя. Для реєстрації необхідно перейти на посилання у верхньому правому куті головної сторінки [5].

Головна сторінка містить такі посилання: «На головну»; «Технологія створення дистанційного курсу»; «Методика підготовки та створення електронних навчально-методичних видань»; «Технічна підтримка»; «Вебінари»; «Курси». Обираючи посилання «Курси» ми переходимо до сторінки де йде поділ на п'ять факультетів, центру довузівської підготовки з іноземними студентами та різне. Факультети у свою чергу поділяються на спеціальності та курси (Курс 1, Курс 2, Курс 3, Курс 4, ОКР Спеціаліст, ОС Магістр та ОС Магістр 2 р.н.). У центрі довузівської підготовки з іноземними студентами є посилання на «Курс з Історії України». Посилання «Різне» поділяється на «Курс «Moodle для викладачів МДУ» та «Створення дистанційних курсів на базі CourseLab». Така структура дозволяє швидко знайти потрібні матеріали.

Викладачі МДУ створюють навчальні курси за допомогою програмного забезпечення, яке включає в себе пакет MS Word та програму CourseLab, що є засобом для створення інтерактивного навчального матеріалу (електронного курсу), який може бути використаний в мережі Інтернет, в системах дистанційного навчання, на компакт-диску або іншому носії. Головною особливістю цієї програми є те що для роботи вона не потребує знання мови HTML, що значно полегшує створення електронних курсів [1, с. 7].

Отже, на сьогоднішній день дистанційне навчання набуває більшого розповсюдження і потребує належної уваги з боку робітників вищих навчальних закладів. Тому для кращого та ефективного розвитку співробітники відділу дистанційного навчання у Маріупольському державному університеті розробили План організації та розвитку дистанційного навчання на 2016-2017 рр. за підтримкою факультетів університету, навчального відділу, юридичного відділу, відділу підвищення кваліфікації та інших структурних підрозділів МДУ [3].

Запропоновані організаційно-методичні та фінансово-технічні заходи направлені на підвищення рівню дистанційного навчання, як у межах ВНЗ міста Маріуполя так і по всій Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція дистанційного навчання у Маріупольському державному університеті / За ред. О.Б. Проценко, О.Л. Локтіонова, Н.Ю. Воєвукко. – Маріуполь, МДУ, 2015. – 10 с.
2. Курлянд З.Н. Теорія і методика професійної освіти: навч. посіб. / З. Н. Курлянд. – К.: Знання, 2012. – 390 с.
3. План організації та розвитку дистанційного навчання у МДУ на 2016-2017рр. – Маріуполь, МДУ, 2016. – 3 с.
4. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: наказ Міністерства Освіти і Науки України від 25 квітня 2013 року № 466. – Офіційний вісник України. – 2013. – № 36, – ст. 1288
5. Офіційний сайт Дистанційного навчання МДУ. – Режим доступу: <http://moodle.mdu.in.ua>

THE INTRODUCTION OF DISTANCE LEARNING IN UNIVERSITIES

The paper presents an analysis of the definition of distance learning as a form of education. Determined distance learning components. And also considered the introduction of distance learning in the Mariupol State University.

УДК 02(477)"312"

О.В. Дейниченко
/ Україна /

РОЛЬ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Бібліотеки України є базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури країни. Досягнення цілей сталого розвитку демократичного громадянського суспільства є неможливим «без якісних змін бібліотек», що й зафіксовано у Стратегії розвитку бібліотечної справи до 2025 р. [12]. Для перетворення бібліотек на інформаційні центри важливо враховувати специфіку зонального рівня під час реалізації завдань, передбачених Стратегією.

Більшість вітчизняних науковців і фахівців, розглядаючи інформаційну складову бібліотечної справи, аналізують особливості реалізації окремих напрямів бібліотечної діяльності у сучасних умовах. У цьому аспекті привертає увагу тематика дисертаційних досліджень в галузі бібліотечної справи за 2010–2016 рр. Зазначимо, що аналіз тематики дисертацій за 2008–2013 рр. представлено у статтях О. Воскобойникової-Гузєєвої і Л. Литвинової [3; 8].

Станом на 2016 р. згідно з даними Міністерства освіти і науки України спеціалізовані вчені ради із захисту дисертацій за спеціальністю 27.00.03 – *книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство* функціонують у трьох установах: Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського НАН України (Д 26.165.01), Київський національний університет культури і мистецтв Міністерства культури України (К 26.807.04), Харківська державна академія культури Міністерства культури України (Д 64.807.02) [9; 10]. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського (далі – НБУВ), відповідно до вимог щодо розсилання авторефератів дисертацій, отримує обов'язковий примірник видання [11; 13]. Таким чином, повна інформація про дисертаційні дослідження українських науковців сконцентрована в електронних базах даних НБУВ: «Автореферати дисертацій», «Реферативна база даних», «Книжкові видання та компакт-диски».

Пошук за базами даних (далі – БД) НБУВ станом на жовтень 2016 р. здійснювався засобами внутрішньої автоматизованої системи за шифром наукової спеціальності – 27.00.03. Пошук надав результати, які розподілилися наступним чином: БД «Автореферати дисертацій» – 39 записів, з них 22 – за 2010–2011 рр. (інформація про нові дисертаційні дослідження у даній БД відсутня); БД «Реферативна база даних» – 55 записів, з яких 39 – за 2010–2015 рр. (з них 1 – за 2010 р., 38 – за 2012–2015 рр.); БД «Книжкові видання та компакт-диски» – 133 записи, з них 94 – за 2010–2016 рр. У зв'язку з особливостями ведення БД, різноманітність тематики наукових робіт не співпадає із загальною кількістю записів, знайдених автоматизованою системою за вказаним параметром: у 155 записах, у т.ч. дублетних, відображені 73 дисертаційні дослідження.

Інформаційна складова бібліотечної справи представлена наступними тематичними розділами: інноваційні форми роботи у бібліотеках різних систем і відомств (О. Бобришева, Ж. Вертій); бібліотеки у системі наукової комунікації (С. Назаровець, Л. Пономаренко, О. Сербін); взаємодія бібліотек і іншими установами у галузі науки і культури, особливості діяльності бібліотек ВНЗ (Н. Артамонова, С. Барабаш, З. Романуха, С. Шемаєв); бібліотеки у

системі документних комунікацій, організаційно-управлінські аспекти роботи бібліотек (Т. Бірюкова, Л. Глазунова); робота бібліотек з електронними ресурсами (Л. Бакуменко, В. Бондаренко, В. Каїді) та ін.

Висвітлення проблем і перспектив перетворення бібліотек на інформаційні центри здійснювалось такими науковцями, як С. Барабаш, О. Воскобойнікова-Гузеєва, С. Горова, Т. Добко, Т. Дурєєва, О. Кобелев, і зосереджено у наступних питаннях: соціально-комунікаційна діяльність бібліотек ВНЗ у сучасному інформаційному суспільстві [1]; зв'язки трансформації бібліотечно-інформаційної сфери із суспільним розвитком [2]; функціонування періодичних електронних видань у «контексті запитів суспільного розвитку та науково-технологічного прогресу в інформаційній сфері» [4]; довідково-бібліографічна діяльність бібліотек НАН України в умовах інформаційної трансформації суспільства [5]; адаптація комунікаційних технологій до бібліотечної діяльності в умовах інформаційного суспільства [6]; інформаційно-аналітична діяльність бібліотек за умов переходу до суспільства знань [7].

Більшість дисертацій 2010–2016 рр. за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство, представлених у базах даних НБУВ, здійснено здобувачами наукового ступеня кандидата наук (61 дисертація) і 12 – на здобуття ступеню професора. Авторам дисертаційних досліджень 2010–2016 рр. у галузі соціальних комунікацій наукові ступені присуджувались за двома галузями наук, історичних та соціальних комунікацій (див. рис. 1), що відповідає вимогам Переліку наукових спеціальностей [13]. Максимальна наукова активність дисертантів у галузі соціальних комунікацій зафіксована у 2013 р. (12 дослідникам було присуджено ступінь кандидата наук, 5 – доктора наук); галузі історичних наук притаманні більш стабільні показники. Коливання показників кількості дисертаційних досліджень, здійснених у вказані роки, можна інтерпретувати наступним чином: зменшення показників у 2014 р. – наслідки ускладнення суспільно-політичної ситуації на Сході України, яке певним чином вплинуло і на суспільно-політичний та економічний стан інших регіонів; в подальшому ситуація не покращилась, але стабілізувалась, і показники 2014 р. наблизились до показників 2012 р.

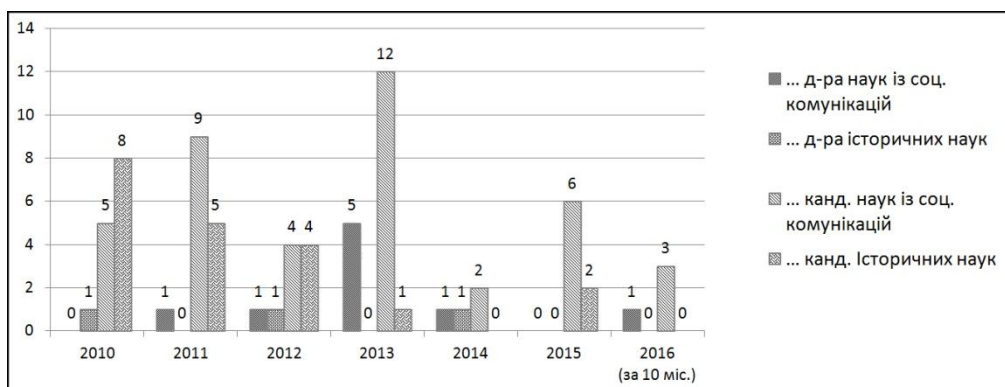

Рис. 1. Розподіл за науковими ступенями та галузями наук дисертаційних досліджень 2010–2016 рр. за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство, представлених в електронних базах даних Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського

Впровадження результатів науково-методичної діяльності державних, зональних центрів у діяльність бібліотек різних систем і відомств на зональному рівні є обов'язковою умовою перетворення бібліотек із книгозбірень на інформаційні центри. Цей процес ускладнюється відсутністю єдиного інформаційного порталу, на якому була б розміщена повна інформація про доробок науковців і фахівців у галузі бібліотечної справи (зокрема, в Україні не існує єдиної повнотекстової БД авторефератів дисертацій, захищених після

2011 р.). Таким чином, ті чи інші рішення, що приймаються на зональному рівні, не завжди враховують сучасні досягнення спеціалістів галузі, можуть бути не достатньо науково і методично обґрунтованими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барабаш С.І. Зв'язки з громадськістю в системі соціально-комунікаційної діяльності бібліотеки вищого навчального закладу [Текст] : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 С.І. Барабаш ; Київ. нац. ун-т культури і мистец. – К., 2013. – 20 с.
2. Воскобойнікова-Гузева О.В. Бібліотечно-інформаційна сфера України в контексті соціальних трансформацій кінця ХХ ст. – 10-х років ХХІ ст. : концепції стратегічного розвитку, динаміка змін, перспективи [Текст] : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / О.В. Воскобойнікова-Гузева ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2014. – 36 с.
3. Воскобойнікова-Гузева Е. Приоритеты стратегического, коммуникационного и ресурсного развития библиотечно-информационной деятельности в монографических и диссертационных исследованиях украинских ученых в период социальных трансформаций конца ХХ – начала ХХІ ст. [Електронний ресурс] / Е. Воскобойнікова-Гузева // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. – 2013. – Т. 11. – С. 82–99. – Режим доступу: <http://hdl.handle.net/10760/23449>.
4. Горова С.В. Періодичні електронні видання в системі бібліотечних інформаційних ресурсів (на базі аналізу інтернет-видань кінця ХХ - початку ХХІ ст.) [Текст] : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / С.В. Горова ; Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2012. – 19 с.
5. Добко Т.В. Довідково-бібліографічна діяльність бібліотек НАН України: трансформація змісту, форм і методів під впливом зміни інформаційно-комунікаційного середовища (ХХ ст. - перше десятиліття ХХІ ст.) [Текст] : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Т.В. Добко ; Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2013. – 33 с.
6. Дуреева Т.А. Адаптація комунікаційних технологій до бібліотечної діяльності в умовах інформаційного суспільства [Електронний ресурс] : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Т.А. Дуреева ; Харк. держ. акад. культури. – Харків, 2010. – 20 с. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2010/10dtauis.zip.
7. Кобелев О.М. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек України: теоретико-методологічні засади розвитку [Текст] : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / О.М. Кобелев ; Харк. держ. акад. культури. – Харків, 2013. – 34 с.
8. Литвинова Л.А. Дисертаційні дослідження з бібліотекознавства та бібліографознавства в Україні (2008–2011) [Електронний ресурс] / Л.А. Литвинова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2011. – № 4. – С. 16–22. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2011_4_4.
9. Перелік установ, у яких функціонують спеціалізовані вчені ради : станом на 11 липня 2016 року [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. Атестація кадрів вищої кваліфікації : офіц. інтернет-портал. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/nauka/atestacziya-kadriv-vishhoyi-kvalifikacziyi/>.
10. Про внесення змін і доповнень до Переліку спеціальностей, за якими проводяться захист дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань : Наказ Вищої атестаційної комісії України від 14.12.2007 № 867 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1398-07>.
11. Про розсилання авторефератів дисертацій : Лист МОН № 1/9-204 від 17.04.15 р.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/46771/.

12. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>.

13. Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів: постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2002 р. № 608 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/608-2002-%D0%BF>.

O.Deinychenko

THE ROLE OF LIBRARIANSHIP IN ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN UKRAINE

The subject of the research is dissertation in the field of librarianship during the last five years. The text gives valuable information about dissertation in electronic databases of the National Library of Ukraine Vernadsky and its distribution by science direction.

УДК 027.52 (477.62-2) (043)

К. О. Дудник
/ Україна /

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРАЛЬНОЇ МІСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. В.Г КОРОЛЕНКА

Згідно Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», бібліотека – це інформаційний, культурний, освітній заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки [1].

Культурно-просвітницька діяльність посідає одне з пріоритетних напрямів у роботі бібліотеки. До основних напрямів культурно-просвітницької роботи відносяться:

- критико-аналітичні способи: диспути, обговорення книг;
- запитань і відповідей, «круглі-столи»;
- позитивно-ілюстративні способи: вечори-зустрічі;
- портрети, тематичні вечори, літературні вечори, тематичні екскурсії за сторінками книжок;
- рекомендаційно-інформаційні способи: презентації книг, усні журнали, тематичні бібліографічні огляди та огляди-лекції.

Культурно-просвітницьку діяльність Центральної бібліотеки ім. В. Г. Короленка представлена організацією виставок, лекціями, зустрічами з авторами книг та презентацією видавничих новинок, благодійними акціями, що відбуваються вулицями міста тощо.

Культурно-просвітницька діяльність ЦБ ім. В.Г. Короленка на сучасному етапі виділяється різноманітністю застосованих форм та засобів. Під формою культурно-просвітницької діяльності необхідно розуміти певні способи організації людей і сукупність різних засобів і методів впливу, тобто способи відбору і виклад матеріалу, який складає основу змісту, ідейно-тематичний задум заходу.

За даними що містяться на офіційному сайту ЦБ ім. В.Г. Короленка з початку 2016 року було проведено 40 культурно-просвітницьких заходів. Характер проведення був пов'язан з календарним циклом, який присвячений зимовим святкам. Серед них є такі: Зимово рапсодія. (Напередодні новорічних свят в мобільній галереї «Світ захоплення» Центральної бібліотеки ім. В.Г. Короленка відкрилася виставка вишитих картин «Зимово рапсодія».

Заходи присвячені творчій роботі любителів вишивки «Рушничок» (керівник О.П. Фесенко.); також природної творчості «HAND MADE» зі створення святкової листівки в стилі скрапбукінг. Скрапбукінг – вид рукоділля зі створення та оформлення альбомів, рамок для картин і фотографій, подарункових листівок.) Весняного циклу захід було представлено у годині музикотерапії від бібліотеки ім. В.Г. Короленка, яку підготували працівники ЦБ ім. В.Г. Короленка для ветеранів війни і праці територіального центру Жовтневого району, з темою «Все починається з любові».

Іншим напрямом в культурно-просвітницькій діяльності є експонування документів, тобто підготовка віртуальних книжкових виставок, віртуальна виставка є новим, багатофункціональним інформаційним ресурсом, що надає широкому колу користувачів можливість підвищити ефективність пошуку інформації, розширити коло необхідних матеріалів (тексти, графіка, аудіо, відео та ін.), отримати комплексне уявлення з проблеми, якій присвячена виставка, а також сприяти розвитку особистості й підвищенню культурного рівня [4].

В ЦБ ім. В.Г. Короленка віртуальні виставки представлені за тематичними ознаками, а саме:

- віртуальна виставка «Як у нас в Україні...», що знайомить з національною своєрідністю українців, їх духовною спадщиною, світоглядом, традиційно-побутовою культурою. Представлені книжкові екземпляри в яких зібрані витoki культури та історії, звичаї українців, українська народна творчість;

- виставка присвячена Поезії світла Архіпа Куїнджи. В даній віртуальній виставці, яка присвячена життю та творчості знаменитого майстра-живописця, відображені книги та газетні публікації з фондів ЦБ ім. В.Г. Короленко»;

- віртуальна виставка І ЧЕСТЬ, І ВОЛЯ, І КОЗАЦЬКА ДОЛЯ... Розділ 1. Історія українського козацтва, книги в яких розповідається про історичне буття українського козацтва, історії козацької культури, загадки козацьких характерників;

- Музейний простір України. Віртуальна книжкова виставка „Музейний простір України ” репрезентує художні альбоми з інформацією щодо культурних цінностей колекцій музеїв. 19 книг які перенесуть будь-якого читача у найяскравіший світ мистецтва;

- Мудрі поради природи. Головна мета книжкової виставки наблизити людину до природи, змусити прислухатися до її мудрих порад;

- Книжково-ілюстрований перегляд «Старий Маріуполь» На виставці представлені книги з історії м. Маріуполя, про старі вулиці та видатних маріупольців, про містя, пов'язані з історією козацтва в нашому краю [3].

Поряд з віртуальними виставками проводиться традиційна виставкова діяльність. В Центральній бібліотеці ім. В.Г. Короленка для відвідувачів протягом року працює постійно оновлювана книжкова виставка «Літературна палітра світу», на якій представлені найкращі твори сучасних світових авторів. Така книжкова виставка дає шанс подарувати собі справжню насолоду, читаючи і перечитуючи книги, що підкорили світ [3].

Вже традиційною формою роботи з читачами є популяризація історії міста, це представлено оглядами, проведенням вечорів пам'яті, презентацій, виставок, на які запрошуються відомі краєзнавці, письменники, журналісти, художники. Для популяризації краєзнавчої тематики бібліотека є організатором щорічного фестивалю «Книга і преса Маріуполя».

Також ЦБ ім. В. Г. Короленка представила проект «Краєзнавство в епоху інформаційних технологій», який зайняв перше місце в конкурсі проектів у номінації «Інноваційні проекти бібліотек в області культурного розвитку регіону» і був представлений на міжнародному Ярмарку інноваційних бібліотечних послуг і електронного керування (м. Київ).

В межах інформаційної діяльності співробітники бібліотеки створюють електронні краєзнавчі бази даних, займаються формуванням CD-Дисків «Краєзнавчі простори Маріуполя», на сайті бібліотеки представлені розділи «Літературне краєзнавство» і Віртуальний літературний музей.

Нещодавно на сайті бібліотеки (електронний ресурс) з'явився Інформаційний портрет Маріуполя, в якому представлені (історична довідка міста, сучасний Маріуполь, символіка, пам'ятні місця, знатні земляки), що надає змогу дізнатися про своє місто те чого не знав, або поглибити свої знання. Наглядно представлено у вигляді презентацій на теми:

- Сторінками літературної біографії Маріуполя;
- Письменники Маріуполя – члени творчих спілок;
- Маріупольські творчі організації літераторів;
- Іменні вулиці письменників;
- Пам'ятники видатним письменникам;
- Маріупольський міський літературний музей [3].

Для того щоб перевірити свої знання в історії нашого міста, бібліотека розробила краєзнавче лото, це он-лайн гра, в якій будь який бажаючий співвіднесе картинку з правильною відповіддю.

Проаналізувавши і вивчивши основну частину культурно-просвітницької діяльності ЦБ ім.В.Г.Короленка з початку 2016 року, а саме бібліотечні заходи, віртуальні виставки, книжкові виставки, презентації дані яких можна навести кількісними показниками у вигляді діаграми.

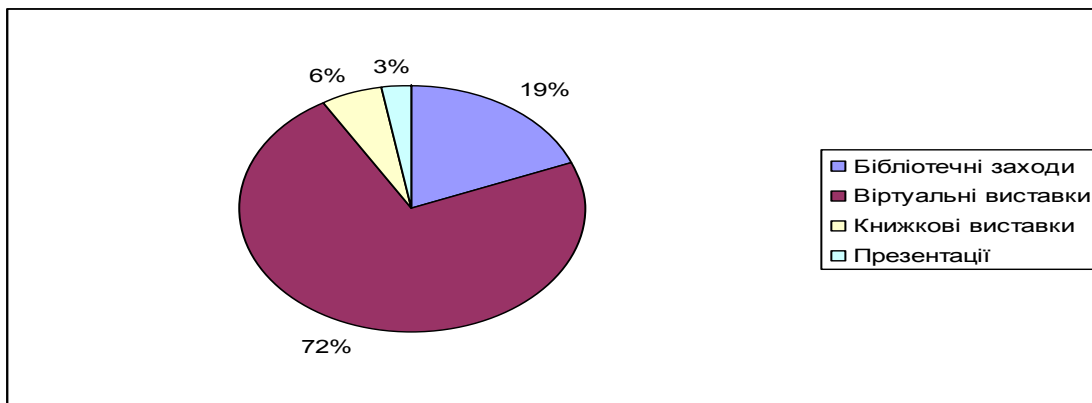

Рис. 1. Відсоткове співвідношення показників загальних видів заходів з поточний 2016 рік.

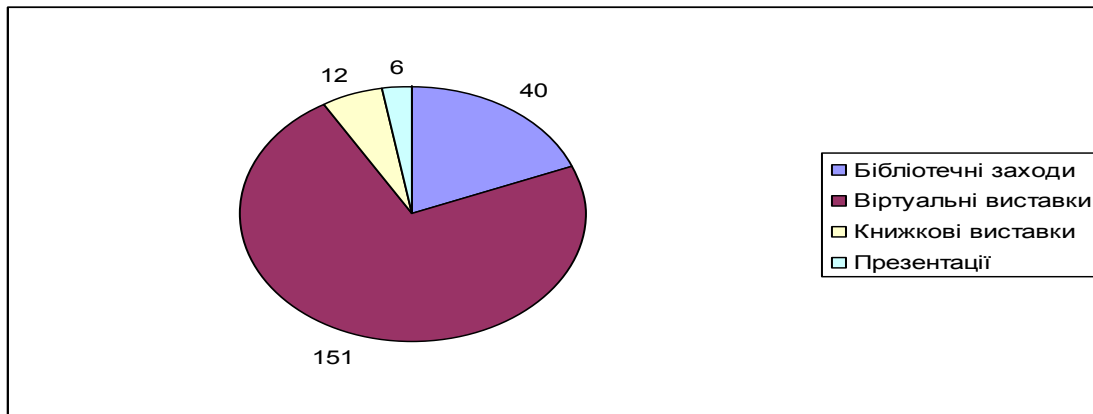

Рис. 2. Кількісні показники за 2016 рік.

Центральна бібліотека визначила головні напрями діяльності у інформаційному забезпеченні користувачів: вивчення складу користувачів, їхніх запитів та потреб, ведення довідково-бібліографічного апарату, групове та індивідуальне розповсюдження інформації для користувачів та масові заходи [2].

Знати свого читача, його запити та потреби – є основним принципом в діяльності роботи співробітників бібліотеки. Безумовно, реалії сьогодення не могли не вплинути на склад користувачів бібліотек. Аудиторія різноманітна. З'явилися нові категорії: працівники органів місцевого самоврядування, підприємці, економісти, менеджери, юристи, майстри-рукодільці, соціально незахищені категорії населення, в т.ч. інваліди, пенсіонери, ветерани війни, діти-сироти, лідери громадських об'єднань, безробітні. Помітно збільшилась студентська аудиторія. Сьогодні в бібліотеці можна зустріти не тільки традиційних читачів, які звертаються до друкованих документів, а й таких, що відвідують бібліотеку з метою одержання інформації з мережі Інтернет [2].

Таким чином, одним з головних завдань бібліотеки є виховання загальної культури національної свідомості, шанобливого ставлення до бібліотеки, розвивати їх творчу думку, пізнавальні здібності та інтереси. Просвітницькі заходи, які проводяться в бібліотеці, спрямовані на популяризацію читання, просування іміджу успішної читаючої людини серед молодіжної аудиторії.

Попри дискусії щодо доцільності масової культурно-просвітницької роботи, вона була і залишається важливою ділянкою роботи бібліотеки. Оскільки, це публічна діяльність і від того, як вона організована, залежить імідж бібліотеки. Саме культурно-просвітницька масова робота, як ніяка інша діяльність, здатна створити позитивний імідж бібліотеки, оскільки спілкування проводиться з організованими групами людей, де легше і швидше формується громадська думка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України зі змінами, внесеними згідно із Законами від 25.02.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>

2. Справочник библиотекаря / Науч. Ред. А.Н.Ванеев, В.А.Минкина. – СПб.: Профессия, 2007. – 496 с.

3. Офіційного сайт ЦБ ім. В.Г. Короленка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.marlibrary.com.ua/>

4. Швецова-Водка Г. М. Віртуальна довідка: новий вид інформаційних послуг бібліотеки / Г. М. Швецова-Водка // Бібліотеки Рівненщини: інновації, досвід роботи: Зб. статей. – Рівне, 2004. – С. 48–59.

K. Dudnik

CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES CENTRAL CITY LIBRARY BEHALF OF V.G. KOROLENKO

The publication examines the cultural and educational activities of the Central city library behalf of V.G.Korolenko. Defines the basic directions of cultural and educational activities. Given the characteristics of the main events that take place in the library in the current 2016 as a percentage.

УДК 016(1/9)

В. А. Лисогор
/Україна /

СОЗДАНИЕ И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ РЕСУРСОВ ПО КРАЕВЕДЕНИЮ (ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ ЦБ им. В.Г. КОРОЛЕНКО)

В условиях национального и культурного возрождения Украины особое значение приобретает деятельность библиотек по удовлетворению краеведческих потребностей пользователей. Поэтому от библиотек требуется существенное обновление ассортимента

информационных продуктов и услуг в сфере краеведения, совершенствование содержания, структурных моделей обслуживания.

Внедрение компьютерных технологий позволило краеведческой работе библиотеки подняться на новый уровень: ведутся электронные краеведческие каталоги и картотеки, широко используется мультимедийное оборудование, создаются собственные библиотечные сайты, освещающие все стороны жизни библиотеки, в том числе и краеведческую деятельность.

Библиотечный сайт.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КРАЕВЕДЧЕСКИХ РЕСУРСОВ БИБЛИОТЕКИ ИМ. В.Г. КОРОЛЕНКО В УДАЛЕННОМ ДОСТУПЕ ОСУЩЕСТВЛЯЕТСЯ ЧЕРЕЗ САЙТ, И НА СЕГОДНЯШНИЙ ДЕНЬ ЯВЛЯЕТСЯ ОСНОВНЫМ ИНСТРУМЕНТОМ В РАБОТЕ. НА НЕГО МОЖНО ПОПАСТЬ СО СТРАНИЦ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ БИБЛИОТЕКИ «В КОНТАКТЕ», «FACEBOOK», ВИДЕО ХОСТИНГА "YOUTUBE". ПРИ СОЗДАНИИ КРАЕВЕДЧЕСКИХ РАЗДЕЛОВ САЙТА УЧИТЫВАЛАСЬ ВОЗМОЖНОСТЬ РЕАЛИЗАЦИИ СЛЕДУЮЩИХ ФУНКЦИЙ:

- ПРОДВИЖЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ РЕСУРСОВ БИБЛИОТЕКИ В ЭЛЕКТРОННОЙ СРЕДЕ;*
- ФОРМИРОВАНИЕ У ПОЛЬЗОВАТЕЛЕЙ НАВЫКОВ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ С ЭЛЕКТРОННЫМИ РЕСУРСАМИ, ПРЕДСТАВЛЕННЫМИ НА САЙТЕ;*
- РЕАЛИЗАЦИЯ СПРАВОЧНО-КОНСУЛЬТАЦИОННОЙ ФУНКЦИИ БИБЛИОТЕКИ ПРИ ВЫПОЛНЕНИИ ЗАПРОСОВ ВИРТУАЛЬНОЙ СПРАВОЧНОЙ СЛУЖБОЙ (ВСС).*

С появлением новой коммуникативной среды появился бурно развивающийся канал краеведческих виртуальных информационных запросов. Развитие виртуальных сервисов расширяет возможности поиска и быстрого получения библиографической и полнотекстовой информации в режиме on-line. Поэтому сейчас очень востребована у пользователей электронная доставка документов краеведческой тематики, позволяющая заказать копии статей из периодических изданий и сборников, фрагменты книг объемом не более 15%, издания из фонда библиотеки.

В составе краеведческого блока на сайте размещаются:

- информация о краеведческой деятельности библиотеки и БД;
- фактографическая справка о городе (истории и современности);
- информация о памятных местах и знаменитых земляках города;
- полный перечень фамилий «Почетные граждане Мариуполя»;
- электронные версии основных и наиболее ценных краеведческих документов (электронные книги, дайджесты);
- ссылки на наиболее крупные и стабильные Интернет-ресурсы, посвященные городу и региону;
- познавательное on-line – лото «Знакомьтесь Мариуполь», с помощью которого в игровой форме можно познакомиться со знатными земляками, памятными местами города, знаменательными событиями и т.д.

Все перечисленные элементы образуют систему и связаны взаимными ссылками.

Туристическое краеведение.

В последние годы в краеведческой деятельности библиотеки появилось новое интересное и перспективное направление — туристическое краеведение. Работа в помощь развитию туризма перспективна и востребована населением. Она позволяет библиотеке привлекать новых пользователей, расширять спектр предлагаемых услуг, повышает авторитет библиотеки в местном сообществе, служит продвижению библиотеки и территории. На сайте библиотеки работает раздел «Туристическое краеведение Мариуполя и Приазовья», где размещена серия виртуальных туристическо-краеведческих маршрутов «Город на ладони»: «Из глубины столетий... История г. Мариуполя с древнейших времен»,

«Чудесный короб старины... Исторические, культурные и архитектурные памятники Мариуполя», «Улицами старого Мариуполя», «Мариуполь православный», «Приазовье – колыбель украинского казачества». Туристические маршруты способствуют распространению знаний среди громады о родном городе, его природе, истории, культуре и т.д.

Кроме того разработана и размещена в разделе «Памятка туристу», где можно найти интересные и уникальные туристические объекты города, туристическую инфраструктуру (адреса и контакты гостиниц, ресторанов, культурно-развлекательных учреждений и центров, расписание транспорта).

В Интернет-центре предоставляется доступ к Интернет туристам и использование скайп-технологий для общения с родными и близкими во время туристических путешествий.

Собственные краеведческие БД.

Статистика свидетельствует, что в Интернете уже больше региональных документов, чем в библиотеках. Количество его пользователей ежегодно увеличивается вдвое. Молодое поколение все чаще предпочитает работать с электронными документами. Но информационная среда в Интернете формируется стихийно и субъективно, качество ее оставляет желать лучшего. Ее отличают следующие характеристики:

1. Увеличение информационного шума. В условиях перенасыщенной информационной среды возможность оперативного получения качественного результата существенно снижается.
2. Разрозненность источников данных на фоне их увеличивающегося количества оказывает негативное влияние на качество информационной работы.

В таких условиях сбор и анализ информации очень затруднен. В складывающихся условиях электронные информационные краеведческие ресурсы библиотек, систематизированные в виде полнотекстовых коллекций, фактографических и библиографических БД позволяют пользователям эффективно осуществить поиск нужного материала. На сегодняшний день нами создана и постоянно пополняется:

□ **Краеведческая база данных «Край».** Тематика – универсальная, содержит текстовые и графические файлы, карты и фотодокументы. Представляет собой полнотекстовую базу данных статей из СМИ, сети Интернет о Мариуполе и Приазовье.

□ **Веб-картоотека краеведческих адресов.** Тематика БД - универсальная. Содержит адреса различных структурных подразделений, учреждений Мариуполя и Приазовья.

□ **Адресно-фактографическая БД.** Содержит информацию о структуре различных организаций, предприятий, учреждений, фондов города с адресами и телефонами. Применяется в информационно-справочной работе.

□ **Электронные книги местных авторов.** Тематика БД - универсальная. Содержит учебные пособия, художественную литературу. Формируется на договорной основе с авторами. Содержит электронные варианты книг мариупольских авторов, которые выставлены на веб-сайте библиотеки для беспрепятственного доступа читателя к книге. Интерес к этому новшеству привлекает также, наличие книг еще не вышедших в печать.

Распространение краеведческих знаний.

Библиотека - хранитель основного, наиболее полного собрания краеведческих ресурсов, центр библиографической деятельности и распространения краеведческих знаний.

Богатую пищу для творческого поиска дают глубокие историко-культурные и патриотические традиции Приазовья, достопримечательности, связанные с жизнью и деятельностью известных горожан и гостей города. Отсюда и широчайший спектр библиотечных мероприятий по продвижению краеведческих знаний. Мы используем как апробированные, так и инновационные, доказавшие свою эффективность формы работы, это:

- виртуальные экскурсии,

- арт-уроки,
- обзоры краеведческих сайтов,
- мультимедийные выставки-экспозиции,
- виртуальные фотовыставки и др.

Эффективность данных мероприятий состоит в том, что мы информируем учащихся и студенчество о многих исторических, культурных и литературных аспектах нашего города, о самобытности края, потенциальной ресурсной базе, а также привлекаем новых читателей в библиотеку.

Издательская деятельность.

Развитие библиотечного краеведения активизировало и издательскую деятельность. С приходом новых технологий в библиотеку появилась возможность создавать собственные информационные продукты, в том числе полнотекстовые. Большой популярностью пользуются краеведческие тематические дайджесты. Работа над дайджестом начинается с информационных потребностей пользователей. Проанализировав частоту запросов, формируется тематика данной продукции, и на основе полных электронных текстов краеведческих документов, формируем свой информационный продукт. Основная задача дайджеста заключается в обобщении и систематизации уже опубликованных в других изданиях материалов. Создание дайджестов дает возможность библиотеке расширить и пополнить свои краеведческие ресурсы актуальной, нужной именно нашему пользователю информацией. Это: «Известные личности в Мариуполе», ««Великие классики в Мариуполе», «Ремесла и профессии в старом Мариуполе». И др. На сегодняшний день нами создано более 20 дайджестов различной краеведческой тематики. Все дайджесты расположены на сайте библиотеки.

На сегодняшний день мы располагаем огромной коллекцией краеведческих информационных буклетов: тематические серии:

- «Почетные граждане города»;
- «Знатные земляки»,
- «Краеведы нашего города»,
- «Топонимика Мариуполя».

Выпускаем несколько серий информационных листков: Серии: «Из глубины столетий»; «Легенды Приазовского края»; «Мариуполь неизведанный» и тд.

Спросом у пользователей также пользуются веб-списки и информационные листки, составляемые к различным мероприятиям либо по запросу пользователя.

Краеведческие ресурсы библиотек постоянно развиваются и воплощаются в новые формы. Краеведческая информация давно вышла за стены библиотеки и стала частью мировых информационных ресурсов. Представляя ее в глобальной сети, Интернет или на локальных носителях, библиотека не только обеспечивает доступность создаваемой информации, но распространяет знания о своем регионе, способствует формированию и развитию информационных краеведческих потребностей. Несомненно, эта деятельность способствует наращиванию интеллектуального потенциала родного края, сохранению культурного наследия региона, и, конечно же, обеспечивает право каждого человека на свободный доступ к информации.

В. А. Лісогор

СТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ З КРАЇЗНАВСТВА (З ДОСВІДУ РОБОТИ ЦБім. В.Г.КОРОЛЕНКА)

Використання комп'ютерних технологій дозволили роботі бібліотеки в краєзнавчому напрямку піднятися на якісно новий рівень за рахунок використання електронних краєзнавчих каталогів і картотек, мультимедійного обладнання Широке використання власних сайтів бібліотечних установ дозволяє широко висвітлити всі аспекти життя бібліотеки, в тому числі і культурних заходів міського рівня.

CREATION AND USE OF ELECTRONIC RESOURCES ON LOCAL HISTORY

The use of computer technologies allowed the library's work in local lore to rise to a new level: electronic local lore catalogs and file cabinets are being used, multimedia equipment is being widely used, and own library sites are being created that cover all aspects of the library's life, including local lore activities.

УДК: 027.52 (043)

С. В. Натяма
/Україна/

ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ФОНДУ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК: ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ МДУ)

На сучасному етапі бібліотеки вищих навчальних закладів займають провідні позиції у вирішенні глобального завдання побудови інформаційного суспільства. Без сучасної вузівської бібліотеки немає сучасного освітнього, наукового і педагогічного процесу.

Специфіка бібліотек вищих навчальних закладів полягає в тому, що з одного боку, необхідно зберігати фонд бібліотеки, а з іншого – великі масиви навчальної літератури повинні бути надані студентам на період навчання в університеті. Тому питання збереження фондів завжди залишається актуальним.

Збереження документного фонду – є одною з основних задач, без належного виконання якої наукові бібліотеки вищих навчальних закладів не тільки не зможуть повною мірою задовольняти запити користувачів, а й зіткнутися із загрозою їх часткової або повної втрати. Під збереженням бібліотечного фонду розуміється система заходів щодо забезпечення цілісності та нормального фізичного стану документів: створення оптимальних умов зберігання, підтримання необхідного світлового, температурно-вологісного, санітарно-гігієнічного режимів, регулярні профілактичні огляди, систематична чистка фонду, своєчасна реставрація, виховання у читачів дбайливого ставлення до книги.

Робота відділу зберігання фондів є важливою складовою в роботі наукової бібліотеки Маріупольського державного університету. Робітники відділу допомагають працівникам бібліотеки організувати процес збереження документів фонду на всіх етапах його організації та використання.

Значний досвід роботи відділу з питань збереження документів був відображений у статтях, методичних матеріалах та пам'ятках. Так, працівники відділу розробили «Методику вивчення фізичного стану документного фонду НБ МДУ», яка пропонує етапи проведення порядку обстеження фізичного стану та виявлення характеру пошкодження документа, на підставі чого заповнюється Паспорт фізичного стану документа, а загальні відомості про фізичний стан фонду заповнюються в Паспорті збереження документного фонду бібліотеки, що дозволяє отримати загальну картину стану фонду в цілому та прогнозувати подальше планування заходів по відновленню, а також оцінювати матеріальні витрати на їх реалізацію.

Дана Методика була опрацьована на навчально-практичному семінарі для співробітників наукової бібліотеки МДУ, на якому була розглянута матеріальна конструкція книги, характер пошкодження документів, а також надані рекомендації щодо аналізу фізичного стану документів, правильного заповнення паспортів та підтримки нормативних режимів зберігання документів.

Створення Методики вивчення фізичного стану документного фонду стало підставою для написання «Методичних рекомендацій щодо вивчення фізичного стану документного фонду бібліотеки», які допомагають розглянути вивчення фізичного стану фонду як одного з ключових напрямків роботи бібліотеки щодо його збереження.

Для співробітників бібліотеки була розроблена «Пам'ятка про матеріальну відповідальність за збереження фонду», яка регламентує права і обов'язки працівників бібліотеки, дотримування ними встановлених правил обліку, зберігання та використання бібліотечного фонду, а також їх відповідальність за шкоду заподіяну внаслідок порушення покладених на них трудових обов'язків.

У 2007 р. в бібліотеці було створено Фонд рідкісних і цінних книг (ФРЦК). Це рідкісні довідкові видання – енциклопедії та довідники кінця XIX – початку XX століття та цінні видання краєзнавчого характеру з історії та культури м. Маріуполя та Приазовського краю. Фонд використовується у виставковій культурно-просвітницькій роботі бібліотеки для популяризації книг та читання, а також в обслуговуванні читачів з метою ведення науково-дослідної та науково-методичної роботи.

Для оптимального використання ФРЦК були розроблені Пам'ятки: Про порядок експонування та копіювання документів ФРЦК, яка визначає умови збереження книжкових пам'яток на виставках та оглядах літератури тощо, та правила виготовлення копій на ці документи; Про порядок користування документами ФРЦК, яка визначає для читачів правила користування документами фонду.

Всі методичні матеріали використовуються у семінарах, практикумах та бесідах з питань збереження фонду та спрямовані на продовження максимального терміну використання документів в НБ МДУ.

Отже, робота по збереженню документаційного фонду є важливою складовою роботи наукової бібліотеки МДУ.

S. Natyama

**THE PRESERVATION OF THE DOCUMENTARY FUNDS OF THE SCIENTIFIC
LIBRARIES: PECULIARITIES OF ORGANIZATION
(on the basis of the scientific library of Mariupol State University)**

The article considers the problem of preservation of library funds available at present, also deals with the creation of optimal conditions of safety and security of the University funds while using them. There discussed the matters of accurate usage of the library funds of the scientific library of the Mariupol State University.

УДК 659.132.4:378.1(477)(043)

С. Е. Орехова
/Україна/

**DIRECT-MARKETING
НА РЫНКЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ УКРАИНЫ**

Direct-Marketing (прямой маркетинг или директ-маркетинг, ДМ) сегодня, пожалуй, одно из востребованных направлений в украинском маркетинге и рекламе. Спрос на услуги ДМ неуклонно растет, а если есть спрос, то закономерен и рост числа специализированных агентств и соответствующих служб в рекламных агентствах, которые и призваны этот спрос удовлетворить. Оказание услуг начинается от простой почтовой рассылки или курьерской доставки рекламных материалов, представленных заказчиком, и заканчивая разработкой и реализацией сложных многоэтапных проектов. Ведь ДМ-проекты отличаются от «привычных» видов традиционной рекламы и продвижения. К рекламе на ТВ, радио, в прессе, наружной рекламе, потребители привыкли. Эти каналы продвижения уже вошли в потребительскую жизнь, заняли свое место и выполняют свои функции.

Рассмотреть основные преимущества ДМ перед другими способами рекламы и продвижения, которые изначально заложены в самой сути процесса, задача данной публикации, но главное – возможность применения этого инструмента маркетинга в рекламе образовательных услуг.

Одна из основных отличительных черт ДМ – это персонализированное обращение к представителям выбранной целевой аудитории. Конкурируя с ТВ, радиорекламой и др., получатель осознает, что это же сообщение сейчас видят, слышат миллионы других, а вот ДМ дает возможность ощутить личностное обращение, и не имеет значения, сколько подобных обращений получили другие. В этой ситуации получатель гораздо больше открыт для восприятия сообщения.

И вот здесь, наряду с необычным внешним видом, оригинальным текстом, способом доставки, есть возможность предложить получателю то, что не может ему дать традиционная реклама – в полном объеме – информацию.

Все эти принципы применимы для проектов бизнеса в сегментах B2B, B2C, однако этот, полученный опыт, возможно, приложить и к сфере услуг образования. Для этого необходимо определить специфику рынка услуг и обозначить потребителя (абитуриент, студент):

1. Особенности рынка образовательных услуг:
 - высокий уровень контроля – Министерство образования и науки;
 - специфичность услуг – необходимы многим категориям населения, государство финансирует часть расходов.
2. Маркетинг-микс – типичные каналы продвижения:
 - 15-20% ATL – реклама в тематических/специализированных печатных СМИ, сайт ВУЗа;
 - 5-10% BTL – телемаркетинг, ДМ;
 - 70-75% promotion – представители ВУЗов, продвижение во время конференций, симпозиумов, «Дней открытых дверей» и др. ивент-мероприятий;
 - 5% PR – спонсорство и др.
3. Особенность потребителя:
 - школьник (перспективный абитуриент);
 - второе высшее образование;
 - повышение уровня квалификации;
 - аспирантура.
4. Критические факторы успеха промо-кампании:
 - база данных (внутренняя, внешняя, комбинация обоих видов);
 - определение целевой аудитории;
 - интерактивность и непрерывность коммуникаций;
 - CRM – информационный менеджмент.
5. Ценность лояльности потребителя:
 - лояльный потребитель менее чувствителен к изменениям в ценах;
 - способствует к привлечению новых потребителей.
6. Причины, по которым абитуриенты/студенты (потребители) покидают ВУЗ:
 - изменение места жительства;
 - знакомство с продуктами других ВУЗов;
 - неудовлетворенность продуктами;
 - недостаточный уровень внимания.

Необходимо отметить, что разрабатывая комплексную маркетинговую кампанию, необходимо поставить следующую цель – дифференцировать продукты (по отношению к продуктам-аналогам конкурентов), удержать контингент, увеличить возможных потребителей (бушующий контингент). Решить эти задачи возможно посредством персонализированного обращения, используя преимущества ДМ-маркетинга.

Таким образом, каждый проект индивидуален и представляет собственные цели. Предоставить достаточно полную информацию о продукте возможно с помощью ДМ. «Высокоинформативные» рекламные сообщения дают возможность для всестороннего

анализа предложения и принятия решения, а человек, обладающий всей полнотой информации – это уже перспективный пользователь широкого спектра образовательных услуг высшей школы Украины.

S. Orehova

DIRECT-MARKETING ON THE MARKET OF EDUCATIONAL SERVICES OF HIGHER SCHOOL OF UKRAINE

The characteristic of one of the most popular destinations in the Ukrainian marketing and advertising - Direct-Marketing. We consider the importance of advertising in Ukraine the highest school education services. Indicated peculiarities of the market of educational services. The basic advantages of direct marketing project in the promotion of educational services.

УДК004.054.021

О. М. Сергієнко

/ Україна/

ВИКОРИСТАННЯ ТЕСТОВИХ ОБОЛОНОК У ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «КОМП'ЮТЕРНІ СИСТЕМИ ТА МЕРЕЖІ» У КИЇВСЬКОМУ ПРОФЕСІЙНО- ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ ІМ.А.МАКАРЕНКА

Однією зі складових реформування вітчизняної освітньої галузі є упровадження інноваційних комп'ютерних технологій, які відповідають викликам сучасного інформаційного суспільства і забезпечують високий рівень якості освіти.

Систематичний контроль знань великої кількості учнів викликає необхідність автоматизації контролю, застосування комп'ютерної техніки і відповідного програмного забезпечення. Використання комп'ютерів для контролю знань є економічно вигідним і забезпечує підвищення ефективності навчального процесу.

Комп'ютерне тестування успішності у викладанні дисципліни «Комп'ютерні системи та мережі» у Київському професійно- педагогічному коледжі ім.А.Макаренка розроблено автором за допомогою тестових комп'ютерних оболонок MytestProX, MytestX, EasyQuizzy. Тести розроблені як відокремлені файли з дисципліни «Комп'ютерні системи та мережі» що дало змогу забезпечити та реалізувати основні дидактичні принципи контролю навчання: принцип індивідуального характеру перевірки й оцінки знань; принцип системності перевірки й оцінки знань; принцип тематичності; принцип диференційованої оцінки успішності навчання; принцип однаковості вимог викладача до студентів, учителів до учнів.

Комп'ютерне тестування належить до адаптивної моделі педагогічного тестування. Ця модель спирається на класичну модель з урахуванням складності завдань. При застосуванні комп'ютерного тестування тестові завдання з певними характеристиками послідовно зображуються на екрані комп'ютера, а рівень підготовки тестованого із зростаючою точністю оцінюється відразу ж після комп'ютерної відповіді.

Завдання у тестовій формі, за допомогою яких методом комп'ютерного тестування вимірюється рівень навчальних досягнень студентів, передбачають такі види:

- 1) завдання з вибором однієї правильної відповіді із запропонованої кількості можливих;
- 2) завдання на встановлення відповідності;
- 3) завдання на встановлення послідовності;
- 4) завдання з короткою відповіддю.

Упровадження мобільних технологій у навчальних закладах стає дедалі актуальнішим. Знайомство студентів з передовими технологіями сприяє

посиленню процесу навчання молодого покоління, що, водночас, допомагає створити сприятливі умови для формування суспільства, у якому студент зможе розвивати власні здібності й обдарування, реалізовувати набуті життєві компетенції у професійній та

соціальної діяльності.

Практичне впровадження інформаційних освітніх комп'ютерних технологій сприяє:

- збільшенню обсягу навчального матеріалу на конкретному навчальному занятті;
- забезпеченню наочності теоретичного матеріалу;
- підвищенню зацікавленості студентів навчально-виховним процесом;
- можливості творчого і практичного застосування знань, умінь і навичок;
- ефективності освітнього процесу в цілому;
- можливості виконувати завдання не лише під контролем викладача, а й шляхом самоконтролю.

Комп'ютерне тестування розширює можливості контролю та оцінювання рівня навчальних досягнень студентів, є альтернативою традиційним методам перевірки, воно може проводитись з урахуванням різних видів (поточне, тематичне, семестрове, річне) та форм (індивідуальне або колективне) контролю, як інструменту оперативного керування. Такий метод оцінювання швидко, об'єктивно й ефективно діагностує результати навчальної діяльності студентів. У перспективі метод комп'ютерного тестування з дисциплін що викладаються доречно запровадити для здійснення масштабних моніторингових досліджень рівня навчальних досягнень на регіональному рівні.

Практичне значення впровадження комп'ютерного тестування є перспективним напрямом сучасного освітнього процесу. Разом із цим зазначимо, що комп'ютерне тестування не може (і не повинно) перебирати на себе всі контролюючі функції щодо навчальних досягнень студентів, натомість повинно стати однією зі складових діагностики знань. Запорукою широкого впровадження такого виду контролю має бути наукове обґрунтування, потужна психолого-педагогічна і матеріально-технічна база яка у Київському професійно-педагогічному коледжі ім.А.Макаренка складає понад 60 персональних комп'ютерів.

При впровадженні комп'ютерного тестування слід враховувати не лише переваги, але й ризики, які його супроводжують. Серед останніх слід відмітити такі: відсутність безпосереднього контакту зі студентом під час тестування підвищує ймовірність впливу випадкових факторів на результат оцінювання; комп'ютерне тестування з ряду навчальних предметів (наприклад англійська мова, література) не дасть картину глибинного розуміння предмета.

Узагальнення досвіду проведення комп'ютерного тестування дозволяє зробити висновки, що його впровадження сприяє:

- систематичному відстеженню якості та динаміки навчальних досягнень студентів;
- отриманню статистично достовірної картини індивідуального прогресу кожного студента;
- створенню регіонального комп'ютерного банку даних навчальних досягнень студентів із предметів за тривалий час навчання;
- інтенсифікації навчального процесу завдяки збільшенню обсягу навчального матеріалу на уроці;
- підвищенню зацікавленості учнів навчально-виховним процесом;
- можливості творчого і практичного застосування знань, умінь і навичок;
- можливості виконувати завдання не лише під контролем викладача, а й здійснювати самоконтроль навчальної діяльності.

Таким чином можна стверджувати, що застосування комп'ютерного тестування як компоненту контролю навчальних досягнень, є ефективною і перспективною формою. Формування системи інформатизації освіти сприяє підвищенню якості освітніх процесів.

Таким чином можна стверджувати, що застосування комп'ютерного тестування як компоненту контролю навчальних досягнень, є ефективною і перспективною формою. Формування системи інформатизації освіти сприяє підвищенню якості освітніх процесів.

Апробацію тестових оболонки здійснено в навчальному процесі при викладанні комп'ютерній дисципліні в КППК ім. А. Макаренка та в ДВНЗ «Київський транспортно-економічний коледж» Національного транспортного університету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конструювання тестів. Курс лекцій: навч. посіб./ Л.О.Кухар, В.П.Сергієнко. Луцьк, 2010.-182 с.
- 2.Короткий текстологічний словник-довідник. Упорядник Л.Т. Коваленко – К.: Грамота, 2008. – 160 с. (Серія «Словник»).
- 3.Електронний ресурс: <http://www.repetitor.ua/zno/materials/2010/examples/>

A. Sergienko

TEST USING MEMBRANES IN TEACHING DISCIPLINE "COMPUTER SYSTEMS AND NETWORKS" AT THE KYIV PROFESSIONAL PEDAGOGICAL COLLEGE BEHALF OF A.MAKARENKO

It is alleged that the use of computer cybernetic control testing as part of educational achievement, is effective and attractive form. Formation of informatization of education improves the quality of educational processes.

УДК 378.14

С. В. Толочко

/Україна/

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МЕТОДИЦІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ

Постановка проблеми з загальному вигляді. Вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти [1, с.1]. Як бачимо з визначення, важливим стає процес гуманізація освіти – один із нових соціально-педагогічних принципів, який відображає спрямованість розвитку освіти на гуманні стосунки в суспільстві як загальнолюдську цінність. Гуманізацію, тобто «олюднення» освіти, в найбільш загальному плані можна охарактеризувати як побудову стосунків учасників освітнього процесу на основі зміни стилю педагогічного спілкування – від авторитарного до демократичного, подолання жорсткого маніпулювання свідомістю вихованців, практики індоктринації учнів і студентів – нав'язування їм непорушних стереотипів мислення, догм, які не підлягають критиці. Гуманізація націлена на посилення тих положень вітчизняної й зарубіжної педагогіки, які орієнтують на повагу до особистості вихованця, формування в нього самостійності, встановлення гуманних, довірчих стосунків між ним і вихователем.

Метою нашого дослідження є проаналізувати наявні в системі вищої аграрної освіти проблеми впровадження мультимедійних технологій у викладання дисциплін гуманітарної підготовки як основи реалізації соціально-педагогічного принципу гуманізації освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Упровадження сучасних мультимедійних технологій у систему підготовки фахівців аграрного профілю під час викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу – це використання електронних освітніх ресурсів як під час аудиторних занять, так і при самостійному вивченні навчального матеріалу. Об'єктивною передумовою для цього є інформаційний зміст процесу навчання, у якому особливе місце належить інформаційному обміну різних форм між викладачем і студентом.

Мультимедіа (англ. multimedia, від лат. multum – багато і medium – осередок засобів) – це комплекс апаратних і програмних засобів, які дозволяють працювати в діалоговому

режимі з різноманітними даними (графікою, текстом, звуком, відео), які організовані у вигляді єдиного інформаційного середовища [4]. Тобто мультимедіа об'єднує чотири типи даних (графіку, текст, звук і відео) в єдине ціле. До мультимедійних технологій уходить анімаційна графіка, відеофільм, звук, інтерактивні можливості, використання віддаленого доступу і зовнішніх ресурсів, робота з базами даних тощо [4]. Мультимедіа, маючи особливий вплив на сфери навчання і виховання, дає змогу інтенсифікувати процес навчання, надати йому динамізму, гнучкості, посилити його прикладну спрямованість, а тому сучасне викладання неможливе без використання мультимедіа технологій, як інструменту для вдосконалення і оптимізації освітнього процесу.

Проблему теоретичних і практичних проблем застосування мультимедійних систем в освітньому процесі, обґрунтування ефективності тестових методик контролю досліджували у вітчизняній науці Жалдак М. І., Шут М. І., Жук Ю. О., Дементієвська Н. П., Нікітіна Н.С., Пінчук О. П., Свєртнев О.А., Соколюк О. М., Соколов П. К.

Малодослідженою нині залишається проблема вдосконалення методики використання мультимедійних технологій у викладанні дисциплін гуманітарної підготовки (історії, української мови за професійним спрямуванням, культури наукової мови, іноземної мови за професійним спрямуванням, педагогіки, психології, культурології, логіки, філософії, етики та естетики тощо) з урахуванням вимог сьогодення, специфіки навчання в аграрному вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу досліджень.

Мультимедіа – складний технологічний засіб навчання, недостатньо досліджений з точки зору культурології, педагогіки, психології, екології, інформаціології та інших наук, який потребує врахування всього комплексу дидактичних, психофізичних, технічних й інших компонентів системи освіти.

Мультимедіа у навчанні сприяє появі не тільки нового насиченого поля спілкування, передавання інформації, але і поля зародження нових розумінь, нових точок перетину, нових проблем і розв'язків, які отримали нове місце у сучасній культурі порівняно з традиційними та відомими засобами передавання інформації та засобами навчання.

Безсумнівними є такі переваги мультимедійних технологій як засобів навчання: можливість поєднання логічного й образного способів опанування інформації; активізація освітнього процесу за рахунок посилення наочності; інтерактивна взаємодія, спілкування в інформаційно-освітньому просторі [2, с.27].

Важливим завданням для викладачів дисциплін соціально-гуманітарного циклу нині стало створення на належному методичному рівні різноманітних мультимедійних засобів: книг, електронних навчальних видань, електронних науково-методичних комплексів, у які входять самостійно підготовлений викладачем матеріал, презентації інформації за допомогою програми PowerPoint, відеометод, електронна пошта, рольові ігри, електронні інтерактивні дошки тощо.

Електронна книга – версія книги в електронному (цифровому) вигляді. Такі книжки можна читати за допомогою комп'ютерів, мобільних телефонів чи спеціалізованих пристроїв.

Електронне навчальне видання (ЕНВ) — це електронне видання, що містить систематизовані дані наукового або прикладного характеру, подані у формі, зручній для навчання і викладання, у вигляді текстової, графічної, цифрової, мовної (звукової), музичної, фото-, відео- та іншої інформації або як сукупність таких форм подання інформації. Електронне видання може бути розміщене на будь-якому носіїві інформації — оптичному (CD, DVD-ROM тощо), магнітному (магнітний диск) або іншому, який може забезпечити збереження автентичності цього видання і придатний для відтворення на відповідних технічних пристроях, а також може бути опубліковане в комп'ютерній мережі.

У класифікаторі електронних навчальних видань виокремлено такі їх різновиди: електронні навчально-методичні комплекси (інформаційно-дидактичні ресурси дисципліни у

формі електронного видання); електронні підручники; електронні навчальні посібники; електронні конспекти.

Електронні підручники дають такі переваги: наочність подачі матеріалу, можливість коригування підручника та адаптація його до рівня і вимог дисциплін, самоконтроль проходження матеріалу, зворотній зв'язок, простота в застосуванні.

Самостійно підібраний викладачем матеріал є найбільш спрямованим і доцільним, оскільки викладач дисциплін соціально-гуманітарного циклу готує і підбирає інформацію відповідно до вимог університетської та професійно спрямованої спеціалізації.

Результативними є також мультимедійні лекції, які можна використовувати для викладання практично всіх курсів дисциплін соціально-гуманітарної підготовки. Якість і степінь засвоєння навчального матеріалу, а також вплив на активізацію пізнавальної діяльності, як показує практика і проведене дослідження, істотно зростає.

Відеометод являє собою високоефективну можливість подачі інформації, оскільки основною його перевагою є наочність інформації, яка є більш доступною для сприйняття, легше і швидше засвоюється.

Електронна пошта є одним з допоміжних методів функції контролю, а також додатковим методом спілкування. Студенти мають можливість уточнити інформацію або вирішити питання, що виникли в не аудиторний час, тим самим більш якісно підготувавши домашнє завдання і виконавши всі вимоги викладача.

Використання рольових ігор дає можливість учасникам спілкуватися один з одним, граючи певну роль. Студенти повинні знайти інформацію, необхідну для ролі та ігри, тим самим студенти виявляють самостійність у пошуку та підборі необхідної та цікавої інформації англійською мовою.

Електронні інтерактивні дошки є найбільш універсальним засобом навчання. Електронні інтерактивні дошки – це ефективний спосіб впровадження електронного змісту навчального матеріалу та мультимедійних матеріалів у процес навчання. За допомогою електронних інтерактивних дошок досліджуваний матеріал подається в повному обсязі, матеріал чітко вимальовується на екрані інтерактивної дошки і націлює кожного студента до активної плідної діяльності [3].

Демонстрація навчальних відеофільмів є одним із компонентів мультимедійних технологій. Наявність спеціальних програм – відеоредакторів дозволяє досить швидко змонтувати фільм із відзнятих фрагментів, накласти звук на відеоряд і додати необхідні коментарі – субтитри. Найбільш істотним при створенні фільму є наявність якісного сценарію, і, як наслідок, логічна послідовність викладення матеріалу, яка обмежена в часі. Трьохвимірні анімації відеоролики можуть використовуватися як в складі мультимедійної презентації, так і поза нею. Мультимедія-презентації – ще один із найбільш функціональних та ефективних засобів навчання, які використовуються під час проведення лекцій, наукових конференцій тощо.

Переваги використання ЕНВ у навчальному процесі

Зважаючи на те, що ЕНВ є новітнім засобом у сучасній освіті, вони мають низку переваг над традиційними навчальними виданнями, а саме:

Інтерактивність, тобто наявність зворотного зв'язку (вбудовані тест-системи забезпечують миттєвий контроль засвоєння інформації, інтерактивний режим дозволяє обирати швидкість проходження навчального матеріалу).

Використання можливостей мультимедіа, об'єднання в інтерактивний продукт кількох способів подання інформації: текст, статична ілюстративна частина, динамічна ілюстративна частина та звук. Мультимедійні об'єкти поєднуються між собою гіперпосиланнями, відтак видання стає гіпермедійним.

Можливість переходу за посиланнями до додаткових джерел інформації.

Простота оновлення матеріалу, а також висока швидкість, із якою ці зміни передаються користувачам.

Можливість побудови простого і зручного механізму навігації в межах ЕНВ.

Розвинутий пошуковий механізм [6].

Висновки. Отже, спираючись на дослідження українських науковців [3,4,5,6] та власний досвід, доходимо висновку, що використання мультимедійних технологій у викладанні дисциплін гуманітарної підготовки – необхідна умова якісного формування світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей студентів аграрних ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про вищу освіту" - Законодавство України zakon.rada.gov.ua/go/1556-18.

2. Мультимедійні системи як засоби інтерактивного навчання: посібник / ав.: Жалдак М. І., Шут М. І., Жук Ю. О., Дементієвська Н. П., Пінчук О. П., Соколюк О. М., Соколов П. К. / За редакцією: Жука Ю. О. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 112 с.

3. Нікітіна Н.С. Використання мультимедійних засобів у викладанні іноземної мови професійного спрямування у вищій школі – <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1096>.

4. Пінчук О. Проблема визначення мультимедіа в освіті: технологічний аспект / О. Пінчук // Нові технології навчання. – К., 2007. – Вип. 46. – С. 55–58.

5. Свєртнев О.А. Застосування мультимедійних засобів навчання у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури / О.А. Свєртнев // Витоки педагогічної майстерності. Збірник наукових праць – Полтава, 2011.

6. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

S. Tolochko

MULTIMEDIA TECHNOLOGY IN THE METHODS OF TEACHING DISCIPLINES OF HUMANITARIAN TRAINING

It is proved that the use of multimedia technology in teaching subjects humanitarian training - a necessary condition for the formation of high-quality philosophical and civic qualities, moral and ethical values of students of agricultural universities

УДК. 327.55

Н. О. Шевченко

/Україна/

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МЕТОДИЦІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ

Місцеве самоврядування є однією з складових конституційного ладу України, що визначене статтею 7 Конституції України [3, с.141]. Його положення в політичній системі визначається тим, що місцеве самоврядування виступає в якості публічної влади, що найбільш наближена до населення й створює можливості участі громадян в управлінні справами держави і суспільства. Тому місцеве самоврядування конституційно визначене формою народовладдя – стаття 5 Конституції України [3, 141]. У той же час місцеве самоврядування характеризується як форма самоорганізації громадян для вирішення питань місцевого значення з метою задоволення потреб як окремих членів місцевої спільноти, так і населення певної адміністративно-територіальної одиниці в цілому. При цьому місцеве самоврядування відіграє важливу роль в становленні громадянського суспільства в Україні, будучи одночасно механізмом його формування та невід’ємною частиною.

Місцеве самоврядування України пройшло складний та суперечливий історичний шлях й продовжує модернізуватися нині. Основним завданням нашої держави є створення найбільш сприятливих умов для реалізації прав і свобод її громадян. При цьому питання раціонального державного устрою зводиться до створення такої системи влади та

управління, при якій це завдання вирішувалося б найбільш ефективно із залученням необхідних коштів і ресурсів.

Місцеве самоврядування як одна з основ конституційного ладу є фундаментальним принципом організації та здійснення влади в суспільстві й державі, який поряд з іншими принципами визначає систему демократії в нашій країні. Визнання місцевого самоврядування передбачає встановлення децентралізованої системи публічної влади, інших (аніж в умовах централізації та концентрації влади) основ взаємодії державної влади та влади територіальних громад.

Одним з пріоритетів національних інтересів України є розвиток громадянського суспільства і його демократичних інститутів. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають фундаментальні наукові дослідження теорії громадянського суспільства, його структури, правового статусу окремих інститутів та місцевого самоврядування.

Зростаючі тенденції глобалізації актуалізують питання розвитку основоположних конституційних цінностей, правового забезпечення розбудови громадянського суспільства, пошук балансу між свободою й публічною владою, потребу в гармонічному поєднанні яких значною мірою може задовольнити місцеве самоврядування. Становлення й розвиток місцевого самоврядування як основоположного інституту громадянського суспільства вимагає з'ясування ціннісних критеріїв та орієнтирів, які вказують на зміст і головні напрямки діяльності органів і посадових осіб територіальних громад [1, с.4].

За таких умов виникає необхідність суттєвого вдосконалення правового регулювання місцевого самоврядування з метою задоволення зростаючих потреб людини, територіальних громад і суспільства в цілому щодо організації місцевого управління, злагодженого функціонування всіх інститутів громадянського суспільства, що є головною передумовою демократичних трансформацій, створення ефективної системи забезпечення реалізації прав та свобод людини і громадянина.

На переконання С. Крижанівського, нинішня система державного управління не забезпечує органам місцевого самоврядування належної фінансової самостійності. Він пропонує побудувати відносини місцевого самоврядування і державних органів таким чином, щоб не держава, формуючи центральний бюджет, виділяла кошти у вигляді субсидій і субвенцій на підтримку локальних бюджетів, а щоб акумуляція та розподіл коштів відбувалися на місцевому рівні залежно від конкретних потреб. На думку науковця, держава має передати органам місцевого самоврядування деякі повноваження щодо встановлення видів і ставок податків, зборів, інших платежів [4, с. 138].

Метою широкомасштабної адміністративної реформи в Україні є модернізація державно-управлінських відносин і формування нового типу системи публічного та адміністративного права, що відповідатиме сучасним потребам і реаліям сьогодення. Тому діяльність держави має бути спрямована на створення умов, що сприятимуть максимальному розвитку індивідуальних здібностей, ініціативи й самостійності, прогнозуванню та плануванню діяльності громадян.

Регіональна політика, децентралізація влади та місцеве самоврядування в Україні пов'язані з удосконаленням механізму взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування, координації їхньої діяльності та посилення відповідальності у процесі реалізації ними їхніх завдань та функцій, а також пошуком ефективних способів вирішення питань суспільного значення. Самоорганізація населення в територіальних громадах для вирішення питань місцевого значення – ключове питання демократії. Адже згідно з Європейською хартією про місцеве самоврядування воно є однією з основ будь-якого демократичного ладу. Принцип місцевого самоврядування, як проголошується в статті 2 цього документу, має бути визнаним у внутрішньому законодавстві [2].

Утім, на шляху демократичних процесів, з моменту визнання місцевого самоврядування, постав цілий комплекс політичних, економічних, соціальних,

психологічних та інших проблем. Реальне, спроможне місцеве самоврядування передбачає не лише конституційно-правове визнання прав територіальних громад, декларування самостійності місцевого самоврядування у вирішенні питань місцевого значення, не тільки закріплення правових, соціальних та інших гарантій цієї самостійності, встановлення функцій та компетенції місцевого самоврядування, а й розвиток господарсько-економічного і фінансового потенціалу держави загалом. Лише просування у розв'язанні цих проблем дасть змогу говорити про утвердження демократичної системи організації влади на місцях, без якої побудова громадянського суспільства та правової держави в Україні стає неможливою. Це нині забезпечується регіональною політикою, спрямованою на проведення децентралізації влади.

Кінець 2014-го – початок 2015 року засвідчили прагнення глави держави, керівництва парламенту та уряду до рішучих дій у сфері регіональної політики, децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування, яка, по суті, вступила в нову фазу та переводиться у новий формат. Свідченням того є видання Президентом Петром Порошенком Указу № 119/2015 від 3 березня 2015 року про утворення Конституційної комісії як спеціального допоміжного органу при Президентові України. У центрі уваги Конституційної комісії, поряд з проблемами прав людини та ефективного правосуддя, перебувають питання децентралізації влади та удосконалення вітчизняної моделі місцевого самоврядування.

На нашу думку, вимогою часу є зміна філософії всієї моделі врегулювання діяльності місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування має сприйматись як феномен, що одночасно має якості соціального і політичного, публічно-правового та приватноправового характеру. Це публічна влада територіальної громади з усіма її атрибутами й водночас інститут громадянського суспільства, форма самодіяльності населення, вияв його здатності управляти власними справами автономно від держави.

Для ефективного функціонування представницьких органів та всього інституту місцевого самоврядування необхідно є реалізація всього комплексу їх основних функцій, які взаємопов'язані між собою і становлять єдину цілісну систему. Об'єктивно роль представницьких органів місцевого самоврядування має визначатись не лише характером їх повноважень, комплексом питань, які належать до їх відання, а передусім через систему функцій органів самоврядування.

Масштаби та ефективність діяльності органів самоврядування, а відповідно і добробут територіальних громад та держави в цілому прямо залежать від характеру правовідносин між різними рівнями місцевої влади. У результаті децентралізації державної влади на місцевому рівні утворились та функціонують різні за своєю природою, насамперед за функціями і повноваженнями, система органів місцевого самоврядування, які представляють інтереси територіальних громад, та система органів державної виконавчої влади, що виконують функції держави.

Однак конституційна модель організації державної виконавчої влади і місцевого самоврядування є недосконалою, оскільки породжує одну з найскладніших проблем теорії та практики – розмежування функцій і повноважень між органами самоврядування та місцевими органами державної виконавчої влади. Згідно з цією моделлю місцеві державні адміністрації створюються не тільки для здійснення контрольно-наглядових функцій щодо органів місцевого самоврядування, а й володіють повноваженнями щодо управління відповідними територіями. Тому в Україні ще досі триває пошук оптимального варіанту взаємодії органів самоврядування з органами державної виконавчої влади.

Таким чином, ключове значення для подальшого ефективного розвитку місцевого самоврядування має не державно-адміністративний імпульс у вигляді директив «зверху», а процес самоорганізації суспільно-активних громадян та їх об'єднань, що в кінцевому рахунку є головним фактором становлення повноцінного налагодженого механізму справжнього громадянського суспільства.

Громадянське суспільство та місцеве самоврядування являють собою нерозривне ціле. З однієї сторони, місцеве самоврядування є однією з основних базових, кореневих структур громадянського суспільства. З іншої сторони – тільки зріле громадянське суспільство, з його системою «стримувань і противаг», верховенством закону, високою активністю громадян, його орієнтація на неконфліктне вирішення протиріч може забезпечити ефективний розвиток і функціонування місцевого самоврядування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бистрицький Є. Громадянське суспільство – рушій демократичних перетворень / Є. Бистрицький // Громадянське суспільство. – 2010. – №1 (12). – С.2–6.
2. Європейська Хартія Місцевого Самоврядування від 15.10.85 – Нормативні Акти України – версія 7.2 для Windows – Інформтехнологія – К.: 1999
3. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30.
4. Крижанівський С. Територіальній громаді – належні повноваження / С. Крижанівський // Місцеве самоврядування. – 1998. – № 5–7(14). – С. 137–139.
5. Панейко Ю. Теоретичні основи самоврядування / Ю. Панейко // Українська вільна Академія Наук в Німеччині. – Мюнхен, 1963.

N. Shevchenko

MULTIMEDIA TECHNOLOGY IN THE METHODS OF TEACHING DISCIPLINES OF HUMANITARIAN TRAINING

Crucial to further effective development of local government is not public administration momentum as directives from "above", and the process of self socially active citizens and their associations, eventually becoming the main factor proper functioning mechanism of a genuine civil society.

УДК 050:651.4/9(043)

Т. І. Юдіна
/ Україна /

ФАХОВА ПЕРІОДИКА З ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ НАУКИ

Сьогодні у сфері наукових комунікацій в Україні активно використовується таке поняття, як “наукове фахове видання”.

Визначальну роль у процесі наукової комунікації відіграють видання, яким надається перевага в науковому співтоваристві тому, що публікація в журналі дозволяє вченому брати участь у наукових дискусіях, заявляти пріоритет на наукове відкриття, мати доступ до необхідної наукової інформації. В одних випадках публікація в журналі дозволяє авторові створювати нові інформаційні повідомлення, формувати нове знання, в інших допомагає зрозуміти, декодувати вже існуючі [3].

Наукова інформація, отримана в результаті наукового пізнання, відіграє важливу роль у розвитку сучасного суспільства. Її отримання, поширення та використання мають суттєве значення для розвитку науки. Особливе місце в системі поширення наукової інформації належить науковій комунікації, суть якої полягає в обміні інформацією. Саме потреба в науковій комунікації зумовила появу наукового журналу, який є найбільш поширеним джерелом наукової інформації та місцем зберігання нових наукових ідей. А основним елементом системи формального та відкритого спілкування між науковцями й одиницею оцінювання результатів їхньої діяльності стає стаття у періодичному виданні. Вона не тільки визначає рейтинг ученого, а й створює джерельну базу для проведення подальших досліджень і розробок.

Розробці, типології фахових видань присвячені праці О.І. Аكوпова, Є.В. Ахмадуліна, Я.М. Засурського, Л.В. Кашинської, Є.А. Корнилова, В.С. Кулева, В.І. Сапонова, Л.В. Седової, О.І. Станько, В.Є. Стяжкина, В.В. Тулупова [2]. Фахова періодика відіграла важливу роль у встановленні наукової комунікації між молодими науковцями та «титанами» науки.

Фаховими виданнями в Україні, в яких публікуються результати наукових досліджень в галузі документознавства, є «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», «Архіви України», «Студії з архівної справи та документознавства», «Вісник Книжкової палати».

У науковому журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» висвітлюються актуальні проблеми бібліотекознавства, документознавства та інформології. Видання призначене для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, усіх, хто прагне отримати ґрунтовні знання теоретичного і прикладного характеру.

Архіви України – науково-практичний журнал з проблем теорії і практики архівної справи, який видається з 1947 року і заснований Державним комітетом архівів України, Інститутом історії України НАН України, Інститутом української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, Українським науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства.

Після переведення в 1960 році архівних установ з системи МВС у відання Архівного управління (з 1974 року – Головного архівного управління) при Раді міністрів УРСР бюлетень виходив 6 разів на рік. З 1965 року видається під сучасною назвою «Архіви України». З 1980 року – видання журнального типу, з 1991 року – науково-практичний журнал.

Починаючи з 1992 року журнал виходить, як правило, спареними номерами, з 1998 року друкується незначним накладом лише для архівних установ країни. Містить статті, присвячені архівознавству та архівній справі, публікує підбірки архівних документів, огляди джерел, документальні нариси, кіно- і фотодокументи. З 1999 року - в підпорядкуванні Державного комітету архівів України.

Основна проблематика видання – огляд архівних джерел, висвітлення питань з архівознавства, документознавства, археографії, джерелознавства та інших спеціальних історичних дисциплін, теорії і практики архівної справи. Містить критико-бібліографічні матеріали.

«Студії з архівної справи та документознавства» – міждисциплінарний збірник наукових праць, присвячений висвітленню актуальних проблем архівознавства та документознавства, архівної справи, джерелознавства, спеціальних історичних дисциплін, історії України, біографістики; друкований орган Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства Державної архівної служби України. Збірник засновано у 1996 році, на сьогоднішній день збірник має 23 томи.

Вісник Книжкової палати – науково-практичний журнал в галузі технічних, історичних наук, соціальних комунікацій (книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство) [1].

Журнал «Вісник Книжкової палати» висвітлює питання книгознавства, бібліотекознавства й бібліографознавства. Публікує матеріали з питань видавничої діяльності, нормативно-правового забезпечення книговидавництва і книгорозповсюдження, аналітично-статистичні огляди випуску видань в Україні, проблемні статті про розвиток ЗМІ, книжкової та бібліотечної справи, рецензії й огляди нових видань, історичні розвідки. Журнал «Вісник Книжкової палати» заснований у 1996 році і є єдиним науковим фаховим виданням у видавничій та бібліотечній галузях, який виходить щомісячно.

Фахові періодичні видання є джерелом концентрації доробку вчених у галузі документознавства та найдоступнішим способом обміну теоретичною та практичною

інформацією щодо дослідження проблем та розвитку перспективних напрямів з документознавства. Фахові видання є важливим аргументом у розвитку документознавства та наслідком плідної праці вчених, в яких відображається весь теоретичний і практичний доробок вітчизняних фахівців у галузі документознавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батрак А. Висвітлення проблем документознавства на сторінках періодичних видань Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства // Студії з архівної справи та документознавства (далі –Студії). – 2004. – Т. 11. – С. 183 – 187
2. Бессараб А. О. Визначення періодичного наукового фахового видання / А. О. Бессараб // Держава та регіони. Сер. Соц. комунікації. - 2011. - Вип. 2. - С. 122-128.
3. Діденко Ю.В. Академічна наукова періодика в системі сучасної комунікації / Ю. В. Діденко // Наука України у світовому інформаційному просторі . – 2014 . – Вип.10 . – С. 11-18.

T. Yudina

EXPERT PERIODICALS FROM DOCUMENTATION: VALUE FOR SCIENCE

The article examines Ukrainian expert publications in the field of document management. Publications are an important argument in the development of documentation and the result of fruitful work of scientists, which reflect all the theoretical and practical achievements of Ukrainian specialists in Documentation

СЕКЦІЯ 7: КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

УДК 001.811:004

А. В. Акульшина
/ Україна /

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ БІБЛІОТЕК: ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ

Електронні ресурси бібліотек з'явилися як природний результат еволюції методів обробки, аналізу, зберігання, пошуку інформації та широкого впровадження в практику діяльності людини комп'ютерних та мережевих технологій.

Першими вченими, які за думкою Вільяма Армса спробували розглянути в своїх роботах відкриття цифрових бібліотек стали В. Буш і Дж. Ліклідер [1]. В. Буш запропонував використовувати фотографії для зберігання інформації, і багато років саме мікрофільми і мікрофіші за своїми технологічними характеристиками виявилися найбільш відповідним способом зберігання інформації [2]. Питання впливу комп'ютеризації обчислень на майбутнє бібліотек вивчав Дж. Ліклідер, будучи співробітником Массачусетського технологічного інституту. В своїх роботах він передбачив багато досягнень сучасних комп'ютерних технологій і перерахував дослідження і розробки, які необхідно виконати для створення дійсно комфортної для користувача електронної бібліотеки [3].

У 1961 р. в Бібліотеці Конгресу США робоча група досліджувала можливості автоматизації окремих бібліотечно-бібліографічних процесів. Результати діяльності цієї групи дозволили зробити висновок, що базою для вирішення багатьох проблем є представлення бібліографічної інформації у машинозчитуваній формі. До квітня 1966 р. було розроблено формат MARC, а в листопаді того ж року став здійснюватися проект по щотижневому поширенню бібліографічної інформації у машинозчитуваній формі на магнітних плівках серед учасників проекту.

Аналогічна робота виконувалася у Великобританії Радою з Британської національної каталогізації для забезпечення використання машинозчитуваних даних при підготовці друкованого видання Британської національної бібліографії – *British national Bibliography* (проект BNB MARC). На основі зазначених розробок в 1968 р. почав створюватися комунікативний англо-американський формат MARC (проект MARC II). У процесі розвитку використання формату в 1970-х рр. з'явилося більше 20 його різних версій, орієнтованих на національні правила каталогізації (в тому числі UKMARC, INTERMARC, USMARC, AUSMARC, CANMARC та ін.).

Кожен із зазначених форматів є опублікованим, містить детальний опис полів, інструкції по застосуванню і правил, що забезпечують введення і ідентифікацію даних. Для подолання несумісності цих форматів в 1977 р. Міжнародною федерацією бібліотечних асоціацій (ІФЛА) було випущено видання «Універсальний формат MARC» (*Universal MARC Format, UNIMARC*). Передбачалося, що цей формат повинен стати посередником між будь-якими національними версіями форматів MARC, тобто забезпечувати конвертування даних з національного формату в даний, а з нього – в інший національний формат. У 1980 р. вийшло в світ друге видання UNIMARC, а в 1983 р. – *UNIMARC Handbook*, в яких основна увага приділялася каталогізації монографій та серіальних видань. При цьому були використані вимоги Міжнародного стандарту бібліографічних описів (*International Standard Bibliographic Description, ISBD*).

У середині 1980-х рр. в бібліотеках з'явилися системи з можливістю повнотекстового пошуку у великих колекціях. Зазвичай в них завантажували каталоги бібліотек у форматі MARC, а також звичайні реферативні збірники. Повнотекстовий пошук означає, що

користувач може шукати по будь-якому слову в будь-якому місці запису; при цьому йому не потрібно знати структуру запису або ті правила, за якими він був створений.

У 1987 році виходить друком нова версія формату UNIMARC, відображена в Керівництві по застосуванню UNIMARC – «UNIMARC Manual», яка розширила його дію на інші види документів. Крім того, Керівництво передбачило можливість використання даного формату «як моделі для розробки нових машинозчитуваних бібліографічних форматів».

Як зазначає Е. Ш. Лобанова, в 1990-і рр. відзначається подальше зростання числа MARC-форматів. Їх налічується вже понад 50-ти, особливо таких, вихідною базою яких з'явився UNIMARC. Незважаючи на те, що основним призначенням UNIMARC є забезпечення міжнародного обміну бібліографічними даними, він може також використовуватися як модель для розробки нових машинозчитуваних форматів. До числа найновіших, розроблених на базі UNIMARC, можна віднести BELMARC (Республіка Білорусь), UKRMARC (Україна).

У двох словах можна визначити алгоритм розробки національних форматів. За основу береться структура і набір полів для заповнення даних USMARC або UNIMARC. У міжнародних правилах каталогізації і правилах будь-якої окремо взятої країни існують відмінності в поданні бібліографічних записів. Наприклад, питання про регламентовані скорочення слів і словосполучень, які рекомендуються за нашими правилами, не застосовуються в міжнародних форматах; вітчизняні та міжнародні правила по-різному визначають уніфікований заголовок; в деяких областях опису формату UNIMARC занадто детальний поділ елементів даних, а також надмірність інформації, яка не відповідає нашим форматам. У таких випадках приймаються конкретні рішення по кожному елементу, розробляються певні схеми приведення даних, а іноді скорочується або розширюється набір полів в адаптивному форматі.

У 1990-х рр. зростає кількість електронних публікацій. Якщо у 1991 р. у «Покажчику електронних журналів, бюлетенів та університетських електронних дискусійних груп» (США) можна було знайти лише сім електронних наукових журналів, то наприкінці цього десятиліття той же покажчик включав 915 назв електронних журналів.

Зростання і використання онлайн-ресурсів були викликані винаходом Тіма Б. Лі – WorldWideWeb (1991 р.) і появою першого Netscape-браузера в 1995 р., що дозволили індивідуальним користувачам вільно переглядати ресурси Інтернету.

У 1995 р. створено Національну федерацію цифрових бібліотек, в яку об'єдналися 15 університетських бібліотек і Бібліотека Конгресу США. Головний її результат у цьому напрямку – банк даних «Пам'ять Америки» (44 історичні колекції загальним обсягом понад 1 млн. документів, які всебічно відбивають етапи становлення і розвитку США). У книжковій торгівлі електронні джерела з'явилися лише восени 1998 р., коли їх почали видавати два комерційних видавництва: PeanutPress та QuestiaMedia.

У 1999 р. в результаті узгодження та подальшого злиття бібліографічних форматів США і Канади (USMARC і CANMARC) оголошено про утворення на їх основі нового формату («Формату XXI століття») – MARC-21. З цього часу організації, які орієнтувалися на формат USMARC, повинні перейти на формат MARC-21 і відстежувати всі його подальші зміни, включаючи нові доповнення до нього.

У 2009 році у штаб-квартирі ЮНЕСКО відбулася урочиста церемонія відкриття першої Всесвітньої електронної бібліотеки (World Digital Library), що забезпечує безкоштовний доступ до культурної спадщини різних країн світу. Формуванням бібліотеки займалися організації з 19 країн. Як сказано на сайті World Digital Library, «Веб-сайт Всесвітньої цифрової бібліотеки створено для того, щоб спонукати користувачів до дослідження і вивчення світових історичних цінностей з різних країн». WDL надає безкоштовний доступ в мережі Інтернет в багатомовному форматі до великої кількості матеріалів, що представляють культури різних країн світу. Основні цілі Всесвітньої цифрової

бібліотеки: сприяння міжнародному та міжкультурному взаєморозумінню; розширення обсягу і різноманітності культурного змісту в Інтернеті; надання ресурсів для педагогів, вчених і всіх зацікавлених осіб; розширення можливостей установ-партнерів для скорочення розриву в цифрових технологіях всередині країни і між країнами.

Створення електронних бібліотек в Україні було розпочато в 1998 році. Першою на цей шлях на основі повнотекстового розширення електронного каталогу стала Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, пізніше, з 2000 р. – бібліотеки вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ України.

26 січня 2009 р. в Україні розпочав роботу проект «Електронна бібліотека України: створення Центрів знань в університетах України (ElibUkr)», започаткований Національним університетом «Києво-Могилянська академія» за підтримки уряду США. Проект об'єднує бібліотеки вищих навчальних закладів, національні бібліотеки та інші організації України з метою забезпечення доступу до світової наукової інформації, створення власних академічних ресурсів, а також інтеграції української освіти, науки та бібліотечної справи у світову наукову комунікацію. ElibUkr є некомерційним проектом, що об'єднує учасників на добровільних засадах. Серед переваг проекту можна назвати такі як: організаційна підтримка тестових доступів та передплати ресурсів для всіх учасників проекту, мотивація до розвитку власних інституційних депозитаріїв, покращення наукової комунікації тощо.

З 2009 р. до жовтня 2015 р. здійснювалась реалізація програми «Бібліоміст» – масштабного проекту, фінансованого фондом Білла і Мелінди Гейтсів у рамках ініціативи «Глобальні бібліотеки». Адміністрування проекту здійснював фонд IREX разом із Українською бібліотечною асоціацією та провідними бібліотеками – методичними центрами. Метою ініціативи є підтримка вільного громадського доступу до комп'ютерів та Інтернету у всьому світі і подолання цифрової нерівності. Основна ідея полягає в тому, що доступ до інформації допомагає людям поліпшити їхнє життя і що він необхідний в умовах нинішнього глобалізованого суспільства. В рамках цієї ініціативи до 2014 р. 1 963 публічні бібліотеки України було обладнано комп'ютерами з доступом до Інтернету. До комплектів техніки також входять сканери, принтери, веб-камери та навушники. Співробітники бібліотек, які долучилися до програми, пройшли навчання в галузі новітніх технологій та сучасних інформаційних послуг на базі 25 тренінгових центрів, що функціонують у кожній області і передають навички населенню. Для обміну досвідом і знаннями програма «Бібліоміст» оголошувала проведення серії міжрегіональних бібліотечних ярмарків бібліотечних інновацій. Завдяки даній програмі, публічні бібліотеки перетворюються на центри громадського життя, де люди можуть мати доступ до необхідної інформації в електронному вигляді та отримати допомогу кваліфікованого бібліотекаря.

Аналіз даної теми показав, що електронні ресурси бібліотек є динамічними і такими, що розвиваються. На сьогодні навіть невеличкі бібліотеки мають доступ до десятків ліцензійних електронних продуктів, що представляють тисячі назв. Бібліотеки використовують Інтернет-ресурси відкритого доступу і оцифровують матеріали зі своїх фондів. В даний час електронні ресурси бібліотек є областю наукових досліджень і практичних розробок. Проблеми семантики, інтеграції інформації, сприйняття і надання різноманітних видів даних вимагають все більш досконалих рішень, здійснення яких можливе за умовою об'єднання фахівців з різним досвідом і різними підходами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Армс В. Электронные библиотеки / Вильям Армс ; пер. с англ. С. А. Арнаутов ; науч. ред. перевода Н. В. Максимов. – М. : ПИК ВИНТИ, 2001. – 275 с.
2. Bush V. As we may think [Electronic resource] / Vannevar Bush. –Режимдоступа: <http://www.theatlantic.com/unbound/flashbks/computer/bushf.htm>. – Загл. сэкрана.
3. Licklider J. C. R. Libraries of the Future / J. C. R. Licklider. – Cambridge, Mass. : MIT Press, 1965. – 34 p.

THE HISTORY OF ELECTRONIC RESOURCES LIBRARIES

The article examines the process of introducing computer technology into the activities of libraries and stages of family formats MARC, which contributed to the active development of automation of bibliographic processes. Specified the role of networked technologies have significantly expand the range of library services and technology to radically change services. It's analyzed the process of creation of electronic libraries in Ukraine.

УДК 659.137:338.48(043)

*А.Д. Алфьоров
/ Україна /*

РЕКЛАМА ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОСЛУГ В ІНТЕРНЕТІ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

У наш час інформація отримала економічну складову та перетворилася на товар, (товар/продукт/послугу), її вартість залежить від використання в інформаційній сфері новітніх технологій. Інформаційні і комунікаційні послуги на сьогодні є найважливішими складовими сфери послуг. Виробництво інформаційних продуктів та послуг стало основним індикатором рівня соціального, економічного, політичного, духовного і культурного потенціалу суспільства.

У сформованих ринкових умовах, що характеризуються досить високою конкуренцією, недостатньо розробити новий якісний інформаційний продукт, установити на нього оптимальну ціну і обрати ефективні канали розподілу.

Все більша увага у керуванні компанією приділяється політиці маркетингом комунікацій. При цьому система маркетингових комунікацій компанії спрямована на інформування, переконання, нагадування споживачам про його продукт, підтримку його збуту, а також створення позитивного іміджу компанії.

Згідно з найпоширенішою Класифікацією Всесвітньої торгової асоціації туризм і подорожі відносять до сфери послуг [3, с. 99].

Туризм – найдинамічніший сектор сфери послуг, особливий вид споживання матеріальних і духовних благ, послуг і товарів, що поступово виокремлюється в самостійну галузь господарства [2, с. 21].

За даними Всесвітньої туристичної організації внесок туристичної галузі у світову економіку оцінюється в 10,9% світового ВВП.

Частка туризму у ВВП більшості країн коливається від 1% у високорозвинутих і диверсифікованих економіках до 10% у країнах з відносно великим туристичним сектором. [1, с. 94–95].

Ефективність маркетингу на ринку туристичних послуг залежить від інформаційного забезпечення, його надійності, оперативності, високої швидкості оброблення і передачі даних.

Специфіка функціонування туристичних компаній прямо пов'язана з безперервністю комунікаційного зв'язку з наявними та потенційними споживачами. Кожна компанія в туристичному бізнесі відіграє роль джерела комунікації та генератора різних засобів просування туристичного продукту на ринку. Ефективність функціонування в туристичній діяльності прямо залежить від раціонального управління зовнішніми комунікаціями.

Інтегрована маркетингова система комунікацій туристичних компаній передбачає цілеспрямоване комплексне застосування всіх складових маркетингових комунікацій для налагоджування тісних інформаційних взаємозв'язків між ринковими суб'єктами (споживачами, продавцями, посередниками) з метою створення сприятливих умов для

функціонування окремого туристичного підприємства та просування його послуг на ринок [4, с. 131].

Загалом інтегровані маркетингові комунікації орієнтовані на встановлення двосторонніх відносин з різними цільовими аудиторіями, що дає змогу максимально дрібної сегментації ринку. Як результат, досягається оптимізація охоплення аудиторії за рахунок більш чіткої цільової орієнтації; узгоджене багатоканальне інформування про туристичний продукт і його властивості; можливість сконцентрувати зусилля на залученні на бік компанії лідерів громадської думки; створення двостороннього зв'язку зі споживачами [5, с. 117].

Найбільш затребуваною функцією комунікаційних стратегій, інформаційних та Інтернет-технологій, є функція реклами та просування туристичних послуг, в найменшій мірі – логістичні та збутові функції [4, с. 131].

Реклама допомагає туристичним фірмам освоювати нові географічні ринки, просувати нові турпродукти, збільшувати обсяги продажу послуг. Основні завдання реклами у туристичному бізнесі – поінформувати потенційних клієнтів і сформувати в їх уяві «образ послуги», що приваблює, викликає позитивні емоції, добре запам'ятовується. [3, с. 251].

Значення реклами і у встановленні зворотного зв'язку туристичної фірми з ринком. Це дозволяє контролювати просування туристичних послуг, вносити корективи у збутову діяльність, створювати та закріплювати у споживачів стійку систему переваг до певних туристичних продуктів.

Реклама в туризмі повинна враховувати мінливість якості пропонованих послуг у силу їх сезонності, впливу природно-кліматичних і інших факторів. Тому реклама повинна вказувати на корисність туристичних послуг, споживчу вигоду, можливість рішення яких-небудь (наприклад, ділових) проблем. Кожна з складових маркетингу має вихід на рекламу, тісно з нею пов'язана та впливає на її ефективність.

Слід відмітити, що сьогодні спостерігається прискорена тенденція переходу реклами туризму в Інтернет. Основні методи рекламування в Інтернет – це розміщення інформації про туристичну фірму, її турпродукти на сайтах – рекламних площадках, в банерних системах, мережах обміну текстовими блоками.

Сайт туристичної компанії дозволить збільшити клієнтську базу, підняти її імідж, скласти про неї правильну думку у відвідувачів. Розробка сайту буде виправданою тільки при правильному поєднанні фірмового стилю компанії, приємного дизайну і цікавих текстів – невід'ємних елементів кожного сайту. І тільки тоді сайт дозволить залучити нових клієнтів і партнерів по бізнесу, а значить вкладення в розробку сайту окупляться в найкоротші терміни [6, с. 70].

Структура інформаційних потоків в туристичній компанії зумовлює створення на web-сайті таких розділів: спецпропозиції; умовами роботи для туристів і для партнерів; розділу з цікавою та корисною інформацією про кожну країну, путівки в яку можна придбати online або в офісі компанії; розділу з умовами отримання закордонних паспортів та віз, а також сторінки з переліком необхідних для їх оформлення документів. Також обов'язковою є розробка сайту турфірми з присутністю на його головній сторінці різних додаткових модулів: модуль «Пошук туру»; модуль із зазначенням курсів основних валют; календар і світові годинники; інтерактивна карта світу; модуль бронювання авіаквитків на сайті в режимі online; пошук по сайту; модулі «Допомога online» і «Відгуки наших клієнтів».

Інформаційне наповнення сайту повинно бути чітким, повним, якісним та актуальним. У результаті перегляду сторінок сайту у споживача послуг має скластися враження про особливості конкретного туру.

Кожний з інформаційних розділів (наприклад, спеціальні пропозиції або контактна інформація) має бути доступним з будь-якої сторінки сайту, зрозумілим відвідувачу та максимально спрощеним.

Добре організований сайт – важлива умова ефективної ринкової стратегії туристської фірми, її обов'язкова складова.

Також має рацію реклама туристичного агентства в соціальних мережах. Сьогодні це досить ефективний спосіб Інтернет реклами туристських послуг і просування туристичного продукту, який в даний момент вже використовується туристичними компаніями.

Таким чином, в інформаційному суспільстві засоби інформації і комунікації розглядаються, як єдиний стимул і джерело соціального розвитку. Активно відбувається процес формування нових, насамперед інтелектуальних і гуманітарних технологій, які ґрунтуються головним чином не на матеріальних, а на інформаційних та комунікаційних ресурсах, що належать до класу синергетичних. У результаті формуються сучасні глобальні ринки, відкрита інформаційна сфера, нова економічна карта світу, яка створює передумови для маркетингових технологій нового покоління. Слід зазначити, що маркетингові комунікації стають базовою інфраструктурою маркетингу

ЛІТЕРАТУРА

1. Кальченко О. М. Оцінка впливу факторів розвитку підприємств туристичної сфери / О. М. Кальченко // Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія 1 : Економіка. – 2013. Вип. 3. – С. 94–101. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NvChdieu_2013_3_15
2. Мальська М. П. Основи туристичного бізнесу: Навчальний посібник / М. П. Мальська, В. В.Худо, В. І. Цибух. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 360 с.
3. Правик Ю. М. Маркетинг туризму: Підручник / Ю. М. Правик. – К. : Знання, 2008. –303 с.
4. Родченко В. Б. Особливості маркетингових комунікацій ринку туристичних послуг України / В. Б. Родченко, М. А. Лемешко // Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ»: зб. наук. пр. Темат. вип. : Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. – Харків : НТУ «ХПІ». – 2013. – № 24 (997). – С. 129–136.
5. Самонова Т. Б. Інтегровані маркетингові комунікації в галузі туризму: теорія та методика формування / Т. Б. Самонова // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том. 13. – С. 114–120.
6. Шаховалов Н. Н. Интернет-технологии в туризме: учебное пособие / Н. Н. Шаховалов; АлтГАКИ, кафедра информатики. – Барнаул : Изд-во АлтГАКИ, 2007. – 251 с.

A.Alferov

ADVERTISING OF INFORMATION SERVICES IN THE INTERNET AS AN EFFECTIVE WAY OF MARKETING COMMUNICATIONS

The thesis is devoted to the theoretical problems of organization integrated marketing communications on the tourism marketing services as the most essential part of their marketing components.

In conditions of competitive environment information systems ensure companies success in socio-cultural service. Advertising in the Internet is one of the key directions in the tourism services promotion.

НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕКАХ

На сьогоднішній день бібліотечна діяльність орієнтована в першу чергу на суспільство та на кожну окрему людину, вона спрямована на те, щоб сприяти формуванню особистості, здатної до активного існування в інформаційному суспільстві, суспільстві знань.

Бібліотека – це інформаційний, культурний, освітній заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки [1].

Інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [2].

Фахівцям бібліотечної справи стає очевидним той факт, що саме інноваційний шлях розвитку бібліотек, оновлення всіх сторін їх життєдіяльності забезпечують подальше виконання якісної та правильної роботи кожної бібліотеки, не лише в Україні, а і в усьому світі.

Проблема інноваційної діяльності бібліотек вельми актуальна на сьогоднішній день, тому інноваційну діяльність бібліотек розглядають багато вчених, такі як: А. Ванєєва, Є. Фенелонова, С. Басова, П. Рогової, Л. Поперечної та ін.

Інновації стоять особливо гостро, оскільки бібліотеки з одного боку як ніколи раніше відчувають обмеженість фінансового забезпечення, тому шукають шляхи раціонального використання своїх ресурсів: кадрів, фондів, довідково-бібліографічного апарату, технічного оснащення. З іншого боку вони прагнуть інтегруватись в світовий інформаційний простір, освоюючи професійні міжнародні стандарти.

До основних видів інновацій відносять продуктові та сервісні інновації, технологічні інновації, організаційні інновації, соціальні інновації. Головними об'єктами інновацій є послуги і продукція; бібліотечна технологія; організаційний розвиток бібліотеки; соціальна база змін. Організаційні інновації в більшій мірі, ніж соціальні є видимими. До них відносяться створення нових відділів, служб (структурні зміни), зміни традиційних функцій, відділів; удосконалення методів управління бібліотекою (вироблення рішень, методів планування, інструменту контролю за виконанням рішень, носії і особливості реклами, PR-інформація) [5].

Основні напрями інноваційної роботи можна розглянути на прикладі Центральної міської бібліотеки ім. В.Г. Короленка та Дніпропетровської універсальної обласної наукової бібліотеки ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія.

Так впровадження автоматизованих засобів обліку і обробки інформації в цих бібліотеках, спричиняє зміну всіх технологічних процесів і показується на комфортності бібліотечного середовища. Обидві бібліотеки надають послуги як в традиційному, так і в електронному вигляді, за допомогою особистих офіційних сайтів, на яких представлена інформація про бібліотеку, їх основні напрями діяльності та види послуг. Також є можливість зв'язатися з керівництвом бібліотеки, зробити заказ на потрібну продукцію.

На сайті Центральної міської бібліотеки ім. В.Г. Короленка (<http://www.marlibrary.com.ua>) зареєструвавшись надається можливість доступу до електронної бібліотеки де можна вільно скачувати, продивлятися, шукати потрібні літературу, звіти, зробити заказ на потрібні книжки та інше. Через деякий час прийде лист, де буде відповідь на наш запит – це теж одна із інновацій сучасних бібліотек, якщо розглядати це з попередніми роками.

Проаналізувавши офіційний сайт Дніпропетровської універсальної обласної наукової бібліотеки ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія (<http://www.libr.dp.ua>), звернули увагу на те, що бібліотека створила регіональний проект «електронний каталог» де одним із головних завдань є реалізація роботи зі створення електронних каталогів на фонди кожної публічної бібліотеки Дніпропетровської області. Бібліотека створює різноманітні центри та проекти для подальшої гарної роботи бібліотеки. Бібліотека намагається підтримувати міжнародні зв'язки та робить книгообмін між бібліотеками.

Кожна з цих бібліотек проводить виставки книг, презентації присвячені ювілейними датами, заходам, проводить скайп-конференції та інше.

Взагалі, бібліотекам ще треба багато подалати, щоб вийти на світовий рівень.

Для подальшої популяризації діяльності бібліотек необхідно проводити інноваційні заходи у всіх підрозділах бібліотек, починаючи з відділу комплектування. Застосовувати картотеки книгозабезпеченості в електронному вигляді, що дозволяє робити різні види звітів. Здійснювати необхідне формування електронних бібліотек в Україні, а в перспективі об'єднання електронних бібліотек, розробка юридичної документації для бібліотек тощо. У всьому світі бібліотеки активно використовують варіанти роботи з користувачем, підгрунтам яких є інформаційні технології, зокрема, показ відеофільмів, створення власних електронних продуктів, медіатеки, влаштовують віртуальні виставки, презентації, скайп-конференції. Яскраво і сучасно оформлена інформація, присвячена ювілейним датам, заходам, що проводяться в бібліотеці, демонструється на плазмовій панелі, всі зустрічі, свята супроводжуються слайд-програмами, створеними працівниками, що додає видовищності та ефективності бібліотечним заходам, викликає у користувачів, особливо юних, багато позитивних, інтелектуальних емоцій, що допомагає їм краще сприймати інформацію, тягнутися до бібліотеки. Потрібно також привести у відповідність законодавчу базу, щодо бібліотек, прискорити темпи інформатизації українських бібліотек, підвищити якість комплектування бібліотечних фондів, зміцнити матеріально-технічну базу бібліотек, усунути нерівномірності розвитку бібліотек різних регіонів, забезпечити бібліотеки кваліфікованим персоналом. У свою чергу нові технології дають можливість бібліотекарю яскравіше представити свої здібності, розширити пошук інформації, запевнити громадськість у професіоналізмі. У цілому процес впровадження автоматизованих систем і технологій розвивається за відсутності загальнодержавної концепції, без належної державної підтримки. Актуальним питанням залишається створення на загальнодержавному рівні інформаційно-бібліотечної комп'ютерної мережі, електронного каталогу видань, які зберігаються в бібліотечних фондах; електронної бібліотеки, що у світі є пріоритетними напрямками розвитку бібліотек [5].

Зараз бібліотеки України намагаються зробити так, щоб вони вийшли на світовий рівень, впроваджують новітні технології, розробляють нові цікаві проекти для розвитку бібліотек, створюють інформаційні центри та інше.

На даний час бібліотеки зіткнулись з новими труднощами зумовленими стрімким розвитком інформаційного суспільства, поширенням нових інформаційних технологій. Не можна говорити, що зараза бібліотеки України готові у повній міри приймати інновації, що є у всьому світі, в першу чергу через бюджетну підтримку та змогу правильно використовувати інноваційні технології. Бібліотекам треба поставити цілі для того, щоб йти у правильному напрямку інновацій. Правильне слідкування за новинками інформаційних технологій, розуміння нових реалій життя та використання творчості в роботі бібліотек, допоможуть для подальшого якісного розвитку інноваційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

7. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27 січня 1995 р. № 32/95-ВР (зі змінами від 25.02.2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/32/95-вр>

8. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. № 40-IV (зі змінами від 16.10.2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
9. Инновационная деятельность библиотек [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://diplomba.ru/work/27318>
10. Информационная деятельность библиотек как фактор формирования инновационной культуры [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://infoculture.rsl.ru/RSKD/files_colleg/r_nov/idokl2.htm
11. Інновації як стратегія і умова розвитку бібліотек: Консультація / Нац. б-ка України для дітей; авт.-уклад. Н. І. Безручко. — К., 2014. — 24 с.
12. Концепція розвитку бібліотечної справи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.if.ua/prof/?p=718>

M. Astrashenok

AREAS OF INNOVATION IN MODERN LIBRARIES

The author analyzes directions of innovative activity of modern libraries. Considered the main vectors of innovation in libraries of Ukraine. Identified some problems in implemented innovative technologies in libraries at the present stage.

УДК 004.4'27

Д. М. Васіна
/ Україна /

МУЛЬТИМЕДІЙНІ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

З розвитком сучасних цифрових технологій і збільшенням їхньої ролі у сферах творчої та інтелектуальної праці з'являються нові професії, засновані на прикладному використанні цих технологій. Сучасний світ неможливо уявити без комп'ютерної обробки графічної інформації. Це необхідно не тільки професіоналам, що створюють мультфільми, спецефекти, комп'ютерні фільми та книжкові ілюстрації. Комп'ютерна графіка широко застосовується для створення презентаційних матеріалів, які використовуються на виставках, лекціях в університетах, шкільних уроках, різних нарадах.

Актуальність даної теми полягає в такому: серйозні трансформації в усіх сферах сучасного суспільства, розвиток інформаційних і комунікаційних технологій не тільки кардинально змінили структуру, способи функціонування СМЯ й канали розповсюдження інформації, але й призвело до значних трансформацій у професії фахівця, який працює з інформацією.

Комп'ютерні комунікації дедалі наполегливіше проникають у різні сфери життя сучасного суспільства: бізнес, фінанси, засоби масової інформації, науку й освіту.

Мультимедіа – це галузь комп'ютерної графіки, пов'язана зі створенням інтерактивних енциклопедій, довідкових систем, навчальних програм та інтерфейсів до них. Отже, незаперечним фактом є те, що дана галузь комунікацій важлива в сучасному суспільстві.

Для того, щоб правильно й логічно використовувати ці технології комунікацій, необхідно не просто володіти загальними принципами й навичками формування матеріалу, але й знати хоча б найбільш відомі та загальнодоступні інструменти зовнішньої аналітики. А необхідною умовою успішної діяльності в сучасній сфері інформації та комунікації є досвід роботи в Інтернеті за різними напрямками, високий рівень володіння комп'ютером та новітніми інформаційними технологіями, постійний пошук нових програм і ресурсів для поліпшення організації роботи.

Однак, слід зауважити, що більш широке поширення мультимедійної комунікації можливе тільки у двох випадках:

1) заміна лінійного тексту нелінійним гіпертекстом. Гіпертекст – це сукупність змістовно взаємопов'язаних знаків, де від кожного знака в процесі читання можна перейти не до одного єдиного, безпосередньо наступного за ним, а до багатьох інших, так чи інакше пов'язаних із даним. Таким чином відтворюється багатовимірність людського мислення, і отже, смислова комунікація виявляється більш повною і точною, ніж у випадку лінійного листа.

2) введення смислового діалогу «людина – комп'ютер». Але тут існують певні проблеми: комп'ютер не здатний оволодіти метафорами, іронією, йому чужі «гра слів», емоції та бажання. Тобто абсолютно очевидно, що комунікаційна діяльність людини, яка постійно має справу з мультимедійними гіпертекстами та штучним інтелектом, буде кращою, ніж комунікаційна діяльність інтелігента-книжника. Можна сказати, що панування мультимедійної комунікаційної культури настане тоді, коли з'явиться покоління людей, вихованих у цій культурі.

З усього вищесказаного можна зробити висновок, що комунікації мають величезний потенціал. Цей потенціал утворюється завдяки розкриттю еволюції суспільних комунікаційних систем на різних стадіях розвитку людської культури. На сьогодні починається перехід до мультимедійної комунікаційної системи. Цей перехід представляє собою соціально-культурну революцію, сутність якої полягає, по-перше, у переході від індустріального способу виробництва до постіндустріального, по-друге, у переході від книжкової культури до культури мультимедійної (інформаційної). Останнє означає, що документна комунікація на паперових носіях відтісняється на периферію, а панівне становище в новій комунікаційній системі посідає безпаперова електронна комунікація. Комп'ютер витісняє книгу.

D. Vasina

MEDIA COMMUNICATION IN MODERN SOCIETY

The transition to multimedia communication system is a social and cultural revolution, the essence of which is, firstly, the transition from industrial to post-industrial mode of production, and secondly, in the transition from book culture to culture multimedia (information).

Н. А. Гагаріна

/ Україна /

ТРЕНІНГ ЯК НОВА ФОРМА БІБЛІОТЕЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

В умовах стрімкого розвитку суспільства та зростання ролі інформаційних технологій, бібліотеки змінюють своє традиційне призначення, щоб бути затребуваними та конкурентоспроможними. Сучасна бібліотека – інформаційний та культурно-дозвільний центр, який бере активну участь у житті громади. Для того, щоб своєчасно відповідати актуальним потребам читачів, змінюються методи роботи бібліотеки: утворюється своєрідний синтез традиційних форм роботи та інновацій. Розширюються і її функції: бібліотека наразі не тільки популяризує книгу та читання, а й веде виховну, просвітницьку та освітню роботу, розвиває творчі та комунікативні здібності читача як особистості.

Однією з нетрадиційних та ефективних форм соціокультурної роботи бібліотеки є тренінг. Завдяки успішному поєднанню різнопланових завдань, зміні сталого та комфортного оточення, залученості кожного в активну проектну роботу, чергуванню вправ та розминок учасники тренінгу отримують нову інформацію, самостійно опрацьовують її, мають можливість вільно виражати свої думки та ділитись з іншими отриманими знаннями. Під час тренінгу формуються вміння знаходити та відокремлювати необхідну інформацію, створювати та відстоювати власну думку, вести діалог та знаходити компромісні рішення в

межах колективу, логічно структурувати та грамотно формулювати публічні виступи, використовувати власні художні та акторські здібності під час створення презентації.

Для динамічного та результативного проведення тренінгу необхідно зробити попередню роботу – чітко окреслити тему заняття та завдань для учасників, підготувати матеріали, які необхідно роздавати командам, дібрати стислу, але важливу інформацію за темою.

Необхідно зазначити, що бібліотекар-тренер не проводить самостійно заняття, а координує та направляє учасників, слідкує за вчасним закінченням та початком нової вправи. Тренер не проголошує власну, суб'єктивно-оціночну думку, а подає факти, з яких учні самостійно формують своє відношення до теми.

При правильному проведенні тренінгу кожен учасник активно працює та має можливість вільно виражати та відстоювати свою точку зору на тему заняття. В умовах підліткового середовища це дуже важливо, бо не кожен учень почувається вільно в умовах школи, а під час проведення тренінгу створюється можливість відчутти себе частиною команди та нести відповідальність за успішне виконання завдань.

Структура тренінгу складається з 3 етапів:

- знайомство з формою роботи;
- інформаційний блок;
- підсумки.

Перший етап розпочинається зі знайомства учасників між собою. Доречним буде використання асоціативного методу запам'ятовування, наприклад: називати ім'я та на його першу літеру назву рослини, тварини або риси характеру.

Після цього методом «Мозковий штурм» колектив обговорює та створює правила поведінки під час тренінгу. Це важливий момент, під час якого група вперше вчиться вести діалог та знаходити компромісне рішення.

Заключною вправою першого етапу є «Очікування»: на шкалі термометру або дереві знань учасники розміщують стікери зі своїми побажаннями до заняття, критично оцінюють свої знання з теми.

Другий етап починається міні-лекцією - протягом 60 секунд тренери розказують цікаві факти чи статистичні данні, які вказують на важливість та актуальність теми.

Наступна вправа залучає учасників у процес навчання – для закріплення отриманої інформації тренер роздає картки з вірними та невірними твердженнями, а учасники мають виразити власну думку та підтвердити чи заперечити тезу.

Для подальшої актуалізації теми учасники працюють малими групами над проектами, захищають їх. Кожен член команди має завдання – слідкувати за часом, знаходити інформацію з книг або роздаткового матеріалу, працювати над оформленням плакатів, готувати захисну доповідь.

Обов'язковими вправами тренінгу є рухавки, які допомагають об'єднанню команди, дозволяють учасникам відпочити та створюють позитивну атмосферу.

Закріплення теми досягається роботою над другим проектом – це може бути створення реклами та антиреклами, анаграми (команди отримують назви поняття, до кожної букви якого необхідно дібрати слово-асоціацію).

Третій етап складається з підведення підсумків зустрічі: учасники переміщують стікери-очікування, озвучують своє враження від тренінгу та рівень знань, які отримали. Наприкінці відбувається прощання і кожен учасник робить побажання або комплімент сусіду по колу.

Дитяча бібліотека ім. А.П.Гайдара у Маріуполі з 2009 року розробляє та проводить тренінгові заняття з учнями 7-9 класів. За 7 років було проведено 17 тренінгів, у яких прийняло участь близько 340 учнів. При щорічному плануванні напрямків роботи та завдань дитячої бібліотеки особлива увага приділяється популяризації здорового способу життя,

тому завдяки вдало обраній формі проведення заходу діти та підлітки опановують життєво важливу інформацію із зацікавленістю, мотивують один одного, не бояться проявляти ініціативу.

«Про шкоду паління та вживання алкоголю», «Алкоголь – шлях у безодню», «Зрозумій. Підтримай. Допоможи. (Проблеми ВІЛ/ СНІД)», «Нікотин та нікотиноманія» - актуальні і теми тренінгових занять, від усвідомлення важливості яких залежить не тільки здоров'я окремої людини, але й нації вцілому. Враховуючи, наскільки позитивно діти сприймають таку нестандартну форму заходу, були розроблені тренінги з правознавства, екології та на тему євроінтеграції («Ні – работоргівлі!», «Євроінтеграція», «Збереження природних ресурсів»).

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що тренінг – сучасна та мобільна форма проведення масового заходу, яка завдяки поєднанню ігрових та навчальних методів дозволяє самостійно отримувати знання, розвиває комунікативні здібності учасників, допомагає створити доброзичливу атмосферу у колективі. Результативність нової форми роботи доведена 7-річним досвідом роботи дитячої бібліотеки ім. А.П.Гайдара м. Маріуполя.

N. Gagarina

TRAINING AS A NEW FORM OF COMMUNICATION LIBRARY

The article raised the problem of the relevance non-traditional forms of social and cultural work in libraries. The experience of development training in children's A.P.Haidar library (Mariupol) are considered. Particular attention is paid to the structure of lessons, grounded expediency of exercises and methods. It was found the notion of "training."

УДК 025.1.001.76(477)(043)

В.О. Кудлай

/ Україна /

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ БІБЛІОТЕЧНОЮ УСТАНОВОЮ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сучасний сталий розвиток суспільства тісно пов'язується зі здобутками українських науковців у галузі науки про соціальні комунікації, невід'ємною частиною якої є теорія та практика книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства. Поряд з науковим поступом виникають нові виклики та завдання в діяльності бібліотечних установ України. Все більшої актуальності набуває потреба вирішення проблем коригування завдань та цілей діяльності бібліотек, моделювання елементів та зв'язків в системі «бібліотека-читач», оптимізації підходів до керування бібліотечною установою, популяризації бібліотечної професії, обґрунтування необхідності реформування структури бібліотечних фондів у відповідності з розвитком інформаційних технологій глобального світу. Еволюція способів комунікації надає бібліотекам підстави для імплементації багатоаспектної моделі функціонування, зокрема, у електронному середовищі, як соціальної інституції, що потребує нових методів менеджменту бібліотечної справи та обслуговування читачів [1].

Важливим завданням означеного студіювання є формулювання адекватних підходів до керування бібліотечною установою заради комплексного охоплення та реалізації організаційних, управлінських та технологічних перетворень, відповідно до викликів сучасної глобальної інформаційної епохи.

Реформування бібліотечного менеджменту здійснюється в контексті процесів інформатизації суспільства, розширення спектру інформаційних продуктів та послуг світового ринку, що обумовлює застосування нових методів організації інформаційної діяльності та управління.

Робота сучасної бібліотечної установи унаочнює її поліфункціональність як соціального інституту, що пов'язується з координацією освітніх, культурних, інформаційних,

дозвіллевих послуг для задоволення потреб споживачів. Таким чином, виникає необхідність застосування комплексного підходу для здійснення ефективного керування діяльністю бібліотечної установи.

Традиційним для вітчизняної теорії соціальних комунікації є ототожнення соціального інституту з організованою системою зв'язків та соціальних норм, що поєднує фундаментальні суспільні цінності та процедури, що задовольняють базові потреби соціуму [2]. Тому діяльність бібліотечних установ обумовлена варіативністю суспільного контексту та направлена на зберігання власних традиційних функцій. В умовах глобалізації світового ринку інформаційних продуктів та послуг бібліотечні установи мають інтегрувати елементи традиційної моделі менеджменту та сучасні дистанційні технології роботи установи в мережі Інтернет. Базові засади класичної теорії керування, що має командно-адміністративний фундамент передбачає раціоналізм дій та рішень, регламентацію та упорядкованість бібліотечної діяльності, цілісність бібліотеки як системи, стандартизованість процесів бібліотечної справи, ієрархічність контролю, централізацію, що в комплексі формує концепцію традиційної організації роботи бібліотечної установи. Методи здійснення керування установою, пов'язані з парадигмою керування, сприяють поступовому розвитку менеджерської традиції, гнучкості прийняття управлінських рішень, пріоритетності стратегічного менеджменту, індивідуалізації внеску кожної зацікавленої особи в загальний результат. Еволюційний розвиток бібліотечних установ забезпечується розумінням переваг практичного застосування розподілу повноважень в управлінні бібліотекою: здійснення управління за допомогою різних типів управління – планово-директивного, маркетингового, програмно-цільового, процесно-орієнтованого. Технічні, технологічні, організаційні перетворення бібліотечних установ посилюють вимоги до керівників різних рівнів управління бібліотекою та потребують підвищення фахової майстерності, що забезпечується поглибленням наукової обґрунтованості рішень, які приймаються на всіх рівнях бібліотечної управлінської діяльності, систематизованим усвідомленням особливостей традицій та досвіду в прийнятті управлінських рішень, аналізом зовнішніх факторів впливу на наукову організацію праці в бібліотечній установі, створенням передумов щодо адаптації розвитку управлінської теорії з метою впровадження інноваційних технологій у практичну діяльність бібліотек.

Менеджмент з позиції сучасних теоретичних підходів має вирішувати такі взаємопов'язані завдання: 1) економічні, 2) психофізіологічні, 3) соціальні. Щодо сучасної моделі бібліотечної справи концепція керування передбачає економічну компоненту у реалізації комплексної комп'ютеризації та інформатизації всіх бібліотечних процесів, оцифруванні фондів для забезпечення стабільного та віддаленого доступу до інформаційних ресурсів бібліотеки, а також у підвищенні ефективності комунікації бібліотечного працівника з читачем. Використання нових інформаційних технологій в контексті бібліотечного менеджменту підвищує ефективність та якість результатів командної роботи бібліотечних працівників в цілому, що, в свою чергу, допомагає бібліотечній установі підтримувати конкурентоспроможність в умовах глобального ринку інформаційних послуг. Забезпечення комфортного перебування працівників та читачів бібліотек для високої працездатності пов'язується з психофізіологічним завданням. Соціальне завдання передбачає виховання особистості, для якої фахова діяльність є пріоритетною життєвою необхідністю і умовою самореалізації як бібліотечного працівника [3].

В теоретичному аспекті бібліотечного менеджменту базовим залишається комплекс знань про працю загалом, проте на практиці зміст управління бібліотечною установою постійно змінюється, адже процеси розширення локальних та глобальних комунікацій відбуваються перманентно, модифікуються форми організації виробничих процесів, форм та методів управління HR-менеджменту. Отже, бібліотечний менеджмент як галузь практичної діяльності розглядається як процес здійснення теоретично виважених змін в організації

роботи бібліотечних установ, моніторингу результатів практичної роботи задля перспективного покращення системи бібліотечної діяльності.

Менеджмент виробництва бібліотечних продуктів та послуг варто здійснювати за критеріями системності, комплексності, регламентації, спеціалізації, стабільності, цілеспрямованості роботи відповідно до класичної теорії організації управлінської діяльності.

Отже, сталий розвиток інформаційного суспільства обумовлює впровадження нових принципів бібліотечного менеджменту, що пов'язується з необхідністю забезпечення можливості формування ефективної системи управління адаптивного типу. Обов'язковою умовою такої моделі управління є креативність керівників бібліотеки, що дозволяє установі пристосуватись до умов глобального ринку інформаційних товарів та послуг, а також окреслити шляхи еволюції моделі діяльності бібліотечної установи, що є перспективним завданням бібліотечної справи та потребує подальшого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Давидова І.О. Реінжиніринг як складова наукової організації праці в управлінні бібліотекою / І.О. Давидова // Вісн. Харк. держ. акад. культури. – Х. : ХДАК, 2014. – Вип. 43. – С. 119-126.
2. Ерахторин М.В. Принятие решений в управлении библиотекой / М.В. Ерахторин // Библиотеки учеб. заведений. – 2010. – № 32. – С. 11-34.
3. Ніколаєнко Н.М. Наукова організація управління бібліотекою: шлях інноваційних змін / Н.М. Ніколаєнко // Вісник Харківської державної академії культури. – 2014. – Вип. 44. – С. 241-247. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2014_44_33.

V. Kudlay

SOCIAL-COMMUNICATIVE APPROACH TO OPTIMIZATION OF LIBRARY INSTITUTIONMANAGEMENT IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

The problem of using new approaches in library management for regular coverage and implementation of organizational, managerial and technological transformations, according to challenges of today's global information age is considered. It is proposed to implement the production management of library products and services on the criteria of consistency, complexity, regulation, specialization, stability, commitment work.

УДК 004:023(477) (043)

А. В. Редкач
/Україна /

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВ

Сьогодні бібліотеки відіграють велику роль у становленні громадянського суспільства. Залучаючи населення до багатьох своїх заходів і акцій, вони сприяють підвищенню соціальної активності людей, формують у них громадянську свідомість, допомагають створювати особливий суспільний мікроклімат у регіоні свого впливу.

Останнє десятиліття в історії України позначено глибокими перетвореннями в усіх сферах суспільно-політичного та економічного життя. Демократизація суспільства, перехід до ринкових економічних відносин, широка інформатизація на основі впровадження новітніх електронних технологій поставили перед усіма суспільними інститутами, зокрема – бібліотеками, важливу проблему вибору шляхів їх адаптації до сучасних вимог. Процес модернізації українських бібліотек, що розпочався у 90-ті роки минулого сторіччя, і нова соціально-культурна парадигма їхнього розвитку є головними стимулами інноваційних змін у бібліотечній справі. Інноваційні перетворення стосуються всіх напрямів бібліотечної діяльності, зачіпають усі сфери функціонування бібліотек і, в першу чергу, комунікативні зв'язки із зовнішнім середовищем. Паралельно з цим здійснюється активне організаційно-

технологічне оновлення бібліотечної системи. Сьогодні впливає на функції бібліотек, трансформує їхню соціальну роль у суспільстві [6, с.56–57].

Процес інформатизації суспільства активно проходить в усьому світі і викликає постійну необхідність значного підвищення інформаційної культури людей.

Зазнають змін існуючі стереотипи стосунків бібліотек і суспільства, дедалі більше на перетворення бібліотечного середовища впливає процес інформатизації.

У нових технологічних умовах бібліотеки є активними суб'єктами цього процесу. Залучаючи широке коло користувачів до роботи у новому комунікативному форматі, у тому числі мережевому використанні інформаційних ресурсів, бібліотеки сприяють поступовому формуванню у різних верств населення інформаційної свідомості.

Електронні технології дозволяють реалізувати комплексний підхід до вирішення інформаційних завдань. Користувач може отримати повний комплект різноманітних інформаційних матеріалів, у тому числі й Інтернет-ресурси, а також консалтингові послуги [1, 31–32].

Інформаційні ресурси бібліотек, відпрацьована роками структура організації доступу до інформаційних джерел, а також сучасні електронні засоби комунікації спроможні стимулювати вироблення нових знань, надаючи новій генерації вчених і творчих особистостей вагомі інтелектуальні активи для створення економіки знань, що виходять на перший план суспільного життя. Упровадження новітніх технологій у бібліотечну практику розширює можливості бібліотек і зумовлює перегляд концепції обслуговування користувачів. Задоволення інформаційних потреб усіх учасників інформаційних відносин у бібліотеці – це істотний фактор підвищення рівня інформатизації суспільства, побудови суспільства знань [2, с. 262–263].

Результативність процесу переходу суспільства до інформаційного зумовлюється ефективністю використання технологій накопичення, обробки й передачі інформації, яка вміщується в різноманітні джерела. Організаторами доступу до першоджерел, інформації та систематизованого знання в глобальному інформаційному просторі можуть стати бібліотеки, за умови комп'ютеризації та автоматизації процесів пошуку релевантної інформації, а також впровадження креативних інтерактивних способів взаємодії зі споживачами інформації.

Глобалізація інформаційного пошуку висуває нові потреби до організації інформаційного обслуговування в бібліотечних системах. Швидкість, доступність та якість інформації стають найбільшими пріоритетами в процесі взаємодії споживачів інформації та інформаційних посередників (якими є бібліотеки). Для підвищення конкурентоспроможності серед інших інформаційних організацій, бібліотеки активно впроваджують засоби дистанційного доступу до документних фондів.

Практика сучасної бібліотечної діяльності переконливо демонструє певні зміни у структурі запитів користувачів бібліотечної інформації, насамперед корпоративних. Зі стабілізацією політичного, економічного життя в країні, коли створюються більш сприятливі умови для планомірного, стабільного розвитку, дедалі більша кількість користувачів відчуває потребу не так в інформаційній, як в аналітичній продукції. Така продукція бібліотек має давати уявлення про актуальні проблеми, сприяти виходу на прогнозно-аналітичний, прогнозно-рекомендаційний рівень матеріалів, що в кінцевому підсумку мають сприяти успішному вирішенню завдань, орієнтованих на середньострокову перспективу [6, с. 150–151].

Бібліотечні продукти, створені в результаті синтезу інформації фондів, на аналізі масивів електронної інформації в глобальному інформаційному просторі сьогодні затребувані в системі корпоративних замовників, що пов'язано з прискоренням темпів економічної та інших сфер суспільного життя.

Розвиток електронних технологій сьогодні дає можливість для оновлення традиційних форм бібліотечної роботи, заснованих на наданні фондів для самостійного використання користувачем. Серед них найбільшою популярністю користуються електронні бібліотеки.

Забезпечити керування значними обсягами електронних ресурсів мають спеціальні підрозділи бібліотек. Такі нові підрозділи корисні для сучасних користувачів у процесі створення, пошуку і використання інформації; вони надають якісний безпосередній доступ користувачам до інформації і т. д. [3, 37–38].

Сьогодні бібліотечні установи почали створювати власні інформаційні продукти, купують обладнання, програми, налагоджують зв'язки з іншими бібліотечними закладами та організаціями. Усе це робиться для того, щоб фонди були більш широкодоступними, наблизити їх до сучасного користувача, навчити його орієнтуватися в них, виокремити з величезного потоку інформації найнеобхідніше [4, с. 34].

Отже, українські бібліотеки, працюючи в інтересах суспільства, постійно поширюють обсяг і підвищують якість бібліотечних послуг населенню. Сучасна комп'ютерна техніка та засоби зв'язку дали можливість бібліотекам з економічною вигодою для себе переорієнтуватись із стратегії володіння інформаційними ресурсами до стратегії забезпечення доступу до неї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цуріна І. Роль обласних універсальних наукових бібліотек в інформаційному просторі регіону: Всеукраїнська науково-практична конференція, яка відбулася 15-18 жовтня 2002 р. в м. Луганську // Бібліотечна планета. – 2002. – № 4. – С. 1–8

2. Давидова І. Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві / Харківська держ. академія культури. – Х. : ХДАК, 2005. – 295 с.

3. Голодрига Є. Роль бібліотечних установ у державній політиці безпеки національного інформаційного простору в умовах глобалізації // Наукові праці Національної бібліотеки імені В. Вернадського. – 2008. – Вип. 21. – С. 36–43

4. Медведєва В. Становлення інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності інформаційно-аналітичних служб бібліотек (на прикладі Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ): монографія / В. Медведєва; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – 180 с.

5. Желай О. Інформаційні запити як орієнтир удосконалення бібліотечної діяльності / О. Желай // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – Вип. 30. – С. 262–263

6. Меррей Р. Компоненты цифровой библиотеки и их взаимодействие / Р. Меррей // Науч. и техн. б-ки. – 2000. – № 6. – С. 56–78.

A. Redkach

INFORMATIZATION MODERN LIBRARY INSTITUTIONS

In the report the process of information-library institutions of Ukraine. Innovative transformation related to all areas of the library, affecting all areas of functioning libraries and, above all, communication links with the environment. The development of electronic technology now makes it possible to update the traditional forms of library work, based on the provision of funds for independent use by the user.

УДК 004:023(477) (043)

О. А. Сивак

/ Україна /

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕК

Значне зростання електронних документів, як однієї зі складових електронних бібліотек, є невід'ємною частиною інформаційного бібліотечного середовища. Електронним

документ є документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Даний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. До електронних документів бібліотек відносять: інформаційний контент, який максимально забезпечує наукові та навчальні запити читача; електронні журнали та газети; навчально-методична література, підручники та навчальні посібники, монографії, тощо, які представлені в електронному вигляді.

На теперішній час документи в бібліотеках представлені як в паперовому, так і електронному вигляді. Більшість користувачів надають перевагу електронним документам, в зв'язку з чим працівникам бібліотеки необхідно переводити документи представлені в паперовому вигляді в електронний. Але переведення, розповсюдження та зберігання даних документів пов'язано з дотриманням правових норм, а саме авторського права, наявності ліцензій на ресурси, обладнання і технології, тощо. Будь-яка інформація повинна мати високий ступінь захисту і безпеки, а довгострокове збереження пов'язане зі значними фінансовими видатками на постійне оновлення обладнання і придбання дисків, чи інших носіїв інформації.

Не всі електронні документи представлені в бібліотеці можуть існувати поза електронного середовища, а гарантувати їх доступність через роки теж не можливо. Програми і формати постійно змінюються, тому необхідність є не тільки в збереженні самих електронних документів, а й доступ до них. Для цього використовується процес конвертування, який не завжди є коректним при використанні.

Головними завданнями розвитку систем і технологій у майбутньому повинні бути оптимальна функціональність і доступність, тобто майбутні користувачі повинні побачити матеріал таким, як бачимо його ми.

Проблема переведення, розповсюдження і збереження електронних ресурсів бібліотек є комплексною та складається з: технологічної проблеми, проблеми навчання бібліотечних працівників новим інформаційним технологіям і технологіям Інтернет та навчання користувачів бібліотек.

Он-лайн доступ до електронних ресурсів надає наступні переваги для користувача, а саме: своєчасне оновлення електронної інформації, доступність, можливість користуватися одночасно значної кількості читачів, тощо.

Електронні ресурси бібліотек є вимогою часу та все більше замінюють традиційні паперові. Але дуже важливо, щоб бібліотеки розвивали співробітництво з розробниками інформації і технологій, знаходилися у постійному пошуку, розподіляючи завдання і зберігаючи інформацію.

Тому прогресивних і інноваційних рішень потребують питання забезпечення бібліотечних установ новими технологіями, за допомогою яких представлення електронних документів буде надавати можливість оцифрування власних фондів, їх захищеності, довготривалого зберігання та створення електронних колекцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна цільова національно-культурна програма створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» : затв. постановою Каб. Міністрів України від 17 серп. 2011 р. № 956 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 71. – Ст. 2672.
2. Положення про електронні освітні ресурси : затв. наказом М-ва освіти і науки України від 1 жовт. 2012 р. № 1060 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 80. – Ст. 3231.
3. Про внесення змін до Положення про електронні освітні : затв. наказом М-ва освіти і науки України від 1 верес. 2016 р. № 1061. Доступ : <https://drive.google.com/file/d/0B3m2TqBM0APKdUdreWpWODBrLTA/view>.

PROBLEMS OF INTRODUCTION OF ELECTRONIC LIBRARY RESOURCES

The article is devoted to the actual problems of the library stocks formation by electronic resources. The separate problems of the electronic resources acquisition, their storage and using by the consumers have been considered.

УДК 35.077.1(477)(043)

Д.О. Тімотіна

/ Україна /

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПРИЙОМУ ГРОМАДЯН В ОРГАНАХ ВЛАДИ: ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Ефективність роботи органів державної влади та місцевого самоврядування в сфері звернень громадян можна аналізувати за двома напрямками реалізації такої діяльності: усним та письмовим. Якщо останній вид звернення вимагає досконалих законодавчих, ділових та технічних знань, то в усному виді роботи – особистий прийом громадян – додаються до раніше зазначених, вміння грамотно вести бесіду з психологічної та етичної точки зору. Правильне спілкування із відвідувачем забезпечить належне вирішення проблеми звернення та адекватну реакцію на підсумок зустрічі. Треба зазначити, що фахівці, які беруть участь у проведенні особистого прийому, мають ставити собі за мету сприятливе вирішення питань заявників для обох сторін без негативних наслідків.

Серед науковців, які розглядали етичний аспект саме в сфері звернень громадян, можна виділити С.В. Сельченкову. Загальну інформацію щодо правил організації роботи із людьми містять практичні посібники з етики та психології. Таким представником є Н.М. Власова, яка склала перелік рекомендацій про те, як починати роботу із відвідувачем та зрозуміти суть його питання. Доцільним внеском є діяльність безпосередньо працівників органів влади, таких, як Н.В. Лебідь, С. Чернов, які в результаті випускають відповідні методичні рекомендації та статті.

Актуальність вивчення цієї проблематики підтверджується наступними причинами. По-перше, слідування етичним нормам в професійному середовищі є важливою вимогою до працівників, тому що це зумовлює виконання посадових обов'язків на найкращому рівні. По-друге, будь-яка структура має забезпечувати спілкування своїх фахівців відповідно до професійно-етичних норм та стандартів, що практично обґрунтовані та визначені доцільними у використанні. По-третє, особистий прийом громадян не поступається письмовим зверненням у кількості заявників за певний період. Відповідно до цього, всі особи, що залучені до організації та проведення прийомів, повинні створити сприятливі умови для відвідувачів, адже якісні та кількісні результати такої роботи з населенням в подальшому оприлюднюються. Саме ця звітна документація відображає рівень роботи органу влади.

Особистий прийом громадян – це форма усного звернення (пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги), яка проводиться компетентними керівниками та посадовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування та установ за місцем роботи або за місцем проживання населення. Проведення такого заходу вимагає здійснення організаторами певних попередніх процедур. Працівники відділу за зверненнями громадян формують графік прийому, де зазначається точна дата та час, а за необхідністю, місце проведення, якщо це виїзний прийом громадян. Такі графіки в обов'язковому порядку доводяться до відома населення через інформаційні стенди, веб-ресурси та ЗМІ. Наступним йде попередній запис, проводиться консультаційна робота для визначення основної інформації про заявника та мети його звернення, до яких посадових осіб чи органів влади він звертався і яке було прийняте рішення, визначається посадова особа чи орган місцевого самоврядування, до компетенції яких належить вирішення питання тощо. Окрім цих питань

відбувається підготовка приміщення для проведення прийому. Воно оснащується необхідним технічним устаткуванням, служба за зверненнями громадян здійснює підготовку документації – реєстраційних карток, журналів реєстрації та інших додаткових матеріалів. Слід зазначити, що працівники, виконуючи дані процеси, разом із власно проведенням прийому громадян, мають бути обізнаними у правилах етичної поведінки з відвідувачами та керуватись такими принципами, як гуманізм, чесність, тактовність, доброзичливість. Певні норми ділового етикету зазначаються в спеціалізованій літературі, періодичних та практичних виданнях, методичних рекомендаціях, які розробляються та затверджуються в межах окремої владної структури. Прикладом останнього документа є «Методичні рекомендації по роботі зі зверненнями громадян: для керівників та інших посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, установ, організацій, об'єднань громадян» Сумської обласної державної адміністрації [1]. Можна побачити, що фахівці провели глибокий аналіз та узагальнення досвіду звернень громадян, виокремили певні наукові підходи та сформулювали низку правил, які слід враховувати працівникам в роботі зі зверненнями громадян під час своєї діяльності. Подібна інформація надана і в практичному посібнику С. Сельченкової «Діловодство». Так, проаналізувавши існуючі норми та співвідносячи їх до організації прийому усних звернень, можна виокремити наступні рекомендації. Їх можна розділити на два блоки: місце проведення та організаційна діяльність; безпосередньо бесіда із заявниками [3].

Приміщення, де здійснюється прийом громадян має бути підготовленим на належному рівні та бути для відвідувачів максимально зручним. Коридори та приймальня оснащуються диванами та стільцями для очікуючих, в іншому випадку пусте приміщення сигналізує про неповагу до відвідувачів. Канцелярське приладдя, папір, зразки звернень, вода мають розміщуватися на помітних місцях і бути вільними у використанні.

Бесіда із заявниками може здійснюватись, як керівником або його заступником, за необхідністю участь бере і секретар, який веде запис ходу обговорення проблеми, заповнює документацію. Залучення інших осіб без певної потреби забороняється. Заявник в свою чергу має право приходити на особистий прийом з його представником, повноваження якого оформлено в установленому порядку, та з особами, які перебувають у родинних відносинах з ним. Прийом має розпочинатися у точно відведені години, якщо ж виникли проблеми, які слід вирішити терміново, організатори мають вибачитись перед громадянами і перенести термін прийому, пояснивши причину. Коли прийом розпочався не рекомендується відволікатися на сторонні справи, розмовляти по телефону, навпаки зосередити увагу на вивченні суті та мети звернення. Складним моментом можуть бути перші декілька хвилин від початку бесіди із громадянином. Тому сам організатор має створити сприятливу для спілкування атмосферу, показати зацікавленість щодо зустрічі, бажання вирішити питання найкращим шляхом. Відповідно, сором'язливих слід підбадьорити, а різкого, грубого відвідувача – заспокоїти. Наприклад, не потрібно вимагати від відвідувача заспокоїтися, це лише підсилить напруженість. Зняти напругу може легкий комплемент, підкреслення його активної суспільної діяльності, вираження щирої поваги. Окрім цього, людина краще зможе викласти сутність своєї проблеми, розмовляючи на комфортній для неї мові. Це питання слід вирішити в першу чергу. В процесі викладу громадянином змісту свого звернення працівник повинен вміти направити бесіду за допомогою питань так, щоб відвідувач більш чітко викладав свої пропозиції. Слухаючи співрозмовника слід показувати йому свою зосередженість та увагу щодо суті проблеми шляхом контакту очей, міміки, емоційних виразів, запитань, уточнень та перефразувань змісту сказаного. Питання ставлять у формі, що не викликає однозначної відповіді, а навпаки, яка спонукає до відвертої й аргументованої розмови [2].

Якщо громадянин закінчив виклад свого питання, посадовій особі слід бути об'єктивною і справедливою у своїх висновках. Проблема заявника частіше за все

розподіляється на прості та складні аспекти. Перші вирішуються відразу, складні ж питання – за ситуацією: можна запропонувати викласти їх у письмовому зверненні для більш детального вивчення та подальшого рішення, можна реалізувати і шляхом усної бесіди, разом із заявником проаналізувати стан та наслідки можливих рішень. При цьому важливо пам'ятати, що не слід давати людині обіцянок, в яких не має впевненості. Тому суб'єктивний фактор має бути зниженим.

Не є виключенням можливість виникнення конфліктних ситуацій. Критику та знервованість заявника працівнику потрібно сприймати спокійно, конкретно та переконливо пояснюючи ситуацію, і тим самим, показуючи свою компетентність та розуміння справи. Якщо звернення громадянина позитивно вирішити не можливо, про це повідомляють обґрунтовано, цілісно пояснюючи причини відмови з посиланням за законодавчі та нормативні акти. Наполегливо вказувати на неправоту відвідувача не можна, правильним рішенням може стати аналіз разом з ним ходу його міркувань, де працівник може делікатно натякнути на їх неточність чи помилковість та навести власні аргументи.

По закінченню прийому посадова особа має підвести підсумки розмови, де чітко визначається, що є вирішеним, що необхідно вивчати додатково та що реалізувати неможливо. Це є важливим фактором, адже людина через розгубленість, нервовість або складність ситуації може не зрозуміти, не сприйняти результат її відвідування установи. Так, працівнику слід повторити сутність питання, зазначити, що сприяє його здійсненню, що конкретно можливо зробити та хто (або що) може сприяти вирішенню поставленого питання.

Таким чином, особистий прийом громадян є важливим заходом реалізації конституційного права громадян на звернення в усному форматі. Якісне проведення таких зустрічей із населенням, бажання вирішити позитивно більшу кількість звернень має стояти в пріоритеті у посадових осіб органів влади. Важливим моментом при цьому є слідування існуючим етичним нормам організації та проведення особистого прийому, ведення бесіди. Створення сприятливої атмосфери зустрічі, поважне ставлення до заявника та власна компетентність працівника є умовою формування довіри у населення до державної та місцевої влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методичні рекомендації по роботі зі зверненнями громадян: для керівників та інших посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, установ, організацій, об'єднань громадян / Лебідь Н. В. – Суми, 2014. – 24 с.
2. Регламентування порядку розгляду звернень та прийому громадян в органах місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.govforc.com/index.php?id=260>.
3. Сельченкова С. В. Діловодство: практичний посібник / С.В. Сельченкова. – К.: Видавництво «Інкунабула», 2009. – 480 с.

D. Timotina

PECULIARITIES AND ORGANIZATION OF PUBLIC ADMISSION IN AUTHORITIES: ETHICAL ASPECTS

In the article the ethical component is considered as a basic instrument of the organization appeals of citizens in government structures. The main recommendations and rules of conducting personal reception are analyzed in two directions, such as preparatory work for the event and directly communication with the citizens. It includes methods of creating a positive atmosphere, ways of avoiding conflicts and the linguistic dimension. All these principles provide quality process passing.

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ У ПІДВИЩЕННІ РІВНЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ НАСЕЛЕННЯ

Правова держава, громадське самоврядування, культурне суспільство – усе це неможливе одне без одного. І усе починається з громадянина, який знає закони.

Але, людина, що не має юридичної освіти, часом почувається розгубленою, вирішуючи певні життєві завдання, і без допомоги фахівця не може розібратися у правових колізіях. Часто за консультацією та необхідною інформацією люди йдуть саме до бібліотек.

А відтак ЦБС для дорослих м. Маріуполя, працюючи згідно з міською Програмою правової освіти населення м. Маріуполя на 2011-2020 рр., поставила собі на меті забезпечення вільного доступу громадян до правової інформації та підвищення правосвідомості та правової культури маріупольців.

Чимале навантаження припало у цій роботі на Центральну бібліотеку ім. В.Г. Короленка. Важливим аспектом її діяльності стали інформування й просвітницька робота серед широких верств населення. Велися вони за допомогою наступних інструментів:

- масові заходи;
- бібліотечні інформаційні послуги;
- клубна робота;
- проектна діяльність.

Звернімо увагу на приклади й досягнення по кожному з цих пунктів.

Масові заходи

Основна частина аудиторії масових заходів, присвячених правовим та юридичним питанням, - це студентська молодь, представники соціально незахищених верств населення, активісти комітетів самоврядування населення (КСН).

Для них щорічно в рамках Тижнів права проходять Дні правової інформації, Дні спеціаліста, семінари, правові ігри для молоді, пізнавальні години, виставки та лекції. Куратором цього напрямку є інформаційно-бібліографічний відділ ЦБ.

Так, у квітні 2013 року у бібліотеці пройшов *День правової інформації* про нові правила реєстрації прав на нерухомість та новинки у земельному законодавстві, на який запросили представників міських КСН. Захід відвідали 80 чоловік.

Корисним і цікавим для молоді став *День спеціаліста* для юрисконсультів підприємств і студентів-правознавців МДУ, присвячений боротьбі з корупцією та проведений бібліотекою разом з міським управлінням юстиції у жовтні 2014 року.

У листопаді 2014 р. на базі ЦБ ім. В.Г. Короленка відбувся навчальний *семінар* для юристів-волонтерів, що будуть помагати переселенцям з зони АТО вирішувати їх проблеми.

Для учнів шести шкіл Орджонікідзевського району був проведений *Правовий брейн-ринг*. До заходу, організованого спільно з КУ «Міський Палац культури», бібліотекари ЦБ підготували слайд-шоу «Підліток і право», книжкову виставку, провели огляд літератури.

До програми *пізнавальної години* «Користувачам електронних ресурсів – про пенсійне законодавство» увійшли: інформаційно-правовий екскурс в історію становлення державного пенсійного забезпечення в Україні, електронна презентація «Правове поле пенсіонера», огляд матеріалів законодавчого, нормативно-правового характеру та коментарі до них (2015).

Тижню права була присвячена *виставка-рекомендація* «Знання прав захистить від безправ'я», а для засуджених Маріупольського виправного центру № 138 (сел. Каменськ) проводилася тематична *лекція* «Сторінки історії Конституції України» (2015).

Бібліотечні інформаційні послуги

В рамках Програми сприяння Парламенту України, за сприянням УБА з 2011 року ЦБ приєдналася до мережі *Пунктів доступу громадян (ПДГ) до офіційної інформації*.

Створення ПДГ у бібліотеці дозволило якнайповніше інформувати місцеву громаду про діяльність Верховної Ради України, Секретаріату Президента, Міністерств і відомств.

Бібліотечні фахівці вдосконалюють роботу громадян з ПДГ шляхом:

- розширення та якісного покращення доступу громадян до офіційної інформації за допомогою інформаційних ресурсів;
- налагодження зворотного зв'язку із владними структурами;
- активізування участі громадськості в законодавчому процесі.

Зазначимо, що належний рівень обслуговування правовою інформацією не може бути реалізований без сучасних інформаційних технологій. Тому на сайті бібліотеки наявний окремий блок про роботу Пункту доступу громадян до офіційної інформації, який містить матеріали, надані УБА та Програмою сприяння Уряду України, інформаційно-бібліографічні бюлетені (<http://www.marlibrary.com.ua/index.php?menu=law>). Активно поповнюється розділ «Інформаційно-правова служба»: тут розміщені повнотекстові електронні документи про Конституційний процес в Україні, про децентралізацію тощо. Працівники відстежують появу нових ресурсів електронного урядування, знайомлять з ними користувачів, а посилання на такі ресурси розміщують на сайті ЦБ в розділі «Інтернет-ресурси». Переведені в електронний формат і представлені на сайті брошури і буклети серії «Про судову систему України». Спеціалісти ЦБ не тільки використовують надані ресурси, а й розміщують на сайті свої інформаційні листки: «Пенсіонеру на замітку», «Що потрібно знати про ідентифікаційний номер» та ін. Відділом електронної інформації ЦБ для інвалідів видані веббіографічний список «Благодійні фонди, організації, товариства допомоги інвалідам в мережі Інтернет», «Довідник користувача Інтернет». Кількість скачувань становить у середньому 2102 документи на рік. Робота ПДГ поєднується з діяльністю юридичної клініки та е-урядування, вона висвітлена в соцмережі Facebook на сторінці УБА, у блозі ЦБ ім. В.Г. Короленка. Досвід роботи ПДГ в ЦБ висвітлювався в соціальних мережах, в «Досвіді роботи бібліотек-учасниць Мережі пунктів доступу громадян до офіційної інформації», виданому УБА (К., 2013).

Щорічно з осені до весни на базі Центральної бібліотеки ім. В.Г. Короленко працює *Юридична клініка* для надання безплатної допомоги соціально незахищеним верствам населення. Безкоштовні юридичні консультації, які двічі на тиждень проводять студенти-правознавці МДУ, користуються великим попитом серед жителів міста

У 1999 році з метою інформування населення про розвиток міста, діяльність органів місцевого самоврядування й залучення жителів міста до прийняття управлінських рішень розпочала роботу *інформаційна служба «Бібліотека і влада»*. Виступаючи посередником між населенням і міською радою, бібліотека регулярно поповнює ресурси служби – у БД в АБІС ІРБІС вносяться рішення сесій міськради, розпорядження міського голови, міські комплексні цільові програми. Активно використовуються жителями міста папки-досьє «Соціальний захист населення», «Житлово-комунальне господарство», «Благоустрій міста».

Зацікавлені роботою служби й фахівці – незмінно популярний розділ «Спеціалісту», який систематично поповнюється законодавчими актами, інструкціями, методичними матеріалами для бібліотекарів. Так, якщо в 2012 році фахівцями було скачано близько 2 тис. документів, то в 2014 році кількість загрузок з розділу вже склала 21 тис. документів.

Бібліотека співпрацює з органами місцевої влади, центрами соціального захисту, зайнятості населення, відділами освіти та інших організацій.

У травні 2013 року на базі ЦБ була створена *Інформаційна служба соціально-правової підтримки людей з обмеженими фізичними можливостями «За рівні можливості»* (<http://www.marlibrary.com.ua/index.php?menu=infservice>). Вона містить добірки законодавчих документів, повнотекстові варіанти книг, довідник організацій інвалідів Донецької області.

Служба створювалася для:

- підвищення поінформованості та освіченості людей з особливими потребами;

- подолання їх замкнутості, забезпечення самореалізації та інтеграції в громадському суспільстві;
- задоволення інформаційних запитів людей з обмеженими можливостями.

Ці завдання бібліотекари вирішують за допомогою інформування про нові надходження, заходи бібліотеки та запровадження системи віртуального обслуговування людей з особливими потребами (віртуальна довідка, електронна доставка документів).

Для користувачів служби розроблена гнучка система пільг: безкоштовний запис; подовжений термін видачі документів; резервування по телефону, телефонні довідки.

Моніторинг сайту ЦБ показав: у перший рік роботи служби «За рівні можливості» до неї було зроблено 3890 звертань. Ще за рік цей показник зріс на 4 тис. звертань.

Клубна робота

У 2010 році Міжнародний фестиваль документального кіно про права людини Docudays UA представив всеукраїнський проект DOCU/КЛУБ – створення на конкурсній основі мережі постійно діючих кіноклубів медіапросвіти з прав людини Docudays UA в освітніх установах, бібліотеках, виправних колоніях. В результаті перемоги у всеукраїнському конкурсі «Кіноклуб Docudays UA в бібліотеці», організованому фестивалем і Програмою «Бібліоміст», у ЦБ відкрився *Дискусійний кіноклуб Docudays UA (2015)*.

Робота кіноклубу Docudays UA Центральної міської бібліотеки ім. В.Г. Короленка супроводжується освітніми та правопросвітницькими заходами: дискусіями, зустрічами з експертами та правозахисниками.

Проектна діяльність

Е-урядування – це спосіб організації роботи органів влади за допомогою ІТ-технологій, що робить максимально простою і доступною взаємодію громадян з органами влади. Завдання бібліотек, як інформаційних центрів - надати можливість кожному користувачеві брати участь у політичних процесах, звертатися до державних установ для отримання необхідної інформації, використовуючи при цьому інформаційні технології.

Саме тому фахівці відділу електронної інформації ЦБ розробили *проект «Від влади до громади через е-урядування» (2016)*. Він передбачає проведення циклу тренінгів з е-урядування на базі бібліотеки – за темами, які обирають самі користувачі.

Вже проведені тренінги для різних категорій користувачів за темами:

- Електронна реєстрація в дошкільні навчальні заклади Маріуполя;
- Е-банкінг: зручно і доступно;
- Резервування та придбання проїзних пасажирських документів на залізничний транспорт та авто- та авіаперевезення;
- Перевірка особового рахунку комунальних послуг;
- Оплата житлово-комунальних послуг;
- Інтернет-магазини: огляд і користування;
- Пенсійний калькулятор.

За допомогою спеціалістів ЦБ користувачі вчаться швидко і зручно одержувати послуги, надані в електронному вигляді, звертатися до органів влади через Інтернет, отримувати інформацію з важливих питань, брати участь в управлінні містом, державою.

Підсумовуючи, позначимо: сьогодні спостерігається зростання уваги населення до вивчення та реалізації своїх прав. Тож, ЦБ ім. В.Г. Короленка, яка є одним з інформаційно-культурних центрів життя Маріуполя, має доступ до достовірної й актуальної правової інформації, співпрацює з муніципальними та соціальними структурами, взяла на себе роль посередника у взаємодії населення та влади, а також місію правового виховання населення.

Задля більш якісного виконання позначених завдань, бібліотека перейшла від разових заходів до розробки перспективних робочих планів та проектів з правового виховання своїх

користувачів. Така стратегія сприяє розширенню світогляду, усвідомленню людиною своїх громадянських обов'язків та зростанню рівня правової культури у мешканців Маріуполя.

J.Yakovenko

THE ROLE OF LIBRARY IN RAISING THE LEVEL OF LAW CULTURE OF THE POPULATION

The text deals with means of forming the level of law culture of the population, which uses in its work the Central library Korolenko (Mariupol). It gives a detailed analysis of examples of activities and practical results for 2013-2015.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

- Алексєєва А. О. студентка IV курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Акульшина А. В. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» МДУ, м. Маріуполь
- Алфьоров А. Д. студент ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» МДУ, м. Маріуполь
- Ангелинова І. А. студентка IV курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Андріянова Н. А. студентка ОС «Спеціаліст» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» МДУ, м. Маріуполь
- Анікіна Г. В. старший викладач Азовського морського інституту Національного університету «Одеська морська академія», м. Маріуполь
- Астрашенюк М. О. студентка IV курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Батичко Г. І. кандидат наук з мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Батичко Д. І. Спеціаліст з обробки бази даних бізнес центру Coca-Cola Company, Польща
- Баутиста Н. І. К. університет м. Маніла (Філіппіни)
- Бездрабко В. В. доктор історичних наук, професор кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи Київського національного університету культури і мистецтв
- Білоус К. В. студентка IV курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Білоусова В. Д. студентка III курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Богатікова О. В. аспірант МДУ, м. Маріуполь
- Богданова М. О. студентка III курсу факультету транспортних технологій ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь
- Васіна Д. М. студентка III курсу факультету транспортних технологій ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь
- Влас А. В. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» МДУ, м. Маріуполь
- Воронік Д. С. аспірант МДУ, м. Маріуполь
- Гавенко О. С. старший викладач кафедри італійської філології та перекладу МДУ, м. Маріуполь
- Гагаріна Н. А. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність», МДУ, м. Маріуполь
- Герасимова О. В. студентка ОС «Спеціаліст» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» МДУ, м. Маріуполь
- Головко О. В. кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних та гуманітарних дисциплін ХДУХТ, м. Харків
- Головня Д. аспірант КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ
- Грабовецький О. І. старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Ніжинського агротехнічного інституту, м. Ніжин
- Гунза Ю. С. студентка IV курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Дабло Л. Г. старший викладач кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Давва В. В. аспірант МДУ, м. Маріуполь
- Дейниченко О. В. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» МДУ, м. Маріуполь
- Демідко О. О. аспірант МДУ, м. Маріуполь
- Дубко В. О. д.ф.-м.н., проф., зав. каф. прикладної математики та моделювання,

- Дудник К. О. Ніжинського агротехнічного інституту НУБіП України, м. Ніжин
студентка ОС «Спеціаліст» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» МДУ, м. Маріуполь
- Зерделі С. доктор педагогічних наук Університету Фракії імені Демокрита, Грецька Республіка
- Золотарьова О.М. аспірант МДУ, м. Маріуполь
- Іванова Д. М. студентка II курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Ільчук М. І студент I курсу спеціальності «Судноводіння», Азовський морський інститут Національного університету «Одеська морська академія», м. Маріуполь
- Калинюк А.П. студентка II курсу спеціальності «Графічний дизайн», Харківська державна академія дизайну та мистецтв, м. Харків
- Ковальчук Т.В. кандидат історичних наук, доцент, Азовського морського інституту Національного університету «Одеська морська академія», м. Маріуполь
- Колос К. А. студентка IV курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Косяк А. В. студентка II курсу спеціальності «Менеджмент і адміністрування», Азовського морського інституту Національного університету «Одеська морська академія»
- Кривогуз К. А. студентка IV курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Кригіна О. В. кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Кулігіна О.В. учитель української мови і літератури, художньої культури, спеціаліст першої кваліфікаційної категорії, м. Маріуполь
- Кудлай В. О. кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Курбатов С.В. доктор філософських наук, професор, завідувач відділом лідерства та інституціонального розвитку Інституту вищої освіти НАПН України, м. Київ
- Лебединець О. В. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» Східноукраїнського національного університету ту. В. Даля, м. Северодонецьк
- Лісогор В. О. співробітник ЦБ ім. В.Г. Короленка, м. Маріуполь
- Лозі Сімонетта доктор філософії, професор університету для іноземців м. Сієни, Сієна, Італія
- Макрі Е.Д. співробітник Генерального консульства Греції в м. Маріуполі
- Манякіна О. С. кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Мельчор Дж. університет м. Маніла (Філіппіни)
- Межуєва Т.І. кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри БФ Амурського державного університету, м. Биробіджан, Росія
- Мирна Я. Ю. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Мирошник В. І. студентка III курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Натяма С.В. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» МДУ, м. Маріуполь
- Нікас А.Д. співробітник Генерального консульства Греції в м. Маріуполі
- Нікольченко М.В. кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології МДУ, м. Маріуполь
- Нікольченко Ю. М. доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Новікова Є. В. студентка IV курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Орехова С. Є. кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь

- Педченко О. В.
Петров О. О. ст. викладач кафедри російської філології та перекладу, МДУ, м. Маріуполь
кандидат історичних наук, доцент кафедри документознавства та інформаційно-аналітичної діяльності Державного університету телекомунікацій, м.Київ
- Петрова І. О. кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності, МДУ, м. Маріуполь
- Петькун С. М. кандидат філософських наук, доцент кафедри документознавства та інформаційно-аналітичної діяльності Державного університету телекомунікацій, м. Київ
- Плохотіна Д. А. студентка III курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Покуль О. Б.
Распопов В.Б. аспірант МДУ, м. Маріуполь
кандидат фізико-математичних наук, доцент, директор Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України, м. Київ
- Ребро Д. Л. студент ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» МДУ, м. Маріуполь
- Редкач А. В. студентка IV курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Руденко О. Г. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність», МДУ, м. Маріуполь
- Рябуха Ю. В. кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Сабадаш Ю. С. доктор культурології, професор кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Ситникова О. В. к. філол. н., доцент кафедри російської філології та перекладу, МДУ, м. Маріуполь
- Селін Ю. М. кандидат технічних наук, Інститут прикладного системного аналізу МО та НАНУ, м. Київ
- Семяновський В.М. кандидат фізико-математичних наук, професор кафедри економічної кібернетики Національної академії статистики, обліку та аудиту, м. Київ
- Сергієнко О. М. викладач-методист, Київського професійно-педагогічного коледжу ім.Макаренка, м. Київ
- Сивак О. А. кандидат педагогічних наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Сілютіна І. М. кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філософії культури і культурології, Східноукраїнський національний університет ім. В.Даля, м. Северодонецьк
- Скуратова В. І. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність», МДУ, м. Маріуполь
- Сорока І. В. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність», МДУ, м. Маріуполь
- Стахієва Н.В. магістр з документознавства, викладач Маріупольського електромеханічного технікуму, м. Маріуполь
- Тімотіна Д. О. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», м. Маріуполь
- Толочко С. В. кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Ніжинського агротехнічного інституту, м. Ніжин
- Чумакова О. Є. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» МДУ, м. Маріуполь
- Чурсин М. М. доктор педагогічних наук, завідувач кафедри філософії культури і культурології Східноукраїнського національного університету ім. В.Даля, м. Северодонецьк
- Шевченко Н. О. кандидат історичних наук ст. викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Ніжинського агротехнічного інституту, м. Ніжин
- Шулькевич Т.В. аспірант НТУУ «КПІ», м. Київ

Юдіна Т. І. студентка IV курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь

Яковенко Ю. Є. бібліотекар сектору абонементу ЦБ ім. В.Г. Короленка

Янковський С.В. кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь

ЗМІСТ

	Передмова	3
	Вітання	5
Курбатов С.В.	Університетські рейтинги в контексті розвитку систем оцінки якості вищої освіти	10
Янковський С. В.	Розмаїття культурного капіталу в досягненні цілей сталого розвитку людства	11
Батичко Г. І.	Культурологічний дискурс концепції сталого розвитку	14
СЕКЦІЯ: ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА		
Батичко Д.І.	Сталий розвиток в господарській діяльності глобальних корпорацій на прикладі Coca-Cola Company	16
Воєвутко Н.Ю.	Освіта, навколишнє середовище та сталий розвиток: профіль освітньої програми	18
Зерделі С.	Політико-правовий вимір інституту лобізму (досвід США для України)	20
Грабовецький І. О.	Звичаєве право як фундамент формування національної самосвідомості	23
Дубко В. О.	Моделювання сталого розвитку	26
Распопов В. Б., Семяновський В. М.		
Зерделі С.	Освіта для сталого розвитку: проект з екологічної освіти	29
Межуєва Т.І.	Вероятностный характер моделей информационных потоков	37
Нікас А.Д.	Сталий розвиток. Від технологічної цивілізації до життєздатного суспільства. Екологічна політика та освіта в Греції	39
Макрі Е.Д.	Інтелектуальний аналіз даних для прогнозування нелінійних нестационарних процесів	43
Селін Ю. М., Шулькевич Т. В.		
Семяновський В. М.	Територіальна статистика як необхідна умова створення інформаційної бази діяльності територіальної громади	46
Чурсин М. М.	Концепція устійливого розвитку общества: проблема пространства развития	49
СЕКЦІЯ: СПІВВІДНОШЕННЯ ТРАДИЦІЇ І СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ФІЛОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ		
Мельчор Дж.	Перший контакт: постколоніальний аналіз «Звіту про першу подорож навколо світу» Антоніо Пігафетти	53
Баутіста Н. І. К.	Контекстуалізація у вивченні італійської мови на Філіппінах: дидактизація інформаційної телепрограми «Коріння: інша сторона імміграції. Філіппін»	54
Гавенко О.С.	Джованні Дюпре. Посол Контради Онда у Італії та за кордоном	56
Лозі С.	Три круги життя (культурні традиції Сієнського Палію)	58
Нікольченко М.В.	В'ячеслав Потапенко та український театр на зламі століть	59
Педченко О. В.	Античні традиції в культурі Срібного віку	62
Покуль О. Б.	Стереотипи жіночності в українському історичному наративі	64
Ситникова О. В.	Етнокультурна специфіка мовної свідомості руських	67
СЕКЦІЯ: ТРАДИЦІЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ		
Андріянова Н. А.	Документування у Київській Русі XI-XIII ст. та його особливості	70
Анікіна Г.В., Ковальчук Т.В., Ільчук М. І.		
Анікіна Г.В.,	Відродження державної символіки за часів Української Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 рр.)	73
	Символіка українських народних пісень	75

Ковальчук Т.В., Косяк А.В. Богатікова О. В.	Роль Григорія Павлуцького у формуванні київської мистецтвознавчої школи	77
Богданова М. О.	Культура як найважливіший аспект формування сталого розвитку суспільства	80
Воронік Д. С.	Образ героя в меморіальному просторі Маріуполя (на матеріалі пам'ятників)	81
Головко О. В.	Традиції антропоцентризму у філософській спадщині Григорія Сковороди і Памфіла Юркевича	85
Дабло Л. Г.	Творчо-пошуковий характер публіцистичної та культурно-просвітницької діяльності Д. Овсянико-Куликовського	90
Давва В. В.	Досвід діяльності товариства «Просвіта» в контексті концепції сталого розвитку	92
Демідко О. О.	Розвиток театральної культури Маріуполя в період творчого піднесення (1970-ті роки)	96
Золотарьова О. М. Іванова Д. М.	Культура сучасного міста як складова сталого розвитку суспільства Документальні джерела статистичного характеру з історії українського козацтва (друга половина XVI–XVIII ст.)	99 101
Калинюк А.П. Кулігіна О.В. Нікольченко Ю. М.	Жанрова-стильова своєрідність рок-музики міста Маріуполя XXI століття Волинський іконопис у малярському мистецтві Південно-Західної Русі XIII-першої половини XIV століть	104 107
Сабадаш Ю. С. Стахієва Н. В.	Традиція як механізм збереження культури Персоналієне дослідження творчої спадщини В. М. Перетца:	110 112
Чумакова О. Є.	джерелознавчий аспект Виникнення першої публічної бібліотеки в Києві та її діяльність	114

СЕКЦІЯ: ПРОБЛЕМА МОДЕРНІЗАЦІЇ ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ

Алексєєва А. О.	Державна політика з питань інформаційної безпеки в Україні	116
Бездрако В. В.	Основні проблеми нормативно-правового забезпечення функціонування ділових служб	119
Лебединець О. В.	Використання хмарних технологій в інформаційно-документаційному забезпеченні органів державної влади	121
Петров О. О.	Проблеми впровадження електронного документообігу в сучасних умовах	122
Петрова І. О.	Висвітлення проблем модернізації сучасного українського діловодства у наукових періодичних виданнях	124
Петькун С. М. Плохотіна Д. А.	Комунікаційний процес у діяльності підприємства Стандартизація в галузі бібліографічного опису музичної інформації: зарубіжний і вітчизняний досвід	125 128
Ребро Д. Л.	Актуальність браузерних СЕД у документно-інформаційному забезпеченні управління	130
Руденко О. Г.	Нормативно-правова база документаційного забезпечення управління	132
Сілютіна І. М.	Аутсорсинг як інструмент підвищення ефективності інформаційно-документаційного забезпечення управління	135
Скуратова В. І.	Нормативно-правова база електронного урядування в Україні: перспективи вдосконалення	137
Юдіна Т. І.	Організація зберігання електронних документів	140

СЕКЦІЯ: ДОКУМЕНТАЛЬНА ПАМ'ЯТЬ ЛЮДСТВА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНИЙ СТАН АРХІВНОЇ СПРАВИ

Ангилинова І. А.	Особливості документування в УСРР у 1923-1937 рр.	143
------------------	---	-----

Астрашенюк М. О.	Поняття та сутність інновацій в архівній справі	146
Білоус К. В.	Інформаційний аналіз документів Олександрівського повіту Катеринославської губернії за 1918-1919 рр.	148
Влас А. В.	Організація доступу до документів національного архівного фонду України	151
Гунза Ю. С.	Внутрішній та зовнішній документообіг у Гетьманщині та Новій Січі (1734 -1775 рр.)	154
Колос К. А.	Стан впровадження інформатизації в архівних установах України	157
Кривогуз К. А.	Проблеми реституції документів архівної україніки	159
Кригіна О. В.	Використання джерел генеалогічної інформації в державних архівах України	162
Манякіна О. С.	Діловодна документація іноземних колоністів Північного Приазов'я (кінець XVIII – початок XX ст.)	165
Мирна Я. Ю.	Організація діяльності Центрального державного архіву зарубіжної україніки	167
Мирошник В. І.	Документування в українських землях литовсько-польської доби: інформаційно-аналітичне дослідження проблеми	169
Новікова Є. В.	Аналіз фахових видань України з питань розвитку архівної справи	172
Рябуха Ю. В.	Дипломи римських легіонерів часів Імперії	175
Сорока І. В.	Збереження архівних документів як пріоритетний напрям діяльності державних архівів	176

СЕКЦІЯ: КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЧИННИКИ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ІННОВАЦІЙ

Білоус К. В.	Кадровий потенціал архівної справи в Україні: національні та зарубіжні традиції	180
Білоусова В. Д.	Наукометричні бази даних в контексті інформаційно-аналітичної діяльності	183
Герасимова О. В.	Впровадження дистанційного навчання у ВНЗ	186
Дейниченко О. В.	Роль бібліотечної справи у забезпеченні цілей сталого розвитку в Україні	188
Дудник К. О.	Культурно-просвітницька діяльність Центральної міської бібліотеки ім. В.Г. Короленка	191
Лісогор В. О.	Создание и использование электронных ресурсов по краеведению (из опыта работы ЦБ им. В. Г. Короленко)	194
Натяма С. В.	Збереження документаційного фонду наукових бібліотек: особливості організації (на прикладі наукової бібліотеки МДУ)	198
Орехова С. Є.	Digest-marketing на рынке образовательных услуг высшей школы Украины	199
Сергієнко О. М.	Використання тестових оболонок у викладанні дисципліни «Комп'ютерні системи та мережі» у Київському професійно-педагогічному коледжі ім. А. Макаренка	201
Толочко С. В.	Мультимедійні технології в методиці викладання дисциплін гуманітарної підготовки	203
Шевченко Н. О.	Місьцеве самоврядування в контексті становлення громадянського суспільства України	206
Юдіна Т. І.	Фахова періодика з документознавства: значення для розвитку науки	209

СЕКЦІЯ: КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Акульшина А. В.	Електронні ресурси бібліотек: історія розвитку	212
Алфьоров А. Д.	Реклама інформаційних послуг в інтернеті як ефективний засіб маркетингових комунікацій	215
Астрашенюк М. О.	Інноваційна діяльність в сучасних бібліотеках	218
Гагаріна Н. А.	Тренінг як нова форма бібліотечної комунікації	220
Васіна Д. М.	Мультимедійні комунікації в сучасному суспільстві	221

Кудлай В. О.	Соціально-комунікативний підхід до оптимізації управління бібліотечною установою в умовах глобалізації	223
Сивак О. А.	Проблеми впровадження електронних ресурсів бібліотек	225
Редкач А. В.	Інформатизація сучасних бібліотечних установ	227
Тімотіна Д. О.	Особливості організації та проведення прийому громадян в органах влади: етичний аспект	229
Яковенко Ю. Є.	Роль бібліотеки у підвищенні рівня правової культури населення	232
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ		236

CONTENTS

	PREFACE	3
	WELCOMING ADDRESS	5
Kurbatov S.	UNIVERSITY RANKINGS IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF QUALITY ASSURANCE SYSTEMS IN HIGHER EDUCATION	10
Yankowski S.	A VARIETY OF CULTURAL CAPITAL IN ACHIEVING SUSTAINABLE HUMAN DEVELOPMENT	11
Batycho G.	CULTURAL DISCOURSE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	14
WORKSHOP: PROBLEMS IN INTRODUCTION OF THE MANKIND'S SUSTAINABLE DEVELOPMENT STANDARDS		
Batycho D.	SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE BUSINESS PERFORMANCE OF GLOBAL CORPORATIONS ON THE EXAMPLE OF THE COCA-COLA COMPANY	16
Voyevutko N.	MSC IN EDUCATION FOR THE ENVIRONMENT AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT: PROGRAM PROFILE	18
Zerdeli S.	POLITICAL-LEGAL DIMENSION OF THE LOBBYING INSTITUTION (THE U.S. EXPERIENCE FOR UKRAINE)	20
Golovnya D.	CUSTOMARY LAW AS THE FOUNDATION FOR THE FORMATION OF NATIONAL IDENTITY	23
Grabovetsky O.	DESIGN OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	26
Dubko V., Raspopov V., Semyanovskyy V. Zerdeli S.	EDUCATION FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT: A PROPOSED PROJECT ENVIRONMENTAL EDUCATION	29
Myezhuyeva T.	PROBABILISTIC NATURE MODELS OF INFORMATION FLOWS	37
Nikas A.	SUSTAINABLE DEVELOPMENT. FROM TECHNOLOGICAL CIVILIZATION TO VIABLE SOCIETY. ENVIRONMENTAL POLICY AND EDUCATION IN GREECE	39
Makri E.	DATA MINING PREDICTION FOR NONLINEAR NON-STATIONARY PROCESSES	43
Selin Y., Shulkevych T. Semyanovskyy V.	TERRITORIAL STATISTICS A NECESSARY CONDITION OF CREATING AN INFORMATION FRAMEWORK FOR TERRITORIAL COMMUNITIES	46
Chursin N.	THE CONCEPT OF SOCIETY SUSTAINABLE DEVELOPMENT: THE PROBLEM OF DEVELOPMENT SPACE	49
WORKSHOP: INTERRILATION OF TRADITIONS AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN PHILOLOGICAL DISCOURSE		
Melchor J.	PRIMO CONTATTO: UN'ANALISI POST-COLONIALE DELLA "RELAZIONE DEL PRIMO VIAGGIO INTORNO AL MONDO" DI ANTONIO PIGAFETTA	53
Bautista N.	LA CONTESTUALIZZAZIONE DELL'APPRENDIMENTO DELLA LINGUA ITALIANA NELLE FILIPPINE: DIDATTIZZAZIONE DELL'EPISODIO DI "RADICI - L'ALTRA FACCIA DELL'IMMIGRAZIONE" SULLE FILIPPINE	54
Gavenko O.	GIOVANNI DUPRE. THE AMBASSADOR OF THE CONTRADA CAPITANA DELL'ONDA IN ITALY AND ALL OVER THE WORLD	56
Losi S.	THE THREE CIRCLES OF LIFE	58
Nikolchenko M.	VYACHESLAV POTAPENKO UKRAINIAN THEATRE AT THE TURN OF THE CENTURY	59
Pedchenko E.	ANCIENT TRADITIONS IN THE CULTURE OF THE SILVER AGE	62

	(LIFE LITERARY BOHEMIA)	
Pokul O.	STEREOTYPES IN UKRAINIAN FEMININITY HISTORICAL NARRATIVE	64
Sitnikova E.	ETHNOCULTURAL PECULIARITY OF LINGUISTIC CONSCIOUSNESS OF THE RUSSIANS.	67
WORKSHOP: TRADITIONS AS A FORMATION FACTOR OF THE MANKIND'S SUSTAINABLE DEVELOPMENT		
Andriyanova N.	DOCUMENTATION OF KYEVAN RUS IN XI-XIII. AND ITS PECULIARITIES	70
Anikina G., Kovalchuk T., Ilchuk M.	RENAISSANCE NATIONAL SYMBOLS IN TIMES THE CENTRAL COUNCIL OF UKRAINE (MARCH 1917 - APRIL 1918).	73
Anikina G., Kovalchuk T., Kosyak A.	SYMBOLS UKRAINIAN FOLK SONGS	75
Bohatikova O.	G. PAVLUTSKY'S ROLE IN THE FORMATION OF KIEV OF ART SCHOOLS	77
Bogdanova M.	CULTURE AS AN IMPORTANT ASPECT OF THE FORMATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	80
Voronik D.	THE IMAGE OF THE HERO IN THE MEMORIAL SPACE OF MARIUPOL (BASED ON MONUMENTS)	81
Golovko O.	TRADITION ANTHROPOCENTRISM IN PHILOSOPHICAL HERITAGE OF GRYGORIY SKOVORODA AND PAMPHILI JURKIEWICZ	85
Dablo L.	CREATIVE-SEARCHING CHARACTER JOURNALISTIC AND CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES D. OVSYANYKO-KULIKOVSKY'S	90
Davva V.	EXPERIENCE OF THE COMPANY "PROSVITA" IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	92
Demidko O.	DEVELOPMENT OF MARIUPOL THEATRE CULTURE'S DURING THE CREATIVE RISE (1970-s)	96
Zolotareva O.	CULTURE AS A PART OF MODERN CITY SUSTAINABLE DEVELOPMENT	99
Ivanova D.	STATISTICAL NATURE DOCUMENTARY SOURCES ON THE HISTORY OF UKRAINIAN COSSACKS (SECOND HALF OF XVI-XVII CENTURIES)	101
Kalynyuk A., Kuligina O.	GENRE AND STYLE PECULIARITIES OF ROCK MUSIC IN THE CITY OF MARIUPOL IN 21 ST CENTURY	104
Nikolchenko Y.	VOLYN ICONOGRAPHY IN PAINTING ART SOUTH-WEST OF RUS XIII-XIV CENTURIES	107
Sabadash J.	TRADITION AS A MECHANISM OF PRESERVATION OF THE CULTURE	110
Stahiyeva N.	RESEARCH PERSONALIYNE CREATIVE HERITAGE V. PERETZ: ASPECT OF SOURCES	112
Chumakova O.	OCCURRENCE OF PUBLIC LIBRARIES IN KIEV AND ACTIVITIES	114
WORKSHOP: PROBLEM OF MODERNIZING DOCUMENTARY AND INFORMATIONAL SUPPORT OF MANADGEMENT		
Alexeeva A.	STATE POLICY ON INFORMATION SECURITY IN UKRAINE	116
Bezdrabko V.	KEY PROBLEMS REGULATORY FRAMEWORK OF SERVICES RECORD KEEPING	119
Lebedynets O.	USE CLOUD TECHNOLOGY IN THE INFORMATION AND DOCUMENTATION PROVIDING OF PUBLIC AUTHORITIES	121
Petrov O.	PROBLEMS OF ELECTRONIC DOCUMENT IN MODERN CONDITIONS	122
Petrova I.	PROBLEMS OF CURRENT RECORD KEEPING MODERNIZATION	124

	IN UKRAINE COVERED BY SCIENTIFIC PERIODICALS	
Petkun S.	COMMUNICATION PROCESSES IN THE ENTERPRISE	125
Plochotina D.	STANDARDIZATION IN THE FIELD OF BIBLIOGRAPHIC DESCRIPTIONS OF MUSICAL INFORMATION: FOREIGN AND DOMESTIC EXPERIENCE	128
Rebro D.	RELEVANCE OF BROWSER-SED IN DOCUMENT AND INFORMATION ENSURING THE MANAGEMENT	130
Rudenko O.	NORMATIVE LEGAL BASE FOR DOCUMENT SUPPORT OF MANAGEMENT	132
Siliutina I.	OUTSOURCING AS A TOOL TO IMPROVE THE EFFECTIVNESS OF INFORMATION-RECORDS MANAGEMENT	135
Skuratova V.	NORMATIVE LEGAL BASE OF E-GOVERNMENT IN UKRAINE: PERSPECTIVES OF IMPROVEMENT	137
Yudina T.	ORGANIZATION STORAGE OF ELECTRONIC DOCUMENTS	140
WORKSHOP: DOCUMENTARY MEMORY OF THE MANKIND'S: HISTORY AND MODERN CONDITION OF ARCHIVES WORK		
Anhelynova I.	PECULIARITIES DOCUMENTATION IN THE USSR IN 1923-1937 YEARS	143
Astrashenok M.	INNOVATION ACTIVITY IN MODERN LIBRARIES	146
Belous K.	INFORMATION ANALYSIS DOCUMENTS THE ALEXANDER'S COUNTY EKATERINOSLAV PROVINCE FOR 1918-1919	148
Vlas A.	PROVIDING ACCESS TO DOCUMENTS NATIONAL ARCHIVAL FUND OF UKRAINE	151
Hunza Y.	INTERNAL AND EXTERNAL DOCUMENT IN COSSAK HETMANATE AND NOVA SICH (1734-1775 YEARS.)	154
Kolos K.	STATUS OF INFORMATION IN ARCHIVAL INSTITUTIONS OF UKRAINE	157
Kryvohuz K.	PROBLEMS OF RESTITUTION OF DOCUMENTS ARCHIVAL UCRAINICA	159
Kryhina O.	THE USE OF SOURCES OF GENEALOGICAL INFORMATION IN PUBLIC ARCHIVES OF UKRAINE	162
Manyakina Y.	DAVAGNA DOCUMENTATION OF FOREIGN COLONISTS OF NORTH AZOV REGION (END OF XVIII – BEGINNING OF XX CENTURIES)	165
Myrna Y.	ORGANIZATION OF CENTRAL STATE ARCHIVES FOREIGN UKRAINISTIKA	167
Miroshnik V.	UKRAINIAN LANDS IN DOCUMENTING THE POLISH-LITHUANIAN PERIOD: INFORMATION ANILITYCHNE RESEARCH ISSUES	169
Novikova E.	ANALYSIS OF THE PROFESSIONAL EDITIONS OF UKRAINE ON THE DEVELOPMENT OF ARCHIVES	172
Riabukha Y.	MILITARY DIPLOMAS OF THE ROMAN LEGIONARIES OF THE EMPIRE	175
Soroka I.	PRESERVATION OF ARCHIVAL DOCUMENTS AS PRIORITY FOR PUBLIC ARCHIVES	176
WORKSHOP: CULTURAL EDUCATIONAL SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL FACTORS OF SOCIO-CULTURAL INNOVATIONS		
Belous K.	STAFF POTENTIAL OF ARCHIVAL AFFAIRS IN UKRAINE: INTERNATIONAL AND NATIONAL TRADITIONS	180
Belousova V.	SCIENTOMETRIC DATABASE IN THE CONTEXT OF INFORMATION-ANALYTICAL ACTIVITY	183
Gerasymova O.	THE INTRODUCTION OF DISTANCE LEARNING IN UNIVERSITIES	186
Deinychenko O.	THE ROLE OF LIBRARIANSHIP IN ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN UKRAINE	188

Dudnik K.	CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES CENTRAL CITY LIBRARY BEHALF OF V.G. KOROLENKO	191
Lisogor V.	CREATION AND USE OF ELECTRONIC RESOURCES ON LOCAL HISTORY	194
Natyama S.	THE PRESERVATION OF THE DOCUMENTARY FUNDS OF THE SCIENTIFIC LIBRARIES: PECULIARITIES OF ORGANIZATION (on the basis of the scientific library of Mariupol State University)	198
Orehova S.	DIRECT-MARKETING ON THE MARKET OF EDUCATIONAL SERVICES OF HIGHER SCHOOL OF UKRAINE	199
Sergienko A.	TEST USING MEMBRANES IN TEACHING DISCIPLINE "COMPUTER SYSTEMS AND NETWORKS" AT THE KYIV PROFESSIONAL PEDAGOGICAL COLLEGE BEHALF OF A.MAKARENKO	201
Tolochko S.	MULTIMEDIA TECHNOLOGY IN THE METHODS OF TEACHING DISCIPLINES OF HUMANITARIAN TRAINING	203
Shevchenko N.	MULTIMEDIA TECHNOLOGY IN THE METHODS OF TEACHING DISCIPLINES OF HUMANITARIAN TRAINING	206
Yudina T.	EXPERT PERIODICALS FROM DOCUMENTATION: VALUE FOR SCIENCE	209
WORKSHOP: COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN MODERN SOCIETY		
Akulshyna A.	THE HISTORY OF ELECTRONIC RESOURCES LIBRARIES	212
Alferov A.	ADVERTISING OF INFORMATION SERVICES IN THE INTERNET AS AN EFFECTIVE WAY OF MARKETING COMMUNICATIONS	215
Astrashenok M.	AREAS OF INNOVATION IN MODERN LIBRARIES	218
Vasina D.	MEDIA COMMUNICATION IN MODERN SOCIETY	220
Gagarina N.	TRAINING AS A NEW FORM OF COMMUNICATION LIBRARY	221
Kudlay V.	SOCIAL-COMMUNICATIVE APPROACH TO OPTIMIZATION OF LIBRARY INSTITUTIONMANAGEMENT IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION	223
Redkach A.	INFORMATIZATION MODERN LIBRARY INSTITUTIONS	225
Sivak O.	PROBLEMS OF INTRODUCTION OF ELECTRONIC LIBRARY RESOURCES	227
Timotina T.	PECULIARITIES AND ORGANIZATION OF PUBLIC ADMISSION IN AUTHORITIES: ETHICAL ASPECTS	229
Yakovenko J.	THE ROLE OF LIBRARY IN RAISING THE LEVEL OF LAW CULTURE OF THE POPULATION	232
CONTRIBUTORS		236

Наукове видання

**«Інформація та культура
в забезпеченні сталого розвитку людства»**

Збірник матеріалів
Міжнародної науково-практичної конференції
09 листопада 2016 року

Редакційна колегія:

Г. І. Батичко, к. н. з мист., доцент, Ю. М. Нікольченко, доцент, Ю. В. Рябуха, к.і.н.

Комп'ютерна верстка: Рябуха Ю.В.

Підписано до друку 20.11.2016
Наклад 100 примірників

Видавничий центр МДУ
78500, м. Маріуполь, пр. Будівельників, 129

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції. Серія ДК №4930 від 07.07.2015 р.